IMPRIMATUR.

Maii 25. 1693.

Guil. Lancaſter R. P. D. *Hen.* Ep. *Lond.* à Sacris.

IMPRIMATUR.

Maii 25. 1693.

Guil. Lancaſter R. P. D. *Hen.* Ep. *Lond.* à Sacris.

Rmi. D. D.
ROBERTI LEIGHTON
Archiep. GLASCUENSIS
Prælectiones Theologicæ
IN

Auditorio publico Academiæ *EDINBURGENÆ* (dum *Professoris Primarii* munere ibi fungererur) habitæ.

Unâ cum PARÆNESIBUS in Comitiis Academicis ad gradus Magistralis in artibus *Candidatos.*

Quibus adjiciuntur

MEDITATIONES *Ethico-Criticæ* in *Psalmos* IV. XXXII. CXXX.

Ex Authoris *Autographo* fideliter editæ.

LONDINI,

Typis excusæ *B. Griffin*, venales prostant apud *Sam. Keble* ad Insigne *Capitis Magni Turcæ*, in vico vulgò dicto, *Fleet-street*, MDCXCIII.

Lectori Christiano

Salutem.

QUÆ solida & ampla sunt diu placent, quæ autem lepida & concinna paululum quidem mulcent sed citò satiant. *Quid autem solidius, quid amplius cogitari potest, quàm invisibilem τὸν πάντα Conditorem in hoc suo visibili opificio contemplari, ejusque potentiam, sapientiam, & bonitatem infinitam in hoc magno semperque expanso volumine legere, & veluti semper novum stupendumque spectaculum admirari? Deinde quid jucundius, quid sublimius, quàm, oculis ad magna Religionis revelatæ Mysteria conversis, quæ in sacris paginis de humani generis (in mortis & miseriarum abyssum collapsi) Redemptore & Instauratore, quæ de summâ nostrâ felicitate, de veræ pie-* *Fab. Quint.*

tatis præmiis, & vitæ flagitiosè actæ pœnis prædicantur, avidâ aure haurire, & imis præcordiis fixa tenere? Hæc tanta & talia validis argumentis fulta, doctè & dilucidè explicata in his diatribis Theologicis tibi, Lector Pie & Christiane, *offeruntur: extra enim divini hujus propositi circulum, nullibi & nunquam evagari solet Author noster* ὁ μακαρίτης, *doctus dum vixit, simul & pius.*

Has ejus reliquias Prælectiones fuisse sacras, quas in Auditorio publico habuit, dum Academiæ Edinburgenæ præfuit, nullatenus est ambigendum; supersunt enim in hunc diem plurimi hujus rei testes, qui ipsis Prælectionibus interfuere, & ab ore ejus mellifluo pendentes, quidam calamo, omnes aure, quidni nonnulli corde feliciter & avidè Dictata hæc exceperunt. Hos atteſtor, ipsisque gratum hoc fore opus spero, & opinor, ut eadem quæ tanto cum gaudio cursim tunc solummodò & semel audierunt, cum otio & deliberatione nunc legere, & defixo pectore recogitare possint, amœnissimam meditandi materiam sibi inde suppeditantes. Et certè quibuscunque animis particula inest divinæ mentis, illis & magnum vitæ negotium erit, & voluptas magna, per hos suaveolentibus virentes

tes floribus hortos ſpatiari, & hauſtis cæleſtibus mellis ætherei donis corda ſua reficere & replere; nec metuas inopiam, quantumvis enim ſæpius reviſas, virentes, & ſucci plenos, & rore cæleſti tumidos invenies; imo, ubi meditatione pleniori & penitiori ipſum te decerpſiſſe florem putaveris, renaſcitur, & quod de ramo ſuo luſit Maro, hic veriſſimè dici poteſt,

——Uno avulſo non deficit alter
Aureus.——

Prælectiones verò quas nunc habes, ex Authoris αὐτογεάφῳ non ſine labore, propter lineas interſertas & lituras, (raptim enim, nihil minus quam publicandas cogitans, exaraverat) ac diligentiâ nitidè exſcribendas curavi, & nunc plurimorum rogatu typis excuſas publici juris facio. Eundem in iis diſponendis ordinem obſervavi, quem & ille in dictandis, quantum conjecturâ aſſequi licuit.

Methodum quod attinet, qualem vulgò in Syſtematis Theologicis reperire eſt, in Prælectionibus hiſce verè ſacris nemo invenire exſpectet; nam dum Religionis dogmata dilucidè explicat Reverendiſſimus Author, pietatis documenta feliciter

feliciter intermiſcet; dumque intellectum illuminat, cor pariter accendit.

De Religione *dicturus, methodo planè practicâ utitur, eâque ipſi rei maximè accommodatâ, initio à fine ſumpto, qui tum* Religionis *eſt, tum ipſius hominis, humanæque vitæ ultimus & ſummus, qui &* Felicitas *dicitur; de quâ paulò fuſius agit, tum de felicitate humanâ, eâdem perfectiſſimâ & verè divinâ dicendâ, ſi objectum reſpicias, cum ſit hominis ſuprema & omnibus numeris abſoluta beatitudo Ipſe, qui illum condidit, beatiſſimus; formalis autem (ut loquuntur) ejuſdem viſio & fruitio, quæ in cœlis repoſita, per fidem in terris eò pergentes manet. Dein & hoc adjicit, prout par eſt, felicitatem (quatenus quidem miſera & luctuoſa hæc vita capiat) in* Religione *verâ, eâque ſolâ ſitam eſſe, non tantum quòd ad perfectam illam & in cœlis collocatam felicitatem via unica ſit, & rectà ducens, ſed quod & indolem cœleſtem redoleat, ejuſdemque ſit vera inchoatio.*

Religionis doctrinam jure optimo Theologiam *dici monet, cum Deum ſuperexcelſum, & Authorem habeat, & objectum, & finem. De ejus exiſtentiâ multa præclara accumulat, argumenta ſumens à communi omnium gentium conſenſu,*

ſenſu, ab iis, quæ ad extra videmus, quæque intus ſentimus, & ſumus; hæc enim omnia Deum eſſe ore clamant apertiſſimo: argumentum etiam illud à rerum omnium pulcherrimo ordine fuſius explicat; ratione enim hac, ſupra omnes omnium ſcientiarum ἀποδείξεις *irrefragabili, dari ens aliquod æternum, & à ſe exiſtens evidentiſſimè arguit.*

De Dei autem naturâ parcè admodum, &, prout par eſt, cautè loquitur: de Deo enim vera etiam dicenti periculoſum loqui ſentiebat. Ut ſapientia, potentia, & bonitas Dei, quæ in operibus ipſius omnibus elucent, indeſinens noſtra ſit & indefeſſa meditatio, hortatur. Quod æternam Decretorum abyſſum ſpectat, ipſi S. Auguſtini *illud perplacet,* Alii diſputent, ego mirabor.

Inter opera divina, primum occurrit ingens illud & ſtupendum primæ rerum omnium Creationis, quæ quidem præter θεοπνεύστου *codicis teſtimonium* αὐτόπιστον, *quàm rationi congrua ſit, brevi & dilucidâ diſſertatione aſſerit. Deinde de Homine, deque illius tum integritate primigeniâ, tum mox inſecuto miſerrimo lapſu tractat. Huic autem lugubri hiſtoriæ conſiderandam adjungit alteram non minus lætam & felicem, quæ*

 eſt

eſt admirabilis certè φιλανθρωπίας methodus. O pulchram & beatam methodum, Miſeriæ ſummæ narrationi, ſummæ ac incomparabilis miſericordiæ doctrinam ſubnectere! Homo Deum deſerens in Dæmonum incidit Barathrum; Deus tamen à quo defecit, potentiſſimâ dextrâ extrahere ſtatuit, imò, quò id admirabilius faciat, ipſe DEUS fit homo. ‘ *Hic hominis* ‘ *ex tanto dedecore reſurgentis honos, hic An-* ‘*gelorum ſtupor, hoc miraculorum compendium* ‘ *& ſumma,* Verbum Caro factum eſt. Qui mortuus eſt ut homo, reſurgit ut Deus, & in terrâ conſpectus in Cœlum unde venerat revertitur. *De his ſingulis pauca, gravia tamen & jucunda diſſerit.*

Prælectionibus hiſce adjunxi Paræneſes *quaſdam, quas in Comitiis Academicis annuis ad Gradus Magiſtralis Candidatos pileo tunc publice donandos, habuit; unâ cum* Meditationibus *τῦ πάνυ Authoris noſtri* in Pſalmos, *viz.* 4. 32. 130. *Nolui enim ut ſub tenebris neglectum lateret tineis & blattis corrodendum tanti Viri qualecunque ſcriptum, maximè verò quod ad mores ritè efformandos & vitam rectè inſtituendam tam aptum natum eſſet. In*

his

his enim Adoleſcentes non inani verborum fuco & ſtrepitu, ſed gravi eloquentiâ, fervidis votis, & ſolidis argumentis ad veram pietatem, morum honeſtatem, ſeculi contemptum, amorem Chriſti, & ſpiritus paupertatem hortatur & ſtimulat.

Sed quorſum hæc omnia, Lector, *ſi infixa animo tuo adhuc hæreat, vel puerilis ineptia, vel effrænis inſania, vel ſaltem ſi ſtupida divinæ Gratiæ & ſalutis tuæ æternæ, animæque immortalis incuria te miſerè teneat? Non tamen dubito, nonnullis, in quorum manus hæc ſalutaria & vere divina Tentamina pervenerint, mentem fore ſaniorem; nec de cæteris ſpes abdicanda,* vivit, *enim,* Spirituum Pater, & cathedram habet in cælo, qui corda docet in terris. *Faxit* Ille *ter* Opt. Max. *ut felicem hunc effectum producant Exercitationes hæ Academicæ: Et ut Gratiam ſuam his mediis comitem adjungere dignetur Pater noſter Cæleſtis, humillimum ad ejus Thronum habebis, quoad vixerit, Oratorem*

Salutis Tuæ Studioſiſſimum,

JA. FALL.

SYLLABUS PRÆLECTIONUM.

Prælectio Proœmialis Pag. 1.

Prælectio Secunda. De Felicitatis appetitu, nomine, & definitione p. 8.

Prælectio Tertia. De Felicitate humanâ, ſcil. *Quod ſit* p. 12.

Prælectio Quarta. In quâ evincitur felicitatem humanam, nec in terris, nec terrenis reperiri p. 17.

Prælectio Quinta. De Immortalitate animæ p. 25.

Prælectio Sexta. De vitæ futuræ felicitate p. 37.

Prælectio Septima. De Exiſtentiâ Dei p. 41.

Prælectio Octava. De Dei cultu Providentiâ & lege homini impoſitâ p. 54.

Prælectio Nona. De utilitate & jucunditate Religionis p. 60.

Prælectio Decima. De Decretis Divinis p. 65.

Prælectio Undecima. De Creatione mundi p. 71.

Prælectio Duodecima. De Creatione Hominis p. 82.

Prælectio Decima Tertia. De Providentiâ p. 91.

Prælectio Decima Quarta De Chriſto Salvatore p. 101.

Prælectio Decima Quinta. De Regeneratione p. 106.

Prælectio Decima Sexta. De Regeneratione p. 118.

Præ-

Syllabus Prælectionum.

Prælectio Decima Septima. De verâ felicitate & vitâ æternâ p. 127.
Prælectio Decima Octava. De Religione Christianâ, quod vera sit ad felicitatem via p. 134.
Prælectio Decima Nona. Quod Sanctitas unica sit in terris Felicitas p. 142.
Prælectio Vigesima. De Felicitate nostrâ, quod in Deo sita sit, qui solus ejus consequendæ viam nobis monstrare possit, quam & in sacrâ scripturâ patefecit, cujus divina Authoritas astruitur p. 147.
Prælectio Vigesima Prima. De attributis Dei p. 159.
Prælectio Vigesima Secunda. De vitâ piè instituendâ p. 164.
Prælectio Vigesima Tertia. De puritate Vitæ p. 170.
Prælectio Vigesima Quarta. Ante sacram Synaxin p. 176.

ERRATA

Hæc, quæ Typographorum incuriâ irrepſerunt, inter legendum Lector benevolus corrigat.

PAg. 3 *l.* 7. facillimè. *p.* 5. *l.* 1. conqueritur. *p.* 8. *l.* 11. obſcura. *p.* 13. *l.* 5. mole. *p.* 21. *l. antep.* ſolitudine. *p.* 35. *l.* 6. maximas. *p.* 38. *l.* 25. ἀυθάδεια. *p.* 39. *l.* 29. *guſtate*. *p.* 61. *l.* 17. ipſius. *p.* 88. *l.* 19. feraris. *p.* 89. *l.* 10. & *l.* 24. ταῦτα. *p.* 96. *l.* 27. libertate. *p.* 107. *l.* 23. εἰκονα. *p.* 111. *l.* 1. &c. *p.* 131. *l.* 2. probè. *p.* 147. *l.* 2. conſequendæ. *ib. l.* 6. 7. *p.* 162. *l.* 2. planè. *p.* 163. *l. ult.* ineffabilis. *p.* 184. *l.* 15. fluctuantem. *ib. l.* 17. Ἑλλήνων. *p.* 199. *l.* 6. neceſſarium. *p.* 203. *l.* 2. deſivimus. *p.* 221. *l.* 2. χίζονται *p.* 229. *l.* 10. altiora. *p.* 225. *l.* 24. ſed. *p.* 243. *l.* 1. ἐπτομένων. *p.* 245. *l.* 6. liberationes. *p.* 263. *l.* 8. citharave. *p.* 303. *l.* 23. mentis. *p.* 304. *l.* 28. humanâ.

Reverendiſſimi D. D.

ROBERTI LIGHTON.

Archiep. *Glaſcuenſis.*

Prælectiones Theologicæ.

Prælectio Proœmialis.

MAgnum opus parvus aggredior, imò, opus omnium maximum, omnium minimus: Ecquid enim inter hominum inſtituta nominari poteſt ſublimius, quam humanas mentes ad divinam Imaginem de novo effingere? Hunc autem non ſolum Paſtorum in ſuis gregibus, ſed & Doctorum in ſcholis genuinum eſſe, & præcipuum ſcopum, nemo eſt, ut opinor, qui non fatebitur. Et licet munus hoc Academicum illi alteri paſtorali in pleriſque non illubentèr cedat, hâc unâ tamen ratione aliquantò altiùs tendere videtur, quod illius ſit vulgares, ut plurimum, animas, hujus verò ſelectiores, literatam, *ſcil.* & ſtudioſam juventutem, doctrinâ cæleſti imbuere, è quibus ſpes ſit nonnullos, bono cum Deo, ejuſdem doctrinæ nuntios poſtmodum evaſuros. Et quibuſcunque hoc operis divinâ manu impoſitum

est, certè hoc ipso ad illud exequendum tantò alacrius sese accingere æquum est, ubi secum reputant, quam longè effluere, & in quam multos Domini nostri agros, tanquam per canales, & aquæductus suo tempore transmitti possit, quicquid eruditionis Christianæ, & veræ pietatis in teneros discentium animos infuderint. Non absimili quidem argumento *Plutarchus* Philosophos, ad Magnates, & Principes instruendos animare conatur, & ne morosè illorum consortium fugiant, suadet, sic enim, inquit, *compendio quamplurimos juvabitis*; nam qui plebeios, & Idiotas docet, ille singulos tantùm homines, etiamsi maximè profecerint, privato tantùm commodo virtute, & sapientiâ instruit: sed si quis præfectis & Magistratibus, iisve, qui tales futuri sunt, erudiendis operam impenderit, unum animum excolendo magnis hominum cœtibus beneficium parat. Et certè nullus Medicus est, ἂν φιλόηλος ᾖ, ut ille loquitur, qui, non multò libentiùs oculum sanaret qui pro multis visurus & vigilaturus est: Et Faber Λυροποιὸς cytharam tantò jucundiùs concinnaret, si sciret illam *Amphionis* manibus tangendam, lapides ad Thebanæ arcis muros extruendos sponte sequaces ducturam; quod Vir doctus, & acutus huic nostro proposito applicans, Doctores Academicos, *Fabros* appellat *Lyrarum*, quibus celebrioris, & pulchrioris multò Civitatis *Jerusalem* scil. *cælestis* muri condendi sunt, lapidibus ipsis verè, & sine fabulâ utpote vivis, dulci harmoniæ Evangelicæ vi attrahente, ad ædificia ultrò accedentibus.

Non tam me ignoro, ut eum me putem, qui vel

vel tantillum profectum in tanto negotio ex ſuo ipſius artificio ſperare auſim; ſed divino beneficio, & favori humilitèr innitentem ſpem alere quid vetat, in omnipotenti enim manu paria ſunt omnia inſtrumenta; nec omninò dubitandum eſt, illum quidlibet ex quolibet efficere poſſe, qui *omnia fecit ex nihilo*; illum facillimè debiles firmare, & egenos ditare, qui omnia dat ominbus, ζωὴν, καὶ πνοὴν, καὶ πάντα; & quicquid vacui eſt in nobis illius attrahit, ac invitat plenitudinem,

Ὃς πάντα πληροῖ, καὶ ἄνω πάντῃ μένει·
Ὃς τὸν σοφίζει, καὶ νόῳ φόβῳ βολάς.

Illius itaque auſpiciis (*Ad*) ad veram & ſalutarem ſapientiam aſpirandum, & tentanda eſt via, qua nos quoque fas ſit tollere humo. Non eſt enim mihi animus vos quæſtiuncularum, & diſputationum rubetis implicare, ſed ſi quid illius artis in me eſſet per amænas, & faciles pietatis ſemitas ad beatam vitam quam libentèr vos, & me comitem talem ducerem, animoſque veſtros anhelis deſideriis, & fervido cæleſtium amore accendere geſtirem; &, ut cum magno illo Theologo loquar περυγᾶν τὰς ψυχὰς, καὶ ἁρπάσαι κόσμου, καὶ δοῦναι θεῷ. [*Alas addere animis, & abripere a mundo, & reddere Deo*] Pleraque autem, (ſi detur liberè loquendi venia) quæ etiam in Theologicis Scholis tractantur, & magno cum apparatu, & ſtrepitu docentur & diſputantur, ſpinoſum fortè acumen habent, ſed ſimul certè ſpinoſam ſterilitatem; lacerare & pungere poſſunt,

animos paſcere non poſſunt; *nemo enim ex ſpinis uvas collegit unquam; aut ex tribulis ficus. Quorſum altâ* (inquit ille) *de Trinitate diſputare, ſi careas humilitate, & ſic Trinitati diſpiceas.* Et aptè S. Auguſtinus ad illud Eſaiæ, *Ego Deus tuus docens te utilia*; *utilia*, inquit, *docens*, non *ſubtilia*. Et hoc eſt quod opto & oro, ut nobis pro modulo noſtro ſubdocentibus ille efficaciter vos perdoceat, qui cathedram in cælo habens, corda docet in terris.

Tho. à Kemp.

Ut autem luminis, & doctrinæ cæleſtis capaces ſitis, ante omnia neceſſe eſt, revocentur animi veſtri ad ſeipſos; quamdiu enim diſperſi, & diſgregati nugis & ineptiis venandis inhiant, quiſquis iis præcepta, & monita ſapientiæ obtulerit, ea levibus ventis, tanquam *Sibyllæ* folia, committit. Multi certè laboris & egregiæ artis eſt, corda hominum, præcipue Juvenum, & puerorum figere, & ad ſemetipſa exploranda applicare. In parabolâ Evangelii legimus de filio perdito, illum primò *rediiſſe ad ſe*, & tum demùm *ad patrem*. Magnus ſiquidem erga converſionem ad Deum gradus eſt animus ad ſe, & res ſuas penſitandas converſus: quod pius *Bernardus* hoc voto ſignanter exprimit, *ab exterioribus*, inquit, *ad interiora redeam, & ab interioribus ad ſuperiora aſcendam*. Ego quidem pro lucro non exiguo ducerem, ſi vel unum veſtrûm in hoc cætu, utinam! plures, O utinam! omnes perſuaſos dimitterem, ad conſilia magis quam antehac ſeria & ſecreta de ſuâ immortalitate, & rebus æternis ineunda.

O vanas hominum mentes! O! pectora cæca!

Hoc

Hoc eſt quod de populo ſuo conqueritu Dominus; *non habent cor ad cogitandum.* Hoc magnum dedecus, hæc magna humani generis miſeria ἀπρονοήτως vivere. Ἀβυλία illa brutalis, veniam detis vocabulo, ut quod res eſt clariùs eloquar, mors Animarum eſt inconſideratio. Quam verè dictum ab antiquis, *Intellectus cogitabundus principium omnis boni.*

Monet Pſaltes, *loquimini vobiſcum*; quod pauci certè faciunt, pleroſque hominum nuſquam rariùs invenias quam apud ſe. Vos autem velim vobiſmet ipſis familiares, & ut Studioſos decet, domi manentes, & vobiſcum habitantes & ſæpiſſime loquentes. Seriò cogitate, Quorſum vivo? quo vado? Teipſum interroga, *Eſt aliquid quo tendis, & in quod dirigis arcum?* Hæc, quæ pro fide Chriſtiana amplexus ſum, & toties audivi, de ſeculo futuro, de vitâ, & morte æternâ, utrùm vera ſunt an ficta? ſi vera, quod indubitantèr credere profitemur omnes, tunc certè vana ſunt, & vanitate ipsâ leviora etiam maxima hujus ſeculi negotia, omnis ſcientia inſcitia, & pauperies divitiæ, & amaræ dulcedines, & honor vilis, & indecorus. O quam ignorant homines gloriæ cupidi, quæ ea ſit, aut quemadmodum petenda! imo, umbram gloriæ avide captantes, veram, & ſolidam, & ſempiternam fugiunt & averſantur. Piorum futura felicitas res eſt ſupra omnem ſermonem noſtrum, imò, & omnem conceptum, immane quantum! elevata; nos parvis magna componentes res illas altas, & inviſibiles terrenis & notis adumbramus tantum; imò, & ſacræ ſcripturæ in hoc nobis

aut-

συγκαταβαίνει quemadmodum Hebræi dicunt, *Lex DEI loquitur linguam filiorum hominum*, Cæleſtem illam vitam ſub hæreditatis & divitiarum, ſub regni & coronæ nominibus repreſentant, ſed cum epithetis non communibus, nec terrenæ gloriæ aut vel opulentiæ congruentibus. Hæreditas eſt ἄφθαρτος, ἀμίαντος, ἀμάραντος. [*incorruptibilis, impolluta, immarceſcens*] Regnum eſt ſed ἀσάλευτον quod [*concuti nequit*] multo minùs caduc[illegible] quod de thronis ſublunaribus dici non poſſe abundè teſtatur omnis hiſtoria, & etiam noſtra quam recens experientia. Offertur vobis, ſi Evangelio fidem adhibetis, hæreditas, & corona tanta & talis. Audite *filii Adam* avarum atque ambitioſum genus, ecce hic locus eſt laudabili avaritiæ, atque ambitioni non tantum excitandæ ſed & explendæ; ſed neceſſe eſt fateamur raram eſſe harum rerum fidem. O cara fides! etenim nec injuria exclamaret aliquis, inter magnos in hiſce terris credentium greges ecquis eſt, qui credit? Nunquam mihi perſuadebit ſe cæleſtia credere, qui terræ adhæret, imò, qui non illam cum illecebris omnibus ſpernit ac ridet, omneſque nervos affectus, & laboris ſui èo intendit unicè, ut immenſa illa & æterna conſequatur.

Nec in viâ ipſa quidquam eſt quod abſterreat, niſi animæ vitæque ſanctitas lex dura & moleſta videatur, quâ certè nihil homine dignius, nihil decentius, nihil jucundius dici poteſt. Obſecro itaque vos, & obteſtor (*Ad.*) per miſericordiæ divinæ viſcera, per chariſſimas animas veſtras, hæc revolvatis ſeriò, & in hæc ſtudia

po-

potiſſimùm incumbatis: periculum facite ſine periculo, experimini tantum hujus ſapientiæ vias, nec dubito eas tantâ dulcedine vos allecturas, ut ab ijs nunquam recedatis. Hoc apprimè hortor, ut aſſidui ſitis in oratione; imò hortatur vos S. *Paulus*, ut *indeſinenter oretis*; adeo ut oratio non tantum ſit, ſecundum vetus illud dictum, *clavis diei & ſera noctis*, ſed ut ita loquar, baculus de die, & lectulus de nocte, quæ duo uno ferè Hæbræo vocabulo ſignificantur. Et certe quantò frequentiùs, tantò facilius & jucundiùs orabitis, non tantùm ex communi actuum & habituum ratione, ſed quia oratio cum ſit colloquium cum Deo, animam uſque et uſque puriorem, Deoque ſimiliorem reddit, illiuſque amorem ex frequenti illo aſpectu & colloquio in tantum adaugeat, ut eo avidiùs & ardentius animus feratur, nec omnino ſine illâ frequentiâ vivere poſſit. 1 *Theſſ.* 5. 17.

Præ-

Prælectio Secunda.

De Fælicitatis appetitu, nomine, & definitione.

O! Quam profunda eſt & tenebroſa miſeriæ abyſſus, in quam plorabili ſuo lapſu demerſum eſt humanum genus, cum veri ſui boni non ſolum poſſeſſione, ſed & cognitione exciderit, & nec quodnam illud ſit, nec quæ ſit redeundi via, quâque gradum revocet perſpectum habeat. Retinet tamen, licet tanto lapſu attonita, mens, umbram aliquam, & confuſas veluti ſpecies amiſſi boni & *cognati ſemina Cæli*, & languidum quendam indigentiæ ſenſum, & obſcura illi notitiæ, hebetique ſenſui conformes affectus, motuſque animi in tenebris palpantis, & ubique requiem quæritantis, invenientis autem nullibi. Hoc certè extra omnem dubitandi & diſputandi jacturam poſitum eſt, omnes homines benè ſibi velle, imò bonorum abſolutiſſimum atque optimum optare ſibi, & captare omnes; & ne perditiſſimos quidem hominum hunc erga ſe affectum vel perdidiſſe, vel omninò poſſe perdere. Et quamvis, heu! nimis verum ſit, nos naturâ cæcos, in miſeriam felicitatis nomine obtectam feſtinare, & non ſolum (quod aiunt) *nubem pro Junone*, ſed mortem ipſam pro vitâ amplecti. Hoc tamen vel ex illo ipſo infeliciſſimo errore apertè conſtat, nos felicitatem velle perſequi vel ipſam, vel ejus imaginem, prout occurrit & apparet. Nec exuere poteſt hanc

ὁρμὴν

ὁρμὴ animus humanus, niſi ſe exuat, hoc eſt quod Scholaſtici ſtilo ſuo dicunt, *In beatitudinem fertur voluntas, non ut voluntas, ſed ut natura.*

Verum quidem eſt, vulgus hominum animorum ſuorum motus, nec benè noſſe, nec obſervare, ſed pecudum more, in obvia quæque impetu cæco ferri, & vel non omnino, vel parcè admodum in ſeſe deſcendere, & reflexo intuitu introſpicere; in omnibus tamen illorum negotiis & votis (licet ipſos lateat) ineſt, & operatur hic immortalitatis Appetitus. Circumſpicite hominum occupatorum, & curſitantium turbas, Medicos, Juridicos, Mercatores, Mechanicos, & Agricolas, imò, & Milites ipſos, laborant omnes ut quieſcere poſſint, ſi modo felix aliqua meſſis tandem voto illi reſpondeat, & ſpe illâ allecti, ſudore ſuo ſementem rigent; ſed redit labor ac ſi in orbem, & tranſeunt dies mortalium in malis veris perpetiendis, & bonis falſis ſperandis, *In imagine verſatur omnis homo, & ſe vaniſſimè cruciat*; tranquillitatem tanquam umbram ſuam inſequitur, & nunquam attingit, ſed ut plurimùm priùs vivere deſijt, quàm vivere incipiat. Veruntamen hic ipſe cæcus & temerè oberrans boni ſui appetitus, innatus nobis & altâ mente radicatus, eſt Anſa illa magna, quâ Divina Gratia humanam naturam apprehendit ac trahit, & a miſeriæ ſuæ profundo extrahit. *Pſal. 39. 6.*

Magnus itaque ſacræ doctrinæ ſcopus, idem prorſus eſt, cum magno humanæ vitæ & naturæ ſcopo; & qui illam rejicit, odit & animam ſuam. Sic enim ἐμφατικῶς loquitur Hebræorum Rex

ſapiens: acerrimus eſt ſuæ Animæ hoſtis, eique ſecum malè convenit. Secundum illud S. Bernardi, *poſtquam poſuiſti me contrarium tibi, factus ſum contrarius mihi.*

Hæc cum cogitarem, quæcunque demum ſunt, quæ de doctrinâ Chriſtianâ in poſterum, Deo favente, dicturus ſum, ab ultimi hominis finis conſideratione initium ſumendum duxi. Tranſcendens quidem & ſupremus omnium finis *eſt Divini nominis gloria*, cunctis, eò, unde emanarunt, pulcherrimo circulo ſic revertentibus; ſed veræ Religionis, in quantum nos reſpicit finis ultimus, Supremoque illi proximè & præclariſſimè inſerviens, eſt humani generis Salus, ſeu Felicitas.

Fælicitatis nomen in genere quid ſignificet, etiamſi non dixerim, neminem puto veſtrûm ignorare. Dicam tamen ut tum hoc ipſum forſan, tum alia quæ ſuperſtruenda ſunt, clariùs intelligatis. Nec lis hac in re ulla eſt, omnes enim homines per illud, quod Hebræi אשרי, Græci μακαριότητα ſive εὐδαιμονίαν, Latini *Fælicitatem* ſeu *Beatitudinem* appellarunt, hoc unum ſignificari conſenſerunt, *Perfectum naturæ intelligentis bonum. Naturæ*, inquam, *intelligentis*, nec enim inanimata, nec bruta animalia niſi catachreſticè admodum beata quis dixerit, non boves aut equos felices, licet ſaginatos, & otio liberrimo relictos. Et ſicut proprium eſt intellectualium Bonum, ſic etiam perfectum, modò pleno & perfecto ſenſu ſumatur, Felicitas. Licet enim vulgaris ſermo tituli hujus admodum prodigus ſit, eoque deſultoriâ levitate ad obvia quæque bona, vel boni

um-

umbras abutantur, precipuè quibus ipsi indigent, prout monet Philosophus vester, in Ethicis, ὁ νοσήσας, ὑγιείαν, καὶ ὁ πενόμενος, πλοῦτον ; [*Infirmus sanitatem ; & pauper, divitias* bonum illud autumant.] Nec non eruditi, imò, & Sacri Scriptores indicia quædam & initia futuræ felicitatis ipsius nomine insigniant, perfecto tamen (ut dictum) & verè suo sensu perfectissimam & omnibus numeris absolutam boni plenitudinem complectitur. Ut nihil omninò adsit quod angat, vel desit quod delectet. Bonum itaque quicquid illud sit quod totam appetitus rationalis Sphæram absolutissimè compleat, *Felicitas* est, ut loquuntur, *objectiva* : ipsa autem actualis, seu formalis felicitas est, *illius boni possessio & fruitio.* Est perfecta tranquillitas Mentis, eaque non stupida & hebes, tanquam maris mortui tranquillitas, sed vivida & florida, & semper lœta, non ἀναλγησία & indolentia sola, sed insuper, summa & exuberans jucunditas ; & nisi viliores usus vocem depressissent, *Voluptatem* dicere non dubitarem ; imo, & sic dicamus fidenter modo hoc ῥαντισμῷ, his, inquam, adjunctis lustremus ; ut Voluptas sit perfecta, perennis, pura, Spiritualis, divina. Nunquam enim ex quo in hujusmodi rebus judicio uti ausus sum, placito illi *Aristotelis*, & Scholæ acquiescere potui, fruitionem pleni boni [ea autem est Felicitas] a jucunditate illius fruitionis distinguenti : bonum enim illud sic non erit ultimum, nec propter se expetitum ; quicquid enim optamus boni possidere, ideo optamus, ut tranquilli & lœti eo fruamur. Et delectatio illa perpetua, seu satietas sine fastidio est *Amor possidens, & voti compos.*

Ἡ εὐθυμία ἡδονὴ ἀμεταβλητος. [*Felicitas* (est) *Voluptas semper eadem*] Socrates *apud* Stobæum.

Prælectio Tertia.

De Fœlicitate Humana, ſcil. *Quod ſit.*

NOn commovebit vobis bilem, (ut opinor) nec in opprobrium dictum putabitis, quod vobis, & certè mihimet vobiſcum ſanam & ſeriam mentem repetito jam ſemel atque iterum voto optaverim, nam ut quod res eſt dicamus, perpaucis hominum datur eſſe tam beatis. Maxima longè pars vel voluptatibus, vel curis ſeculi ebria eſt, & incerto greſſu hùc atque illùc titubat, & *via ſtulti fatigat illum* (ut inquit *Salomon*) *quia neſcit quà itur ad urbem.* Viam ad urbem illam cæleſtem, & viſionem pacis quam pauci norunt, aut quærunt, imò, neque ſciunt quid omnino ſit, quod quærant; caſu vivunt & fluctuant, nec portum certum proponunt, nec ad ſidus aliquod navigationem dirigunt, & neſcienti quem portum petat nullus ventus eſt ſecundus; nec ſagittam dirigit, cui nondum ſcopus eſt quo dirigat. Nos ut ſcopum certum habeamus, de ſcopo & fine ſummo diſſerere inſtitui.

Eccleſ. 10. 15.

Et ut á Patre Spiritus ſive Intelligentiarum ordiamur. DEUS benedictus in ſæcula, & ab omni ævo beatiſſimus, eſt ipſe ſibi ſua beatitudo: ſua αὐτάρκεια, æterna illa & infinita quam in ſeipſo habet Complacentia, Dei propria & pleniſſima Felicitas eſt, cui *eſſe*, ſibi ſufficit, efficitque cuncta: quod apte S. *Chryſoſtomus* Θεῷ μάλιστα ἴδιον τὸ ἀνενδεὲς. [*Dei maximè proprium eſt indigum*

non

non esse] & egregie Claudius Victor,

Regnabatque potens in Majestate creandi,
Et facienda videns, gignendaque mente capaci
Sæcula dispiciens & quicquid tempora volvunt
Præsens semper habens: immensum mole beatâ
Regnum erat ipse sibi.

Et tamen balbuties mera est quicquid de illâ primâ & increatâ Felicitate, & Majestate loquimur: hîc nos destituit non solum sermo, sed & cogitatio omnis ubi illum ἀνθείαστον τὴν ὄντα sine hominibus, sine Angelis, sine ullâ creaturâ per infinita retrò secula in se solo manentem, & lucentem, & beatum, & lætum contemplamur.

Τίνος ὄμμα σοφὸν	[*Cujus oculus sapiens*	*Synos.*
Ταῖς σαῖς στεροπαῖς	*tuis fulgoribus*	*Hym. tert.*
Ἀνακοπτόμενον	*præstrictus*	
Οὐ κατα μύσει.	*non occludetur.*]	

Descendamus itaque ad nos ipsos, sed animo revertendi, & ascendendi rursus ad illum; & descensus hujus ad nosmet considerandos propositum & scopus sit ascensus & reditus ad Deum: si enim de ultimo fine nostro inquiramus, in ascensum illum terminetur & desinat ea inquisitio necesse est, finis enim ille ultimus is *Ipse* est, ultra quem nec principium datur nec finis. Angelorum felicitatem, licet intermedius ille gradus sit, omittemus; tum quia de nostra disserere instituti nostri est; tum quod utraque felicitas illorum & nostra, quod ad rei summam

mam eadem prorsus esse invenietur.

Et de nostra primò statuendum *Quod sit*; tum demum *Quæ sit*, aut in quo sita, inquirendum. Dari itaque *Humanam felicitatem* asserimus, idque potiùs ut indubitantèr supponendum, quam præcisè probandum. Humanam cum dico, intelligitis sat scio, me non velle eam, quæ in rebus humanis posita est, sed subjectivè sumere, & Hominum Felicitatem intelligere. Illam autem non solum inter possibilia esse, sed & ab aliquâ saltem humani generis parte reipsâ attingi, qui negatum iret, næ ille non solum eâ felicitate, sed & ipsa humanitate indignissimum se redderet, quippe qui illum quantum in se est altissimâ suâ spe, summoque honore spoliaret. Verum quicunque concedit omnia a sapientissimo Opifice condita, is hominem omnium operum visibilium caput, & decus, digni & congrui finis capacem factum esse dubitare non poterit. Hæc præcipua est hujus machinæ pulchritudo, quod omnia tam egregio ordine disposita sunt, & unumquodque in aptum aliquem & concinnum finem, qui si dignissimæ aspectabilis mundi parti homini deesset, quanta foret deformitas, quam μέγα χάσμα, eo autem magis quo vividiùs inditum est homini, (ut diximus) talis finis desiderium, ὥστε κένην τὴν καὶ ματαῖαν τὴν ὄρεξιν, [*adeo ut inanis esset & vanus hic appetitus*:] & sic morbida illa & querula vox quam in paroxysmo doloris edidit Psaltes, aliquid, quo defendi posset, haberet, *Quare fecisses omnes homines in vanum.* Hoc non tantum esset horrendum in natura vacuum, sed (ut ita loquar) concreata miseria, & ineluct-

Psalm. 89. 47.

luctabilis integræ propaginis humanæ cruciatus, ſi ad boni nunquam obtinendi, & prorſus impoſſibilis, non ſolum irritam capacitatem, ſed irrequietum appetitum homo formatus fuiſſet; hoc verò cum non omninò admittendum ſit, neceſſarium eſt dari aliquod plenum, & permanens, & ſatiens bonum, quo potiri poſſit homo, & quo potitus verè ſit beatus.

Quod cum animo revolvimus, annon acrem intus ſtimulum ſentimus, quo aliis curis omiſſis omnibus, ad hoc unum bonum cognoſcendum & conſequendum excitamur? Adhæret nobis, fateor, in corpore degentibus corporeis, & caducis utendi neceſſitas, ſed ut ventri vel carni ſerviamus, terræve affectu adhæreamus, nulla eſt neceſſitas, imò ſumma eſt, & non ferenda indignitas. Ecquis eſt qui putet hominem natum ad cibos tantum & potus percolandos, reliquosque bruti corporis appetitus ſatiandos, ad ventos aucupandos, & ſpes evanidas ac fallaces per totam vitam venandas; quâ tamen brevi inſaniâ transacta in terram recondatur, & in pulverem reſolvatur? Abſit ut ſic concludamus; Datur aliquid proculdubio ulteriùs, idque tam magnum, & diuturnum, ut præ illo, punctum illud quod hic vivimus, cum omnibus ejus negotiis, & deliciis fumo vanius & vilius, *Major ſum* (inquit R. S.) *& ad majora genitus, quam ut ſim mancipium mei corpuſculi.* Quantò veriùs ſi regeniti ſumus de cælo, hoc nos dicamus. Pudeat nos vivere capite demiſſo, tanquam pecora prona, & terram ſpectantia, vel etiam aereas & vanas ſcientiæ umbras ſectari, interea vel neſcientes,

vel

vel non cogitantes, unde orti, & quo brevi reverſuri ſumus, quis locus noſtras excepturus ſit animas ſolutas hiſce corporis compedibus. Si unicè hanc felicitatem viamque cò ducentem noſſe avent animi veſtri, *Scrutamini Scripturas, ex illis enim ſolis* putamus, aut putare profitemur omnes, nos *vitam æternam habere poſſe.* Hortor vos, & obſecro ne vel ex deſidioſâ negligentiâ, vel ex nimiâ in minoribus Studiis diligentiâ, ullum prætermittatis diem, quo non aliquam ſacri codicis partem pio atque attento animo legatis, precem lectioni comitem ſemper adhibentes, ut per illam lucem divinam attrahatis, ſine qua, divina legi, & intelligi non poſſunt. Luce autem illâ affulgente, ineffabile eſt quantum hæc Scripta θεόπνευςα ſupra *Ciceronem*, & *Demoſt.* & *Homerum*, & *Ariſtotelem*, omneſque alios Oratores, Poetas, & Philoſophos dulceſcent. Illi de felicitate imaginariâ diſputant, & pro ſuo quiſque more, vana quædam ac incerta dicunt, verum autem quæ ea ſit, & quà eundum ad illam conſequendam hic ſolus liber, & certiſſimè & clariſſimè docet. Hoc eſt quod S. *Auguſtini* affectum, & Studia huc convertit, *Apud* Ciceronem & Platonem *alioſque ejuſmodi Scriptores multa* (inquit) *ſunt acutè dicta & leniter calentia, ſed in iis omnibus hoc non invenio, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vobis requiem præbebo.*

Matt. 11. 28.

Prælectio Quarta.

In quâ evincitur Felicitatem humanam nec in terris, nec terrenis reperiri.

UNum est quod quærimus omnes, & ferè omnes extra viam. Et certè quo diutiùs & velociùs in deviis currimus, eo longiùs ab optato termino removemur, quod si ita sit, nihil poterit cogitari & dici opportunius, quam de viâ inquirere, rectâ illâ & unicâ, omnes quo poterint *Boni fontem visere lucidum.* Meministis (sat scio) nos, superiore vice, quæstionem illam longè ponderosissimam de ultimo fine, seu de felicitate indagandâ proposuisse, erga quam universos homines naturali atque adeo constanti & ἀδιατρέπτῳ ὁρμῇ aspirare asseruimus, vel potiùs omnes illam satis nosse, imò, intra seipsos realiter sentire, vel posse saltem, si se intus norint, supposuimus. Huc nempe omnes omnium labores, & sudores tendere, huc collimare omnes, non solum acutim cernentes sed etiam lippos, & μυωπάζοντες, imò & cœcos, qui, scopum hunc suum licet non omninò videant, attingere tamen optant: sub confusâ quâdam specie, *scil.* & nominis obvio sensu felicitatem volunt, Quæ quid sibi velit secundum generalem illam prænotionem diximus: *Perfectum*, scil. *naturæ intelligentis bonum.* Dei felicitatem, sicut & esse, in seipso & seipsum esse non

Πρῶτόν τε, ἔσχατόν τε καὶ μέγιστον καλόν. [*primum.* [illegible] *max* [illegible] *ul-* [illegible] *ne, &* [illegible] *mum bo-* [illegible] *m.*]

 est

eſt ambigendum : ſed de noſtrâ inquirimus. Dari autem aliquem naturæ noſtræ congruum, & beatificum finem, negari omninò non poſſe indubitantèr ſtatuimus. Cum enim omnes hujus univerſi particulæ aptum aliquem & analogum ſibi finem habeant, mutilam in hoc & truſtraneam eſſe præſtantiſſimam ſublunarium omnium naturam, tam inſignis eſſet ſolæciſmus, & totius opificii deformatio, & ſupremo, ac ſapientiſſimo Conditore tam indignum, ut non ſolum non admitti, ſed ne in ſuſpicionem quidem cadere poſſit. Hoc itaque ſtatuto, dari ultimum aliquod bonum, quo adepto, humana mens ſatietur & requieſcat, ad hoc perveſtigandum, quodnam ſit, & ubinam inveniri poſſit jam progrediamur.

Primus autem, iſque non contemnendus explicationis hujus erit gradus, ubi & in quibus bonum illud perfectum reperiri non poſſit indicare: non ſolum quod eò facilior erit, imò, ſponte ſequetur, ejus in quo ſitum eſt, determinatio; ſed quia, ut dictum, maximam longè hominum partem falſas ſectari ſpecies, umbraſque felicitatis comperiemus, & per totam vitam errare, atque viam palantes quærere vitæ, ubique ferè bonum illud venantes ubi non eſt, & ab hac erraticâ & irritâ curſitationè prius revocandi ſunt, quam in rectum tramitem duci & dirigi poſſint. Nec partem hanc negativam in plura capita illam trahendo, eaque ſeorſim tractando protraham, ſed omnes ſuper hac re errores (innumeri licet ſint) tam practicos & vulgares, quam didacticos & philoſophicos in unum faſciculum

lum cogam, eorumque integram antitheſin unicâ propoſitione complectar, cujus explicationem hac vicè σὺν Θεῷ, idque brevitèr admodum expediam.

Ea autem hæc eſt. Fælicitatem humanam, ſeu integrum & perfectum hominis bonum, in terrenis non dari, imò nec omninò in terris.

Omnis confirmationis aut illuſtrationis loco quid ſi hoc tantum dicerem: ſi datur intra hunc quem aſpicimus orbem, vitæque hujus terrenæ horizontem plena felicitas, prodeat, quæſo, qui invenit. Dicat qui poſſit, quæ Stella ſit cujuſcunque magnitudinis, vel quæ Pleiades, quodve Sidus ſeu Conſtellatio, cujus tam benignus aſpectus & influxus ſit, quod unicum in terris bonum, vel quæ bonorum complicatio quæ homini felicem vitam largiatur? Omnia certè quæ hactenus humanos oculos attraxerunt tanquam Stellæ ſplendidæ intra paucos dies evaneſcentia, Cometas ſe eſſe prodiderunt, non ſolum non beneficos. ſed infauſtos; οὐδεὶς γὰρ κομήτης, ὅστις οὐ κακὸν φέρει. [*Nullus enim eſt Cometa qui non malum fert*] Quæſierunt illam jam per tot ſecula, quotquot vixerunt, nobiles, ignobiles, docti, indocti ſapientes. Ecquis inter omnes eſt vel fuit, qui dixerit εὕρηκα? Definîerunt & deſcripſerunt illam varii variè, & pro ſuo quiſque ingenio, multas ejus imagines pinxerunt, ſed poſt homines natos, ne unus quidem extitit, qui ſic teſtatus eſt, Ecce hic eſt, ego illam teneo, & in plenam ejus poſſeſſionem veni. Imò a quibus hoc maximè expectandum foret, quippe, qui ad inſequendam & ſagaciſſimi & inſtructiſſimi fu-

ere, hanc unam totius ſuæ induſtriæ rationem reddidêre, *Non inventa eſt.* Mirum autem eſſet bonum aliquod homini συμφυὲς eſſe, & ad quod homines nati ſint, quod ne uni tamen hominum unquam contigerit, niſi quis velit in hoc ſimiles eſſe res vitæ ſpeculationibus Scholæ, ut, ſicut Illi de *Scibili* loquuntur, cujus nulla eſt ſcientia ſic & eſſet bonum aliquod homini poſſibile, cujus tamen nulla ſit poſſeſſio.

Sed ut rem propiori paulò aſpectui ſubjiciamus, & currenti ſaltem oculo diſtinctas vitæ periodos pertranſeamus. Infantes nondum humanam vitam agunt, nedum felicem: qui tamen ſi cum provectioribus conferantur, humili quodam & improprio ſenſu duo habent feliciora, innocentiam, *ſcil.* & ignorantiam: maturior enim ætas nil tam conſtantèr & fœcundè quam labem & inquinamentum adjicit, & rerum experientiâ & cognitione magis angit quam inſtruit. Unde vir magnus in Tragædia, infantem ſuum miſeriarum ſuarum inſcium amplexus, non ſine aliquâ ratione videatur dixiſſe, τὸ γνῶναι μηδὲν ἥδιστον βιότου. [*Scire nihil eſt vita ſuaviſſima.*] Et certè progreſſu vitæ ab infantiâ ad pueritiam facto, hoc ferè eſt quod lucramur, miſeriarum vitæ fieri capaciores, & creſcente nobis rerum ſenſu, creſcere dolorem, & cruciatum: vel enim ad labores ſerviles, arteſve mechanicas applicantur pueri; vel quibus ingenua magis & liberalior contingit inſtitutio, hoc ipſum in pœna eſt ſub ferulis, & flagris, & parentum, præceptorumque imperio, quod ſæpe contractior tyrannis eſt, coerceri, & ubi vel maximâ

ximâ Prudentiâ lenitur durum tamen uſque videtur jugum, utpote reluctantibus puerilium animorum dotibus, & votis, & libertati optatæ inimicum.

Juventus autem voti illius compos facta, mentis impos ut plurimùm evadit, nec tam a miſeriâ priori liberata exit, quam illam pejori, eâ ipſâ, *ſcil.* libertate, commutat, & è portu ſolvit, ut per ſyrtes & Syrenas naviget, quas utrinque prætervecta navis, tum demum in altum mare provehitur, & heu! quibus illſc jactatur fatis? Quot obverſantur venti adverſi? Quot procellæ naufragium minitantes? Quot avaritiæ, & ambitionis, & invidiæ, vel ſuæ interius agitantis tormina, vel alienæ ſaltem exterius occurrentis flamina ferenda? Inter quæ vel citiùs obruitur navicula, vel laſſa tandem & lacera, ſenectute attritâ, diffringitur.

Nec multum intereſt quam vitæ quis ineat rationem, quemve gradum in humanâ ſocietate obtineat: omnes enim rerum & vitæ figuræ, in quantamcunque fingantur varietatem, multo majori malorum & moleſtiarum varietate, aliæ forte aliis pluribus & gravioribus, ſed omnes non paucis, ſuis ſingulæ urgentur. Otio & ſeceſſui ſi te dedis, inertis te & inutilis, & umbratilis vitæ perſequetur & opprobrium & tædium. Negotiis te ſi implicas, quæcunque ſint vel mercaturæ, vel militiæ, vel agri, vel fori, labores & pericula ſemper, ſæpe etiam caſus triſtes & damna ſubeunda. Cælibatus ſollicitudine; Conjugium ſolicitudine laborat. Rudis eſt & inculta res, ἀγροικία. Doctrinæ autem

Stu-

Studium res maximi laboris, & magnâ ex parte, ſive ipſam ſcientiam ſpectes, ſive vitæ commoda, exigui admodum fructus : Sed pluribus non immorabor, habetis Poetas tam Græcos quam Latinos ſæpè & abundè hæc vitæ mala lugentes, nec quicquam fingentes, imo nec omnia quæ vera ſunt ſed è multis pauca enumerantes.

Ποιὴν τοι βιότοιο τάμοις τρίβον, &c. quod in hanc deſinit clauſulam. Ἐς' ἄρα τοῖν δυοῖν ἕνος αἵρεσις, ἢ τὸ γένεσθαι μηδέποτ', ἢ θανεῖν αὐτίκα τικτόμενον. *Eſt* ſcil. *ex his duobus alterum eligendum, vel non omnino naſci, vel natum ſtatim mori.*

Sed omiſſis jam & periodis & figuris vitæ variis ; percurramus breviſſimè maxima quæ habentur vitæ bona, & videamus, ſi quæ ſint quæ eam plenè felicem præſtare poſſint. An corporis forma ? at hæc multos reddidit infelices, felicem nullum, nam ut ſit quandoque innocua, certè ſemper evanida eſt, χρόνου ἢ νόσου παίγνιον [*temporis vel morbi ludicrum*] Nunquid divitiæ ? at quantillum ex illis poſſidet, etiam qui maximas poſſidet ? quam exigua illarum parte utitur ipſe & fruitur ? de reliquo quid habet præter aſpectum oculorum ? menſam habeat variis cupediis onuſtam, ex omnibus unum tantum replet ventrem ; centum habeat lectos, in uno tantum jacet. An ſumma hominum faſtigia, throni & ſceptra ? at ab his quam inopinatâ rerum cataſtrophe disjecti fuerint non pauci, iique non ſtolidi, nec imbelles, ſed egregii & magni viri, teſtantur omnium temporum hiſtoriæ ; ſed & quibus nulla talis contigit

tigit infelicitas, ſemper tamen a felicitate abfuiſſe tum in aperto res eſt, tum ipſi de ſeipſis paſſim faſſi ſunt; notum illud *Auguſti* αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τ' ἔμεναι ἄγονός τ' ἀπολέσαι. [*Utinam cælebs eſſem & moriar ſine ſobole.*] Atque illud *Severi* morientis, πάντα ἐγνώμην καὶ οὐ λυσιτελεῖ. [*Omnia factus ſum & non proficit.*] Sed omnium notiſſimum, & notitiâ quidem digniſſimum, illud ſapientiſſimi, ac florentiſſimi Regis & ſummi ſimul Concionatoris, qui tantæ ſuæ dignitatis, & opulentiæ Regiæ computatis exactiſſimè emolumentis omnibus, hanc totalem ſummam invenit, & poſteris, ac ſeculis venturis legendam exhibuit, *Vanitas vanitatum & omnia vanitas.*

Verum hæc omnia de omnibus fortè extra hominem bonis: at annon poterit in interioribus mentiſque propriis bonis ſita eſſe felicitas, Sapientiâ, *ſcil.* & virtute. Detur hoc; at ut perfectam illæ dent felicitatem, ipſæ perfectæ ſint neceſſe eſt: cedo autem virum, qui, vel ſe Judice, ſapientiâ & virtute perfectâ inſtructus ſit; imò, qui ſapientiſſimi hominum & habiti ſunt, & fuerunt, ſe nihil ſcire profeſſi ſunt, nec fuit inter probatiſſimos Philoſophos cujus virtutibus non multi adhæſerint nævi. Quod dicendum etiam de pietate, & verâ religione, quæ licet inchoata ſit felicitas, & ad perfectam rectâ tendat, ipſa tamen in terris cum plena & abſoluta non ſit, plenè felicem non facit. Contemplatio etiam mentium altiſſimarum obſcura admodum eſt, & fermè cæca, virtutum autem praxis mutila & clauda. De hac quidem quis audebit tanquam perfectâ gloriari, ubi magnum audierit Apoſtolum de lege carnis

con-

conquerentem, & tam patheticè exclamantem; *Mi-*
Rom. 7. 24. *ser ego homo quis me liberabit a corpore iſto mortis?* &c. Præterea etiamſi ſapientia, & virtus, vel pietas perfectæ eſſent, ad felicitatem tamen perfectam omnia corporis bona ſimul adſint neceſſe eſt, ſi adſit corpus. Ideo falsè ridet Satiriſta ſapientem Stoicum; Eſt, inquit,

——*Dives*
Liber, honoratus, pulcher, Rex denique Regum
Hor. Ep. 1. *Præcipuè felix, niſi cum pituita moleſta eſt.*

Hæc cum ita ſint, altiùs elevandæ ſunt mentes, nec obſtipo capite vivendum cum hominum vulgo, qui, ut inquit S. *Auguſtinus*, *beatam vitam quærunt in regione mortis*: terrenis & perituris miſellæ hujus vitæ bonis animum adjicere, & voluptatum cæno ſe immergere non eſt humana ſed porcina felicitas, & ſi voluptas lutum eſt, reliqua fumus. Et ſi hoc tantum eſſet expectandum & expetendum homini bonum, non tanti quidem eſſet natum fuiſſe. Moniti ſitis, *ingenui Adoleſcentes*, & cavete vobis a Circæo hoc poculo, ne obbruteſcant animi veſtri, & in originis ſuæ, ac finis lethæam oblivionem incidant, ſed quod in vobis divinum eſt, ad Conditorem, & Patrem Deum convertite, ſine quo nec beati eſſe, nec eſſe poſſumus.

Prælectio Quinta.

De Immortalitate Animæ.

MUlta ſunt, quæ occupatum tenent humanum genus, negotia, vel nugamenta potius, talia enim dicenda ſunt etiam quæ habentur maxima, ſi cum hoc uno conferantur, ut ſibi vacet, ſe cognoſcat, rebuſque verè ſuis conſulat; quod qui faciunt quam pauci ſunt? Definitis vos communitèr hominem *Animal rationale*: & pleriſque certè hominum re ipſâ non convenit niſi potentiâ, eâque ſatis remotâ, intelligatur; puerulis quidem plerunque ſunt ineptiores, tricas & crepitacula ſectantur, hûc atque illûc diſcurrunt, & ſe fatigant ſatis, ſed nihil agentes.

O! quam mirum eſt animas origine cæleſtes adeo patriæ ſuæ oblitas, carnique & luto immerſas eſſe, ut tam rari inter homines ſint, qui ſæpius cum ſeipſis de ſeipſis ratiocinentur, de ortu & fine ſuo cogitantes, & hoc ſedulò inquirentes,

Ὥτι τοὶ ἀνθρωπόισι κακὸν τ' ἄγαθόν τε τέτυκται.

[*Quod hominibus paratum ſit & malum & bonum.*]

Et examine facto, conſultiſſimum ducunt, & in hoc unum animos intendunt, ut calcatis terrenis omnibus, ad divina & æterna aſpirent. Nos autem in illam penitùs tranſituros ſententiam, ſi quæ dicta ſunt ſeriò recogitemus, perſuaſiſſimum habeo. Si enim detur neceſſariò plenum aliquod

ſatians, *ſcil.* et permanens hominis bonum, tale autem nihil vel in terrenis, vel omninò in terris reperiatur; ulteriùs progrediendum eſt, & bonum illud alibi quærendum, atque ideo non extingui morte totum hominem, ſed aliò migrare, animaſque humanas immortales eſſe omninò ſtatuendum.

Multa ſunt quæ a multis adhibentur ad hanc concluſionem confirmandam argumenta, alia quidem ſolida, alia verò (ut liberè dicam) ſubtilia nimis & minùs valida, æquè, *ſcil.* obſcura, & negatu facilia, & probatu difficilia, ac ipſa, ad quam probandam afferuntur, concluſio.

Qui ab animæ naturâ incorporeâ, ejuſque immiſſione in corpus argumentantur, itemque a modo operandi, quod nimirum nulli organo alligetur, hæc quidem ultrò concedenti, facile quod inferre volunt, perſuadere poterint, at at ſi quis iſta pertinaciùs negaverit, vel etiam de iis dubitaverit, operoſiùs paulò erit rationibus claris & cogentibus hypotheſes illas ſuffulcire. Certè ſi animæ humanæ ſua ipſius benè cognita eſſet & perſpecta natura, ſuumque modum inhærendi corpori, inque eo operandi perveſtigare poſſet, hæc & hujuſmodi alia immortalitatis ſuæ argumenta poſſe illam inde depromere non dubitamus: Verum cum tenebroſi corporis carceri incluſa ſibiipſi tam ignota, & ἀγαλάλητος ſit, vultumque ſuum in tantâ caligine tantillum & vix omninò cernere & contemplari poſſit, perdifficile ei eſt de interiori ſuâ naturâ multa affirmare, & operationis ſuæ modos ſubtiliùs definire. Operationes autem ipſas nobiliores præci-

puè, & Diviniores illas, quas exerit, tum naturalis præcellentiæ tum immortalitatis ipſius conſpicua τεκμήρια & magnos characteres eſſe, mirum ſanè eſt, ſi quiſquam inficiari poſſit.

Eſſe in homine præter vitam, & ſenſum ſpiritumque animalem, quem cum brutis commune habet, altius quid, & purius, Deoque propinquius manifeſtiſſimum eſt. Dedit Deus hiſce animam, nobis animum quoque; & diſtinctius quidem loquendo ſpiritus ille homini proprius, & quo ſupra omnia animalia attollitur, Animus potius dicendus eſt, quam Anima. Utcunque miris ſuis dotibus, & ſecundum illas, operibus, artificiis que, & inventis, dici vix poteſt, quam immenſùm præfulget humana mens. Talia enim, tantaque efficit, quæ bruta etiam ſagaciſſima nec imitari, nec omninò intelligere nedum invenire poſſunt, Imò homo tanquam omnium Dominus & Rex, reliquorum animantium vires & induſtriam (licet eorum pleriſque ipſe corpore tanto minor & imbecillior) herbarum inſuper, & plantarum omnium virtutes, omnes denique aſpectabilis hujus orbis partes, ad uſus vitæ ſuæ miris modis flectit, & accommodat: tum demum urbes ædificat, reſpublicas inſtituit, leges fert, exercitus ducit, claſſes inſtruit, nec terras ſolum metitur, ſed & cælos, motus Syderum inveſtigat, Eclypſes in multos annos prædicit, cogitationes ſuas leviſſimo momento in longinquum mittit, terras & urbes remotiſſimas inviſere, imò ſupra ſolem, & ſtellas omnes & cælos evagari jubet.

Sed parva ſunt hæc omnia, & ad inſtitutum noſtrum parum firma præ hac unâ & incompara-

bili humanæ mentis dignitate, quod, *ſcil.* Religionis capax ſit, imò indelibili ejus charactere naturaliter inſignita. Deum nempe agnoſcit, & colit, Templa extruit, ſacrificiis & precibus, & laudibus ſuper-excelſam ejus Majeſtatem celebrat, ab illius benignitate pendet, opemque implorat, & ſic commercia cum cælo ambit. Imò, & quod Illam cælo ortam maximè teſtatur, reditum in cælum ſperat. Atque hoc meo quidem judicio, magnum eſt immortalitatis argumentum, illa ipſa immortalitatis prænotio, & ſpes, & ingens deſiderium. Quod licet in pleriſque ſub corporis ſarcinâ, rerumque præſentium nimio amore ſuppreſſum, & pæne extinctum jaceat, ſubinde tamen in adverſis, præſertim autem premente morbo, & morte ingruente, ſeſe exerit,& erumpit. Quibus autem purior eſt mens & in divinis ſenſus exercitatior, O ! quam perpetuis & ardentibus votis ad beatam illam immortalitatem aſpirant, quam ſæpè in illis conqueritur anima, *prolongatum eſſe incolatum ſuum*; gliſcit, ambit, eluctatur exul frui patriâ. Quin & magnificum illud corporis, & ſenſuum faſtidium, omniumque voluptatum carnis contemptus, in quem cæleſtes illæ animæ eriguntur,annon apertè clamat inde ad breve tempus colligentur? longè tamen diverſam eſſe, & pæne contrariam corporis animæque naturam, atque adeo diſparem eſſe, & diviſam durationem; animamque corpori ſolutam, non tantum non mori, ſed & tum primum vivere, & tanquam, exutis ſecandis, in lucem naſci. Et niſi nos ſpes illa fulciret, O! quam lugenda eſſet prior illa nativitas, quæ nos in vitam tam brevem, tam vacuam

vacuam boni, & tot miſeriis refertam immiſit, quam totam, pictas felicitates aucupando, & veras calamitates perferendo, tranſigimus, ultra quam niſi daretur verior,& vita, & felicitas, quis eſt qui non videat inter omnia animantia hominem, & inter omnes homines optimos quoſque miſerimos fore ?

Etſi enim inter magna quidem & præcipua Religionis fulcra ac baſes immortalitatis fidem cordatus nemo eſt, qui non habeat,raræ fortè aliquæ ſublimeſque, & planè divinæ inveniri poſſint animæ quæ puram, ac Nobilem Religionis ſemitam propter ſe eligerent, eique continenter inſiſterent, & præ illius amore duriſſima quæque, ſi id contingat, pati non detrectarent ; Chriſtianorum tamen vulgus, quantumvis intus & in corde imo fidelium, & verè Chriſtianorum, longe infra illud faſtigium ſubſidere non eſt diſſitendum, & vix ac ne vix quidem virtutem Religionemque amplexurum, *Præmia ſi tollas* : Quo ſpectare puto Paulinum illud, *Si in hac tantummodo vita ſpes nobis* 1 Cor. 15. 19. *in Chriſto foret, eſſemus utique mortalium omnium miſerrimi.* Et ille quidem non animæ ſeparatæ immortalitatem, ſed quod affine & omninò connexum eſt, corporis reſuſcitationem hoc firmat argumento. Adjecta enim eſt illa inſtauratio magna, velut ex ſuperabundanti & immenſâ beneplaciti Divini munificentiâ, quo non ſolum hominis pars potior ac Divinior quæ ſeorſim in reditu ad fontem ſuum perbeatam agere poſſet, ac perennem vitam, ſed & corpuſculum hoc terrenum velut animæ fidus *Achates*, & laborum in terris comes individuus, in cæleſtis æternæque feli-

felicitatis partem ac κοινωνίαν recipiatur; atque sic quidem, secundum Domini nostri dictum, habeat sibi & in sinum suum fidelis anima *mensuram bonam, pressam, agitatam, & superfluentem.*

Luc. 6. 38.

Fides nostra de hac immortalitate revelationi Divinæ in solidum innitatur, & tum demum quasi terrâ in aggerem congestâ exteriùs sese etiam ratione communiat: quæ quidem in hac parte tanta est, tantæque evidentiæ, quantam res ipsa capere possit. Demonstrationem autem si quis hic pollicetur certè μέγα λίαν τὸ ὑπόχειρημα, si ab alio expectet expetatve μέγα λίαν τὸ αἴτημα. Paucissimæ quidem sunt in omni Philosophia (Mathematicam si exceperis) verè & κυρίως sic dictæ Demonstrationes; imò, fortè rem penitiùs exploranti nullæ comperientur nisi leviculæ quædam & steriles ad exempli supplendam vicem adductæ, vel potius confictæ: quale illud decantatum *omne rationale est risibile,* quod quidem ipsum risibile est, id est, genuino illius Epitheti significatu ridiculum: imò, ex ipsis Mathematicis pleræque, si ad normam ideamque Aristotelicæ ἀποδείξεως exigantur, spuriæ & nothæ pronunciandæ erunt. Sed prudens & magni usus illud Philosophi effatum ἐκ ὧν πᾶσιν ἀποδείξεις αἰτητέον, ἀλλ' ἐφ' ὅσον δέχεται τὸ ὑποκείμενον, [*Non in omnibus quærendæ sunt demonstrationes, sed in quantum admittit argumentum*] At certè si nobis perspecta esset animæ essentia, aut etiam proprius ejus in corpore operandi modus, admodum verisimile est, exindè enasci posse hujus, quam asserimus, immortalitatis Demonstrationes evidentes prorsus

atque

atque irrefragabiles. Sed quamdiu ſeipſam ignorat, his quidem ſuperſedendum.

Egregius autem ille eſt, quem diximus, Divinioris auræ character, inexplebilis, *ſcil.* animæ ſitis, impuris ac turbidis cujuſquam vel etiam omnimodi ſimul terreni boni lacticibus nunquam ſedanda. Perennem boni fontem ſitit; ſecundum illud Pſalmi, *Quemadmodum ad aquarum rivos glocitat cervus* : inviſibile, incorporeum, immortale bonum ſitit, quo ut fruatur, non ſolum corporis miniſterio tanquam prorſus neceſſario non indiget, ſed & eo, quale nunc eſt, ſeſe velut intergerino pariete intercluſam ac præpeditam ſentit, & ingemiſcit. Quæ autem Animæ πάθος hoc omninò non ſentiunt, næ illæ in corpore velut immundæ ſuis in artubus ſepultæ: nec tamen appetitum illum, quem dicimus, adeo prorſus exuerunt, aut exuere omninò poſſunt, quin illum vel maturiùs intra corpus experrectæ, vel ſerò tandem ac miſere è corpore expulſæ perſenſuræ ſint. De verâ autem & genuinâ animi naturâ non ex degenerum, & vilium hominum ſocordiâ ac torpore, ſed ex optimorum quorumque & ſapientiſſimorum ſenſu, votiſque vividis ſententiam omninò ferendam eſſe, nemo eſt, ut opinor, qui negare poſſit. 42.

Hæc quidem de animâ ſuperſtite & vitâ futurâ ſententia, non ſolum nihil in ſe habet, aut impoſſibilis, aut abſurdi, ſed & omnia ſanæ rationi, & ſapientiæ, & virtuti, & œconomiæ divinæ, & votis humanis conſentanea: Unde illam optimo jure pleræque gentes integræ, & omnium gentium ac temporum Sapientiſſimi quique, libentèr & lætè

lætè amplexi ſunt. Et licet illam non potuerint inexpugnabili aliquâ ratione aſſerere, aliquid tamen ſenſerunt intra ſe, & in animis ſuis huic dogmati σύμφυες, & pulcherrimum ſemper, ac fide digniſſimum habuerunt. *Me nemo,* inquit *Atticus* apud *Ciceronem, de Immortalitate depellet.* Et Sen. Epiſt. 102. *Juvabat de æternitate animarum quærere, imò mehercule credere: dabam me ſpei tantæ, jam enim reliquias infractæ ætatis contemnebam, in immenſum illud tempus & in poſſeſſionem omnis ævi tranſiturus.* O quantum lucratur anima migrando!

Vos autem, theſin hanc, non tantum ut rationi congruam, ſed ut fide chriſtianâ receptam amplecti non dubito. Hoc tantum moneo, ut ſæpè & ſeriò vobiſcum animo revolvatis, maximum enim erit ad ſapientiam, & bonos mores, & veram pietatem incitamentum, nec cogitari poteſt quicquam quod à ſtolidâ rerum præſentium, & prætereuntium, admiratione, & a terreni hujus corporis illecebris, ſordidiſque voluptatibus efficaciùs avocabit. Reputate, quæſo, vobiſcum, quam indignum ſit cæleſtem Animam, æternùmque victuram rebus infimis, & viliſſimis mancipare, & tanquam principem a patriâ ſuâ ad tempus exulantem in culinam detrudere. Patheticè S. *Bernardus* corpus in animæ gratiam alloquitur, & ut illam honorificè tractet, non ſolum per animæ dignitatem, ſed & per ipſius corporis inde redituram utilitatem ſuadet. *Nobilem,* inquit, *hoſpitem habes, O caro! Nobilem valdè, & tota tua ſalus de ejus ſalute pendet, omninò enim memor erit tui in bonum, ſi benè ſervieris illi;* &

cum

cum pervenerit ad Dominum ſuum ſuggeret ei de te, & veniet ipſe Dominus virtutum, & te vile corpus configurabit corpori ſuo glorioſo: qui ad animas redimendas humilis ante venerat, & occultus, pro te glorificandâ, O miſera caro, ſublimis veniet, & manifeſtus. Memores itaque ſitis, O Juvenes, partis illius dignioris, eaque ad ſuam æternitatem cogitandam aſſueſcat ἀεί τε παντὶ πρὸς τὸ σύγγενες βλέπειν, [*ſemper & ubique ad cognatum aſpicere.*] Et ſic quæcunque in terris ſuperba & elata videntur, ſub pedibus cernet, & è ſublimi deſpiciet, & inter omnia, quæ brevis hujus ævi ſpatiolo terminantur, nil cupiet, nil timebit.

Prælectio Sexta.

De Vitæ futuræ felicitate.

INter omnes hominum cogitationes, nulla eſt proculdubiò quæ menti ſeriæ, & ſecum habitanti ſæpius recurrit, quam illa, cui reliquæ omnes ſubſerviunt, & miniſtrant; De omnium, *ſcil.* laborum, & curarum, ipſiuſque adeo vitæ ſcopo, fineque ultimo, & optatiſſimo. Eòque acriùs & urgentiùs mentem exagitabit hæc cogitatio, quò illa ad miſeræ hujus vitæ cruciatus veros, ſpeſque vanas, & falſa gaudia obſervanda perſpicacior fuerit, cui quidem lugendæ nullæ elegiæ, nulli threni pares eſſe poterint: riſus autem & lætitia inter tot dolores, & metus pro amentiâ habenda eſt; ſic viſum eſt Regum ſapientiſſimo; Eccl. 2. 2. *De riſu*, inquit, *dixi inſanus eſt*; *& de lætitia, ecquid facis?* Querelas autem triſtes, quas grave malorum pondus viris etiam magnis, & ſanctis expreſſit, non eſt quod nimis miremur, imo mirum potiùs ſi non & nos ad illas ſæpe repetendas alliciant.

Extra ſe circumſpicienti quàm frequenter oculis occurrunt, vel patriæ calamitates, vel parentum, aut amicorum caſus adverſi, & triſtes, quos paſſim vel pauperie depreſſos, vel morbis languidis tabeſcentes, vel acrioribus cruciatos, vel morte abreptos lugemus, ipſi pariter ab aliis mox lugendi: imò, quam ſæpe ipſi nobiſmet ipſis graves ſumus, & ſub propriis malis arctiùs in-

inſidentibus, vel re familiari, vel corpore, vel animo laborantes, & ægri ingemiſcimus: quicunque autem pauciſſimis, & minimis vitæ incommodis urgeri videntur, & felicitatis undique nitentis ſplendore intuentium oculos perſtringunt, præterquam quod maximus illi perſæpe intus & in jecore ægro latentes moleſtias, & curas patiantur; illa ipſa, quam exterius oſtentant, fucata felicitas, quam incerta, & infirma, & vitrea eſt, & quam facile etiam, cum maximè ſplendet, frangitur: verè quidam, *aliâ*, inquit, *felicitate ad illam felicitatem tuendam opus eſt.* Si qui autem ſunt quibus adverſus omnes exteriorum rerum formas, & ſpecies obfirmata mens eſt, & ſeculi hujus omnia, tam quæ aſpectu torva ſunt, quem quæ jucunda, ex æquo contemnunt, nec ſic tamen felices vel ſunt, vel ſeſe putant, habent adhuc quod doleant, denſas, *ſcil.* mentis tenebras, & cæleſtium ignorantiam, nec non carnis & affectuum nondum penitus ſubjugatam contumaciam. Et hi certè licet humani generis longe digniſſima & pulcherrima pars, niſi tamen beata illa ſpes brevi in lucem exeundi affulſiſſet, quantò animi terreno huic gurguſtiolo incluſi anguſtias & mala altius ſentiunt, tantò reliquis hominibus miſeriories forent.

Quoties itaque hæc nobiſcum reputamus, in hoc unum res tota revolvitur ἔξιν ἀρα τι πλέον; datur ſine dubio finis aliquis naturæ humanæ congruus, eâque dignus, bonum aliquod proprium, permanens, & plenum, quod cum inter breve hujus vitæ curriculum, interque tam denſas, quibus tota referta eſt, miſerias, fruſtrà quæratur,

certè Regio aliqua fertilior, & vita diuturnior, quæ & felicitatem noſtram capiat,& nos hinc migrantes excipiat,neceſſariò aſſerenda eſt;non eſt hîc requies noſtra, nec, ubi ſedeamus, datur; locus eſt pulicum & culicum, & in inferioribus hiſce, & perituris indagantes non ſolum beatitudinem non attingimus, ſed nec miſeriam effugimus, cujus catervis undique obſeſſi cingimur , adeo ut illud egregii illius artificis Inſulæ incluſi, vere dicamus.

Nec tellus noſtræ, nec patet unda fugæ,
Reſtat iter cæli, cælo tentabimus iter.

Atque hucuſque gradatim progreſſi ſumus, & nuperrimè de animæ immortalitate verba fecimus,habitaculi etiam corporei reparationem tanquam laciniam attexentes. Reliquum eſt ut quænam illa ſit vitæ futuræ felicitas inquiramus.

Ab hac tamen inquiſitione pænè me abſterrere fateor , ſummam rei obſcuritatem, & ſublimitatem ; quam quidem qualis in ſe eſt, nec intelligere nobis,nec ſi intellexerimus,explicare fas eſt, de qua,quæ Divinus Apoſtolus in extaſi libaverat non aliter quam ſilendo refert ; ἀῤῥητα, vocans ῥήματα, ἃ, οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι. [*ineffabilia verba ; quæ non liceat homini loqui*] quod ſi ille ea quæ viderat, nec voluit, nec potuit effari, abſit ut nos in ea quæ non vidimus, irrumpere, & noſmet ingerere audeamus , quod temerarios quoſdam facere , idem alibi in cautelam noſtram monet Apoſtolus. Verum cum in ſacris chartis novi hujus orbis, inviſibilis licet, & nobis incogniti , aliquas tamen habeamus pro captu no-

2. Cor. 12. 4.

noſtro delineatas tabulas; illas non ſolum inſpicere permiſſum eſt, ſed cum eo ipſo fine deſcriptæ ſint, ſupinæ certè & ingratæ eſſet incuriæ neglectui habere. Meminiſſe tamen oportet quantum parvæ tabellæ ſchema à verâ regni alicujus amplitudine,& pulchritudine,ejuſque ἀυτοψία diſtet:& quantò plus diſcriminis interſit, neceſſe eſt, inter Regni illius cæleſtis, quo aſpiramus, felicitatem & terrenas omnes etiam lectiſſimas figuras, quæ ad illam mentibus noſtris aliquatenus adumbrandam applicantur? Quænam ſunt illa, quorum titulos falſos & umbras in terris tam avido, & inſano impetu ſectamur, divitiæ, honores, voluptates? Hæc omnia vero, & puro, ſublimique ſenſu vita illa beata complectitur; Theſaurus eſt, qui nec deficere, nec eripi poteſt: Hæreditas eſt ἄφθαρτος, ἀμίαντος [*incorruptibilis, impoluta*] Corona ἀμαράντινος, [*immarceſcens:*] lætitiæ & deliciarum torrens ἄένναος [*perrennis:*] Convivium eſt nuptiale, omniumque lætiſſimum & lautiſſimum, ſemper ſatians, nunquam autem faſtidium pariens; ver eſt æternum, & perpetua lux, ἡμέρα ἀνέσπερος; Paradiſus eſt, ubi candent lilia, rubeſcit crocus, ſudat balſamum, & in medio ejus eſt arbor vitæ; Civitas eſt, ubi vivis margaritis ſurgunt ædificia, cujus portæ gemmeæ, & plateæ aurum puriſſimum, & hæc quidem omnia nil niſi vela ſunt felicitatis illius optatiſſimo illo die revelandæ, imò lux ipſa quam inter reliqua numeravimus, licet aſpectabilis hujus mundi pulcherrimum ornamentum, cæleſtis tamen illius gloriæ umbra tantùm eſt, quantulumque autem ſit ſplendoris illius ἀπροσίτου

quod

quod per velamina illa nobis in Scripturis ſacris tralucet, digniſſimum certè eſt in quod oculos ſæpius convertamus, iiſque intentiſſimè fixis contemplemur.

Primum autem quod in felicitate conſtituenda neceſſario occurrit, hoc eſt, pleniſſima ab omni malo & gravimine liberatio: quæ quidem quam hic degentibus impoſſibilis, tam certò in cæleſti illâ vitâ ſperanda eſt. *Abſtergentur ab oculis lacrymæ omnes*, & in æternum auferentur ab oculorum aſpectu omnes lacrymarum cauſæ; illîc non tumultus, non bella, non egeſtas non mors, non morbi; illic nec luctus, nec metus, nec malorum omnium caput, & fons, peccatum: non eſt irruptio nec eruptio, nec querela ulla in plateis beatæ illius Civitatis, illîc nec exit amicus, nec intrat inimicus. 2. Plena animi & corporis εὐεξία, ſanitas, & pulchritudo, & puritas, & tranquillitas perfectiſſima. 3. Jucundiſſima ſocietas Angelorum, & Prophetarum, & Apoſtolorum, & Martyrum, & ſanctorum omnium: inter quos nulla jurgia, nec lites, nec contraverſiæ, nec partium ſtudium, quippe, quæ horum fontes, & fomites ſunt, nulla ibi Ignorantia; nulla cæca ἀνδροδέα, nec vana gloria, nec invidia, ὁ φθόνος ἔξω τῆς θείας χάριτος, ſed charitas abſolutiſſima, quâ unuſquiſque ſimul cum ſuâ alterius mutuò felicitate fruitur, & beatus eſt, illâ, *ſcil.* tanquam ſuâ collætatus, unde inter illos infinita quædam beatitudinis repercuſſio, & multiplicatio eſt; qualis foret ſplendor aulæ auro & gemmis pleno Regum & Magnatum choro nitentis, cujus parietes ſpeculis undique lu-

lucidiſſimis obtecti eſſent. 4. Sed quod reliqua omnia infinitùm ſuperat, & abſorbet, ipſum, *ſcil.* Immenſum ſelicitatis pelagus, *Dei ipſius benedicti & ſuperbeatiſſimi Viſio eſt* : ſine qua, nec ſua tranquillitas, nec aliorum ſocietas, nec boni ullius finiti, vel omnium ſimul poſſeſſio animam ſatiare & beare poſſet. Cujus modum tunc demum intelligemus, ubi illuc pervenerimus, interea vaniſſimæ ἀδολεσχίας eſt multa circa illam diſputando obſtrepere, & cum cerebelli noſtri larvis luctari. Quod autem Scholaſtici hanc totam felicitatem intra nudam ſpeculationem, ſeu actum (ut illi loquuntur) intellectualem concludunt, audactèr nimis (prout ſolent) faciunt, & ratione admodum invalidâ nituntur. Quantumvis enim ſumma ſit, & nobiliſſima mentis operatio, *Intelligere & Contemplari,* totius tamen animæ, totiuſque hominis, omniumque facultatum bonum adæquatum & perfectum ad beatitudinem complendam neceſſarium eſt. Nec obſtat quod tota hæc felicitas hoc viſionis nomine in Scripturis paſſim comprehendatur. Viſio enim mentis, ſeu contemplatio primi, & infiniti boni plenam etiam ejus fruitionem aptiſſimè ſignificat, vel ſaltem conſignificat: Notum eſt illud Rabbinorum de ſacræ ſcripturæ phraſi, *verba ſenſus connotant affectus. Scire* ſæpius pro approbare, & amare ponitur, ſic *videre,* eſt etiam frui & potiri. *Guſtate & videte quod bonus ſit Dominus,* Pſaltes inquit; & magna quidem amantium oblectatio eſt hoc ipſum, unà vivere, & mutuo aſpectu frui. Οὐδὲν ὕπως ἥδ' φίλων ὁς τὸ συζῆν.

Viſionem itaque illam beatificam non ſolum clara-

claram, & intuitivam, ſed & amplexivam (ut ita loquar) & unitivam Dei cognitionem ſignificare omninò ſtatuendum eſt, talis enim viſio ſit neceſſe eſt, quæ amorem boni Infiniti in ſanctis animis accenſum, plenè poſſeſſivum, & voti ſui compotem reddat, eaſque perpetuâ, & exuberanti, & in æterna cantica, & laudes diffluenti lætitiâ perfundat.

Atque hoc unum eſt (ſi fidem adhibitis, adhibere autem vos non dubitabo) hoc eſt, inquam, quo totæ in arduum rapientur animæ veſtræ: hinc turbidas & lutoſas carnis voluptates, omneſque ſeculi blanditias, & ſplendidas nugas conculcare diſcetis. Magna videantur iſta licet & pulchra, majora & pulchriora ignorantibus; animæ certè cæleſtem patriam & Angelorum gaudia ſperanti ac cogitanti O! quam puſilla, quam nihil ſunt terrena hæc omnia, quæ falſis titulis, & ementitâ magnitudine intumeſcunt. Quantò autem animus ſeſe a corpore abducit, & in ſe recedit, & ſupra ſe aſcendit, Deoque adhæret, tantò vitam agit in terris cæleſti illi ſimiliorem, & beata illius meſſis primitias præguſtat uberiores. Ad ſanctitatem aſpirate, O! Juvenes, *ſine qua nemo Deum videbit.*

Prælectio Septima.

De Exiſtentia Dei.

LIcet variæ admodum ſunt, & non rarò oppoſitæ de rebus pleriſque omnibus, hominum ſententiæ, adeò ut ab animorum potius, opinionumque, quam linguarum, & dialectorum diſcrimina μεροπὲς, [*Diviſam vocem habentes*] dici mereantur. Duo tamen ſunt in quibus magna eſt Gentium, ac totius Generis humani ſymphonia, *Felicitatis*, ſcil. *appetitus*, & *Religionis ſenſus*. Et illum quidem nemo eſt qui cupiat; hunc, licet velint fortè nonnulli, non valent tamen prorſus exuere; Deumque totum pectore excutere, & Religionis ſcintillam omnem intra ſe penitùs extinguere. In pleriſque certè, Felicitatis ille Appetitus palabundus in tenebris oberrat; Religionis autem ſenſus, vel torpore obſitus jacet, vel in ſuperſtitionum devia deflectit. Hæc duo tamen adhibet Magnus Rerum Opifex, quaſi collapſi ædificii reliquias, ad reparandas humani generis ruinas, & vas ſuum fictile in miſeriæ Barathrum demerſum, per has veluti Anſas extractum reſtituit.

Atque de illo quidem *felicitatis*, inquam, *appetitu* aliâs verba fecimus, hujus autem, inſitæ, *ſcil.* hominibus de Religione ἐννοίας conſiderationi, σὺν θεῷ, nonnihil immorabimur.

Nec enim inutile erit, (ut opinor) pauca illa ſecernere in quibus tot, tamque diſformes va-

riarum Religionum ritus, ac dogmata dissidentia, conveniunt: nam & omnis disciplina aptissimè a notioribus, & universalibus orditur; & in hoc certè negotio, præter alia methodi hujus commoda, non contemnendum esse poterit vacillantis animi firmamentum, quod inter tot Religionum dissidia, & rixas, magnæ saltem, & necessariæ fidei nostræ bases, partim totius humani generis, in reliquis autem totius orbis christiani adstipulantem habeant consensum.

Idcirco pervelim animos vestros ἐῤῥιζωμένους καὶ βεβαιουμένους ἐν πίστει, [*radicatos ac confirmatos fide, ad* Coloss. 2. 7.] suavi hoc Religionis vinculo firmissimè devinciri, quod, velut torques aurea, non onerat, sed ornat, non servitutis instrumentum est, sed veræ ac generosæ libertatis insigne. Nollem vos ex traditione solâ, & parentum ac præceptorum authoritate atque institutione, *Christianos* esse, sed ex puro interioris intellectus lumine, fervidoque animi inde promanante affectu; *Trismegist.* Ἓν γὰρ καὶ μόνον ἐν ἀνθρώποις ἀγαθὸν ἡ εὐσέβεια. [*Unum enim & solum inter homines bonum pietas est.*] Nullos autem speres Religionis fructus, nisi ex illius radice, fide probè firmatâ. Πᾶσαι γὰρ ἀρεταὶ πίστεως θυγάτερες. [*Omnes enim virtutes filiæ fidei sunt.*] *Clem. Alexand.*

Graium suum hominem, insanis effert laudibus *Lucretius*, velut aliquem de cælo delapsum mortalium Liberatorem, terrores metusque varios discutientem, eò quod Religionem omnem, hominum animis eximendi rationem veram adinvenisse, sibi visus sit. Et nullo quidem seculo

desunt

desunt belluinæ animæ, plus satis corporumque & sensuum mancipia, quæ dogmata ista vera esse optarent; paucissimi tamen sunt, qui ea ipsa, quæ aliis impudenter passim, & importunè ingerunt, sibi ipsis persuadeant: sed reclamante sæpius conscientiâ diliria sua pleno gutture deblaterant, & quæ miserrimè volunt, vix, ac ne vix quidem credunt. Nostis *Flacci* palinodiam

Parcus Deorum cultor, & infrequens O. 35. lib. 1.
Insanientis dum Sapientiæ
Consultus erro, &c.

Omni rationis usu excidunt animæ, humana corpora incolentes nonnullæ, ex temperiei, *scil.* & organorum defectu: Nec tamen hominem, *Animal Rationale* definire desinitis. Et certè, qui illum non minori forsan jure, *Animal Religiosum* definiret, non est quod ex contemnendo rabidorum aliquot Religionem ridentium numero, sententiæ suæ jacturam metuat. Nec adeò absimile quod ex Antiquis asseruêre nonnulli, paucos illos, quos inter Græcos *Athei* dicti sunt, non tam numen omne denegasse, quam fictitia, & ridicula Gentium numina repudiasse, & meritò irrisisse.

Inter omnia autem Gentium jura, moresque receptissimos, nullum reperitur *Religione*, sacrisque alicui numini dicatis ritibus solennius, & Καθολικώτερον. Quod argumento quidem validissimo est, ὑπόληψιν illam præ omni aliâ, alto ac indelebili charactere humanis mentibus inscriptam, imò, insculptam esse: veluti magni Conditoris nomen, opificio suo, inter visibilia omnia Coryphæo, impressum,

quo ſe *Illius* eſſe, & dignoſcat, & agnoſcat; totuſque in principium ſuum, unde manavit, immenſum illum boni Oceanum refundatur, ex illâ ipsâ, *ſcil.* quâ inſignitur ὁπογραφῇ, velut æquiſſimum decernens τὰ τῦ Θεῦ τῷ Θεῷ, *Deo quæ Dei ſunt.* Et magnus quidem eſt, ac Epidemicus humani generis morbus, corporis ſui, & rerum corporalium Amor vilis ac degener, Deique, licet animo ἀνεξαλείπτως planè inhærentis, ſtupida ac bruta oblivio; quam pauci admodum divinâ virgulâ excitati maturè excutiunt: in reliquis autem etiam ſtupidiſſimis ſomnoque graviſſimo ſepultis, premente tamen gravi aliquâ calamitate, vel imminente periculo, morte autem potiſſimùm ingruente, ſubinde emergit, & ex doloris metuſve pondere, exprimitur latitans illa, & diù ſuppreſſa Dei recordatio; Animâque ipsâ, velut ex diuturno, ac profundo ſopore, experrectâ, circumſpiciunt homines, quid rei ſit, ſciſcitantur, & unde venerunt, ac quo vadant ſeriò recogitant. Tunc veras voces emittunt pectore ab imo. Etiam profanos Nautas adeò expergefecit mare procelloſum, ut illi etiam Prophetam ſtertentem expergefecerint. *Surge*, inquiunt, *Somnolente*, & *invoca Deum tuum.*

Interea tamen, hoc ſaltem ubique exerit Dei vel debiliſſima notitia ſui indicium; ut nullum hominum cætum, vel hominem, invenias, qui non aliquo ritu, formuliſque, Numen aliquod agnoſcat, & pro captu, & more ſuo honorem deferat. Prodidêre autem nuperi nonnulli in novo orbe (*Braziliâ, ſcil.*) reperta aliquot hominum agreſtium agmina, apud quos, nullus omnino conſpi-

ſpiciatur Divinitatis ſenſus: Sed, præterquam quod dubiæ admodum fidei ſit illa obſervatio, & temerè forſan, ac præſeſtinè a primis advenis non ſatis attentis arrepta, veram eſſe demus; non tanti tamen eſt, ut reliqui totius terrarum Orbis, gentiumque omnium, ac ſeculorum hâc in re conſpiranti exemplo comparata ἢ ἐν λέγῳ, ἢ ἐν ἀριθμῷ habenda ſit. Nec inde vel tantillum de magni hujus argumenti pondere detrahi ſuſpicandum eſt, quo paſſim uſi ſunt, & meritò quidem, omnes Antiqui, & Neoterici ad fundamenta prima & communia Religionis aſſerenda.

Univerſalis autem hîc Religionis, de quo loquimur, conceptus, particulatim expendenti, hæc ferè complectitur. 1°. DEUM eſſe. 2°. Colendum eſſe. 3°. Quod huic cohæret, Eum curare res humanas. 4°. Et quidem legem homini poſuiſſe, eamque præmiis, ac pœnis annexis communiviſſe, quibus itidem, longè maximâ ex parte rependendis, aliud ab hâc terreſtri vitâ ſeculum deſtinatum eſſe credunt, ſi non omnes, at certè quam plurimi. Atque hæc quidem licet noſtri, impræſentiarum, inſtituti non tam ſit propriis ſuis rationibus, quas habent quidem ſingula validiſſimas, ſuffulcire, quam velut communi hoc hominum calculo comprobata ſumere: paucula tamen quam poſſumus breviter, & perſpicuè, ad ſingula ſubnotabimus.

1°. *DEUM eſſe.* Ubi primam hanc de primo Ente veritatem longâ & operosâ argumentorum ſerie aſſerere nitimur, vereri ſubit, ne ipſi DEO, nec non & hominibus officioſam quandam injuriam facere videamur. Quorſum enim

enim faculam Soli admovere, & Illum *esse* sollicitè probare, per quem sunt omnia, & qui solus necessariò est, imò audactèr dicamus, qui *Solus* est: quippe ad quem reliqua nihil sunt, & nihilo minus, & per quem, ex nihilo exstracta sunt. Homo autem quicunque est, annon contumeliæ loco habeat? si quis illum suspicetur de ejus *Esse* dubitare sine quo, de re quacunque nec dubitaret, nec omnino cogitaret, nec omninò esset. Est hæc proculdubio, si qua alia homini innata & συμφυεστάτη persuasio. Nec dubitat dicere Iamblicus, *Esse nostrum est DEUM cognoscere.* Et rursus *Esse Animæ, est quoddam Intelligere*, scil. *DEUM, unde dependet.* Nec immeritò hâc ex parte *Platoni* quis accedat, hoc enim scire, non est aliud quam reminisci, cujus ubi obrepit oblivio (quod heu nimis omnibus!) tot tamen habet in seipso quasi monitores, quot membra; tot extra se, quot rerum species, quas undiquaque conspicatur, quin excitat se Anima torpens, & DEI pænè oblita, sibi subinde repetens, Aspice hoc sublime candens, &c.

Primum visibile lux, & primum intelligibile Deus.

Verum, quia non desunt, ex illo stultorum genere plus satis, qui dicunt in corde suo, *Non esse Deum*; Et si non sic stulto respondendum sit, ut ei consimilis evadas, tamen secundum stultitiam suam respondendum ei omninò est, ne sibi sapere videatur. Tum insuper, quia primæ hujus veritatis oblivio, scelerum in mundo omnium una scaturigo est. Denique cum & optimis quibusque hominum, nec inutile prorsus, nec injucundum esse possit hoc argumentum non-

nonnunquam recolere, & quam ſolidâ atque inconcuſsâ baſi nitatur tota Religionis moles recogitare, tum de æterno Boni, & rerum omnium fonte, ejuſque adeò neceſſariâ æternitate, ſubinde cogitare, & loqui, animo pio omni non poſſit non eſſe jucundiſſimum, de eo breviter agere non pigebit. Omiſſis certè pluribus ratiocinandi mediis, quæ in hoc negotio utiliter admodum adhibentur, unum tantum & alterum in medium proferemus. Sic autem diſſerimus.

Neceſſe eſt omninò dari aliquod Ens æternum, alioqui enim nihil unquam fuiſſet, cum aliquid ſeipſum de nihilo producere portentoſiſſimæ res eſt contradictionis. Si quid autem omninò æternum ſtatuatur, certè mentem aliquam æternam eſſe, rationi maximè conſentaneum eſt, ut proprietas nobiliſſima, Enti nobiliſſimo conveniat. Imò Ens illud æternum præſtantiſſimum tum ſapientiâ, tum potentiâ, tum omni denique ratione omninò neceſſe ſit, cum neceſſariò & improductum ſit, & productorum cauſa & origo, alioqui enim de eorum productione hærebit adhuc difficultas, atque ſic quidem ſuppeditant pro opifice ſuo argumenta partes univerſi omnes ſigillatim ſumptæ.

Aliud autem argumentum exhibet præclariſſimum pulcherrimus ille τῦ παντὸς Ordo, & mutua inter ſe partium omnium σχέσις [*habitudo*] Effectus enim hic eſt, & mirabilis effectus, à rebus ipſis ſingulis planè diſtinctus; Ergo eſt ab aliquâ cauſâ, eâque ſapiente, imò ſapientiſſimâ; Caſu enim hæc contigiſſe ſtolidiſſimæ eſt ἀναιδείας [*impudentiæ*] aſſerere velle. Ab homine autem non eſt, nec certè, a conſpirante aliquo rerum

ip-

ipſarum ſingularum conſilio, & mutuo conſenſu, cum earum pleræque conſenſus omnis & conſilii planè ſint incapaces; erit itaque prorſus ab *aliquo Uno* ſuperiore, is autem eſt *DEUS*,

Claudian. in Rufinum.

——*Qui lege moveri*
Sydera, qui fruges diverſo tempore naſci,
Qui variam Phœben alieno juſſerit igne
Compleri, ſolemque ſuo.

Ille univerſi Monarcha eſt & Monarcha quidem abſolutiſſimus. Quis enim alius ſingulis rerum gradibus hanc quam habent ſpeciem, & hos uſus aſſignaverit, ut Sydera nulli imperio, legibuſve humanis ſubdita, ſed in ſublimi poſita, terræ ejuſque Incolis diei, & noctis vices, & Anni tempeſtates tribuendo inſervirent; Sumamus item ſpeciem aliquam rerum ſublunarium, Exempli Gratiâ, præſtantiſſimam omnium, hominem, & videamus, quâ ratione, eam, quâ conſtitutus eſt, formam, hanc, *ſcil.* corporis compagem, animique vim, & hunc in rerum naturâ gradum & non alium nactus fuerit. Vel certè hæc ipſe elegerit, neceſſe eſt; vel ab alio, velut Scenæ Magiſtro, & totius opificii Architecto definita acceperit: Ipſum elegiſſe nemo ſomniaverit. Nam, vel hanc fecit electionem priuſquam fuit, vel cum jam eſſe cæperit, quorum utrum ſit abſurdius non facile dixeris. Reliquum itaque eſt, ut Conditoris optimi, ac Sapientiſſimi beneplacito, hoc quicquid eſt acceptum ferat, qui terreſtre hoc corpus adeò mirificè ſtruxerit, & ſui ipſius ſpiraculo animaverit, & in magnum

hoc

hoc ſuum, quod conſpicimus, Palatium introduxerit. Ubi elucet aptiſſimè dicta πολυποίκελος σοφία [*multifaria Sapientia*] in totâ machinâ, ſingulisque ejus partibus: οὕτω θαυμαστῶς πεποικιλμένοις [*tam mirificè variegatis.*]

Ad prius illud argumentum ab ipſo rerum *Eſſe* deſumptum, adhiberi poteſt eadem hominis inſtantia. Infinita etenim ſeries generationis ab æterno ſupponenda eſt, niſi primus aliquis fuerit productus, & ſic dicetur genus humanum eſſe independens, & a ſeipſo, cum tamen ab æterno omnes homines, eoque totum genus ab alio eſſe iſta hypotheſis ſtatuat.

O! Immenſa, Opifex Rerum, *ſapientia! dextræ*
Divitias artemque tuæ miremur in ævum.

Sæpius ac attentiùs intuentes, & intuendo ſubinde, cum Divino Pſalte exclamantes, *Domine, quam multifaria ſunt opera tua, in ſapientiâ omnia condidiſti, & repleta eſt Terra divitiis tuis! Ab æterno in æternum, Tu DEUS es, & præter Te non eſt alius.* Ὦ πάντων πατὴρ ὁ νοῦς ὢν ζωὴ καὶ φῶς ἀπεκυήσε ἄνθρωπον οὗ ἠράσθη ὡς ἰδίου τόκου. Πάσης φύσεως κτίστης, ὁ πήξας τὴν γῆν καὶ οὐρανὸν κρεμάσας, καὶ ἐπιτάξας τὸ γλυκὺ ὕδωρ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὠκεανοῦ ὑπάρχειν. ὑμνῶμέν σε τὸ πᾶν, καὶ τὸ ἕν, σοῦ γὰρ βουλομένου πάντα τελεῖται. [*Pater omnium intellectus vita & fulgor exiſtens, hominem ſibi ſimilem procreavit, atque ei tanquam filio ſuo congratulatus eſt. Omnis naturæ creator, terrarum diſtributor, cælum æquilibrans, jubens ex oceano aquam undique fluere, Laudamus te, qui ſummus es, & unus, te enim volente omnia perficiuntur.*] Herm. Idem aſſerit *Deum humidâ*, ut loquitur, *natura priorem.*

Pſal. 104. 24.

90. 2.

Fruſtrà autem evadere ſe putat quiſquam, Dei loco, Naturam ſubſtituendo ſeriei hujus, ac ordinis principium. Vel enim per Naturam dicere vult individuam cujuſque rei ſtructuram, & compoſitionem; atque hoc ad illud de quo nunc agitur, eſſet nihil planè dicere; cum in aperto ſit, Naturam illam multiplicem, & in pleriſque rationis omnis expertem, ornatus hujus atque ordinis in toto ſyſtemate conſpicui cauſam eſſe non poſſe. Vel Naturam dicit univerſalem, intelligentem, & diſponentem, ac ordinantem omnia, id autem mutato tantum nomine, *DEUS* eſt: quem omnia permeare, & replere, velut Naturam, mentemque infinitam, ſacro ſenſu, dicamus. Non quidem ut formam informantem (ut loquuntur in Scholis) ac veluti compoſiti totius partem, quo certè figmento nihil ineptius; Sic enim viatorum omnium & viliſſimi cujuſque animalculi, imo ſtipitum, lapidum, & glebarum terræ, pars eſſet: Sed Naturam impermiſtam, puram, ſeparatam, omnia liberrimè ac ſapientiſſimè ordinantem, gubernantem, ac indefeſſâ Omnipotentiâ ſuſtinentem, hoc autem ſignificatu, *Naturam* nominans, *DEUM* dicis. Egregiè de hoc *Seneca.* 4. *De Benef. Quocunque te flexeris ibi DEUM vides occurrentem tibi, nihil ab illo vacat, opus ſuum ipſe implet: Ergo nihil agis, Ingratiſſime Mortalium, qui te negas DEO debere, ſed Naturæ, quia idem utrumque eſt officium. Si quid à* Seneca *accepiſſes, &* Annæo *te diceres debere, vel* Lucio, *non creditorem mutares, ſed nomen, quoniam ſive prænomen ejus dicas, ſive nomen, ſive cognomen, idem tamen ipſe eſt.* Univerſali

Universali huic summè necessario de DEO conceptui consequentissimum est, illum *unum* asserere. Ens enim summum, primum, unicè necessarium, atque infinitè perfectum (Quæ omnia, Deum qui vel nominant, sese velle intelligunt) non potest esse nisi *unum*. Imo nec ipsa vulgaris Gentium πολυθεότης eòusque invaluit, quin unum Supremum, absolutè Principem & κατ' ἐξοχὴν DEUM agnoscerent omnes Optimum Maximum πατέρατῶν ἀνδρῶντε Θεῶντε, [*Patrem & virorum & Deorum.*] A quo uno reliqui habent omnes, tum quod sint, quicquid sunt, tum quod, inclinato vocis sensu, Dii dicantur. De DEI autem unitate, clarissima sunt, & frequentissima Scriptorum Gentilium, omne genus, testimonia. Egregium est illud Sophoclis,

Εἷς τῶν ἀληθείαισιν, εἷς ἐστὶν Θεὸς.
Ος οὐρανὸν τ' ἔτευξε καὶ γαῖαν μακρὰν
Πόντου τε χαραπὸν οἶδμα κἀνέμων βίας.

Unus profecto est, unus est tantum Deus,
Cæli solique machinam qui condidit,
Vadumque Ponti cærulum & vim spiritus.

Quod autem huic Apici connexum est Sacrosanctæ Τριάδος mysterium, ego semper humillimâ fide, ac reverentiâ amplexandum, atque adorandum, nullatenus autem scrutandum, aut importunis Scholasticorum quæstiunculis exagitandum judicavi. Fastuosâ Scientiæ ambitione cecidimus, & simplice fide resurgimus, ac restituimur, & hoc quidem, si quod aliud Mysterium, nobis

in carne mortali degentibus vetita esse Scientiæ arbor videtur. Subtilissimum autem illud Mysterium, licet in veteri canone obscurius adumbratum, potius quam patefactum sit: Antiquissimis tamen, & celeberrimis inter Judæos Doctoribus nec incognitum erat, nec inconfessum, quicquid præfractè obtendunt recentiores. Imo expressim Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum in Cabalistarum Libris agnosci, observarunt viri docti, & mira ex Libro *Zohar*, qui *R. Simeon Ben. Joch.* tribuitur, aliisque eorum scriptis in hanc sententiam producunt. Imo prædictus Liber, ubi de tribus in unâ essentiâ multa disseruit; *Hoc arcanum* (inquit) *non revelabitur unicuique quousque venerit Messias.* Prætereo quæ de nomine 12 Literarum alteroque adhuc explicatiori 42 Literarum traduntur, velut sanctissimi nominis, quod *Hammephoraſh* vocabant fusiorem expositionem exhibentibus.

Maim. Mor. Nev. par. 1. c. 16. המפורש

Nec vero absimile est, Mysterii hujus crepusculum saltem aliquod, ad exoticarum etiam Gentium Philosophos pertigisse. Sunt qui Anaxagoram per suum νῶν, nihil aliud quam Filium, seu sapientiam mundi opificem intellexisse, indiciis non obscuris comprobare sibi videntur; sed clariora sunt illa, quæ apud Platonicos passim invenias, ὡς ἐκ τριῶν ἓξ ἑνὸς ὑποστάντων, omnes autem illi vocant τὸ ἀϊδιον, ἢ δημιουργὸν λόγον, seu νῶν, ᾧ ἢ τὸν κόσμον ψυχοῦν. Mira autem illa Hermetis *Ægyptii*, ὁ νοῦς Θεὸς ἀπεκύησε λόγῳ ἕτερον νοῦν δημιουργὸν, ἀλλ' ἐ διίστανται ἀπ' ἀλλήλων, ἕνωσις γὰρ τούτων ἐστὶν ἡ ζωὴ. [*Mens Deus cum Verbo suo mentem alteram opificem peperit; neque enim distant*

ſtant ab invicem, horum enim unio eſt vita.]

Sed quod jam urgemus hoc eſt, ſupremi illius eoque unici Rerum omnium principii abſoluta planè neceſſitas, ejuſdemque pro perſpicuâ illâ, & ineluctabili neceſſitate conſpirans inter homines confeſſio. Hic eſt quem admiramur, quem colimus, quemque unicè amamus, aut certè amare ſuper omnia geſtimus, quem nec verbo eloqui, nec animo concipere fas eſt, quantò autem minus id fas eſt, tantò magis & humillimè adorare, & fervidiſſimè diligere neceſſe eſt.

Prælectio Octava.

De Dei Cultu, providentia, ac Lege homini impositâ.

LIcet primæ hujus veritatis argumenta, quæ universalis humani consensus fulcra sunt, non omnino inobservata præterire visum sit; scopus tamen, quem potissimum mihi proposui, is erat, consensum illum, ejusque vim & usum pensitare; Vestrasque ad illius contemplationem mentes, ab infinitis in Religione dissidiis, tanquam in Regionem pacatiorem, evocare, & hoc unum suadere, utinam & persuadere detur, Plus inesse ponderis huic in magnis aliquot principiis harmoniæ, & consensui ad animos in Religionis summâ firmandos, quam innumeræ illæ in reliquis rixæ vim habere debeant, ad pietatem nostram & fidem vel tantillum concutiendam.

Consequens itaque est, ut reliqua consensus illius axiomata, breviter ob oculos vobis ponamus. Cum autem primum fuerit, *Esse aliquod unum æternum rerum principium*; Hinc proprium, & congruentissimum est, *Numen illud cultu aliquo honorandum*, & continuo nexu adhæret etiam illud, *Esse Providentiam*, seu DEUM, *mundum hunc quem condidit, & humanum genus, a quo colendus est, & colitur, non omnino despectui, & neglectui habere, sed oculatissimâ regere Sapientiâ.*

Cultum aliquem agnoscunt omnes, & DEO debi-

debitum, & rem apprimè homine dignam esse, omniumque animis insedit, quod perspicuè & brevitèr eloquutus est *Lactantius*, D E U M *nosse, sapientia*; *colere, justitia.*

In cultu, alia sunt quidem naturalia, eaque apud omnes usitatiora, *Vota*, & *preces*, *hymni*, & *Laudes*, nec non & *gestus aliqui corporis* ad venerationem significandam aptissimi. Reliqui ritus ferè sunt, vel Divinitùs instituti, vel humanitùs adinventi; inter quos sacrificiorum usus apud omnes Gentes latissimè se olim diffuderat, & etiamnùm in plerisque obtinet.

Est quidem propter seipsum tanta Majestas meritissimè honoranda, & laudibus efferenda, ni tamen persuasum haberent homines, quæ D E O offerunt honoris indicia, illi & cognita, & grata esse, etiam hâc ex parte omnis pietas humana frigeret certè ilicò, atque evanesceret; Preces autem & vota, quibus auxilium divinum, aut boni quicquid θεόσδοτον postulant, Deo, preces neutiquam audienti nec omninò curanti, offerre summæ essent dementiæ. Nec in hunc furorem consensissent omnes Gentes, alloquendi surda Numina.

Idcircò positâ Religione aliquâ, seu cultu divino, continuò sequitur, & *esse Providentiam.* Hanc certè agnoverunt olim, & usque agnoscunt plerique omnes Orbis Terrarum Populi, & Philosophorum celeberimi. Non defuêre quidem homines nonnulli & integræ Sectæ, quæ illam inficias iverint. Alii aliquam agnoscentes; intra Cælestia tamen *eam* concluserunt, ut *Arist. de Mund.* quam quidem meritò elevat, *Naz.* μικρόλογον πρό-

πρόνοιαν vocans. Alii ſublunaribus ei aliquem tribuêre locum, ſed univerſalibus tantùm. Alii rectiſſimè ad omnia, etiam minutiſſima *eam* agnoverunt. *Opus ſuum ipſe implet, nec ſolum præeſt, ſed ineſt.* Quin & ſi machinæ hujus rerumque omnium originem ad Deum referamus, perabſurdum erit & peſſimè cohærebit ejus ſuſtentationem & gubernationem illi detrahere; cum & hoc eum præſtare poſſe ambigendum non ſit, cum & potentiſſimus & ſapientiſſimus ſit; & velle cum ſit optimus. Aurea ſunt *Epict.* verba, *Arrian. Lib.* 1. *cap.* 12. Περι Θεῶν, &c. πέμπτοι δ' ὧν ἴσμεν ἐγὼ Ὀδυσσεὺς, καὶ Σωκράτης, οἱ λέγοντες, ὅτι οὐδέ σε λήθω κινούμενος. [*Quinti, quorum fuere* & Ulyſſes & Socrates, *qui aſſerant, ſe clam Deo ne movere quidem poſſe*] & egregiè *cap.* 16. Εἰ μὲν ἀηδὼν ἤμην, ἐποίουν τὰ τῆς ἀηδόνος, εἰ κύκνος τὰ τοῦ κύκνου, νῦν δὲ λογικὸς εἶμι, ὑμνεῖν με δεῖ τὸν θεόν [*Quod ſi luſcinia eſſem luſciniæ officio fungerer, ſi olor oloris, nunc rationis cum particeps ſim, Deus mihi celebrandus eſt.*]

Supervacuum eſt oſtendere, non ſine aliquo cuſtode tantum opus ſtare, nec hunc Syderum certum diſcurſum fortuiti impetus eſſe; & quæ caſus incitat, ſæpe turbari, & citò arietare; hanc inoffenſam velocitatem procedere æternæ Legis imperio. Magnum certè eſt miraculum ſimpliciter noſſe tot tam varia, non tantum ſingulas urbes, ſed & provincias, & regna, totam denique terram, & omnes myriadas huic globo inambulantes, eorumque omnium cogitationes omnes; utriuſque etiam hæmiſpherii, totius globi uno inſtanti & intuitu παντὸς ἐφορᾶν, καὶ παντὸς ἐπακούειν,

Pſ. 33. 9, 10, 14, 15. *Iſa.* 40. 12. & 45. 7. *Job*, 37. & 38. *Pſ.* 113. 6.---- 121. 7, 8. *Matth.* 10. 29, 30.

κάειν, [*Omnia cernere, & omnia audire :*] Quanto majus hæc omnia ſimul eodem velut oculi nictu regere.

O! Qui perpetuâ mundum ratione gubernas
Terrarum cælique ſator, qui tempus ab ævo
Ire jubes, ſtabiliſque manens das cuncta moveri, &c.
Ὦ πάτερ, ὦ μέγα δαῦμα, &c.

Boeth. *de Conſol. Philoſoph. lib. 3. Metr. 9.*

Magnum etiam eſt ſolatium ad hanc ſemper intus impreſſam fiduciam poſſe recurrere, mediis in turbis publicis, privatis, extra & intra, Rex Supremus, qui & Pater meus eſt, hæc omnia gubernat, & apud ipſum ſecura ſunt omnia ; cum *Moyſe*, ubi nullus patet exitus, ſubſiſtere, & verè θεὸν ἀπὸ μηχανῆς, ſalutem Domini cælitùs occurrentem proſpectare ; & in omni anguſtia, atque conclamatâ humani ſubſidii deſperatione, inſigne illud *Patris Fidelium* animo habere infixum, *Deus providebit.* Nihil denique eſt, quod cor humanum, & animi intimos receſſus, totamque adeò vitæ rationem ad puriſſimam Religionis ac pietatis normam accuratiùs componat, quam hoc Unum, & firmè credere, & ſubindè recogitare. Certè qui, quicquid molitur, aut gerit, præſentem ſummum hunc, ac ſapientiſſimum, ac puriſſimum Dominum conſpicatur, non egebit imaginario *Lælii* alicujus, aut *Catonis* preſentis, & inſpicientis figmento. Hanc pietatis in *Abele* radicem aſſignat, *Joſeph Antiq. lib.* 1. *c.* 3. Πάσιν, inquit, τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πραττομένοις παρεῖναι τὸν θεὸν νομίζων, ἀρετῆς προνοεῖτο. [*In omnibus actionibus ſuis præſentem Deum ratus, virtuti operam dabat.*]

Illam porrò de quâ loquimur, Providentiæ Divinæ humanis in rebus œconomiam, hâc ipſâ in re agnoſcunt Gentes, in moribus, *ſcil.* Hominum dignoſcendis, præmiiſque ac pœnis tribuendis verſari. Hoc autèm Legem aliquam ſeu canonem ſupponit, vel cœlitùs traditum, vel cordibus inſculptum, cui boni, & mali moralis, virtutis, *ſcil.* ac vitii ratio, judiciumque innitatur. Non eſt itaque homo ζῶον ἄνομον, ſed legis capax, & reipſâ ſub lege natus, quod & ipſe fatetur ultrò. *In Regno nati ſumus* (inquit Philoſ. R.) *DEO parere, Libertas.* Hanc autem adeo perſpicuam, ac ſuâ luce claram doctrinam, una videtur nubes nonnihil obſcurare. Læti ſcilicet impiorum, ut plurimûm ſucceſſus; & virtus, pietaſque, non rariò inſigniter infelix, & calamitoſa: Nota illa *Bruti* vox ὦ πάτερ ἀρετὴ ὡς ἔοδες, *&c.* & verſus illi Poetæ elegantiſſimi inteſtinum animi ſuper hac re vacillantis duellum graphicè depingentes

Claudian *in* Rufinum. *lib.* 1.

Sæpe mihi dubiam traxit ſententia mentem
Curarent ſuperi terras, &c.——
Nam cum diſpoſiti quæſiſſem fœdera mundi
Præſcriptoſque maris fines——
——*hinc omnia rebar*
Conſilio firmata Dei, &c.
Sed cum res hominum tanta caligine volvi
Aſpicerem, &c.——

Sed ut alia multa omittamus, quæ in hujuſce rei Apologiam protulit etiam Ethnica Philoſophia: Unum eſt maximi ponderis toti huic præjudicio aggerendum, præſeſtinum eſſe impotentis animi-

mi temeritatem de rebus nondum perfectis, & ad exitum perductis ferre ſententiam, quod & Romanus Stoicus, & Philoſophus Cheronenſis in hoc ipſo negotio, pluribus urgent. Si ab eventu res judicare volumus, differamus ſaltem, & ſuſpendamus ſententiam uſque dum tota eventuum ſeries in conſpectu prodeat; Nec de proſpero Tyranno judicium faciamus, dum ſolennis ejus triumphus oculis obverſatur, ignari prorſus cum ſimus, quæ ſors, vel Ipſum, vel ipſius filium, vel ſeros ſaltem maneat Nepotes. Miræ ſunt Divinæ juſtitiæ ſemitæ. σιγᾷ χ᾽ βραδεῖ ποδὶ ϛείχουσα μάρψει τὸς κακὸς ὅταν τύχῃ [*Tacitè, & lento pede incedens tandem malos aſſequetur pœna.*] Sed quid hæc, ſi expectamus aliam rerum Scenam, non hîc ſed in futuro ſeculo exhibendam; in nihilum ilicò abit tota hæc de brevis hujus ævi eventibus diſputatio. Quin & de iſto, licet non uſquequaque abſolutus, & univerſalis, permagnus tamen eſt, & magni habendus, tum ſapientum, tum populorum, & Gentium conſenſus.

Hæc autem quæ diximus axiomata, quemadmodum in unicè verâ Chriſtianâ Religione & clariùs docentur, & firmiùs creduntur omnia; alias inſuper habet illa κυρίας δόξας hiſce adjunctas, & arctiſſimo nexu colligatas, & totum Orbem Chriſtianum, licet aliis apicibus diſputandis plus ſatis diviſum, unanimi tamen eâtenus, & indivulſo conſenſu colligantes, ſed de his aliâs.

Prælectio Nona.

De Utilitate & Jucunditate Religionis.

INſanientis licet ſapientiæ conſultus fuerit, qui hoc dixit; veriſſimè tamen pronunciavit, Dulcius nil eſſe,

——*Bene quam munita tenere*
Edita doctrinâ ſapientum templa ſerenâ.

Ecquæ autem ſapientior, ſerenior, & ſanctior, cogitari poteſt Doctrina, quam quæ de puriſſimo ſapientiæ & ſanctitatis fonte emanavit, quæ de cælo in terras demiſſa eſt, ut ſectatores ſuos omnes eò, unde ipſa eſt orta, perducat. Hæc certè eſt humani generis *Sapientia DEUM noſſe; colere juſtitia*; ſine quâ, hominum acutiſſimi & doctiſſimi egregio tantum ad miſerias ingenio nati videantur, & ſecundum ſapientiſſimi Regis dictum, *Qui ſcientiam auget, auget cruciatum*; Certum itaque firmumque maneat ante omnia, unicam pacis ac felicitatis humanæ baſin eſſe *Religionem.* Quod & inſani ejus irriſores, ægrè licet ac inviti, aliquatenus tamen, & dum irrident, fateri coguntur. Nullum enim apud illos ſolennius audias dicterium, quam totam quidem Religionis doctrinam à ſagacibus quibuſdam ad juſtitiæ, ac virtutis ſtudium inter homines conſervandum, adinventam eſſe. Certè eximium quid omninò illud eſt, quicquid demùm ſit, quod ad res tantas

Lact.

Eccl. 1. 18.

tantas ſtatuminandas neceſſarium comperitur. At O! miſeram intereà juſtitiam, ac virtutem! ſi fictum illud ſit, quo indigent, nec ſine ingenti mendacio poſſunt conſiſtere. Sed apage tantum ἀπόπτυμα! Prima etenim Juſtitiæ norma, ac Regula non poteſt non eſſe recta, nec quicquam Virtuti magis amicum, & cognatum, quam Veritas.

Non ſolum autem ad optima quæque humanæ vitæ emolumenta res utiliſſima eſt, ſed & ſimul jucundiſſima *Religio*. Imò ſi ad virtutis rationes adeò ſit utilis, & planè neceſſaria, hoc ipſo certè aſſeritur Jucunda, niſi quis Sapientum omnium conſenſu approbatum axioma infirmare velit, ὡς οὐ ἡδέως ζῶν ἀνεὺ τ ἀρετῆς, [*Vitam non eſſe ſuavem ſine virtute*] Quod quidem veritatis eſt uſque adeò invictæ, ut inter ipſas *Epicuri* axiomata locum obtinuerit.

Immanè autem quanta fuerit *Graii* iſtius hominis dementia, qui virtutis dignitatem, & ſuavitatem tam exertè aſſerens, magnum tamen illius fulcrum & fundamentum ſuffodere totis ingenii viribus contendit. Hoc enim apprimè illi propoſitum fuiſſe, non fatetur ſolum, ſed & jactat, inſaniſque effert laudibus Lucretius: quod totâ, *ſcil.* Philoſophiæ ſerie Religionum animos nodis exolvere tentaverit, ac ſi liberos, ac ſelices præſtare homines hoc eſſet, ſacrilegos, atque Atheos efficere, omnemque numinis ſenſum eximere, & eo veluti compedibus ac catenis ferreis levare; cum tamen hoc verè foret hominem monilibus, & torque aureâ, & coronâ ſuâ, omnibuſque vitæ ſuæ divitiis, & ornamentis, & oblectamentis

lectamentis ſpoliare : Quod quidem uberrimè & facundiſſimè docet, tanto ſanior, & divinior ſapientiæ Magiſter Paræmiaſtes Regius. Prov. cap. 1. v. 9. *Ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.* & cap. 2. 4. *Si quæſieris eam quaſi pecuniam, & ſicut Theſauros effoderis illam.* & cap. 3. 13, 14. *Beatus homo qui invenit ſapientiam & qui affluit prudentiâ: melior eſt acquiſitio ejus negotiatione auri & argenti, primi & puriſſimi fructus ejus.* & cap. 4. 7. *Principium Sapientiæ poſſide ſapientiam, & omni poſſeſſione tuâ acquire prudentiam.* Et in aperto quidem eſt, Religionis omnia penitùs vincula diſſolvi, ſi fieri omninò id poſſet, nullius certè hominum partis niſi peſſimæ, ac perditiſſimæ intereſſe. Probi ſiquidem, & prudentes omnes, etiamſi liberrima hujuſce rei optio daretur, Rectorem Univerſi ſupremum & ſanctiſſimum, ejuſque rebus humanis omnibus invigilantem Providentiam, legeſque ſanctas homini ab ipſo poſitas mallent, quam non eſſe: Nec Religionis dogmata, dolenter & reluctante animo credunt, ſed & lubentes amplectuntur, & vera eſſe impenſiſſimè gaudent. Quæ ſi tollere fas eſſet, & hoc quiſquam, tanquam in eos benè conſulens, aggredi vellet, O quam ingratam haberet Gratiam & importunam, omnique odio maligniorem benevolentiam! Nec magis certè (quibus ſana mens eſt) in mundo ἀνάρχῳ & ingubernato vivere liberet, quam in navi ſine temone & nauclero medias inter ſyrtes, & ſcopulos jactari: perſuaſum autem habere, non ſolum infinitam eſſe aliquam Bonitatem, & Sapientiam, ſed & ipſam hanc quam condidit machinam ſuſtentare

ſtentare, continuòque regere, rerum omnium habenas manu validiſſima moderari, Illum patrem eſſe, cui curæ nos ſumus, & noſtra omnia, ipſumque nos poſt brevem hanc ἐκδημίαν [*peregrinationem.*] reviſuros, φεῦ φεῦ τὶ τύτων χάρμα μεῖζον ἄν λάβοις; [*O! quo gaudio his majore affici poſſis?*] Ecquid autem miſeræ hujus vitæ reliquum eſt ſolatium, fidem illam Divinam, & ſpem beatam ſi tollas?

Quin & ipſa Religionis præcepta omnia, non ſolum non onerosa, ſed & jucunda admodum, ac miræ cujuſdam ſuavitatis plena experitur, quicunque generoſam animi fortitudinem & puritatem, carnis ſuæ illecebris, ac cœnoſis voluptatibus anteferendam judicat. Sic in ſolidum dictum illud Hermetis rei ipſius veritati conſentaneum ἓν χῇ μόνον ἐν ἀνθρώποις ἄγαθον ἡ ὐσεβέια. Non potuit vel ipſe populus vocem illam degenerem ferre exclamantis in ſcenâ, *Pecunia magnum Generis humani bonum*, Sed ſi quis dixerit *Religio magnum generis humani bonum* ὐκ ἐς' ἀνλειπεῖν ὐδὲν [*Nihil eſt quod regeratur*] Et illa eſt certè cujus tolius pulchritudo Deique amores atque hominum ciet.

Primas autem in Religione obtinent (quod & identidem monuimus) ὀρθαὶ περὶ Θεῦ ὑπολήψεις, [*Rectus de Deo ſenſus*] de quo quidem nonnulla ſunt, quæ etiam dictante naturâ, alia autem, quæ non niſi Ipſo cælitùs revelante hominibus innoteſcunt. DEUM eſſe clariſſimâ clamat voce, tum quicquid intus in homine, tum quicquid extra ipſum eſt, quantò magis ſi quis omnia quæ ſunt, & mirificam ſimul omnium συζυγίαν,

&

& ἁρμονίαν contemplatus fuerit. Quam ſupervacuum eſt oſtendere, non ſine aliquo conditore, eoque ſapientiſſimo atque potentiſſimo tantum extitiſſe opus. Nec ſine aliquo, eodemque ſanè cuſtode, ac conſervatore etiamnum ſtare. Huc itaque ſe applicent homines (inquit *Lactan*) *Ut parentem ſuum Dominumque cognoſcant, cujus nec virtus æſtimari poteſt, nec magnitudo perſpici, nec æternitas comprehendi.* Quum ad illum mentis humanæ intentio, & acumen, & memoria pervenerint, quaſi ſubductis, & conſumptis omnibus viis, ſubſiſtit, hæret, deficit, nec eſt ulteriùs quo progredi poſſit. Sed de magni hujus voluminis, Divinorum inquam, operum doctrinâ, de Scripturam etiam luce clariore aliâs.

Præ-

Prælectio Decima.

De Decretis Divinis.

IS cum ſit Majeſtatis Divinæ ſplendor, ut validiſſima acies humana rectum ejus intuitum non ferat, in ſpeculo certè operum ſuorum ſeſe contemplandum exhibuit, quæ tum primò produxit, tum eâdem indefeſſâ manu continenter ſuſtentat, ac gubernat, nec niſi in eodem ſpeculo, conſilia quidem & propoſita ejus æterna nobis intueri fas eſt. Adeò ut in Inſtitutione Catecheticâ, in breviori ſaltem ac rudiori hujuſmodi formulâ, ad divinorum operum doctrinam (omiſsâ protinùs ſeveriori illâ Decretorum ſpeculatione) continuò progredi, fortè non minus commodum ſoret; ſed quæ hîc quidem habetis pauca ſunt ſobria, perſpicua, & certa. In quibus etiam explicandis, intra hos ipſos noſmet continere cancellos (quicunque demum fuerint Auditores,) at in hac præſertim noſtrâ juvenili, ne dicam magnâ ex parte puerili coronâ, æquiſſimum & tutiſſimum duco: mentione autem decretorum hîc factâ, tacito pede rem tantam præterire vix deceret. Nonnulla itaque de arduo hoc argumento dicenda ſunt.

Et hîc quidem ſicubi aliâs, philoſophandum (quod aiunt) ſed paucis, nam omninò haud placet; hujuſmodi enim theoriæ deguſtandæ potius, quam in eas ingurgitandum. Unum fidenter aſſeramus, quæcunque Summus Rerum

opifex, ſuo quoque tempore producit, ea ipſa ab omni ævo illi perſpecta, & veluti præſentia fuiſſe, & eodem planè modo, atque ordine, res omnes per labentia mundi ſecula procedere, quo ea digeſſit ac evenire voluit æterna illa Mens, nullaque ejus conſilia vel impediri, vel irrita fieri, vel eventu rerum aliquo tantillum interturbari, aut immutari poſſe. *Nota ſunt DEO ab initio omnia ſua opera*, inquit Apoſtolus in Conſilio Hieroſolymitano, Et filius *Syrach*, *à ſeculo in ſeculum reſpicit DEUS, & nihil eſt mirabile in conſpectu ejus.* Nihil illi novum, aut inopinatum, nihil illi ex improviſo ſupervenit, adeòque ſapientiſſimæ ſunt ejus primæ, ac æternæ cogitationes, ut ſecundas ſapientiores non admittant. Et hoc ipſum τὸ ἀμεταβλητὸν, καὶ ἀκινητὸν τῶν θείων βουλευμάτων aſſerit Romanus Sapiens, *Neceſſe eſt* (inquit) *illi eadem ſemper placere, cui niſi optima placere non poſſunt.*

Act. 15. 18.

Operatur certè omnis artifex (ut noſtis) ad externum aliquod intellectus ſui exemplar, quod quidem in Opifice, omnium ſapientiſſimo, perfectiſſimum planè, & numeris ſuis omnibus abſolutiſſimum fuerit neceſſe. Et per *Ideas ſuas* ſi hoc exemplar intellexit *Plato*, quod veriſimillimum eſſe aſſerunt non pauci, nec indocti; certè non erat quod eas ſuus diſcipulus Magnus *Stagirita* Veſter adeò frequenter, atque acriter exagitaret. Ut ut ſit, quicunque Machinæ hujus admirandæ, rerumque in illa vicibus ſuis ſuccedentium Authorem *DEUM* agnoſcunt, illum hæc omnia ad perfectiſſimum in conſiliis ſuis æternis πρωτότυπον operatum eſſe, & uſque operari ambigere non poſſunt. Et

quæ

quæ nobis casu evenire dicuntur, Illi in numerato esse omnia. Etenim secundum illud Philosophi, *ubi plus est sapientiæ, ibi minus est casus*, certè ubi omnis est Sapientia, ibi reliquus casui nullus est locus.

Hoc autem de æternis supremi Regis consiliis axioma, præterquam quod in sacris scripturæ libris ubique eluceat, adeò certè in se conspicuum est, & rationi congruum ut in omnibus penè Philosophorum, imo & Poetarum scriptis passim occurrat. Nec aliud *Fati* nomine, ut plurimùm, dicere voluisse videntur omnes, imò, ne ipsi quidem Philosophiæ magistri. Licet nonnulla apud ipsos reperias (non diffiteor) paulò duriùs dicta, quæ vix ullo vel benignissimo interpretamento leniri possunt.

Quicquid autem ad aliud *Fati* significatum, sive Mathematicum (ut distinguunt nonnulli) sive Physicum referendum videatur ; certè illud omne tandem in celsissimi Rectoris consilium, & beneplacitum resolvatur necesse est. Si sapientem etiam hominem astris dominari fatentur, vel ipsi delirantes Genethliaci, quanto apertius est ea omnia, omnemque ipsorum vim, ac influxum D E I sapientissimi subesse & obsequi decretis. Unde solenne illud Hebræorum dictum, *Non esse planetam Israeli.*

Et quemadmodum hæc omnia superiùs & inferius indies moderatur Rex æternus, eâdem planè ratione ea omnia ab æterno disposuit, qui *cuncta exequitur secundum consilium suæ voluntatis*, qui mari est, & montibus & cælis antiquior. *Eph.* 1. 11.

Et hæc quidem ſanè, ac tutò credimus. At verò in Cæli ſcrinia, atque adyta velle irrumpere, & arcana illa imperii Divini, ad ingenioli noſtri modulum, ac methodos exigere, O quantæ eſt pervicaciæ, imò inſaniæ! Equidem admirabundum me hærere fateor, quoties viros doctos, & Theologos de ordine decretorum DEI temerè garrientes audio, vel lego: Ὁ παῦλος ὥσπερ πρὸς πέλαγος ἄπειρον ἐλυγιάσας καὶ βάθος ἰδὼν ἀγχανὲς, ἀπεπήδησεν εὐθέως καὶ μεγάλα ἀνεβόησεν, ὦπον, ὦ βάθος, &c. [*Paulus, cum tanquam ad mare immenſum ſtuperet, & profundum videret vaſtum, ſtatim reſiliit, & magna vociferavit dicens, O profunditatem*, &c.] Nec multo certè temperatiora ſunt plurima quæ de decretis hiſce Divinis cum libertate humanâ conciliandis diſſeruntur paſsìm, & diſputantur. Chryſoſt.

Actiones quidem humanas, & conſilia, ipſoſque adeò voluntatis motus, à conſilii ac beneplaciti Divini imperio eximere nec Religio patitur, nec Ratio recta. Quin & referti ſunt ipſi Ethnicorum libri diſertiſſimis de Monarchiâ Divina etiam hac ex parte abſolutiſſimâ teſtimoniis. Notum illud Homericum

Τοῖος γὰρ νόος ἐστὶν, &c.

Cui conſonum eſt illud *Tragici Eurip.* IKETIDES *lin.* 734.

Ὦ Ζεῦ τί δῆτα τοὺς ταλαιπόρους
Φρονεῖν λέγουσι, σοῦ γὰρ ἐξηρτήμεθα
Δρῶμέν, τε τοιαῦτ', ἂν σὺ τυγχάνῃς θέλων.

O Jupiter quidnam miſeros homines
Dicunt ſapere? ex te enim pendemus
Et talia facimus quæcunque tu vis.

&

Et facillimum esset ingentem hujusmodi dictorum struem accumulare. Sed quid hæc?

Perridiculi certè mihi semper visi sunt, qui Decreti Divini vim, cum humani arbitrii libertate ἀσπονδῶς pugnare contendunt, naturalis siquidem & necessaria τοῦ λογικοῦ libertas hæc est, agere & eligere ex consilio, sive τὸ ἑκούσιον βουλεύτικον, hanc autem libertatem, posito vel efficacissimo decreto, non tolli, imò eo ipso poni, ac stabiliri, quis est qui non videat? Decretum enim est τὴν δεῖνα tale quid liberè electurum, & facturum. Et quæcunque aguntur, aut eliguntur bona, aut adiaphora sic se habere, vel saltem sic habere se posse, qui infirmatum ierit, frustra est. Sed (ut verbo dicam) magnus totius hujus disputationis nodus est, *De origine Mali.* Distinguunt quidem & meritò, actionis (ut loquimini) substratum, sive τὸ φυσικὸν, ab eo quod in ipsa morale est. Et hoc nonnihil dicit, sed an totam rei difficultatem exhauriat, haud facilè dixerim. Abyssus est, credite *Juvenes*, Abyssus est, nullâ humani ingenii bolide exploranda. Si quis dixerit οὐκ ἐγὼ αἴτιος εἰμὶ, ἀλλὰ ζεῦς καὶ μοῖρα, non sic evadit, sed & isto suo acumine in se reflexo pungitur; Zenonis Stoici servus in furto deprehensus, doctrinam Domini vel irridens, vel in pænæ deprecationem detorquens, *In fatis mihi*, inquit, *fuit furari. Et cædi*, inquit *Zeno.* Quapropter ab hoc scrutinio (si quid me auditis) mentes vestras ad pietatis studia, & tremendæ Majestatis Divinæ reverentiam protinus convertite. De Deo & arcanis ejus cauti ac tremuli cogitate ac loquimini, disputate autem parcissimè

parciſſimè, Et quicunque perdere te nolles, cave cum ipſo diſputes: Si quid peccas, te incuſa; ſi quid boni feceris, aut à malo reſipueris Εὐχαριστήσω DEO canas. Hæc ſunt quæ vos moneo, in quibus & ipſe acquieſco, & quò multum jactatus velut in portum me recepi, ſi cui veſtrum id libet, quærat Doctiores, ſed caveat, ne inveniat Audaciores.

Præ-

Prælectio Undecima.

De Creatione Mundi.

QUicunque magnum hoc, cujus pars exigua ipſe eſt, τὸ πάντος ſyſtema, oculo paulò defixiori intuetur, ni illi mens humana in præcordiis planè obbrutuerit, cogitare illicò ſubeat neceſſe eſt, unde ſit hoc Totum, & quæ prima ejus fuerit origo,

——Quibusque exordia primis Virg. Ecl. 6.
Omnia, & ipſe tener mundi concreverit Orbis.

Quemadmodum autem (prout in Doctrinâ de DEO diſſeruimus) ab hujus mundi viſibilis intuitu ad inviſibilem ejus Conditorem animus rectâ aſcendit; Ita à primâ illâ, atque infinitâ mente, ad aſpectabile hoc ejus opificium contemplandum denuò deſcendit, & hâc ipsâ contemplatione, ad æternum illum rerum bonique fontem ſuaviſſimâ quâdam ἀναζοφῇ uſque revertitur. Nec enim vitioſus eſt hic circulus, ſed continuus piæ mentis inter cælum & terram remeatus, Angelorum in *Jacobi* viſione per ſcalam aſcendentium & deſcendentium motui planè conſimilis: ſed puram certè, divinamque animi temperiem exigit hæc contemplatio, ſecundum illud *Plot.* Γενέσθω ὁ πρῶτον θεοειδὴς πᾶς καὶ καλός, εἰ μέλλει θεάσασθαι θεόν τε καὶ καλόν. [*Qui Deum & bonum videre vult, Deo ſimilis & bonus primum fiat.*] Et qui purum lucidumque

lucidumq; habent oculum interiorem citiùs in his, quæ oculo exteriori obvia ſunt, claros magnoſque legunt æternæ potentiæ, ac Divinitatis characteres.

De operum itaque divinorum primo, & ſtupendiſſimo dicendum, de Creatione. Eoque magis quod è Philoſophis nonnulli, quibus DEUM quidem aſſerere omninò certum eſt, Illum tamen Authorem, ſeu Conditorem mundi non agnoverunt. Nos quidem ſecundum illud Epiſtolæ ad Hæbreos, πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰῶνας ῥήματι Cap. 11. 3. Θεοῦ. [*Fide intelligimus aptata eſſe ſecula verbo Dei*] Cujus hiſtoriam habemus luculentam in primo ſcriptorum *Moyſis*, & hujus, quem amplectimur, ſacri codicis libro: doctrinam autem eandem in ſuis concionibus, & ſcriptis, Prophetæ atque Apoſtoli, omnesque demum Hagiographi, ut magnam fidei totiusque adeò Religionis baſin ſubinde reponunt; eoque certè nomine omnium animis etiam Idiotarum ſedulò infigendum eſt, quatenus id capiant & credant. Licet introrſum certè myſterii adeò plena ſit, ut acutiſſima quæque ac doctiſſima ingenia non exerceat ſolum, ſed ſuperet longe, atque abſorbeat. Quod eòuſque perſenſiſſe, imò, ut ita dicam, ſuperſenſiſſe videntur Doctores Judæi, ut diſcipulos ſuos ad tria illa *Geneſeos* capita introſpicienda, ante juſtam Sacerdotii capeſſendi ætatem, non admiſerint

Quamvis autem hujus doctrinæ fides ſupremi illius αὐτοπιστῷ teſtimonii authoritati protinùs innitatur, *cui enim magis de Deo, quam Deo credam.* Ambroſ. Adeo tamen & ipſi rationi conſona eſt, ut ſi cui id certaminis inire libeat, pro hâc ſtatuminanda fide

fide, validissima sese obviam dare argumenta, si qua autem opponantur, ea straminea prorsus esse & nullarum virium, comperturus sit: nullam certè rationem ipsum magis ad scripturam sacram, & Christianam fidem amplectendam induxisse fassus est *Tatianus*, quam hoc ipsum, Τὸ εὐκατάληπτον τῆς τοῦ πάντος ποιήσεως [*Comprehensu facile illud*, quod tradunt, *de fabricatione universi*]

Eligat qui volet suam sibi in hoc negotio *Thesin*, vel tanquam in re obscurâ, & dubiâ commodissimam, quam putat, *hypothesin*. Vultne *Epicuri* Atomos in vacuo temerè saltantes, & post innumera tentamenta in hanc tandem, quam videmus, ornatissimam structuram semet conjicientes, idque tantùm εὐκυβείᾳ quâdam, seu felici aleâ, sine omni *Amphione*, & cytharâ, suo illos modulamine ad ædificium alliciente atque deducente. Et hæc quidem Græculus iste bellè somniavit, vel quæ verior fama est, à diliris aliis *Democrito*, & *Leucippo* mutuatus, licet id studiosissimè ipse dissimulet, quo tam nobilis inventi gloriâ solus in solidum fruatur. Sed quicunque is demum sit qui hæc primùm excogitarit, & in medium protulerit, unde nobis, amabò, fidem faciet hæc ita se habere, vel rationes, *scil.* firmas, quibus hæc comprobet, vel testes producat fide dignos. Indecorum enim admodum, & inverecundum foret in re tantâ eâque Philosophicâ, & Physicâ precariam eos fidem sperare, quibus animos in Religionis negotio (ut illi quidem putant) nimis credulos, adeò salse ridere, & fastuose contemnere solenne est. Sed de immani

hâc & portentosâ φλυαρίᾳ [*re futili*] plus satis.

Nec tamen reliquum est, quod sciam, (ubi ab his discesseris) celebre aliquod aliud, Creationis doctrinam rejicienti diverticulum, præter unum illud Scholæ Peripateticæ, de Mundi æternitate commentum. Quod inter alia à Pythagorico quodam *Ocello Lucano Aristoteles* hausisse dicitur, in quo quidem *Ocellus* iste non solum Magistrum suum *Pythagoram*, sed & alios omnes antiquiores Philosophos deseruisse videtur. Nominant quidem duos, vel tres (*Parmenionem*, & *Melissum* &c.) quos idem cum *Ocello* isto sensisse suspicantur, sed incertum est, & in medio relinquendum. Et hîc quidem gratis uterque fecit, cum nullas novi hujus placiti admodum suadentes, nedum cogentes produxerint rationes.

A priori certè, ejus veritatem demonstrare nec possibile est, nec ipsi authores id aggressi sunt, sed tantum productionem mundi temporaneam incommodis quibusdam premere conantur, quæ tamen dilutissima esse, quivis, in doctrinâ Christianâ vel mediocriter instructus, facillimè perspexerit. Militant Aristotelis argumenta potius contra quædam, vel ab Antiquis posita, vel ab ipso efficta, quam contra Creationis doctrinam. Imo & ipse *Aristoteles* de hoc dogmate, nonnunquam dubitantèr admodùm loquitur, ut in Topicis inter problemata dialectica hoc ipsum connumerat, πότερον ὁ κόσμος ἀΐδιος, ἢ οὔ; [*An mundus sit ab æterno necne?*]

E contrario, præterquam quod novitatis suæ apertissimos habeat Mundus characteres, fatente etiam

etiam ipſo *Lucretio* verſiculis illis vulgo notis

Præterea ſi nulla fuit genitalis origo
Terrarum & cæli, ſemperque æterna fuere,
Cur ſupra bellum Trojanum, & funera Trojæ,
Non alias alii quoque res cecinere Poetæ?
Verum, ut opinor, habet novitatem ſumma, recenſque
Natura eſt mundi, neque pridem exordia cepit,

& quæ ibi ſequuntur plura.

Rem ipſam ſi expendamus, & non ſolum ſyderum curſum, velut a primo motore, ſed & totius machinæ rerumque omnium ipſum *eſſe* a ſupremâ aliqua Mente, utpote unico τῦ ἑνὸς fonte derivemus. Illud certè τὸ ἀυτὸ ὄν, καὶ τὸ ὄντως ὄν æternum omninò aſtruendum eſt. Reliqua autem ipſi coæva ut ponamus, nulla eſt prorſus quæ urgeat neceſſitas, imo ſumma ſi non neceſſitas, at ſaltem congruitas, quæ prohibeat.

Etenim mundum hunc ex tot naturis heterogeneis compoſitum, ab unâ illâ primâ, puriſſimâ, ac ſimpliciſſimâ Naturâ per modum naturalis & neceſſariæ emanationis profluxiſſe, nemo eſt (ut puto) qui crediderit vel leviſſimè ſuſpicatus fuerit, mortale, *ſcil.* ab immortali, & corruptibile ab incorruptibili, & (quod dictu indignum) ipſi vermiculi, & viliſſima quæque animalcula, atque inſecta ab optimâ illâ, & maximâ, & beatiſſimâ Majeſtate. Sin autem liberrimè omnia, beneplacito ſuo, omnipotente facilitate produxerit, quanto congruentius eſt, id in tempore, quam ab æterno factum credere. Perdifficile eſt de eo omnino diſputare, cujus

naturam, cogitationes noſtræ ampliſſimæ nullatenùs capiant.

Imo licet a Philoſophis, atque etiam Theologis, ultrò citròque diſputetur, utrum productio talis ab æterno omninò poſſibilis ſit, nec ne? Eſt aliqua ſorte in ipſius rei naturâ deliteſcens, etſi nobis incomperta, in partem negativam, demonſtratio: (quod enim mole & virtute omnique aliâ ratione finitum eſt, infinitudinis hujus in duratione capax eſſe vix videtur; & Theologi certè æternitatem inter attributa Dei (ut loquuntur) incommunicabilia communiter ponunt.) Certè rationi conſonantiſſimum videtur, & fortaſſe omninò neceſſarium eſt, ut in omni liberi agentis extra ſe productione, detur aliquod inſtans in quo ſit, qui producit, quod autem producitur, nondum ſit. Æterna quidem, quam credimus, Generatio intra ipſum DEUM eſt, nec quicquam naturâ eſſentiâque diverſum extra ipſum edit. Omnis autem entis creati, immenſumque naturâ diverſi, liberèque & ad extra producti, illa ipſa productio, ſeu Creatio conceptu ſuo (ut loquuntur) formali eductionem de *Non eſſe ad eſſe* ſignificare videtur, unde neceſſariò conficitur, Illud in aliquo inſtanti non fuiſſe.

De præexiſtente materiâ, quæ docent Platonici, huc non ſpectant: ſed æquè certè vacua ſunt, ac ipſius Mundi ordinati imaginaria æternitas. Cum Angeli è materiâ producti non ſint, qui illos a DEO productos aſſerunt, certè mirum eſt quî hæſitare poſſint, in aliarum rerum ſine præviâ materiâ, vel ipſius certè materiæ productione agnoſcendâ. Decantatum quidem illud Philoſophorum axioma

alio

alio ab illis, & ſaniori ſenſu amplectimur, *De Nihilo Nihil.* Nil, *ſcil.* oriri poſſe niſi ex præcedaneâ vel materiâ, vel potentiâ, in quâ latebat, productivâ. Atque ſic quidem dictum iſtud firmiſſimam illam in ſe continet demonſtrationem, a poſteriori, *ſcil.* (alitèr enim non eſt capax) quâ probatur dari Ens aliquod *unum*, *primum*, & *æternum*.

Magnus autem ille Opifex Rerum, cum ipſe fuerit virtute omnia, ad omnia quidem producenda, nec materiâ indiguit nec inſtrumentis. *Verbo Domini cæli facti ſunt, & totus eorum exercitus Spiritu oris ipſius.* Illi fuêre vectes, ea ferramenta, Verbum Domini, ſeu efficax illa *Pſal.* 33. 6.
& παντάρκης Voluntas. Ὁ δὲ πάντων κύριος εὐθέως ἐφώνησε τῷ ἑαυτοῦ ἁγνῷ καὶ νοητῷ καὶ δημιουργικῷ λόγῳ ἔστω ἥλιος καὶ ἅμα τῷ φάναι, &c [*Omnium verò Dominus ſtatim dixit ſancto ſuo & intelligibili & opifici verbo, fiat ſol, & ſimul apparuit*, &c. Triſmeg.] Hic certè dictum factum, & ἅμα ἔπος, ἅμα ἔργον. Infinitam illam Bonitatem ad hoc opus edendum quid impulerit, ſi quæras, hoc ipſum dixerim, quo eum ſcire nuncupas, *Bonitas*; quæ ſi (quod aiunt) ſemper ſua diffuſiva, maximè certè omnium quæ maxima eſt, & locupletiſſima, & prorſus immenſa, quam nulla vel tantillùm minuat munificentia, nedum & exhauriat: Nec pericuum ſubeſt ullum, ne hic obtineat (quod de humanâ quidem prudentèr monuit *Cicero*) ut *Liberalitate*, ſcil. *pereat Liberalitas.* Immortalis enim ille & interminabilis ſit neceſſe eſt, cujus theſaurus eſt infinitus.

Nec

Nec dubium certè eſt, quin ex hâc ipsâ bonitate pari cum potentiâ, ac ſapientiâ in creatione, & rebus creatis omnibus relucente, immenſa in ipſum fontem ac Conditorem reflectatur gloria. Et hoc conſimilter propoſuiſſe πολυποίκιλον illam σοφίαν diffitendum non eſt. Et ex his omnibus tum, *ſcil.* operibus ſuis, tum piâ diffusâ Bonitate, tum illuſtratâ Potentiâ, ac Sapientiâ, Gloriâque indè continenter repullulante, tum conſiliis ſuis, & ſeipſo, unde hæc omnia emanarunt, æternâ atque ineffabili frui Majeſtatem Divinam lætitiâ ac complacentiâ, certiſſimum eſt. Et ſic omnia in immenſum illum unde effluxêre oceanum ſe refundunt. Secundum illud, *Prov.* 16. 4. *Omnia fecit propter ſe.* Et diſertiſſima ſunt in hanc ſententiam cantilenæ Apocalypticæ verba, *cap* 4. 11. *Dignus es Domine, qui accipias gloriam, & honorem, & virtutem, quia Tu condidiſti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata ſunt.* Nec aliter quidem fieri poteſt quam, qui omnium principium eſt, ipem ſit & omnium finis; principium mirabile ſine principio, & finis ſine fine. Quemadmodum de juramento Divino argumentatur Author ad Hebræos, *Cum non poſſet per majorem jurare, juravit per ſeipſum.* Pariter & hîc, cum non poteſt majorem ſcopum, finemve proponere, Seipſum propoſuit. Eſt inter Epicuri dicta, *Sapientem omnia facere ſui causâ.* Nos aliter edocti dixerimus potius, Sapientem nihil facere ſui causâ, ſed DEI causâ omnia. At ſummum certè ac ſapientiſſimum DEUM, cò quod is *ipſe* ſit, omnia ſui causâ facere neceſſe eſt.

Gen. 1. 31.
Pſal. 104. 31.

eſt. Et interea tamen erga creaturas ſuas omnes benigniſſimè omnia, & benevolentiſſimè facere.

Mundum proximè & immediatè hominis causâ factum non ſolum *Stoici* docent, ſed & Ipſe ſcholæ Peripateticæ magiſter. 2 *Phys. tit.* 23. *Sumus enim* (inquit) *& nos quodammodo omnium finis.* Et primo Polit. 15. *Naturam Hominum gratiâ omnia feciſſe.* Et *Cicero primo de Legib.* De quo uberius *Lactantius* de Ira Dei cap. 13. 14. *Sol irrequietis curſibus & ſpatiis inæqualibus orbes conficit*, &c. ad finem capitis. Sed hoc luculentiſſimè *Moyſes*, tum in hiſtoria illâ creationis, tum *Deut.* 14. hacipsâ ratione ne Angelos colamus monet, *Nam hominis creati ſunt*, inquit, *in miniſterium*: Et Sol quidem Hebræis *Shemeſh*, *Miniſter*, dicitur.

At O! quo divagantur corda noſtra! quin ſuaviſſimæ huic contemplationi immorari, uſque & immori: Libet hîc obſtupeſcere, & terrenis hiſce, quæ nos circumſtrepunt, ineptiis ἀπαδῆ planè, & veluti mortuum reddi. O dulcem reciprocationem! dixit Pſaltes, *Pſ.* 104. 31. *Lætabitur Dominus in operibus ſuis.* Et mox. v. 34. *Suavis erit de eo meditatio mea, Ego in Domino lætabor.* Nunc cælos intueamur, nunc maria, & terras, animalia & plantas; & ſæpiſſimè noſmetipſos inque his omnibus, & ubique, in nobiſmetipſis autem potiſſimùm, Patrem omnium, & ἀριστοτεχνῶ Θεὸν [*Præſtantiſſimum Architectum DEUM*] contemplemur, ac amemus.

Non quidem admodum ſapienter neq; feliciter vulgi ignari ſeu Idiotarum commodis conſuluere qui

qui ad picturas veluti libros iis instituendis idoneos ablegarunt, at certè magnum hoc volumen seu systema quod semper patet, & omnium observatur oculis, vulgo pariter & sapientibus erudiendis accommodatissimum; ut verè illud appellarit, *Chrysost.* Βιβλίον μέγιστον καὶ ἰδιώταις καὶ σόφοις Atque appositè dictum illud *Basilii* M. Hex. hom. 1. Ἐκ τῆς κάλλους τῶν ὁρωμένων τὸ ὑπέρκαλον ἐννοώμεθα καὶ ἐκ τῆς μεγέθους τῶν αἰσθητῶν τούτων καὶ περιγραπτῶν σωμάτων ἀναλογιζώμεθα ἄπειρον καὶ ὑπερμεγέθη καὶ πᾶσαν διάνοιαν ἐν τῷ πλήθει τῆ ἑαυτῆς δυνάμεως ὑπερβαίνοντα [*A pulchritudine rerum quæ omnium oculis conspicuæ sunt & spectandæ proponuntur, illum agnoscimus inenarrabili pulchritudine cætera antegredi & præcellere; tum à magnitudine sensilium corporum suisque circumscriptorum locis, ipsorum Opificem cogitamus infinitum esse & immensæ magnitudinis, omnem intelligentiæ omnis vim suâ solius exuberanti potentiâ exuperantem.*]

In hunc ipsum enim signanter finem condita sunt omnia, & nos contemplationis hujus solos inter visibilia capaces ὁ κόσμος ψυχῶν λογικῶν διδασκαλεῖον καὶ τῆς θεογνωσίας παιδευτήριον: [*Mundus est locus perdocendis animabus hominum atque erudiendis accommodus*] Basil *Hex. Hom.* 1. Quin & ministros illos igneos in hoc theatro spectandi socios habemus. Ecquis autem nostrûm conjectare ausit quid senserint illi, & quæ eos occupaverat admiratio, ad novas in singulis primæ illius & magnæ hebdomadis sex diebus, enascentes rerum species, & inopinatas quotidie scenas prioribus superadditas, *ubi bases terræ posuit, & lapidem jecit ejus angularem, cecinerunt simul stellæ matutinæ,*

&

& omnes filii DEI vociferati ſunt. Job. 38. 6, 7.

Sed O miram humani generis hebetudinem! Circumdant nos quotidie ſtupenda hæc ſpectacula, ſed quia ſemper oculis obverſantur, animos nunquam feriunt: Adeo naturale eſt nova magis quam magna mirari. Hic itaque cætus aſtrorum quibus immenſi corporis pulchritudo diſtinguitur, populum non convocat, at cum aliquid ex more mutatum eſt, omnium vultus in cælo eſt. *Sol Spectatorem niſi cum deficit non habet; nemo obſervat lunam niſi laborantem, tunc orbes conclamant,* Sen. *tunc pro ſe quiſque ſuperſtitione vanâ trepidat.* At certè *magna ſunt hæc miracula* (inquit *S. Bern.* de Sole & Lunâ) *magna nimis ita eſt; miraculum autem immenſum eſt ipſa prima omnium productio, ſeu Creatio, quæ miraculorum omnium adeò facilem fidem facit, ut poſt eam nil ſit mirum.*

Prælectio Duodecima.

De Hominis Creatione.

EXtructo magno hoc Theatro, præter ſupernos illos, quos non ita pridem comparaverat ſpectatores, viſum eſt Supremo Opifici, ac Domino, & alium inferiorem habere cætum, velut imæ caveæ, quos etiam condendo accerſivit, & introduxit Hominem in hoc atrium ὡς θεατὴν τε αὐτῶ καὶ τῶν αὐτῶ ἔργων, καὶ ὐ μόνον θεατὴν ἀλλὰ καὶ ἐξηγητήν. [*Ut Spectatorem ſui, & operum ſuorum, nec ut ſpectatorem ſolum ſed etiam interpretem*] Nec ſpectatorem ſolum & Interpretem hominem ſtatuit, ſed & magnâ ex parte poſſeſſorem ac Dominum quendam ὑποκατάκτον [*ſubſtitutum,*] velut in domum amplam, commodamque jam extructam, omnique ſuâ ſupellectile inſtructam.

Arian.

Peregregium autem, & inſigne opus eſſe *Hominem*, vel hinc patet, quod ſapientiſſimus ille δημιουργὸς, illum conditurus, quod moliebatur, ſic præfari dignatus ſit. *Faciamus Hominem. Ut non ſolo jubentis ſermone ſicut reliqua, ſed conſilio ſanctæ Trinitatis conditus ſit.* Arrob.

Gen. 1.

Et admirandæ quidem compoſitionis eſt Homo, connubium cæli & terræ, πνεῦς καὶ χοῦς, *halitus Dei, & limus Terræ.* Mundi viſibilis & inviſibilis vinculum, atque unio, verè μικροκόσμος, μικτὸς τὶς κόσμος, συγκρὶς τῶν δύο κόσμων [*mixtus quidam mundus duorum mundorum cognatus.*] Nec ſolum mundi majoris viva Epitome, atque

Greg. Nyſſ.

Imago,

Imago, ſed etiam ter-maximi Conditoris imagine inſignitus eſt. Fecit cælum, & terras, & mare, & ſydera, & tum demum, animantium omne genus, ſed

Sanctius his animal, mentiſque capacius altæ Ovid. 1 Met.
Deerat adhuc, & quod dominari in cætera poſſit
Natus Homo *eſt.*

Habuêre reliqua (ut non incommodè loquuntur Scholaſtici) impreſſionem *veſtigii* Divini, ſed non *Imaginis*. Reliqua condidit, & reviſens, *bona eſſe* comperit, in iis tamen non requievit; ſed homine producto, inſequutum eſt continuò Sabbatum. Hominem fecit, & tum requievit, habens qui ipſum Conditorem cognoſceret, coleret, & Sabbatum unà celebraret, & cui ſi peccaverit, peccata dimitteret, & in ejus carne ob id ipſum Filium ſuum Unigenitum Redemptorem mitteret, ὃν ᾧ εὐδόκησε [*in quo abſolutiſſimè acquieſcit*] & beneplaciti ſui complemento æternùm lætatur. Homine producto tum ſe maximè admirandum præſtitit Supremus Opifex, tum hoc ipſo habuit, qui admirari, & amare poſſet. Et *quidem* (ut ait S. Ambroſius) *tanto ardentiùs amaret Conditorem, quanto mirabilius ſe ab eo conditum intelligeret.* Et *factus eſt* (inquit idem) *Homo bipes, ut ſit unus quaſi de volatilibus, qui alta viſu petat, & quodam remigio volitet ſublimium cogitationum.*

Eſt quidem hæc Hominis ſtructura ſtupendi artificii refertiſſima, ſive integram ejus ſymmetriam totamque ſimul pulchritudinem, ſive ſeorſim ac minutim partes intueare; aptè *Greg. Nyſſ.*

ἡ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευὴ φοβερὰ τὶς καὶ δυσερμήνευτος καὶ πολλὰ καὶ ἀπόκρυφα ἐν αὐτῇ, μυστήρια θεοῦ ἐξεικωνίζουσα. [*Structura hominis est timenda, & interpretatu difficilis, & multa ac abdita in se Dei mysteria iconicè exprimens.*] Quam admiranda vel ipsius corporis compages, quod tamen animi vas tantùm testaceum est, vel secundum vocabuli Chaldæi *Nidne* significatum, Vagina. Materiam, O! quantum superat opus. Et quam meritò quis dixerit, οἷος ἐξ οἵς. Et ei quidem meditationi ad stuporem usque inhæsisse videtur anima Psalmographi, *Quam terribiliter mirificatus sum, horrori mihi est hæc mei ipsius variegatio.* Quin & insignem illum Medicum, naturæ adeò studiosum, sed parum divinum in opere suo de hoc opificio, sæpiùs abripit hæc ipsa admiratio; τὶς ἱκανὸς ἐστὶ τὴν τοῦ δημιουργοῦ σοφίαν τε καὶ δύναμιν ἐπαινεῖν [*Quis dignus est sapientiam & potentiam Opificis laudare.*] Et similia passim. Et hoc quidem Doctores Christiani uberrimè exequuntur, *S. Basil. Mag. S. Chrysost.* & alii, usque ad ungues & crines, & palpebrarum pilos, In verba *faciamus hominem* hæc etiam habet *Nyss.* Μέγα ἄνθρωπος καὶ τίμιον. Ἀλλὰ πῶς μεγὰ ὁ ἄνθρωπος; τὸ ἐπίκηρον ζῶον τὸ μυρίοις πάθεσιν ὑποκείμενον. τὸ ἐκγεννητῆς εἰς γῆρας μυρίων κακῶν ἑσμὸν ἐξαντλοῦν. περὶ οὗ εἴρηται. Κύριε τὶς ἐστὶν ὁ ἄνθρωπος ὁτὶ μιμνήσκη αὐτοῦ, &c. ἀλλὰ μοι τὴν τοιαύτην διαπόρησιν ἔλυσεν ἡ ἱστορία τῆς γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀναγνωσθεῖσα, &c. [*Magna res homo est & præclara—Quomodo magna res homo est? cum mortale sit animal innumerabilibus obnoxium perturbationibus: quippe qui ex quo in lucem est editus, ad senectutem usque perpetuò innumerabi-*

Psal. 135.

Orat. 2.

innumerabilium moleſtiarum examine colluctetur, de quo ſcriptum eſt Domine quid eſt homo quod memor es ejus, &c. *Hanc mihi*, inquit, *adimit dubitationem hiſtoria quæ de hominis ortu legitur. Audivimus enim Deum accepiſſe de limo terræ atque hominem formaſſe, quibus ex verbis & nihil, & magnum quiddam eſſe Hominem intellexi.* Materiam voluit dicere humilem, & quaſi nihil, ſed ſi artificium admirandum intueare quanto affectus eſt honore. Ουκ ἠ γῆ αὐτομάτως ὥσπερ τὰς τέττιγας ἐξέβλασε, ἀλλ' οὐκ εἶπε τῶδε ἢ τῶδε ποιῆσαι λειτουργικαῖς δυνάμεσιν, ἀλλ' ἰδίᾳ χειρὶ φιλοτεχνεῖ γλῶ ἔλαβεν [*Non ut Cicadas ſponte ſua protulit hominem terra: non miniſtris poteſtatibus hoc aut illud faciendum mandavit, Sed manu ſuâ benevolus artifex terram accepit.* Sed præter inſignem corporis, licet è limo terræ editam ſtructuram, ſpiraculum illud divinum, adeoque præcellentis animæ infuſio terræ cætum miſcet, non quidem prout phraſis illa vulgò ſonat, res tam diſſitas promiſcuè confundens, ordinemque rerum ſubvertens, ſed ineffabili arte componens, connubioque iungens ſtabili. Quin & alio referenda eſt dicta humani generis miſeria, & contemptiſſima vitæ humanæ facies, quàm ad materiam terrenam quâ effictum eſt Corpus. Quod felix, pulcher, honoratus erat hoc ab Opifice ſuo habuit *optimo Max.* ipſe autem miſeriæ ſuæ faber. Atque hinc eſt quod licet originem ejus & naturam ſpectando de illo præ omni reliquo viſibilis mundi apparatu, jure optimo magnificè ſemper loquendum ſit, ſi tamen illum

οἷος νῦν βρότος ἐστὶν contemplemur, de nullâ certè creationis parte lugubrior θρηνωδία decantanda est.

Animi autem cælestis illius in terreno corpore incolæ dignitates, & vires, Divinamque illi impressam Imaginem sermo quis explicet, quæ assequatur cogitatio? Cujus naturam omnis omnium seculorum scrutata est, necdum investigavit Philosophia.

De imagine itidem illâ Divinâ in Homine, levibus nimis conjecturis, ac commentis luserunt plurimi, *S. S.* Trinitatis figuram in animi facultatibus alio atque alio modo indagantes. Nec in animo tantum uniuscujusque, sed & in tribus primis humani Generis personis hujus mysterii imaginem excogitavit Methodius, *Adamo*, scil. *Evâ*, & filio ipsorum primogenito, utpote in quibus reperiatur *Ingenitum*, *Genitum*, & *Procedens*, & Naturæ *Unitas*, & totius humani Generis *Originatio*. Verùm his omissis, Anima certè rationalis, seu intellectualis, & immortalis primigeniâ suâ puritate ornata, æterni sui Genitoris, *Patris Spirituum* vividâ imagine refulgebat, quæ quidem fœdâ peccati labe postmodum conspersâ, licet protinus deleta non sit, miserrimè tamen atque indignissimè obfuscata est. Pulchrior quidem illa & erectior corporis humani species, quâ præ cæteris animantibus emicat, aliæque exteriores hominis dignitates radii fortè quidam repercussi præcipuæ illius excellentiæ dici possint, ipsam autem Divinam Imaginem vix dicerem: aptè de hoc S *Amb. Caro terra est, quî dicatur ad imaginem Dei facta cum in Deo terra non sit? & an eo Dei similes dicemur, quia damulis atque ovibus celsiores sumus?*

Illud

Illud quidem in reliqua animantia dominium, ſupremæ illius Majeſtatis adumbratio quædam eſt, Imaginem autem illam eſſe de quâ ſermo eſt, aſſerere non auſim, ſed quemadmodum Regis alicujus imaginem depingentes ad expreſſam corporis vultuſque effigiem, purpuram etiam, aliaque inſignia Regalia adjicere ſolent, illorum certè vicem Dominium iſtud in hâc imagine ſupplere poterit. Vividi autem colores, quibus ipſa depicta eſt imago καθαρότης (inquit *Nyſſ.*) κακοῦ ἀλλοτρίωσις, νοῦς καὶ λόγος Nam & ipſe filius æternus, Patris ſapientia, a Philoſophis ſub νοῦ δημιουργοῦ titulo intelligi videtur, & à Divino Apoſtolo *Johanne* λόγος dicitur: Charitatem ſi adjicias, optimo id jure feceris, cum nec dici poſſit quicquam, quod hominem DEO ſimiliorem & Θεοειδέστερον præſtet. Ἀγάπη γὰρ ὁ θεὸς, καὶ ἀγάπης πήγη. [*Deus enim amor eſt & amoris fons.*] Magna eſt hæc animi Virtus ſed & in ipſius humani corporis figura tralucet: factus eſt enim homo inermis prorſùs, nec cornibus, nec ungulis, nec aculeo munitus, ſed nudus, & innocuus, & totus quaſi ad manſuetudinem, & pacem, & charitatem compoſitus.

De imagine Dei in homine, hæc etiam habet idem Nyſs. Θεῷ ἐν ὁμοίᾳ ἔσῃ διὰ τῆς χρηστότητος, διὰ τῆς ἀνεξικακίας, διὰ κοινωνίας, μισοπονηρὸς ὢν καὶ κατακρατῶν τῶν πάθων, τῶν ἐνδὸν ἄρχε θηρίων. τὶ οὖν ἐρεῖς, ἐγω θήρια ἔχω ἐν ἐμαυτῷ; καὶ μυρία καὶ πολὺν ὄχλον ἐν σοὶ θηρίων ἔχεις, καὶ μὴ ὕβριν νομίσας εἶναι τὸ λεγόμενον. Πόσον θηρίον ἐστὶν ὁ θυμὸς ὅταν ὑλακτῇ τῇ καρδίᾳ &c. [*Quamobrem ut Deo ſimilis fias, liberalitatem amplectere, beneficentiam exerce, innocentiam*

innocentiam sectare, scelera fuge, peccati perturbationibus dominare—Impera bestiis omnibus quæ sunt in te. Quid, inquies, egone in me ipse bestias habeo? Tu verò bestias habes, & eas quidem innumerabiles, plurima in te est bestiarum multitudo. Ac ne me contumeliosum existimes, dic amabo parvane bestia est iracundia quando latrat in corde tuo? Quid in callido animo latitans dolus, nonne vulpes est? Qui impetu rapitur ad contumeliam nonne scorpius est? Qui præceps ad vindictam ultionemque fertur, nonne vipera est gravissima? Quid avarus, annon lupus rapacissimus, & equus hinniens (ut ait Propheta) *luxuriosus? Imò nulla in nobis fera non invenitur: & credis te ferarum esse Dominum & Principem, si illis quæ foris sunt imperes, eas autem quæ intus versantur non domes, aut regas? Quorsum tibi ratio quâ Leones vincis, si ab irâ vincaris? Quorsum avibus præes, & visco capis, si ipse tanquam volucris levis atque instabilis huc illuc ferraris, aliquando fastu in sublime volitans, aliquando autem voluptate detractus inescaris? At quemadmodum turpe est, illum qui gentibus dominatur domi servum esse, & qui Reipub. tractat gubernacula, vel scorti vilis, vel etiam uxoris imperiosæ nutu, atque arbitrio cogi, tibi non absimilitèr turpe erit in animalia quæ extra te sunt imperium exercere, plurimis autem, & pessimis intus in jecore ægro frementibus ac dominantibus subesse.*

Adjiciam denique quod ex Antiquis nonnulli observarunt, DEI non obscurum aut exiguum esse in animâ humanâ characterem, naturam ipsius adeò reconditam, & latentem, & plane investigabilem, κατ' εἰκόνα τυπικὴν τοῦ ἀνωνυμοῦ, καὶ ἀγνωριστοῦ Θεοῦ.

Sed

Sed his omnibus (aliisque hujusmodi quæ occurrunt plurimis) probè expensis, O! quam stupenda est, & probrosa humani generis amentia! cujus, *scil.* pars longè maxima, veluti originis suæ & nativæ dignitatis prorsus oblita, ad vilissima quæque sectanda se dejicit, lutoque se turpiter immergit.

Divina *Epecteti* verba & admirabili pietate plena. Ἐις ὀλυμπίαν μὲν ἀποδημεῖτε, ἵν' εἰδῆτε τὸ ἔργον τοῦ φειδίου — ὅπου δὲ οὐδ' ἀποδημῆσαι χρεία ἐστὶν ἐν δὲ θεάσασθαι καὶ κατανοῆσαι οὐκ ἐπιθυμήσετε, οὐκ αἰσθήσεσθε τοίνυν οὔτε τίνες ἐστὲ, οὔτε ἐπὶ τὶ γεγόνατε, οὔτ' ἐπὶ τὶ τοῦτο ἐστὶν ἐφ' ὃ τὴν θέαν παρειλήφατε? [*Ad Olympiam quidem proficiscimini, ut Phidiæ aliquod opus videatis — Ad ea verò opera intelligenda & spectanda, ubi nullâ peregrinatione opus est non avidè confluetis. Non tandem intelligetis, neque qui sitis, neque cur nati sitis, neque etiam quid illud sit, cujus spectandi vobis copia data est?*] Et rursus, *cap.* 16. ejusdem *lib.* Εἰ γὰρ νῦν εἴχομεν, ἀλλὸ τὶ εἴδει ὑμᾶς ποιεῖν καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ ἢ ὑμνεῖν τὸ θεῖον καὶ εὐφημεῖν καὶ ἐπεξέρχεσθαι τὰς χάριτας; οὐκ ἔδει καὶ σκάπτοντας, καὶ ἀροῦντας καὶ ἐσθίοντας ᾄδειν, μέγας ὁ θεὸς ὅτι ἡμῖν πάρεχεν ὄργανα ἐν, &c. [*Nam si sani essemus, quid nobis aliud agendum erit, & publicè, & privatim, quam numen celebrandum & laudandum, & grates persolvendæ? Nonne & inter fodiendum, & inter arandum, & edendum hymnus hic cantandus erat Deo: Magnus est Deus qui nobis instrumenta præbuerit hæc,* &c. Vos velim, *Adol.* tum originis vestræ celsitudinem & dignitatem, tum naturæ jam collapsæ & vitiatæ indignitatem ac sordes agnoscere; & huic intuendæ & dignoscendæ

Arr. lib. 1.

potissimum inhærere: Ne eximium & honorificum humani generis decus (Conditorem æternum, & invisibilem Deum, *scil.* cognoscere & agnoscere, amare & colere) torpere intra vos, & emori sinatis, quod heu! plerique faciunt; sed originis vestræ memores vivite, vosque Cælo asserite, tanquam inde orti, eoque brevi redituri.

Præ-

Prælectio Decima Tertia.

De Providentia.

HÆc ſunt magna fidei, ac pietatis, atque adeò totius Religionis fulcra, quapropter æquiſſimum eſt in hanc operam, tum docentium, tum diſcentium conſpiret cura, hæc benè ut firmentur, imiſque figantur præcordiis. *Debile enim fundamentum fallit opus.* inquiunt Juriſconſulti. Duæ autem ſunt illæ columnæ in vivis DEI Templis velut *Jachin* & *Booz*, quas ponit Author Epiſtolæ ad Hebræos, *Qui ad DEUM accedit*, inquit, (quo vocabulo affectum omnem, cultumque Sanctum denotat) *credere oportet DEUM eſſe*, & *eſſe remuneratorem eorum qui illum diligenter quærunt.* Heb. 11. 6.

DEUM eſſe, non ſolum æternum illum eſſe, & a ſeipſo ſignificat, ſed & aliis omnibus quæ ſunt, illius, quod habent, *Eſſe* fontem ac originem ponit; eòque Angelorum, hominumque, & totius Univerſi ſapientiſſimum ac potentiſſimum Conditorem: Id enim planè eſt, *eſſe DEUM.* Alterum autem illud *remuneratorem eſſe ipſum ſeduló quærentium*, *Providentiam Regimenque Divinum* aſſerit, ſecundum effectum ejus eminentiorem, & humanum genus reſpicientem. Nam & alia ſuo ambitu complectitur Providentia, Rerum, *ſcil.* omnium viſibilium, ac inviſibilium, in cœlo, & in terra ſuſtentationem ἀδιάλειπτον, & gubernationem. Fabri quidem domos, naveſque,

veſque, & reliqua ſua opificia ubi abſolverunt, ſuis ut plurimùm permittunt fatis, ſeu cauſibus, nihil ultrò de iis ſolliciti. At ſupremus certè hic Architectus, ὁ παντουργὸς δημιουργὸς opus ſuum nunquam deſerit, ſed circumdat uſque conſervando, eique regendo, ac moderando præeſt, & intimè ineſt totum complendo. Nec poteſt enim tantum opus ſine aliquo Cuſtode ac Rectore ſtare, nec alius is eſſe ab ipſo Conditore, quis enim poteſt magis diligere, & potentiùs ſuſtentare, & ordinatiùs regere, quam is qui fecit. *Nihil DEO præſtantius, ab eo igitur mundum regi neceſſe eſt.* Cic. Et *Qui providentiam negant, verbis licet DEUM ponant, reipſâ tollunt.*

Si de nihilo res omnes productas credimus, conſequens certè eſt, fateamur eadem illâ, quâ extractæ ſunt, manu illas neceſſario ſuſtentari, ac fulciri ne in nihilum ſuum relabantur. Quin & eâdem manu compoſitos illos ſyderum motus, & mundi elementaris συγκρασίαν, & animantium ſpecies, perpetuamque ὑλεῶν διαδοχὴν conſervari. Nec certè vel intra Cæleſtium, vel etiam inferiorum ſed univerſalium tantum curam coercenda eſt Divina Providentia; licet Schola Peripatetica in eam ſententiam nimiùm propendeat, et ipſe ejus Magiſter etiam in libro illo laudatiſſimo, quem (modo ejus ſit) *de Mundo* inſcripſit. Sed omnia omninò in toto hoc globo ſuprema, media, infima, & particularia quidem omnia etiam minutiſſima, ambitu ſuo complecti, non ſolum paginæ ſacræ doctrinâ, ſed & omnis ſanioris Philoſophiæ ſuffragio comprobatum eſt.

Providentiam

Providentiam itaque asserentes. 1°. Omnium rerum etiam singularium absolutissimam ponimus scientiam, nec tantum præsentium, prout suo quæque ordine in scenam prodeunt, sed uno aspectu omnia τὰτ' ἐόντα τὰτ' ἐσόμενα πρὸ ἔοντα, coram, & veluti præsentia conspicari æternam illam mentem. Quod & antiquus ille *Thales* disertè asseruisse fertur, etiam quoad abditissimos illos motus, humanæ, *scil.* mentis cogitatus; interroganti enim εἰ Θεὸν τὰ λάθρα κακὸν τι πρᾶσσων; ἀλλ' οὐδὲ διανοέμενος. [*Si quis malum perpetrans Deum lateat? Ne cogitans quidem* inquit] Οὐδὲν ἀπρονόητον, οὐδὲν ἠμελημένον παρὰ θεῷ πάντα σκοπεύει ὁ ἀκοίμητος ὀφθαλμός πᾶσι πάρεστι, σωτηρίζων ἑκάστῳ τὴν σωτηρίαν [*Nihil non provisum, nihil est neglectum apud Deum; omnia videt pervigil oculus, omnibus adest, salutem cuique dans.*] Basil. Divinè etiam *Epictetus* loco supra laudato *cap. scil.* 12. *lib.* 1. *ab initio.* *Pag.* 56.

Et hoc quidem qui serio defixoque animo recogitaret quam innumera unius provinciæ, vel unius etiam urbis sunt negotia, animorumque proposita politica, forensia, domestica, & tot capitum singula, præ infiniti illius Intellectus horrore obstupesceret. Et hæc ipsa fuit meditatio quæ a Divino Psalmographo θαυμάσιον illud expressit ejusphomena. *Mirabilis est supra me talis scientia.* *Psal.* 139. 6.

2°. Verum non solum omnia novit, ac intuetur, sed & regit, ac moderatur: *ipse quæcunque vult in cælo fecit atque in terra*, inquit Psalmista: Et *Omnia operatur*, inquit Apost. *secundum consilium voluntatis suæ pro arbitrio*, sed

ſed etiam cum conſilio, omnia abſolutè; ſed omnia tamen juſtiſſimè, ſanctiſſimè, ſapientiſſimè.

Res humanas peculiari quâdam ratione intuetur ac gubernat, illi legem poſuit, & præmia propoſuit, pænaſque appoſuit, quo & legem communiret, & hominem ad obſequium flecteret Et quemadmodum egregio quodam veluti ſtudio primum condidit, prout dictum eſt ad illud, *Faciamus Hominem*; paritèr & eximiâ quâdam benevolentiâ, ac veluti ſollicitudine uſque proſequitur, ut meritò ex Antiquis nonnullus, Hominem vocaverit τὸ περισπούδαστον Θεῷ ζῶον. Et aptè rem eloquutus eſt qui dixit, ὁ Θεὸς οὐ φίλιππος, οὐδὲ φίλορνις, ἀλλὰ φιλάνθρωπος. De juſtitiâ autem ſupremâ Gubernatrice pleraque apud Antiquos etiam Poetas.

Ω Ζεῦ πάτερ, Ζεῦ, σὸν μὲν οὐρανοῦ κράτος.
Συ δ' ἐργ' ἐπουρανίων καὶ ἀνθρώπων ὁρᾷς
Λεωργὰ κάθεμιστα. Σοὶ καὶ θηρίων
Ὕβρις τε καὶ δίκη μέλει.

Aeſchyl. [O Jupiter *ſupreme tu cœlo imperas,*
Tu cuncta facta cælitum atque hominum notas
Tumida ac nefanda: Sunt ferarum etiam tibi
Curæ, facinora, juſque.]

Δίκα τοι δίκα χρόνιος.
Ἀλλ' ὅμως ὑποπεσοῦσ'
Eurip. Ἔλαθεν ὅταν ἔχῃ
Τιν' ἀσεβῆ βροτῶν.

Jus

Jus ſerò veniat licet
Jus eſt : attamen impio
Pœnas, quas decet, irrogans
Tanquam ex inſidiis latet.

Δόκεῖς τὰ θεῶν σὺ ξυνετὰ νικήσαι πόλε
Καὶ τλῶ δίκλω πᾶ μακρᾶ ἀπικεῖδς βροτῶν ;
Ἁ δ' ἐγγυς ἔξιν, ὐχ ὁρωμένη δ' ὁρᾷ
Ὃν χρὴ κολάζειν τ' οἶσδεν. Αλλ' ὐκ οἶσθα σὺ
Ὁπόταν ἄφνω μολῆσα διολέσῃ κακῶς.

Superare mentem poſſe te credis Deûm,
Hominumque abeſſe a genere juſtitiam procul ?
Prope adſtat, inconſpicua conſpiciens tamen ;
Quis puniendus novit : at quando malos *Aeſchyl.*
Subitò ſit invaſura, te verò id latet.

Ροπὴ δ' ὄπισθοπεῖ δίκας
Ταχεῖα τὺς μὴ ἐν φάει, idem. *Choeph.*
Τὰ δ' ἐν μεταιχμίῳ σκότῳ
Μένει, χρονίζοντ' ἄχη βρύει,
Τὺς δ' ἄκραντον ἔχει νύξ.

Inclinatio juſtitiæ animadvertit
Celeriter aliquos ipſo die puniens ;
Quædam [peccata] *in dubiâ crepuſculi*
Luce tardos dolores germinant
Alios autem æterna coërcet nox.

Duo autem ferè ſunt in hoc apice quæ difficiles habent explicatus. 1°. Cur malis benè ſit, bonis malè. Ad quod multa etiam Philoſophi DEI cauſam, eòque rem, ut ipſi dixerunt, non

De Gubern. Mundi.

non difficilem agentes. Senec. *Inter bonos viros ac* DEUM *eſt amicitia, imo neceſſitudo, & ſimilitudo, imo Ille eorum pater, ſed duriùs eos educat, cum itaque eos videris laborare, ſudare, & arduum aſcendere; malos autem laſcivire, & voluptatibus fluere, cogita, filiorum non modeſtiâ delecturi, vernularum licentia: illos diſciplinâ triſtiori contineri, horum ali audaciam. Idem tibi de* DEO *liqueat, bonum virum deliciis non innutrit, experitur, induvat.* & (O! miram in Ethnico vocem) **Sibi illum præparat.** Et paulò infra in eodem tractatu,—*Eos autem quibus indulgere videtur, quibus parcere, molles venturis malis ſervat. Erratis enim, ſi quem judicatis exceptum, veniet ad illum diù felicem ſua portio. Et qui videtur dimiſſus eſſe, dilatus eſt.* Et in hanc ſententiam innumera. Sicut & apud *Plutarchum* περὶ τῆς βραδέως τιμωρουμένων. *Hanc rationem* DEUS *ſequitur in bonis viris, quam in diſcipulis ſuis præceptores, qui plus laboris ab iis exigunt, in quibus certior ſpes eſt.* Et egregium illud apud eundem. *Si qui mane peccavit veſperi puniatur tardum hoc non dices, at Deo ſeculum vel etiam plura ſecula pro die uno.* Quam conforme illi *Petri* dicto de eodem argumento. 2 *Pet.* 3. 8.

2°. Alterum autem quod huc ſpectans, diſputaces homines vexat, ab iiſque vexatur, eſt, de humana libertate cum Divinâ Providentiâ concilianda. De quo aliâs. Sed ad utrumque, & quicquid uſque occurrat perplexi, illud oggererem S. Auguſtini *Demus illum aliquod poſſe facere, & nos non poſſe intelligere.*

Quam triſte eſſet in Mundo ἀναρχῶ vivere,

&

& optimis certè ac innocentiſſimis hominum triſtiſſimum. Non tanti eſſet natum fuiſſe in mundum κενὸν Θεῦ, ϗ κενὸν προνοίας: Si nullus ineſſet Rector, tunc certè ſine omni fræno aut repagulo inſaniret humana nequitia, & deglutirent protinùs tenuiorem quemque potentiores,

——*Piſces ut ſæpè minutos*
Magna comeſt, & aves enecat accipiter.

Objicitur quidem hoc etiam apud Prophetam identidem fieri, *Hab.* 1. ſed aſſeritur ſtatim ſuprema illa Poteſtas, quæ in mediis hiſce ἀταξίαις habenas uſque moderatur, & licet nonnunquam iſta permittat, ſtatuta tamen habet ἐπανορθώσεως tempora, quæ dum expectat Juſtus, ex fide illâ vivet *cap.* 2. Egregii certè ſunt iſta *Ariſtonis* Iambi.

A. Δοκεῖ βοηθεῖν πᾶσιν τοῖσιν ἀξίοις
Εἰωθὲν ὁ θεὸς, &c.

[*A. Animæquus eſto. Nam ſolet dignos Deus*
Juvare tales, qualis es tu maximè.
Quod decet agentes, niſi quid eximium ferent
Oro, quid ultra colere pietatem attinet?
B. Utinam quidem id ſit, ſæpe ſed video nimis
Ad ſanctitatis regulam qui ſe exigunt
Premi miſeriis, at quibus cordi eſt nihil
Privata niſi quod res & utilitas jubent,
Florere nobis melius. A. in præſens ita
Fit, nempe, ſed proſpicere nos longum decet,
Et opperiri dum orbis in ſeſe redit;

Haud namque vera est quæ tenet sententia
Plerosque prava, fortuitis lapsibus
Hanc fluere vitam. Quod sibi viaticum
Corrupta turba sumit ad malos mores:
Sed & Piorum facta mercedem ferent
Et impiorum scelera supplicium manet.
Fit absque nutu quippe cælesti nihil.]

Quæ de Fato supremo omnia regente nonnunquam decinunt Poetæ, sæpius DEO attribuunt, licet aliquando delirantes ipsum etiam Fato subjiciant, quemadmodum Stoici, sed utrisque sub verbis quidem duriusculis, sanus fortasse erat sensus, qui per intervalla erumpit, cum DEUM pro suo beneplacito æternâ lege omnia disponentem celebrant, & sic DEUM supremum, & cuncta gubernantem nulli subjectum faciunt. Cui enim? sed ipsum quodammodo sibi ipsi, vel suis decretis, quod tantum (sanè si intelligas) ipsorum σοφώτατον, eoque τὸ ἀμεταβλητὸν significat. Quin & quæ de Fortunâ dicuntur huc etiam redeunt, Vel enim nihil significat vox ista, vel supremam Mentem liberè omnia versantem significat: quod & egregii illi *Menandri* versus clarissimè testatum dant.

Παύσασθε νῦν ἔχοντες, οὐδὲν γὰρ πλέον
Ανθρώπινος νοῦς ἐστὶν, ἀλλ' ὁ τῆς τύχης,
Ἐιτ' ἐστὶ τοῦτο πνεῦμα θεῖον, εἴτε νοῦς,
Τοῦτ' ἐστὶ παντὰ καὶ κυβερνῶν, καὶ στρέφον
Καὶ σῶζον, ἡ πρόνοια δ' ἡ θνητὴ, καπνὸς,
Καὶ φλήναφας, &c.

[*Desinite*

[*Desinite mentem excolere, nam Mortalium*
Nihil usquam Mens est. Sola Fortuna imperat,
Sive illa Mens est, seu DEI illa est Spiritus
Gubernat certè quicquid est, agit, ac rapit,
Prudentia hominum, nubes, quisquiliæ meræ. &c.]

Idem autem fortunam iis ac fatum fuisse plurimis constat, cujusmodi est,

Πάντα τύχη καὶ μοῖρα Περίκλεες ἄνδρι δίδωσιν.

[*Fortuna ac Fatum*, Pericles, *dant omnia nobis.*]

Et utriusque nominis loco ἀνάγκης seu necessitatis vocabulum usurparunt. Sed omnia supremæ Providentiæ, licet minus commoda nomina fuisse palam est. *Eurip.* in *Alcestide* ubi de fato seu necessitate pluribus ceciniſſet, tandem in illud sensum omnem resolvit,

(*nuerit sive decreverit*
Καὶ γὰρ Ζεὺς ὅ, τι νεύσῃ *Etenim quicquid* Jupiter *an-*
Σοὶ σοὶ τοῦτο τελεῖ *Tecum hoc perficit.*

Et insignia sunt illa *Homeri*, Il. XX.

Ζεὺς δ' ἀρετὴν ἀνδρεσσιν ὀφέλλει τε μαύθει τε
Ὅππως κεν ἐθέλησιν· ὁ γὰρ κάρτιστος ἁπάντων.

Jupiter *autem virtutem viris augetque minuitque*
Prout voluerit, ille enim potentissimus est omnium.

Et *Odyss. lib.* IV.

Ζεὺς δ' ὠυτὸς νέμει ὄλβον Ολύμπιος ἀνθρώποισι,
Ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖσιν, ὅππως ἐθέλησεν ἑκάστῳ.

Jupiter *ipse distribuit felicitatem Olympius hominibus*
Bonis atque malis prout vult, unicuique.

Sentiamus itaq; illum esse patrem, audeamus illi omnia credere, ab illo petere & poscere, ne quam aliam quæramus copiam. Hoc mitis ille pater *Terentianus* voluit, multò magis noster cælestis *Opt. Max.* Ac certè amore ac fiduciâ piâ melius multo geruntur omnia, quam ignobili & servili timore, & in hoc multum, eique & nobismetipsis injurii sumus, quod non omnia in illo suavissima & benignissima cogitemus. Hoc solidum erit Religionis & obedientiæ sacramentum ubi de patre nostro ritè cogitantes ac credentes in illum recumbimus, eique ex amore servire studemus. *Ne sis puer insulsus in domo optimi patris, amans patrem si tibi blanditur, & odio habens quando te flagellat, quasi non & blandiens, & flagellans hæreditatem paret.* Si providentiam hanc ponimus sapientissimam atque optimam, necesse est per omnia velimus quod ipsa vult, alioquin libitum nostrum ei anteferimus, quod prodigii simile est. Optime S. *Augustinus* de vocabulo in Psalmis frequenti, *Recti corde. Si voluntatem Divinam in quibusdam amplecteris in aliis tuam malles, curvus es corde, & non vis curvam tuam voluntatem ad illius rectam dirigere, sed illius rectam vis ad tuam curvam incurvare.*

Augustinus.

Præ

Prælectio Decima Quarta.

De Chriſto Salvatore.

IN confeſſo eſt, pergratum eſſe, & nomini ſuo planè conſonum Doctrinæ Evangelicæ præconium. O quam eſt omni ſymphoniaco modulamine ſuavius lætum hoc nuntium, imò omnium quæ omnia prodiderunt ſecula lætiſſimum! O felices paſtores quibus de Cælo delatum eſt! Vos certè ſub nocturno frigore in agris excubantes, etiam Regibus in lectis aureis ſtertentibus hoc ipſo feliciores, quod Supremi Regis, & ab æterno geniti, nova jam, & ſtupenda, & toti Terrarum Orbi ſalutifera Nativitas vos primos ſalutaverit. *Ecce*, inquit Angelus, *Evangelizo vobis gaudium magnum quod erit omni populo, vobis natus eſt hodie Servator.* Et cui ſtatim plenior Angelorum chorus, vobis etiam indicantibus, cæleſte illud Genethliacon accinuit, δόξα Θεῷ ἐν ὑψίστοις, &c. veriſſimè, *Luc.* 2. 10. 11. *ib.* v. 14.

Jam nova progenies Cælo demittitur alto, &c. *Virg. Eclog.*

Unde etiam & nomen ejus unâ demiſſum, *vocabitur Nomen ejus* Jeſus, *ipſe enim liberabit populum ſuum a peccatis. O dulciſſimum Nomen* Jeſu, inquit Bernardus, *Mel in Ore, in aure melos, in corde medicina.* Is eſt qui nos tam miſeros, ſed & tam meritò miſeros, funditùs tamen perire noluit. Nec ſolum carnis noſtræ naturam, ſed & peccati noſtri perſonam induit, perſonam intelligimus ναοθέσει νομίκη, reatu noſtro in illum tranſmiſſo, *Matth.* 1. 21.

unde

Joh. 1. 14. unde non solum legimus *Verbum Carnem factum,*
2 *Cor.* 5. 12. sed &, *Illum qui peccatum non noverat pro nobis factum peccatum* : & ad Galat. 3. *Maledictum,* ut in nos ab Ipso proflueret æterna benedictio & beatitudo. Agnus ille DEI immaculatus peccatum in se devolutum tulit, & ferendo abstulit, & mortem moriendo devicit. Et quam admiranda est beneficiorum συμπλοκὴ, non solum carcere & morte nos eximit, sed & Regno donat. Secundum illud Psal. 103. *Qui redimit à morte me, & benignitate ac misericordiâ coronat.*

Hæc certè perquam grata & læta esse auditu, neminem puto adeo ficulneâ mente & asininis auribus esse, ut neget. At verò hoc est quod de plerisque, nomine tenus, Christianis, istaque cum plausu passim excipientibus non immeritò suspicemur, iisque absque injuriæ notâ dici posse τὶ τῶν πρὸς σέ ; Ampla quidem sunt hæc & magnifica, & omnes, quibus annuntiantur, ἀδιακριτῶς spectantia, ni abnuant ipsi, & felicitati aditum ambienti fores occludant; quod non solum facit magna hominum pars, sed & insuper fallaci spe sibi illudunt, ac si satis sit magna hæc potuisse audire, & ex prætervolante eorum sonitu se felices somniarent. At, O Miseri! quo vobis immensas hasce divitias (non dicendum quidem, *si non conceditur uti,* sed hoc potius) *si quis non noverit uti?*

Verba itaque illa Evangelii animis vestris infixa
Joh. 1. 10, 11, 12. velim, *In mundo erat, & Mundus per Eum factus est, & Mundus eum non cognovit,* * *ad suos venit, & sui eum non receperunt, quotquot autem illum receperunt, iis hoc dedit, ut filii DEI appellentur.*

* εἰς τὰ ἴδια. Velut in Domum suam.

In

In illo reconditi ſunt omnes ſapientiæ Theſauri, extrà Illum certè nil niſi vacuum, in illo ſiquidem *habitat omnis plenitudo*; At cui tamen bono de immenſis hiſce *Jeſu* noſtri divitiis aptiſſimè & ampliſſime dicta audire paſsim, imò vel etiam dicere, ubi tanquam de alieno & extraneo diſſeritur bono, corde nondum ad illum intromittendum adaperto. Quid quæſo pauperem juvaret, & ſeminudum, & cum frigore ac fame colluctantem, Fortunatarum (quas vocant) Inſularum, & totius Indorum opulentiæ, & Novi Orbis cum auriſodinis ſuis, accuratiſſima deſcriptio. Hæc, inquam, ſi audiret, vel legeret, vel ipſi aliquis etiam linguâ calamove non imperito graphicè depingeret, annon illum ſine dubio (ni ad ἀναισθησίαν uſque deſperet) ex inani hâc divitiarum ſpecie ac imagine conſpectâ, tantò acrior inopiæ ac miſeriæ ſuæ ſenſus convelleret? Quod ad hunc autem de quo loquimur Theſaurum, hinc magis incaſsùm audientium & contemplantium ingraveſcit miſeria, quod nullus eorum ſit qui non ſpontè ſit miſer, & *magnas inter opes, inops.* Nec ſpontè ſolum, ſed & pertinacitèr, & ex invictâ inſanâque erga miſeriam ſuam indulgentiâ,

Quis, enim, *niſi mentis inops oblatum hoc reſpuat aurum?*

Ut breviter & apertè, quod res eſt, dicamus; Ipſum in intima cordis ſui penetralia recipienti *Chriſtus noſter eſt omnia,* non recipienti, *Nihil.* Quî enim dari poteſt imò vel animo concipi, boni alicujus quantumcumque apti & ampli fruitio, abſque illius

illius aliquâ cum egente unione? *Ecce*, inquit Pſaltes, *qui a Te Domine longinqui ſunt, peribunt omnes.* Hoc ingens, hoc unicum Generis humani bonum, *DEO uniri*, unicum autem hujus unionis medium eſt *Jeſus*, quocunque accipias ſenſu, verè dicendus *Unionum Unio*; qui, quo aptiùs & arctiùs animas noſtras D E O uniret, carni noſtræ ſeipſum unire non dedignatus eſt.

Magnum itaque (Juvenes) vitæ noſtræ negotium eſt hæc, quam urgemus, Chriſti receptio, & cum illo Unio ἀδιάσπαϛος. Fælices ter, & ampliùs quos hæc irrupta tenet copula, quam neque divellunt querimoniæ, nec vel ſupremus ſolvit eam dies, imò ſupra omnes dies hoc ipſo ſupremus ille beatus eſt, quod ſupremum unioni huic det complementum, nec ſolum illam non diſſolvat, ſed & abſolutiſſimè perfectam ac æternam præſtet.

Verum ut interminabili illi vitæ coæva, ſine fine duret, & in hâc brevi fugacique vitâ initium ſumat illa Unio, neceſſe eſt. Et quid obſtat, quæſo, quo minus nobis omnibus, etiam nondum adeptis, ſtatim contingat? Cum benigniſſimus Jeſus non ſolum ad ſe accedentem repellat neminem, ſed non repellentibus ultrò ſe offerat, & præ foribus ſe ſiſtens introitum obnixè petat. O! quin ſeſe *pandant immortales hæ fores, ut Rex ille Gloriæ ingrediatur*, & in nobis regnet. Imò licet è longinquo & laboriosè quærendus eſſet, quid moram nectimus, & quæ nos miſeræ tenent catenæ, quo minus, excuſſis omnibus, etiamque nobismetipſis, extra nos egrediamur, & illum, uſque dum occurrat, indeſinenter quæritemus? De invento autem

Pſ. 24.

autem cum cæleſti Sponſâ geſtientes, dicamus; *prehendi illum, & nolui dimittere.* & tandem cum eâdem beatam illam vocem adjiciamus, *Dilectus meus mihi, & ego Illi.* Et reciproca quidem ſemper eſt hæc proprietas. Nec quiſquam verè *Jeſum* recipit, quin ſimul totum illi ſeipſum tradat. Nec inter omnia quæ ſectamur ulla datur huic comparanda ſynallaxis. Immenſum eſt quod utrinque lucramur, non ſolum illius receptione, ſed & noſtri deditione: quamdiu hoc differtur, viliſſima ſumus mancipia: ubi ſe Chriſto quis tradidit, tunc verè liber eſt, & ſui poſſeſſor. Quid fruſtra vagamur? Huc ora, huc mentes convertamus; ut qui ex Patris & ſui ipſius gratuitâ donatione noſter eſt, noſter etiam ſit lætâ noſtrûm ac alacri receptione. Ut *S. Bernardus* ait ad illud Prophetæ, *Puer natus eſt nobis, filius nobis datus eſt. Utamur,* inquit, *noſtro in utilitatem noſtram.* Sic itaque noſter ſit χτῆσις ἢ χρῆσις, & nos pariter illius in æternum; nunquam, *ſcil.* immemores quam carè nos emerit.

Prælectio Decima Quinta

De Regeneratione.

MUndum. Platonici paſſim diſtinguunt in αἰσθητὸν & νοητὸν, alterumque alterius typum ſtatuunt, reſque ſenſibiles & ſpirituales eodem veluti ſigillo impreſſas. Cui non abſimile eſt, quod inter Judæos Cabbaliſticæ doctrinæ Magiſtri de DEI *Sephiroth* & ſigillo mundos omnes permeanti diſſerunt, quibus fortè affinia ſunt *Franciſci de Verulam* parallela (quæ vocat) ſignacula, & ſymbolizantes Schematiſmi. Et ſecundum hanc quidem hypotheſin, parabolæ illæ & metaphoræ quæ non infrequenter a rebus naturalibus ad illuſtrandas res divinas deſumuntur, non erunt ſimilitudines ad libitum prorſus confictæ; ſed in naturâ ſæpiſſime & rebus ipſis non parum habebunt fundamenti: ut ut eſt, magna illa animarum in vivâ & verâ ad DEUM converſione tranſmutatio per varias, eaſque inſignes admodum tum naturales, tum civiles rerum ἀλλοιώσεις, in ſacris literis adumbratur, per *liberationem à catenis*, & *carcere*, & *ſervitute*; per *tranſitum de regno in regnum*, *de tenebris in lucem*; per *reditum in vitam*; per *novam creationem*; per *conjugium*, & per *adoptionem*, & *Regenerationem*. Atque de eâ, ſub hâc ultimâ figurâ (σὺν Θεῷ) pauca dicere ſtatuimus. Ad illa eadem Evangeliſtæ, quæ ſupra memoravimus, verba. *Joh.* 1. 12. *Quotquot eum receperunt, iis dedit privilegium*

(ſeu

(seu potestatem, ἐξουσίαν) *ut filii* D E I *evaderent.* Unà cum Servatoris nostri verbis in eodem Evangelio, cap. 3. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu, non potest introire in regnum* D E I.

Hominis quidem, si spectes tum originem, tum naturam non injuriâ dicitur *DEI progenies.* Secundum illud quod Apostolus in suâ ad Athenienses brevi quidem, sed ponderosissimâ concione ex *Arato* adfert, & approbat τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. [*Nam hujus progenies etiam sumus.*] Et primus nostri generis parens, *Luc.* 3. *ult.* disertè *DEI filius nuncupatur*: Non solum quod a DEO creatus, nullo patre homine genitus, sed etiam naturæ humanæ divinâ imagine impressæ respectu.

Atque hunc titulum insignem, velut ab aliâ omni naturâ corporeâ ἀγαπητὸν, & cum Angelicis spiritibus communem habet, qui & hoc nomine gaudent, *Job.* 1. 6. *cap.* 38. 7. Verum quidem est, ut *S. Basilii* verbis utar πᾶν τὸ ἐργαζόμενον ἔχειν τινὰ τοῦ τέκτονος τύπον. Sic enim dicerem potius quam ἔρωτα. De solo autem homine dictum est, *faciamus illum ad Imaginem nostram.* Atque idem discrimen non incommodè exprimunt Scholastici, (ut hactenus dictum) reliqua, *scil.* DEI opera similitudinem habere vestigii, solum autem inter omnia visibilia hominem, faciei seu imaginis similitudine insignitum. Quâ quidem dignitate ad Angelos proximè accedit, licet illis inferior factus: est tamen hoc *Paulo* tantum βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον. [*qui paulisper fuit inferior Angelis factus*] Terreno *Heb.* 2. 9.

quidem corpore brutis animantibus cognatus est, iisque paulò tantum superior, temperie, *scil.* & structurâ aliquantum lectiori, cæterum ex materiâ prorsùs eâdem, èque ejusdem magnæ Matris gremio desumptâ, udum, *nim.* & molle lutum est.

Naz. De anima.

ψυχὴ δ' ἐστὶν ἄημα Θεοῦ καὶ μίξιν ἀνέτλη
Οὐρανίη χθονίοιο, φάος σπήλιγγι κάλυφθεν:

[*Numinis est animus flatus qui cælitus ortus,*
Nexum terrena subiit cum carne jugalem.]

Pars illa divinior a Spirituum patre originem traxit, quemadmodum & flammei illi Ministri corporeæ massæ non omnino inclusi, de quibus Oraculum, ubi unam supremamque Majestatem Divinam fassum est, continuò subnectit

— μικρὴ δὲ Θεοῦ μερὶς ἄγγελοι ἡμεῖς.

Et secundum hoc quod in homine præcellit, quodque αὐτάνθρωπος, & verissimè homo dici meretur, nobile est & divinum animal; & quicquid leves nonnulli inflatique homunciones de prosapiâ jactent,

Boeth. De Cons. Phil. lib. 3. Met. 6.

Si primordia nostra,
Authoremque Deum spectes
Nullus degener extat.

Sin tristem ex crimine ruinam, degeneres omnes; de tanto fastigio in ignominiam summam, & profundissimum miseriarum omnium barathrum prolapsi; a libertate, *scil.* illâ, & dignitate maximâ in turpissimam, simul & durissimam incidimus servitutem; ex DEI filiis Satanæ mancipia facti:

&

& ſi cujuſquam filii dici jam volumus, ex Apoſtolo audiamus υἱοὶ ἀπειθείας καὶ τέκνα ὀργῆς, hæc etenim ἀδιαστάτως connexa, *filii contumaciæ*, & *filii iræ*. Eph. 2. 2, 3.

Verum cum exitiali hoc lapſu benignitatis Fons adeò egregium ſapientiæ ſuæ opificium funditùs perire noluerit. Ecquis ad imaginem reparandam illo aptior, qui Patris imago eſt abſolutiſſima? Et ad homines, in filiorum DEI dignitatem, unde exciderunt, reponendos, quis æterno filio congruentior? Nec penſum hoc detrectavit, ſed è patris ſinu egreſſus eſt paterni amoris filius, totius univerſi hæres & Dominus, quem & celſiſſimi Patris, & beatorum Spirituum omnium, & nunc etiam, O quanto jure! humani generis *delicias* appellemus. *Adam* ſecundus ideo dictus, quod, quæ in primo amiſſa ſunt, per illum redintegrentur. Qui ut homines de integro *filii DEI* fierent, factus eſt ipſe *filius hominis*. Stupenda dignatio! Utque omnes, qui aperto ſinu illum amplexantur, in paternos redeant amplexus, nec dicantur *filii iræ*, ipſe iram contumaciæ noſtræ debitam ſubiit, & ſubeundo ſuſtulit ac pacavit, flammaſque illas ad nos eripiendos ingreſſus, emiſſo pretioſiſſimi ſui ſanguinis rivo penitùs reſtinxit. Atque iidem qui jam *filii iræ* dicendi non ſunt, ne ſint amplius *filii contumaciæ*, effuſo deſuper ſpiritus ſui rivo efficaciſſimè præſtat, puriſſimo, *ſcil.* illo Spiritu cordibus eorum ab affectu omni impuro, & amore terreno repurgatis, ut ejuſdem ſpiritus ductu in omni alacris obedientiæ ſtudio vitam tranſigant. Qui autem Spiritu illo DEI ſic aguntur ac ducuntur, illos verè

verè *filios DEI* esse, non est ambigendum. Unde & υἱοθεσίας πνεῦμα dicitur, quo magnâ cum fiduciâ, *DEUM patrem appellant* ut & inclamant.

Mirabilis autem hæc restitutio, ideo passim *Adoptio* vocatur, tum ut à naturali ac incomparabili Filii unigeniti dignitate illam distinguamus, tum quia nobis nullatenùs ex naturâ contingit, sed ex gratuitâ prorsùs donatione, eâque, mediante filio unigenito, in nos derivatâ. Non est tamen quod inde colligamus honorifici tantum tituli rem esse, & extrinsecæ (ut loquuntur) relationis. Quin imò non solum veram ac internam, sed magnam quidem & ingentem animi humani totiusque demum hominis ἀνακαίνωσιν seu μεταμόρφωσιν conjunctissimam habet. Ea ipsa enim verba in hoc negotio adhibere Apostolum, *Rom.* 12. 2. invenietis. Imò quo magis innotescat unâ cum filiorum titulo, illos verè paterno seu Divino Spiritu donari, & interiùs imbui, παλιγγενεσία hæc de quâ agimus, adeò frequenter in sacrâ paginâ occurrit.

Videtur quidem, si vitæ rationem spectes, vulgus hominum sub Christiano nomine degentium, totum penè in hâc hæresi esse, ut nomen hoc somnient, & præterea nihil. Remissionis sanè gratuitæ, & justitiæ imputatæ, & dignitatis filiorum DEI, eique annexæ hæreditatis æternæ doctrinam libentissimè audit, & densum humeris bibit aure vulgus: sed resipiscentiam homini christiano necessariam esse, & cor novum, vitamque novam, carnis & mundi contemptum, jejunia & preces, hæc dictu dura, perpessu aspera, σκληρὸς λόγος, τίς δύναται αὐτοῦ ἀκούειν [*Durus sermo,*

ſermo, eſt quis poteſt eum audire?] at qui hæc non audit, iſta non attinget.

Multa quidem ſunt ab humanâ Divinæ Adoptionis diſcrimina. 1°. Non eſt hæc, ut illæ aſſolent, in ἀπενθίας ſubſidium & ſolamen; habet enim DEUS benedictus Filium unigenitum πάντων ἀνταξιον ἄλλων [*cum omnibus cæteris æquiparandus*] eumque unà cum Patre immortalem; licet autem humilitate admirandâ mortalis factus ſit, imo, & mortuus fuerit, revixit tamen, & in æternum vivit; a quo & in nos defluit felicitas, quam certe purâ per illum gratiâ, & munificentia Pater cæleſtis nobis impertit. Ecquis autem eſt in quem collata ſit, qui non ultrò dicat,

Haud equidem tali me dignor honore? *Virg. Æneid. 1:*

Eo tamen nos immeritos & indignos prorſus dignatus eſt æternus & immenſus amor; & per hoc etiam ab hominum more recedit, qui digniſſimos quoſque eligere ſolent. Deus autem eligit indignos quidem omnes, nonnullos etiam indigniſſimos. 2°. Adoptio humana unius ferè eſt, aut certè paucorum; Divina autem numeroſiſſimi agminis myriadum, ut, qui caput familia eſt, *Jeſus primogenitus ſit inter multos fratres.* Et 3°. Hæredes ſunt omnes, inde & alibi dicitur, *ut multos filios in gloriam adduceret.* Neque ex hâc hæredum multitudine ingenti, imminuitur cuiquam eorum hæreditas. Eſt enim *hæreditas in luce*, ſinguliſque tota contingit. Nec per mortem Patris in ejus poſſeſſionem veniunt filii, ſed per ſuam cujuſque mortem. Pater enim immortalis eſt, & ſecundum Apoſtolum, *ſolus habens Immortalitatem* ab-

abſolutiſſimam, *ſcil.* & primam, & a ſeipſo. Imò ipſe eſt filiorum ſuorum hæreditas æterna, in cujus aſpectum & amplexus beatificos non niſi moriendo tranſmigrant. 4°. Quod hîc potiſſimùm obſervatum velim; Adoptio hæc Divina non eſt externi tantum honoris, nec etiam opulentiæ & hæreditatis collatio; ſed quam vera & interior ſimul ipſius hominis comitetur immutatio, in alium prorſus quam prius fuerat; quod & de *Saule* in Regem uncto memorat ſacra hiſtoria. Hoc autem cum Adoptio humana neutiquam præſtare poſſit, meritò illa quidem eligendi meritum intuetur: Quem enim in filium ſibi hominum quiſquis adſcivit opulentiſſimus licet ac optimus ſplendidè certè veſtire poterit, conſiliiſque & præceptis optimis inſtituendum curare, mores autem innatos aut aſſuetos efficaciter dedocere, animumque ingenuum, & fortem, & ad virtutem δέξιον ei intus formare omninò non valet. Sed qui præcordia finxit humana, eadem & refingere pro libitu novit: & hoc reapſe facit, ubi quenquam in Regalem ſuam familiam cooptat, regios & divinos ſpiritus indit. Atque ita ſat dignus, ſi quem dignatur amare, qui, quos non dignos invenit, ipſe facit; vivâ verâque ſuâ imagine exornat, ſanctoſque efficit, qui ipſe ſanctus eſt. Atque hinc eſt quod hæc Adoptio cæleſtis non minus aptè & verè, nec minus etiam frequentèr in ſacris literis παλιγγενεσία dicatur.

Licet autem hanc illo veſtitam nomine Doctrinam, Vir Judæus atque etiam inter Judæos Doctor admirandus exceperit, nec illis tamen omnibus;

omnibus, nec vel ipsis Gentium Philosophis insolens prorsus & inaudita fuit: *Rabbi Israel* lib. *de Animâ*, Proselytos vocat *recens Natos*. Ea etiam quæ de *Abrahami* semine, & quæ apud Prophetas passim de numerosissima Ecclesiæ prole prædicantur, ad spiritualem hanc Generationem, eamque potissimùm diebus Messiæ venturam applicant, tum ipsorum Rabbini, tum Chaldæus Paraphrastes, Illud, *n. Ps.* 45. 16. & *Ps.* 110. 3. Ubi spiritualis Ecclesiæ propago *rori matutino*, non tantum puritatis Cælestis, sed & multitudinis analogiâ assimilatur. Tantamque fore narrant ex iis nonnulli Messiæ temporibus proselytarum sobolem ut Circumcisionis ritu prætermisso, ablutione seu baptismate eos initiatura sit, & in gremium suum receptura Ecclesia. De hâc autem animorum renovatione disertè *Philo Judæus*, ἀγένητος ὁ Θεὸς, καὶ τὰ συμπαντὰ γενῶν, σπείρει μὲν τοῦτο τὸ γένημα τὸ ἴδιον, &c. De eâdem morali seu mysticâ παλιγγενεσίᾳ, & sub hoc ipso quidem nomine disserit *Hierocles*, aliique *Pythagorici*: quin & *Plutarchus* eam memorat, & τὴν τοῦ ἀλόγου καὶ ἀτάκτου κόλασιν interpretatur. Et Senec. *Nobilissimæ sunt ingeniorum familiæ, elige in quam adscisci velis, hâc enim ratione, nobis ad arbitrium nostrum nasci licet, nec in nomen tantum adoptaberis, sed & in ipsa bona.*

Ad hunc autem, de quo loquimur, titulum annon alludit solennis ille Antiquorum mos, Heroas suos, & virtute præcellenti insignes viros, *Deorum filios* appellitandi. Atque quod de Philosophis hanc moralem seu metaphoricam παλιγγενεσίαν agnoscentibus dictum usque adeò verum

ut etiam hinc anſam arripuerint figmentis ſuis olim hæretici, qui totam reſurrectionis ultimæ doctrinam & fidem, ſenſum hunc unicum metaphoricum ei affingendo, evacuarunt. Quod autem ad arbitrium noſtrum nobis contingere hunc naſcendi modum dixit Philoſophus Romanus, licet certè non ſine illo fiat, tamen ne illi in totum nec potiſſimum referatur, veriùs multò & purius hâc de re nos inſtituit ſancta noſtra & Apoſtolica Doctrina. *Jac.* 1. 18. βουληθεὶς ἀπεκύησε ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας. [*Voluntariè genuit nos verbo veritatis.*] Sicut etiam verba in Evangelio, ad ea ipſa quæ prælegimus, continuò ſubſequentia, *Joh.* 1. 13. ὁ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, [*qui non ex ſanguine, neque ex libidine carnis, nec ex hominis* omnino *arbitrio* οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν [*ſed ex Deo geniti ſunt.*] Et quam aptiſſimè ſtatim adjicitur alia γένεσις mirabilior certè & myſterii plenior, quæ tamen eadem eſt noſtra hujus παλιγγενεσίας radix & origo καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο. [*Et ſermo ille factus eſt caro*] In hunc ipſum etenim finem carnem noſtram induit DEUS, ut ſuum nobis inderet Spiritum, quo nos, etſi naturâ jam vitiatâ carnales protinùs facti, in *Vitam Novam*, ſpiritualem, *ſcil.* & cæleſtem renaſcamur.

2. Tim. 2. 18.

Singulari planè modo τὸ τοῦ θεανθρώπου γένεσεως Author fuit Sp. Sanctus, beatam Virginem inumbrando, ejuſdem tamen ſpiritus virtuti & efficaciæ Divinæ novum ſuum ortum tota filiorum DEI progenies acceptum refert. Et certè quemadmodum Creatio nonnunquam Generationis ſortitur nomen, ut *Deut.* 32. 18. *Rupis*

quæ

quæ te genuit, immemor fuisti. Et liber, qui à primo vocabulo Hebræis בְּרֵאשִׁית dicitur, Græcis γένεσις inscribitur, & in antiquissimo *Lxx.* exemplari γένεσις κόσμου. Et *Gen.* 2. 4 *Hæ sunt*, inquit *Moses*, תּוֹלְדוֹת *Generationes cœli & terræ.* Sic & è converso spiritualis hæc generatio Creatio, & adjecto epitheto καινὴ κτίσις [*nova Creatio*] nuncupatur, & eundem pariter habet Authorem maximum DEI ipsius Spiritum, qui olim erat מְרַחֶפֶת aquis incubabat velut avis pullis suis, & ut *S. Basilius* reddit ἐπώαζεν. Sic & in conversione animis nostris incubat informibus, & inanibus ἀκατασκευάστοις, & qui nihil sunt quam תֹהוּ וָבֹהוּ. Atque ex his tenebris, lucem diemque educit, primum certè & pulcherrimum τοῦ παντὸς ornamentum. Quo & Apostolus alludit, 2 *Cor.* 4 6 Est itidem mortuorum Resurrectio Spiritus DEI ζωοποίου opus peculiare, eique disertè ascribitur ipsius Christi resuscitatio, 1 *Pet.* 3. 18. *Nam & Christus semel pro peccatis passus fuit, justus pro injustis ut nos ad Deum adduceret, morte quidem affectus carne, vivificatus autem Spiritu.* Atque hîc rursus reciprocantur nomina: Nam & mortuorum Resurrectio παλιγγενεσία dicitur, *Matth.* 19. 28. illud enim ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ τῶν δικαίων, verbis sequentibus, non præcedentibus omnino annectendum. Atque sic etiam Judæos consuêsse loqui constat ex *Josepho* Τοῖς ὑπὲρ νόμων διαφυλαχθέντων ἀποθανοῦσι ἔδωκεν ὁ θεὸς γίνεσθαι τὲ πάλιν καὶ βίον ἀμείνω λάβειν ἐκ περιτροπῆς [*Quibus pro lege observatâ mori contigit dedit Deus iterum nasci & vitâ meliore frui ex mutatione*] Similiter & *Philo* εἰς παλιγγενεσίαν ὁρμήσομεν μετὰ τὸν θάνατον,

Lib. 1. Cont. App.

τον, &c. Hanc autem, de quâ nobis ſermo eſt, παλιγγενεσίαν ſpiritualem Reſurrectionis nomine in ſacris literis ſæpius inſigniri notiſſimum.

Eſt quidem Reſurrectionis hujus veluti tuba verbum Evangelicum; & genituræ hujus novæ adeoque ipſius immortalitatis ſemen immortale. 1 *Pet.* 1. 23. *Jac.* 1. 18. ἀπεκύησε ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας [*genuit nos verbo veritatis*] Vis autem hujus verbi vivifica & δύναμις πλαστικὴ a Sp. Sancto dirivatur, qui ſupremus eſt hujuſce vitæ fons & ſcaturigo. Nec magis valent ultimæ humanæ mentis ingeniique vires ad hanc ſibi inſtaurandam vitam, audito etiam Evangelii nuntio, quàm ſe primo producere quiſquam poſſit, aut naſcendi ſibi author eſſe, aut ubi denatus eſt, ſeſe à mortuis revocare

Ad hanc ſummam dignitatem admiſſi ſunt humiles, tenues, obſcuri, Idiotæ, barbari, ſervi, peccatores, quos mundus habet pro nihilo, à quibus nihil exigitur, præter ſinceram fidem. Non eruditio, non generis nobilitas, non legis Moſaicæ Religio, ſed quicunque cujuſcunque conditionis ſermonem hunc receperunt, his viciſſim hoc dignitatis contulit, ut *filii D E I fierent*; i. e. quod Chriſtus fuit per naturam, illi fierent per gratiam. Quid autem hoc honore ſublimius, ut, qui priùs erant *filii Satanæ*, *hæredes gehennæ*, per ſolam fidem *filii D E I fierent*, *Chriſti fratres*, *regnique cæleſtis cohæredes*? Romanorum ſacer ignis, ſi quando illum extingui contingeret, non erat niſi ad Solis radios accendendus. Vita certè animarum eſt ſacra divini

vini amoris flamma, ea nunc in hominum, prout nunc naſcimur, genere duro heu! nimis verè & miſerè extincta, non niſi de vivifico *Solis juſtitiæ* nobis feliciter exorti lumine & calore haurienda eſt.

Præ-

Prælectio Decima Sexta.

De Regeneratione.

IMmanem Generis humani corruptelam, ac ingenitam in omnem nequitiam ῥοπὴν etiam ipſi Gentium Magiſtri & Theologi, tum Philoſophi, *ſcil.* tum Poetæ, & noverunt & agnoverunt. Licet quo fonte derivata clades hæc ſit, penitus ignoraverint. Σύμφυτον εἶναι τοῖς ἀνθρώποις τὸ ἁμαρτάνειν fatentur omnes. Et ipſe Philoſophus veſter, qui in ſcholis dominatur, nos ad vitia

Ariſt. Eth. 2: εὐκαταφόρους [*proclives.*] Et de vitiorum illecebris loquens, hominem ex naturâ, ait, εὐπαίεστον εἶναι ὑπὸ τοιούτων. [*a talibus facilè irretiri poſſe.*] Et Romanus Sapiens, *Ad vitia*, inquit, *non tantum pronum iter, ſed & præceps.*

Et Comicus,

Δόλερον μὲν ἀεὶ κατὰ πάντα δὴ τρόπον
Πέφυκε ἄνθρωπος.

[*Res eſt plena dolis homo,*]

Satyriſta,

Juven. Sat. 14: ——*Dociles imitandis*
Turpibus & pravis, omnes ſumus.

Lyricus,

Lyricus,

Audax omnia perpeti, Hor. od 3. lib. 1.
Gens humana ruit per vetitum nefas.

Huic autem malo quantâ potuerunt induſtriâ, ſapientiores quique præceptis inſtitutiſque Philoſophiæ mederi conati ſunt, ſed quam fruſtrà. Nec enim artibus ſuis omnibus & monitis alios meliores præſtitêre: Imò, pleroſque eorum ſi ſpectes, nec ſeipſos. Sed *cum nulla eſſet ſapientia in terris* (inquit *Lactant.*) *miſſus eſt è cælo Doctor ille, via, veritas, & vita.* Qui, quod alii omnes fruſtrà tentarunt, omnipotenti efficit facultate.

Hunc autem ipſum ſibi propoſuiſſe ſcopum Philoſophiam hominis refingendi, & ad ſapientiæ virtutiſque præcepta denuò formandi indubium eſt. Unde & illam communitèr definiunt, *Vitæ regulam, & rectè vivendi Artem* ſeu *ſcientiam.* Sic Seneca. *Philoſophia lex eſt benè honeſtèque vivendi.* Eodem certè tendit vera Religio, ſed feliciùs multò & fortius, quippe quæ in illum finem, tum principiis altioribus multò, tum purioribus præceptis inſtructa ſit; vimque habeat divinam ſibi conſpirantem, quâ præcordia humana ſummâ cum ἐνεργείᾳ ac efficaciâ, & admirandâ ſimul ſuavitate penetret ac repurget. Atque hæc eſt, de quâ loquimur, παλιγγενεσία. Quam rem, & ſub eodem etiam nomine Philoſophiam agnoviſſe diximus; effeciſſe autem penitùs negamus. Hominis autem innovationem interiorem

riorem, eamque insignem illam indicare ex ipso nomine palam est. Ejus autem Author & Pater cum prædicetur DEUS, quicquid de virtutis moralis origine vltrò citròque à Philosophis disputetur, sacram hanc & religiosam hominis immutationem θείᾳ μοίρᾳ contingere non est ambigendum; quod etiam de virtute *Platonem* statuisse, nec vobis, ut puto, inauditum. DEIque illam velut εἰκονισμὸν & effigiem, imo inspirationis & naturæ cujusdam divinæ particulam esse, tum ille, tum alii disertè affirmarunt. *Nulla sine DEO bona mens est*, inquit Seneca. Et celebre est Pythagoricorum dictum τέλος ἀνθρώπῳ ὁμοίωσις θεῷ [*Finis hominis est assimilatio Deo.*] *Trism.* Περὶ νοῦ καινοῦ πρὸς ταυτ. Οὗτος ὁ νοῦς ἐν μοὶ ἀνθρώποις θεὸς ἔστιν, διὰ τοῦτο τίνες τῶν ἀνθρώπων θεοί εἰσι. *Hæc mens Deus est in hominibus, atque idcirco nonnulli ex hominum numero Dii sunt.* Et infra ὅσαις ἂν νυῦν ψυχαις, &c. *Quibuscunque igitur animis mens præsidet; suo illos fulgore illustrat, earum moribus malisque resistens, quemadmodum verò Medicus eruditus ægrotantis corpus doloribus afficit, urendo illud atque secando recuperandæ valetudinis gratiâ; eodem modo mens voluptuosam affligit animam ut radices voluptatis evellat, ab hac enim omnis animæ morbus: morbus animæ gravissimus impietas est.*

Quid ergo mirum est, si hæc ipsa in divinioribus S. Scripturæ Oraculis clarius & uberiùs sonent, & humanæ mentis ad puritatem divinam nova conformatio, velut magnum Religionis negotium & finis passim memoretur.

Ve-

Veteri Eccleſiæ Judaicæ quid crebriùs inculcatur, quam illud, *Sancti eſtote quoniam Ego ſanctus ſum.* Chriſtianis autem idem ſtudium demandatum conſtat, in primâ illâ quæ in Evangelio occurrit Servatoris noſtri concione, qui ad hanc in hominibus Imaginem Divinam reſtaurandam in terris deſcendit. *Eſtote*, inquit, *miſericordes*, *ſicut Pater veſter cæleſtis miſericors eſt.* Et ſecundum *Lucam, Eſtote perfecti ſicut Pater veſter perfectus eſt.* Et *Beati puri corde.* Atque hæc vera animi pulchritudo & nobilitas vera. Degeneres autem, & deformes vitiis evadunt.

Quo magis autem mens ἀπὸ τ ὑλῆς βορβορώσεως, à carne, quam incolit, ſeſe vendicat & abſtrahit, eò purior continuò & divinior evadit, patri quippe ſpiritum tanto ſimilior, & in θείας φύσεως (ut loquitur S. *Petrus*) κοινωνίαν [*Divinæ naturæ ſocietatem*] pleniorem tranſit. Hinc eſt quod τὸ κατὰ σάρκα ζῆν [*Secundum carnem vivere*] velut animæ mortem, ac novæ chriſtiani hominis naturæ perfectiſſimè ἀνπίθετον tam fusè acritèrque moneat S. *Paulus*, *Rom.* 8. Qui ex DEO genitus eſt, magno animo ea facilè contemnit, & nihili æſtimat, quæ magni prius habuit, cælum ut patriam intuetur; in terrâ ut inquilinus degens, ad ſuprema totus aſpirat, &

——*Udam*
Spernit humum fugiente pennâ.

Et tamen cum tantâ animi ſublimitate profundiſſimam ſociat humilitatem. Peccati autem illecebras omnes,

Etsi illis facies, quæ fuit ante, manet,

& sese fortè, velut eadem quas priùs charas habuit, objicere audent; indignabundus tamen repellet, vos eædem sitis licet, *At ego certè non sum ego*, quod a Juvene quodam jam converso amasiæ suæ olim familiari dictum refert S. *Ambrosius*.

Miram autem Religionis hoc in negotio efficaciam elegantèr explicat *Lactantius*. *Da mihi* (inquit) *virum qui sit iracundus, maledicus, effrænatus, pauciſſimis D E I verbis tam placidum, quam ovem reddam. Da cupidum, avarum, tenacem, jam tibi eum liberalem dabo, & pecuniam suam propriis plenisque manibus largientem. Da timidum doloris, ac mortis; jam cruces & ignes, & Phalaridis taurum contemnet. Da libidinosum, adulterum ganeonem: jam sobrium, castum, continentem videlis.* Tanta divinæ sapientiæ vis est, ut in hominis pectus infusa matrem delictorum stultitiam uno semel impetu expellat, sic totum hominem immutans, & expolito vetere novum reddens, ut non cognoscas eundem esse. De diebus Messiæ prædicitur, *Lupum cum agno recubiturum, & cum hædo pardalum.* Mira est Evangelii vis ad ingenia etiam asperrima emollienda, &

Nemo adeo ferus est, qui non mitescere possit,
Huic modo doctrinæ patientem accommodet aurem.

Hanc autem animi μεταμόρφωσιν, seu resipiscentiam dixeris, seu fidem, seu amorem divinum, eodem redit, hæc enim omnia, omnesque demum virtute

tutes Christianæ radice unum idemque sunt; integroque suo choro (quo nomine omnes virtutes morales adunavit *Aristo Chius*) veram animi ὑγιείαν conficiunt. Resipiscentiæ annectitur hæc filiatio, 2. *Cor.* 6. 17, 18. Adoptati autem & vocati per amorem insigniuntur, *Rom.* 8. 28. Hic autem *Jo.* 1. 12. per fidem, *Atque hæc est mutatio dextræ Excelsi.* De modo autem operationis hujus divinæ, quæsti unculas excitare & multa anquisitiùs excurere supervacuum sanè, imò importunum est negotium. De abditâ naturalis fœtus efformandi ratione graviter monet *Solomon*, *Eccl.* 11. 5. quo & in cæteris DEI operibus nostrum arguat ἀβλεψίαν: quanto latentior & subtilior est, & ἀνεξιχνίαστος [*imperveſtigabilis*] planè spiritualis hæc Generatio? Quod & docet Servator noster, adductis in similitudinem liberis venti incognitisque gyris, cujus etiam meminit *Solomon*, ibid. Et O! utinam felicem motum sentiamus, licet modum nescientes; hoc probè cum sciamus, quod & scire, & recogitare nostra tanti interest, *Nisi quis renatus fuerit, Regnum DEI non videbit.* Rori etiam assimilatur hæc spiritualis progenies, cujus abdita est & imperveſtigabilis Generatio. *Habetne pluvia patrem, & quis genuit guttas roris.* *Lucis* item *filii* dicuntur homines sancti, & *Lux in Domino.* Ille autem *luminum Pater*, & filius unigenitus *Justitiæ Sol*, a quo stellæ hæ, DEI filii (ut Angelorum illud etiam nomen sine injuriâ iis applicetur) lucem suam mutuantur. Lucis autem subtilissima natura, ejusque emanatio ac productio, etiam perspicacissimis rerum naturalium indagatoribus adhuc

Job. 38.
1. *Thess.* 5. 5.
Eph. 5. 8.

in tenebris eſt, necdùm ſatis dilucidè explicata eſt. Quicquid autem ſit, à primo illo & prolifico æternæ increatæque lucis verbo producta eſt, *fiat Lux.* Ejuſdemque Patris verbo in mente humanâ ignorantiæ & errorum tenebris obſeſsâ exoritur confeſtim lux Divina & immortalis, quæ hominum vita eſt, atque ea demum vera eſt Regeneratio. Quæ quia ſumma eſt animæ purificatio, aquæ & Spiritui tribuitur, internus ſiquidem flaminis hic eſt baptiſmus ὁ τῦ πνέυματ☉ φωτισμὸς. Quemadmodum & antiquis baptiſmus aquæ propter Spiritus concurſum φωτισμὸς dici conſuevit, & ſolennia hujus myſterii celebrandi tempora, *Dies Luminis.* Atque eâdem plane ratione baptiſmus Spiritus *baptiſmus Ignis* à *Johanne Baptiſta* nuncupatur; ob ingentem, *ſcil.* tum illuminandi, tum purgandi efficaciam. Ignis certè cæleſtis eſt, oculiſque noſtris impervius, ejuſq; ſubtiles in animos illapſus inveſtigare fas non eſt. Summa hæc eſt.

Viſum eſt ſapientiæ & bonitati infinitæ egregiam è luto monetam cudere, & imagine ſuâ inſignire, cum hâc ὀπιγεαφῆ, *Terreſtris DEI filius*, hoc eſt quod *Hominem* appellamus. Sed heu! quam citò in lutum relapſa hæc moneta, & veram illam imaginem, & inſcriptionem eximiam turpitèr deletam amiſit. Dehinc homo divinum nuper animal & Angelus ἐνσαρκώθεις, jam ſolus σαρκικὸς & verè brutum evaſit: nobilis & cæleſtis hoſpes *Anima*, jam carni penitùs immerſa & quaſi carnea facta, ac ſi lethen bibiſſet; aut veluti puer clarâ quidem ſtirpe ortus, at miſeriæ ſuæ præſentis, & amiſſæ felicitatis ac libertatis prorſus inſcius (in infantiâ tenerrimâ, *ſcil.* in longinquum abreptus)

abreptus) ſervile ſit mancipium, ad officia & miniſteria viliſſima detruſum, quæ jam veluti συμφυέσα τὰ obit, eò quod nativæ ſuæ excellentiæ & dignitatis recognitionem omnem ſenſumque exuerit, & originis ſuæ oblita ſit: nil niſi terram ſapit, τὰ ὑπόγαια φρονῶν, & præſentibus inhians bonis, æterna velut ignota prorſùs & extra conſpectum poſita nil penſi habet. Si quibus autem vel ex tenuiſſimâ nobilitatis innatæ ſcintillâ intùs agitante, vel ex confuſâ aliquâ famâ ad ipſorum aures delatâ, motus aliquis ſtimuluſque optandæ libertis ſubornetur; cum tamen ad illam recuperandam nec via pateat ulla, nec vires adſint, in nihilum recidunt vota inania, & infelix anima, ſpe abreptâ, languet, & catenis ſuis intorpeſcit.

Philoſophia quidem (ut dictum) hominem ad altiora natum ſentiens, illum humo tollere, & cælo aſſerere, Deoque aſſimilare conata eſt; ſed fruſtrà. Ad filios hominum redimendos & reſtituendos filium æternum Dei de cælo deſcendere neceſſe erat. Facillimè lapſi ſumus, ſed immenſæ molis dextrâque divinâ dignum opus noſtra hæc inſtauratio magna; pauci quos ſummus amavit ſpirituum Pater evexit Chriſtus ad æthera. Ille ſons Divini Spiritus in nos defluentis, novæque vitæ ac naturæ melioris, quâ ad Deum aſſurgimus, quâque ſuperata tellus ſydera donat. Et felices certè verèque nobiles animæ quibus ſic renaſci contigerit, ſanctorumque Angelorum choris inſeri, & ſtolis nive candidioribus indui. Sequentur illæ *Agnum* quocunque ierit, qui ad rivos criſtallinos ipſumque vitæ fontem eas deducet.

Et

Et quicunque in beatis illis patriæ cæleſtis paſcuis *Agni* comites futuri ſunt, etiamnum in his terris degentes, humilis illius innocentiæ & puritatis ſequaces ſint, neceſſe eſt. Ille *Agnus immaculatus, Agnus ſanctus, Agnus caſtus, Agnus DEI*, Idem, dux & paſtor eſt, caſti, ſancti, ac DEO chari gregis, *formoſi pecoris cuſtos formoſior.* Laſcivos autem hircos, & immundos porcos procul habet, & impuris ſpiritibus poſſidendos ac pro libitu in profundum præcipitandos relinquit, niſi ſi quos ex iis mirâ & divinâ planè metamorphoſi fædâ illâ ſpecie exutos liberare, & in agnos convertere ſtatutum ſit, quod quidem Spiritus ſancti ingreſſu planè conficitur. Unde ſancti, divini, DEIque filii dicuntur, terræque amor ac carnis, & affectus impuri omnes penitùs a pectoribus illis, velut templis DEO ſacratis exulant: ἅγνȣ γὰρ ἅγνον ἐςὶν οἰκητήριον. [*Sancti enim ſanctum eſt domicilium.*]

Præ-

Prælectio Decima Septima.

De verâ Felicitate & Pœnâ Æternâ.

OQuam insipidæ & rancidæ sunt omnes terrenæ hujus, quam degimus, vitæ deliciæ, præ hâc unâ incomparabili & cælesti prorsus de divinis cogitandi & differendi voluptate! Et nos mortales ubi in his versamur, verè panem comedimus Angelorum, cujus dulcedo quibus non sapit, iis certè divinior sui pars planè obbrutuit, & originis suæ oblita, sordibus & cæno sepulta jacet. Verùm ne sic quidem adeò se totam exuit, quin aliqua ad huc cognati cœli, & altioris naturæ semina retineat: quatenus caducis hisce, quibus circumdata est, acquiescere & satiari omninò non possit, nec in pleniſſimo rerum omnium terrenarum apparatu sese tranquillam & felicem sentiat. Et licet fortè quid sibi desit nondum clarè perspiciat, aliquid tamen usque deesse non sine languore & cruciatu persentiscit. Desunt quidem præter unum illud magnum, & ignotum Bonum, multa etiam alia vel iis, quos vocis abusu felicissimos vocamus. Quemcunque enim terrenæ sortis splendorem paulò penitius introspiciamus, aliquid certè mutili & claudi deprehendemus.

——*Etenim mortalibus ex quo*
Tellus cæpta coli, nunquam sincera bonorum
Sors ulli concessa viro, quem corpus honestat,
Dedecorant mores, animus quem pulchrior ornat
Corpus destituit, &c. Bonum

Bonum autem hoc quod ultimum & ſupremum vocamus, ſi quod aliud, integrum ſit & defectûs omninò expers neceſſe eſt, ideoque quod omni ex parte beatum non eſt, purè & propriè loquendo, omninò beatum non eſt. Divitum illa & Magnatum, quam ſuſpiciunt pauperes & mirantur, felicitas, bracteata tantum & ſplendida miſeria eſt. Quod de vulgo ſanctorum vitam intuente, & temerè ac ineptè judicante ait *Bernardus, cruces noſtras vident, unctiones non vident*: hîc invertamus, hominum ambitione vel divitiis elatorum unctiones videmus, cruces non videmus. *Utinam* (inquit quidam) *utinam qui divitias appetunt, cum divitibus deliberarent, certè vota mutarent.*

Nolo ego humanæ in terris miſeriæ vel deſcribendæ, vel lugendæ ulterius immorari, quorſum? Nam fingatur ſublunarium bonorum chorus integer, & perfectior, quàm ſol unquam vidit, terrenæ felicitatis idea, deglutiret hanc illicò humana mens, & aliquid ultrà tanquam vacua & eſuriens appeteret. Et hoc quidem indicio ſeſe prodit animæ humanæ ingenita nobilitas & dignitas, quod ei ſatiendæ & beandæ imparia ſunt omnia, capaciorque ſit & amplior, quam ut viſibili hâc machinâ expleri poſſit. Nam ut S. *Auguſt. Feciſti nos, Domine, propter Te, & inquietum eſt cor noſtrum donec ad te redeat.* Illuc ſeſe recipiens animus, ubi multum eſt terrâ jactatus & alto, placidâ quiete & ſecuritate fruitur; iiſque ſolis, qui ad hanc fidam ſtationem & καλὸν λιμένον appellunt, verè contingit (quod ille vere magnum eſſe pronunciat) *habere fragilitatem hominis, & ſecuritatem DEI.*

Meritò

Meritò igitur Regius Psaltes, nec victorias suas, nec coronæ suæ regium splendorem jactat, sed hoc uno gloriatur, *Dominus portio prædii mei, & poculi mei, tu sustentas sortem meam,* & continuò idque jure optimo adjicit, *Funes acciderunt mihi in amænis, & elegans est possessio mea.* Et rationi omninò consentaneum est, ut quod aliud perficit & beat, ipsum perfectius & beatius sit. Adeò ut mentem humanam nec fas sit in bonis terrenis (quæ omnia longè infra ipsius dignitatem subsidunt) nec in seipsâ beari. Imò nec Angeli, quantumlibet perfectioris & sublimioris naturæ, vel homines vel seipsos felices præstare possunt, sed tam illi quam nos in mente illâ æternâ (quæ sola sibi sua felicitas est) felicitatem nostram repositam habemus, nec alibi nos illam reperire possibile est, quam in unione cum primâ illâ sapientiâ & bonitate, unde ortum duximus. Facessat itaque omnis Philosophorum etiam optimè concinnata & ficta felicitas; ficta enim tantum est tam Aristotelica virtutis perfectio, quam sapiens Stoicus. Nec quicquam sunt nisi somnia & figmenta in Utopiam releganda; cum nec inter homines reperiatur usquam quod depingunt, & licet daretur, felicitatem tamen non compleret. Eatenus quidem probandi sunt quod ab externis animum ad se revocant; sed in hoc deficiunt quod intrò ad se reversum altius non dirigant, nec ut supra se ascendat, docent. Ab iis quidem nonnunquam excidunt hujusmodi voces, *Nullam posse esse sine D E O bonam mentem*, eamque, ut beata sit, ad divina erigendam: & Arist. Ἄρα ὁ σόφος θεοφιλέστατος καὶ διὰ τοῦτο εὐδαι μονέστατος.

Ps. 15. 5. 6.

μγνέσα Θ. [*Nempe ſapiens Dei amantiſſimus & propter hoc felicijſſimus.*] ſed hæc in tranſcurſu, & obiter tantum dicunt. O! quanto clariùs & pleniùs magnus ille Doctor, cœlo demiſſus ab alto, *Beati puri corde, illi enim videbunt DEUM.*

Matt. 5. 3.

Verum quia Sanctorum in terris peregrinantium etiam puriſſimæ mentes, aliquid uſque terrenæ fæcis admiſtum retinent & puritatem perfectam non attingant. Ideo necdum perfectam habere poſſunt viſionem, & in eâ ſitam beatitudinem. Vident tantum δι' ἐνοπτρου ἐν αἰνίγματι, [*per ſpeculum, & per ænigma*] ſed lucis hujus ſubobſcuræ beneficio greſſus dirigunt & progrediuntur alacres ac indefeſſi; aderit optatus ille dies, qui eos in lucem plenam emittat. Dies enim ille, quem homunciones ſeculi tanquam extremum reformidant, hi Lucis filii ut æterni natalem avidi exoptant, & læti, cum venerit, amplectuntur. Atque hoc quidem nobis viſum eſt futuri ſeculi & Immortalitatis validiſſimum argumentum. Cum nulla reperiatur in terris plena & ſuis numeris abſoluta felicitas, certè vel illa nullibi ſit, vel nos alibi nobiſmet ſimus ſuperſtites, neceſſe eſt. Et O! tardi nos & ſegnes, & ὀλιγοπιστοὶ, qui beatæ illius patriæ tam rarò, & tam frigidè recordamur. Idque in terrâ hâc aridâ & ſiticuloſâ, ubi & illi, quibus datur eſſe tam beatis, guttulas tantum ſupernæ illius dulcedinis prælibant: ſed hinc migrantes, *inebriabuntur (Domine) ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos,* ſic loquitur Divinus Pſaltes; & mirum certè eſt hujuſce rei eandem prorſus umbram, ſeu figuram magno illi

1. *Cor.* 13. 12.

Pſ. 35. 8.

illi & antiquo Philoſopho *Pythagoræ* in mentem incidiſſe. Ille enim diſcipulis ſuis prob vitam inſtituentibus in vitâ futurâ pollicitus eſt μεθὺ ἀένναον [*Ebrietatem perpetuam.*]

Sed quicquid de hâc futuri ſeculi felicitate vel antehac diximus, vel de novo rem tractantes diceremus, balbuties mera eſt. Nec tamen pueros ullos dedecet de patris ſui dignitate & hæreditatis ſuæ divitiis vel balbutiendo loqui. Dulce & decorum eſt de patriâ loqui etiam peregrinantibus. Sed ab hoc mihi inpræſentiarum temperabo, & tabulam vertam & oppoſitæ pœnæ ſpeciem, miſeriæ, *ſcil.* futuræ tranſeuntem tantum umbram vobis exhibebo, quæ quidem licet injucunda ſit, certè inutilis tamen, niſi ex incuriâ noſtrâ, non erit.

Hoc autem noſſe primum oportet, in hâc vitâ ſicut nulla eſt plena felicitas, ita nec dari perfectam miſeriam. Habent etiam quos hîc vocamus miſerrimos multa miſeriæ ſuæ intermixta levamenta, futura autem miſeria puriſſima eſt, & tota homogenea, nec vel minimam boni minimi σύγκρασιν habet. Næ enim illi cum rationibus ſuis inſaniunt, qui hic τὸ εἶ) memorant & optatius habendum *miſerum eſſe, quam non eſſe* contendunt. Quod nec cuiquam hominum, nec ſibi ipſis ſeriò agentibus illos perſuadere poſſe perſuaſum habeo. Ab æterno autem illo & horrendo carcere exulare omnes delicias certiſſimum eſt. Nulla ibi lux, nec dies, nec ſomnus, qui noctis beneficium eſt; & verè nil niſi loca pallidula, rigida, nudula; nulla convivia, nec commeſſationes, nec voluptas ulla ſenſibilis, à

quibus omnibus æternùm avelli non exigua miſeria eſt, iis præſertim qui inter iſtiusmodi lætitias dies ſuos tranſigere ſoliti erant, eòque ſeſe aliquatenus ſelices ſomniabant; & quo magis angat horum meminiſſe, recurret uſque hæc recogitatio, & hærebit tanquam vermis exedens viſcera, ſe amore inſano gaudiorum fugacium, quæ jam ſine omni ſpe revertendi evolarunt, cæleſtia & æterna gaudia amiſiſſe: quorum qualem quantamque notitiam miſeri iſti ad illorum cruciatus incrementum tunc habituri ſint; noſtrum non eſt definire. Summum autem illud miſeriæ caput rivos illos ſulphuris, æternaſque iræ divinæ flammas quis enarrare tentabit, quin potiùs horreſcat, non dico referens, ſed recogitans, & tremens totus obruatur.

Et ne ulterius coner τὰ ἀλαλητα λαλεῖν &

Magna modis tenuare parvis.

Ecce jam (*Ch. Juv.*) hæc ſi creditis, Ecce (inquam) vitam & mortem ob oculos habetis, eligite. Et ne moras nectatis, animo hæc, quæſo, revolvite, & colloquium vobiſcum dicite intra vos de evanidis rerum exteriorum umbris; quamdiu hæc, O! quam citò tranſibunt. Etiam dum hæc loquor aut cogito, prætervolant. Adverſis premitur quiſquam? Dicat alacri animo, cum ſancto illo viro, *Domine hîc ure, cæde, modo ibi parcas.* Eſt aliquis inter vos ingenio tardus, & linguâ infacundus, aut in re tenui, aut corpore claudus, aut deformis? Dicat ſecum, parum refert, brevi ex

ex hoc domicilio (idque in ſedes deſcriptas piorum, modò & ipſe pius ſim) migraturus ſum ; hoc ille ne ſe animo dejiciat, & triſtetur nimis. Si quis autem acutior, aut formoſior, aut ditior, idem & ille repetat & recogitet, quam citò omnis ejuſmodi περηφανίη abolenda ſit, ne ſe efferat aut infletur. Huic uni curæ omnes incumbite, ut opera tenebrarum fugientes, exteriores illas & æternas tenebras effugiatis ; Lucemque illam Divinam, quæ de cælo affulſit, læto apertoque pectore excipientes, vos ipſos hoc corporis carcere ſolutos, plenæ illius & beatæ lucis palatia excipiant.

Præ-

Prælectio Decima Octava.

De Religione Christianâ. Quod vera sit ad felicitatem via.

FAteor (*Adol.*) mihi sepius recogitanti, magnam semper humanæ socordiæ & amentiæ incidere admirationem. Cum enim providè & prudentèr res nostras disponere, vitæque rationem consilio instituere eximium ingenii nostri, quo à brutis animantibus secernimur, munus esse & decus gloriemur; quam pauci tamen sunt qui ex hâc parte sese homines præstent, qui scopum sibi figant, & tum demùm quæ agunt omnia eò colliment? Omninò pleraque hominum pars ineptiâ plusquam puerili pictos venatur papiliones; aut passim sequitur corvos saxisque lutoque; & qui vitam etiam in seram senectutem protrahunt, hoc tantum ut plurimum lucrantur, ut dici possint παῖδες πολυχρόνιοι, æquè, *scil.* ignari, & quorsum vixerint, & quo vadant exituri. Digna itaque est, si quæ alia, quæ vobis humanam (rationalem intelligo) vitam quasi jam tantum ingredientibus, in ipso limine aggeratur quæstio. Quò tenditis? Cui bono? In quem finem victuri estis? Hinc enim fieri potest ut ad boni illius supremi studium intus vobis accendatur animus, nec in hâc re tanquam in problemate τῷ τύχντι Logico, vel Philosophico, frigidâ speculatione versetur, sed ut in quæstione de re omnium maximâ, & quam scire nostrâ maximè interest, ubi de summo præmio ac periculo certamen ineundum est.

eſt. Et hâc quidem ſpe, de hoc ſupremi boni ſeu felicitatis argumento, poſt varia licet intervalla, aliaſque de aliis exegeſes, & paræneſes interjectas, methodo tamen aliquâ orationiſque filo cohærente apud vos multoties verba fecimus. De nomine ejus & notione communi, de appetitu & voto hominum, quo in illam feruntur, univerſali, deque non minus univerſali, (naturali, *ſcil.*) in eâ inveſtigandâ cæcitate & errore. Unde cum extra viam currant, quo citatiore gradu illam ſectantur, eò longiùs ab eâ removentur, & tanquam remiges in cymbâ, aliò ſpectant aliò deferuntur. Et licet hoc penè ſupervacuum viſum fuerit, cum res ipſa ſe ſatis demonſtret & clamet : brevi tamen factâ recenſione, & ſumma rerum faſtigia ſequuti, felicitatem noſtram, nec in terrenis, nec omnino in terris reperiri probatum dedimus. Imò hoc ultrò fatentur omnes tum ſtulti, tum ſapientes, nec ſolum ſe invicem infelices pronuntiant, ſed & quoad hanc vitam ex utriſque ſinguli ſeipſos tales eſſe reipsâ comperiunt ; quin & in ſententiam illam tritam, ſi nihil eſſet ulterioris proſpectûs, omnes omninò homines conſenſuros putem, *vitam hanc, ſi ſcientibus daretur, neminem accepturum.* Huic autem conſiderationi ἀκόλουθον Seneca. prorſus & connexum eſt (quod idcircò proximo loco adjecimus) Animarum Immortalitatem aſſerere. Pauca denique de ſeculi illius futuri tum felicitate, tum miſeria, quatenus ἄγνωστα illa ſcire & ἄῤῥητα effari tenuitati noſtræ conceſſum eſt, diſſeramus.

His autem qualitercunque tractatis ſequitur de Via inquirere quæ, ad hanc Urbem beatam, ſeu

ſeu felicitatem in cælis repoſitam rectà ducat. Atque ſic ab hoc articulo magno, *ſcil.* vitæ noſtræ ſcopo, ſpe, & ſolamine commodiſſime initium ſumi, vel catecheticæ vel cujuſcunque demum methodicæ doctrinæ Theologicæ, & ratio comprobat, & exempla: per hanc enim quæſtionem ſtatim in totam veræ Religionis doctrinam deducimur. Et ſic etiam incipit vulgata quæ vobis in manibus eſt Catecheſis. *Quæ eſt unica tua conſolatio in vitâ, & in morte?* Alia etiam quæ non ita pridem hujus Academiæ propria erat, *Quæ eſt unica ad veram felicitatem via?* Hic enim totius Theologiæ proprius, & genuinus finis eſt, ſupremo certè omnium fini, gloriæ divinæ, ὑπάλληλος, humani generis ſalus ſeu felicitas; per quem idcircò Theologia aptiſſimè definiri videtur: nec quemquam tam infirmi eſſe ingenii ſuſpicabor, ut eâ ratione, illam potius Anthropologiam, quam Theologiam dicendam concluſurus ſit. Licet enim de felicitate hominis non ſolum agat, ſed eam (ut dictum) pro ſcopo & fine habeat, jure tamen optimo multiſque nominibus nomen illud ſublimius obtinuit. Eſt ab Authore DEO, quem fruſtra, niſi ipſo ſemet revelante, etiam ſagaciſſimi hominum invenire tentarent, æquè ac ſi ſolem de nocte accenſis lucernis quærerent. Ille enim, ſicut & hic, non niſi ſuo ipſius lumine cernitur. Non poteſt DEUS niſi per DEUM intelligi. Quod & egregiè *Sophocles*

Ἀλλ'

Ἀλλ' οὐ γὰρ ἂν τὰ Θεῖα κρύπτοντος Θεοῦ
Μάθοις, ἂν οὐδ' εἰ πάντ' ὑπεξέλθοις σκοπῶν.

Divina nunquam quæ condunt Cælites
Disces, tametsi cuncta vestigaveris.

Nec solum Authorem DEUM doctrina hæc sancta, sed & eundem pro subjecto habet, etiamque pro ultimo fine, quippe cujus cognitio & cultus totam religionem complectitur; ejusdemque visio totam felicitatem, felicitas autem illa in bonitatis & gratiæ divinæ gloriam ultimò resolvitur.

Theologiam itaque brevitèr & perspicuè sic definirem. *Doctrina Divina hominem ad veræ felicitatis metam, per veræ Religionis viam dirigens & perducens.* *Doctrinam* voco, nec enim ut habitum in mente, sed ut veritatis cælestis summam intuemur. *Divinam* appello, omnes dictas involvens rationes: Quod nimirum & a DEO, & de DEO sit, & in DEUM tota terminetur. Hominis autem directricem dicimus, de illo enim solâ quæ nobis in hunc finem è cælo descendit sermo est. Ut quid igitur illæ distinctionum ambages sonoræ quidem, sed a re prorsus alienæ, Theologiam dividentes in Archetypam, & Ectypam, in Theologiam viatorum, & comprehensorum? Illa enim quam Archetypam vocant, quam incommodè Theologia nuncupatur, quæ DEI ipsius αὐτοσοφία est. Comprehensorum autem (quam vocant) Theologia, θεοψία potius dicenda. Hæc, quam quærimus, est *Lux oriens ex alto, quæ nos viatores invisit in tenebris, & umbrâ mortis* Luc. 1.

 degentes,

degentes, ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis: Pax illa felicitas vera eſt, via autem pacis, vera Religio. De qua impræſentiarum pauca, & brevitèr. Hoc primo recognoſcite, hominem non eſſe animal ἄνομον, ſed & legis capacem eſſe, & legi; actu ſubjectum. Quod quidem nil indecori, nil duri ſonat, imò non ſolum nulli oneri eſt; ſed & honori maximo illa ſubjectio. Religionis & legis capacem eſſe intelligentis & rationalis animi character eſt & decus, quo brutis præcellit, imaginemque divinam & commercium cæli ſignanter indicat. actuque ipſo ſub religionis & legis illius normâ vivere, vitam humanam apprimè honeſtat ac ornat, & ab incompoſitis ferarum moribus diſtinguit.

Heſiod.

Ἰχθύσι μὲν καὶ θηρσὶ, καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς
Ἔδμεναι ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἔστιν ἐπ' αὐτοις,
Ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἣ πολλὸν ἀρίστη
Γίνεται.

[*Fit fera namque feris, & piſcis piſcibus eſca,*
Alitibuſque aves; nullo quia jure tenentur.
At hominum generi data lux præſtantior æqui.]

Se invicem ſine lege, còque ſine culpâ devorant animantia, homines autem, ut ait *Juven. Sat.* 15.

——— *Venerabile ſoli*
Sortiti ingenium, divinorumque capaces,
Atque exercendis, capiendiſque artibus apti
Senſum à cæleſti demiſſum traximus arce.

Atque hinc quidem ſub lege ac religione aliqua naturali & æternâ nati ſumus. Cum enim nos intelle-

ctu

rellectu & mente donaverit Conditor noſter in ſecula benedictus, hâc ipsâ in iſtum finem aptatâ facultate: Certè ad æternum illum noſtri *eſſe*, & rerum primum omnium, omniſque boni fontem agnoſcendum, amandum, mandatiſque ejus omnibus obtemperandum irrefragabili lege tenemur. Atque ſic in hâc eâdem lege naturali, legis omnis divinæ poſitivæ, quam adjicere illi vitium eſt de religione & juſtitiâ colendâ, obligatio firma & obſervantia debita fundatur. Quocirca ubi ſymbolum illud obedientiæ probandæ inſtitutum, mandatum, *ſcil.* de fructu vetito tranſgreſſi ſunt primi noſtri parentes, eo ipſo facto primam illam ſummamque legem, legumque omnium & Religionis fundamentum fœdiſſimè violarunt.

De reſtitutione noſtrâ per Meſſiam noſtrum, filium DEI creatoris unigenitum, jam dicere non vacat. Hujus tantum ad inſtitutum noſtrum meminiſſe expedit, magnum illum *Redemptorem*, nos quidem a mortis, & peccati catenis liberaſſe omnibus: religionis autem legiſque perpetuæ vincula nullatenùs ſolviſſe; imò multis rationibus per illam ipſam redemptionem ea corroboraſſe: eorumque Spiritûs ſui viribus infuſis, alacriorem obſervantiam partem magnam eſſe regalis illius filiorum DEI, in quam per illum aſſerimur, libertatis; per cujus veſtigia ad plenam in regno cæleſti repoſitam libertatem progredimur. Hæc eſt itaque, quam quærimus, ad fælicitatem via, vera, *ſcil.* Religio, ea autem unicè Chriſtiana eſt.

De cujus & veritate & excellentiâ compiures habetis admodum eruditos Scriptores tam anti-

quos quam recentes. Et O! quam ſuâ luce claret hæc veritas, quod, *ſcil* inter omnes, quas unquam novit Orbis, θρησκείας, hâc noſtrâ quâ gloriamur Chriſtianâ, & quâ in mediis ærumnis beati ſumus, nulla ſit quod ad hiſtoriam certior, quod ad myſteria ſublimior, quod ad præcepta purior & perfectior, quod ad ritus denique & cultum gravi ſimplicitate venerabilior; imò quod hæc ſola ſit per omnia omni certamine & comparatione major. Reliquum eſt (*Adol.*) quid putatis me dicturum? Reliquum eſt, ut *Chriſtiani ſimus*. Iterum repeto, ſi felices eſſe volumus, *Chriſtiani ſimus*. Dicetis, quam facile votum eſt, habes quod optas; Ecce! *omnes ſumus Chriſtiani*. O Utinam! Nolo ego hanc litem cuiquam movere, ſed brevi examine rem poterit unuſquiſque intra ſe expedire, in quo teſtis ſit ipſe, & Judex. Chriſtiani omnes ſumus. Eſto. Sed an pauperes Spiritu? An humiles, & mites, & puri corde? An indeſinenter oramus? An noſtri Servatoris cruci omnes carnis noſtræ concupiſcentias affiximus, non *ultrà nobiſmet ipſis viventes, ſed illi qui pro nobis mortuus eſt?* Atqui hoc eſt eſſe Chriſtianum, teſte hoc ipſo, quod Chriſti eſſe agnoſcimus, Evangelio. Et qui ab his ſtudiis prorſus alieni ſunt, certè nondum norunt *Viam pacis*. Illos hortor & obteſtor, ſeſe excitent, & torporem excutiant, ne viliſſimæ huic carni indulgentes æternam animarum jacturam faciant. Si qui verò ex vobis ſint, & credo equidem nonnullos eſſe, qui toto animi affectu ad has Chriſti virtutes, & per eas ad Regnum illud ἀσαλεύτον [*inconcuſſum*]

cuſſum] aſpirant ; *Fortes eſtote in Domino, & ſuccincti lumbis, ac ſobrii ſperate uſque in finem.* Nunquam vos hujus ſanctæ militiæ pænitebit, ubi pugna tam brevis, & victoria tam certa, corona autem triumphalis, & pax inſequens æterna.

Præ-

Prælectio Decima Nona.

Quod Sanctitas unica sit in terris Felicitas.

MAgnum quidem est quod ascendimus iter, sed & magnum illud gloriæ βραβεῖον, quod ob oculos habemus, & magnus fortisque Dux noster, qui in altam jamdudum ascendit, vires suppeditat, & si quando nobis labascit animus illum suspiciamus; et secundum divinum illud Ep. *ad Hebræos.* 12. 2. monitum εἰς Ἰησοῦν ἀφορῶμεν, ab omnibus inferioribus, & intermediis aspectum amoventes, ut in sublimi raptus in illum figatur; quod & illud [ἀφορῶν,] denotare videtur; tunc quæcunque in viâ difficillima carni nostræ ignavæ & molli sunt, spiritu illo Christi sublevati facilè superabimus. Et licet non sit ad astra mollis è terris via, ipsa tamen ejus asperitas sic accensos & suffultos oblectabit. Inest enim ubi forti animo occurrunt, etiam difficilibus & arduis sua jucunditas.

Lucan. lib. 9

—serpens, sitis, ardor arenæ
Dulcia virtuti. Gaudet patientia duris:
Lætius est quoties magno sibi constat honestum.

Et certè si quæ de Civitate illâ magnifica dicta sunt, apud nos fidem obtineant, eò alacres progrediemur, nec ulla nos terrebit viæ difficultas. Nihilominus tamen, cum & verum sit & infirmis nostris mentibus ad præsentia & propinqua magis intentis aliquantò accommodatius, silentio

certè

certè prætereundum non eſt, felicitatis in cælo repoſitæ ipſam etiam pertranſeundam in terris viam non ſolum optatiſſimi illius finis intuitu, ſed & ſeipsâ, & ob innatam ſuam dulcedinem omni alii vitæ rationi, quæ vel eligi, vel cogitari poteſt longiſſimè anteferendam. Imò ne μικρολογίᾳ rem tantam, & tam conſpicuam minuamus, ſanctitas illa & Religio vera, quæ ad ſupremam felicitatem recta ducit; ipſa etiam eſt, quanta in terris datur, unica felicitas. Habet quidem quidquid ad aliud quippiam conſequendum aptum natum eſt, aliquid cum eo ſymbolici. Hæc autem perfectæ felicitatis via, ſi quod aliud, medium eſt ſuo fini συμφυέστατον, [*connaturale*] imò verò illius pars quædam, & inchoatio, gradu potius ab eâ quàm ſpecie diverſa. Adeò ut eadem in ſacris literis ſortiatur nomina, ut in ſententiâ illâ, *Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant unicum verum DEUM*, i. e. Unica ad vitam æternam via, cum & eadem cognitio conſummata, *ſcil.* ſeu plena & fruitiva DEI viſio, ipſa ſit vita æterna. Nec aliter diſtinguit hæc duo Divinus Apoſtolus, *Nunc*, inquit, *videmus per ſpeculum in ænigmate, tunc autem coram videbimus, ſeu* (ut ille loquitur) *facie ad faciem. Nunc ex parte cognoſco, tunc autem cognoſcam ſicut & cognitus ſum.* Vocatur vita illa Cœleſtis, *hæreditas in Luce*, & vocantur ejus hæredes etiamnum in terrâ peregrinantes *filii Lucis*, & diſertè *Lux in Domino. Fuiſtis* (inquit Apoſt.) *tenebræ ſed jam eſtis lux in Domino.* Immaculati illic erunt, & ſancti penitùs, nec non & hîc quadantenùs ſancti, & dicuntur, & ſunt. Atque hinc eſt quod ſancti

Joa. 17. 3.

1 *Cor.* 13. 12

Col. 1. 12.

1. *Theſſ.* 5. 5.

Eph. 5. 8.

&c

& pii actu & verè, licet nondum plenè & perfectè beati in Scripturis passim pronuncientur. *Beatus Vir qui DEUM timet.* Et *Beati immaculati in via.*

Psal. 112. *Ps.* 119.

Huic autem veritati suffragantur & ipsi Philosophi, quorum quidem in hâc parte non est in totum improbanda sententia: Nam & illi felicitatem, qualis in hâc vitâ contingere potest, in virtute vel solâ, vel præcipuè sitam esse, unanimi ferè consensu statuerunt: quod autem perfectam & in vitâ perfectâ dixerint, optare potius fuit, quam rem, prout in se est, definire; verius & melius imperfectam & in vitâ imperfectâ dixissent, quod illis sine dubio non displicuisset, si eam alibi, & in vitâ aliâ, longè aliâ, & vere vitâ, & verè perfectâ, perficiendam novissent. In hoc autem iis libenter assentimur, Hujusce vitæ (quatenus illam capit) unicam felicitatem esse *Virtutem*, vel ut nos potius loquimur, *Pietatem*, quæ quidem Virtutum omnium & sapientiæ summa est absolutissima.

Et rem ipsam si paululum expendamus, sapientissimi Regis de hâc ipsâ sapientiâ effatum verissimum comperiemus. *Vias ejus, vias esse jucunditatis, & omnes ejus semitas, pacem.*

Ecquid enim est aliud quod exigat Religio, quam ut sobriè, justè, & piè vitam in hoc seculo transigamus? His autem quid, quæso, tranquillius, quid jucundius dici potest? Vacat semper Temperantia, Luxuria occupatissima est. Hæc & corpus infirmat, & animam inquinat. Illa, utriusque puritas est, & sanctitas, & εὐεξία firmissima. Est & inter *Epicuri* ratas sententias ἀνευ ἀρετῆς

ἀρετῆς οὐκ εἶναι ἡδέως ζῆν [*Vitam ſine virtute ſuavem non eſſe.*] Captant miſeros homines vitia tanquam furiæ, virtutes autem Chriſtianæ tanquam Angeli pectus, cujus incolæ ſunt, cæleſti pace & lætitiâ replent uberrimè; habent intra ſe quaſi præſens gehennæ pignus voluptatum & carnis ſuæ mancipia; adeo ut & in præſenti verè in illos applicetur Apocalypticum illud, *Non habebunt requiem qui beſtiam adorant. Jugis pax cum humili,* (inquit devotiſſimus Scriptor) *ſuperbus autem & avarus nunquam quieſcunt.* Thom à Kemp.

De charitate ſi loquamur quæ juſtitiæ radix eſt, O quam perpetuâ ſuavitate animam perfundit! Invidia (quod aiunt) *feſtos dies non agit*; ea certè nec bonis ſuis fruitur dum torquetur alienis: Charitas autem non ſolum ſuis, ſed & alienis tanquam ſuis fruitur; imò ſuis tum maximè fruitur, cum, aliena illa reddit impertiendo; hæc eſt ἀρετὴ θεο-είκελος. Nec quicquam in homine divinius, quam *omnibus benè velle, & quam plurimis poſſit benefacere.* Pietas autem precibus DEUM colens aſſiduis, & laudibus celebrans hominem ſupra hominem elevat, & choris inſerit Angelorum. Et contemplatio, quæ quidem animæ humanæ genuina maximè & puriſſima voluptas & ipſius felicitatis vertex eſt, nullibi tam ſublimis & dives quam in Religione verâ reperietur. Ubi habet in quâ ſpacietur rerum divinarum doctrinam certiſſimam & clariſſimam, myſteria profundiſſima, & ſpes altiſſimas, quibus qui animam ſuam familiarem præſtat, vitam cerè agit in terris cæleſtem.

Poſſent hæc in immenſum dilatari, & alia multa adjici, unicum hoc accipite αὐταρκείαν illam ſuavem

vem animique pacificam, quam quærit Philoſophia, Religionem ſolam invenire ex ſupremæ, *ſcil.* πεποιθήσεως fiduciâ pullulantem. Quid enim eſt quod illum angat, qui paternæ illi ſapientiæ, & bonitati infinitæ ſe totum committit, & in eam ſua omnia ſecuriſſimè devolvit.

Si quis objiciat (quod & initio ultrò conceſſum eſt) At pios videmus durius ſæpè tractari,
Pſal. 134. 19. & legimus etiam *multas eſſe juſti calamitates*, ſed annon, & quod continuò ſequitur, legis? *Sed*
ib. *ex iis omnibus illum eruit Dominus.* Atque hoc abunde præponderare vecors eſt qui negabit. Sed nec ſunt impii a funeſtis vitæ caſibus prorſus immunes, quibus incidentibus illi certè nil habent quo ſe ſuffulciant, nullum qui liberet & extrahat.

Vir autem verè Chriſtianus purâ fretus conſcientia, & favori divino innixus, generoſo amore invictâque fide omnia ſuſtinet & ſuperat, levia ſunt illi omnia, & ſpernit quæ patitur, dum quæ ſperat, attendit; & quid eſt quod timeat in morte vel in vitâ, cujus vita cum Chriſto in DEO recondita eſt, de illo certè ſine hyperbole dicatur.

Hor. *Si fractus illabatur Orbis*
Impavidum ferient ruinæ.

Prælectio Vigesima.

De Felicitate nostra, quod in Deo sita sit, qui solus ejus consequendi viam nobis monstrare possit, quam & in sacrâ scripturâ patefecit cujus divina auth.ritas astruitur.

MAgna quidem sunt, & magni habenda duo illa verba ἔστιν ἄρχα τὸ ἀρχὴ, καὶ ἔστιν ἄρχα τὸ πλῶ. Necesse est dari aliquod unum rerum principium, quodque pari necessitate optimum maximum agnoscendum est. Et necesse est dari aliquem rerum finem, quem in iis producendis & regendis propositum habeat, qui & *Esse* iis dedit. Is autem finis optimi agentis, cum optimus necessariò sit, certe alius esse non potest à seipso. Idemque quod adhibet Author Epistolæ ad Hebræos de juramento Divino ratiocinium, hîc pariter obtinet, *Cum majorem non haberet, per quem juraret, juravit per seipsum.* Sic cum majorem & meliorem non haberet quem proponeret finem, seipsum nobis proponit. *Omnia condidit propter se, ipsum etiam improbum in diem mali,* Prov. 16. 4. Et perfectissimam illam figuram, circulum illum incomparabilem nobis graphicè depingit Apostolus, Rom. 11. ult. *Ex eo, per eum, & in ipsum sunt omnia, illi sit gloria in secula,* Amen.

Homo autem visibilium omnium decus ac vertex, egregiâ arte & peculiari ratione in originem suam revolvitur, eundemque habet Conditorem suum tum esse sui, tum benè esse principium & finem; sic gloriam suam cum felicitate nostrâ mirâ sapientiâ & bonitate complicuit, ut alteram ritè velle aut intendere nequeamus, quin continuò sequatur altera; & felicitas nostra ultimò tandem in æternam ipsius gloriam refundatur. Reliqua DEI gloriæ inserviunt, sed ille λογικὰς sciens & volens sese & sua omnia DEO in holocaustum offert, cognitum amat, & amato fruitur. Et hunc summum eundemque cum immenso Conditore vitæ suæ scopum habere propositum hominis sapientia est & felicitas.

Sed ut gradatim procedat rei hujusce contemplatio; statuendum primo, esse proprium aliquem humani generis finem, eumque idoneum, & tali naturâ dignum, & votis omnibus plenissimè accommodatum; ne opificii hujus magni & mirabilis pars præcipua enormis planè sit, & insigni laboret ἀναρμοστίᾳ.

Nec ulla gravior, & homine dignior theoria quam quæ de fine suo bonoque proprio & perfecto instituitur. Necesse est ut in vitâ nostrâ multum possit casus, ubi casu vivimus; proponendus itaque scopus est, si sapimus, imò ut sapiamus, & huc omnia referenda, velut ad aliquod sidus dirigendus est cursus. Sed mirum quantum sapientissimos quosque inter Gentes fatigaverit, & in quot quamque dissidentes eos dispescuerit sententias finis hujus indagatio. Sed de hoc aliàs fusius.

Nunc breviter, necesse est bonum sit πλεῖ-

ον,

ον, καὶ αὐταρκὲς, καὶ δυσαφάιρετον, imò ἀναφαίρετον, καὶ πρὸς αὐτὴν ψυχῆς, καὶ ἃ πρὸς ἔκτον [*perfectum, & sufficiens, & ablatu difficile, imò, quod auferri omninò non potest, & animam spectans & non externa.*] Unde merito ἀνδραποδώδεις καὶ θηριώδεις ἡδοναὶ [*Municipales & ferinæ voluptates,*] levis atque evanidus honor, &, quæ his tantum famulantur & ministerium præstant, divitiæ, apud saniores omnes in hoc negotio protinus exsibilantur, qui & magno consensu in virtute vel solâ, vel præcipuè positam esse felicitatem agnoverunt; sed an sola sufficiat, vacillare & parum sibi constare videtur vester *Aristoteles*, eumque sequuti Peripatetici. Fortiùs & virilius Stoici, plenissimam ejus omnibus adminiculis nudatæ αὐτάρκειαν adfirmarunt. Et ne in virtute laudibus efferendâ, DEI prorsùs obliti videantur, non solum eam θεῖον τι dixerunt, quod & *Arist* sed sapientem omnia facere μετ' ἀναφορᾶς εἰς τὸν Θεὸν [*cum relatione ad DEUM*] statuerunt. Et Platonicis commune axioma est τέλος ἀνθρώπου ὁμοίωσις Θεῷ κατὰ τὸ δύνατον [*finis hominis assimilatio DEO quantum fieri potest.*] Et *Plat.* in *Lib.* 2. de *Leg.* & de Repub. in *Phædone*, *Cognitionem veritatis* summum hominis bonum esse affirmat, quæ cum in hâc vitâ perfectè non contingat, hîc vix aut ne vix quidem beatum dicendum esse quemquam, sed spem esse vitâ sanctis, modo purgati exeamus. Sed duo sant potissimùm, quæ circa hanc quæstionem omnibus Philosophorum scholis ac libris, O! quanto clariùs ac plenius edocet Religio nostra, & fides pretiosissima,

1. Hoc

1. Hoc ipsum de felicitate nostrâ non in nobis ipsis, sed in DEO terminandâ. *Beatus qui Deum timet.* Et *mundi corde Deum videbunt. Secutio Dei appetitus beatitatis, consecutio beatitas*, Aug.

Psal. 112. Matth. 5. 8.

2. Hanc nostram in DEO felicitatem non solum intra brevis hujus ævi cancellos non concludi, nec cum illo finiri, sed & in illo vix inchoari, quin illo peracto, tum demum perfici & perennem fieri. Eatenus itaque felix est terrestris hæc vita, quatenus cælestem imitatur, ejusque evadit veluti quædam prælibatio, ubi purâ, *scil.* ac sincerâ pietate, ac divinæ voluntatis obsequio, gloriæque divinæ studio tota occupatur, donec cò nos perducat, ubi & sitientes saturabimur & satiati sitiemus.

Constat enim hominem in hâc vitâ tantò fieri perfectiorem & beatiorem, quanto ad vitæ illius perfectissimæ & beatissimæ exemplar animum habet totum ejusque affectus omnes pleniùs efformatos. Atque hæc est magna hominis Christiani ambitio, hoc ejus studium, quod nunquam cessat nocturnâ versare manu, versare diurnâ. Nec ullum prætermittit diem sine aliqua ἐκτυπώσεως lineâ ductâ. Tantò autem in divinis contemplandis & cognoscendis uberiores facit profectus, quantò mente purior est.

Quâ autem ratione ad beatam hanc metam pertingamus, DEO, nim. ut conformes simus, ejusque honori ac gloriæ commodissimè inserviamus, ipsoque adeo tandem perenni in vitâ fruamur, & beatissimâ ejus visione æternùm satiemur, Ecquis nos certò edocebit, & viam dux sidus commonstrabit? Certè is ipse, & præter ipsum

non eſt alius. Quis ipſe ſit, quatenus id ſcire noſtrâ intereſt, ſolus ipſe indicat, & quâ demum ratione coli ſe velit. *Non poteſt* DEUS, *niſi de* DEO *intelligi.* Nec homo in integritate ſui ortus, imò, nec Angeli Deo ſeipſum obnubilante illius naturam aut voluntatem noſſe aut ſcrutari poterint. Veriſſimum quidem eſt, ſecundum quod & in ſacris hiſce libris proditum habemus, *Enarrare cælos gloriam* DEI, ſed myſteria DEI reconditiora, ejuſque voluntatem, cultuſque & obſervantiæ quam exigit modum non omninò enarrant. Eòque Pſalmus qui ab illâ cælorum voce ac prædicatione incipit, ſubjicit continuò & aliam de DEO lucem eamque ſole ipſo longe clariorem, & volumen ſeu librum ipſo ſphærarum circulo perfectiorem. Et doctrina certè ad DEUM perducens ab ipſo exoriatur, atque emanet neceſſe eſt, nec enim ullis artibus effici poteſt, ut fluxu ductuve continuo aquæ ſuâ ſcaturigine altius aſcendant. Erat itaque in hunc quem dixi finem, aliqua de DEO ab ipſo DEO revelatio humano generi emiſſa, omninò neceſſaria & ſe revelavit his Deus ab initio; quod & in præſtigiis ſuis per oracula quædam divulgandis imitatus eſt mendaciorum pater. Modis quidem in ſeipſo patefaciendo, & mediis, gradibuſque diverſis pro ſupremo ſuo beneplacito liberimè variatis uſa eſt divina ſapientia ſecundum illud *Ep.* ad *Hebræ.* πολυμέρως καὶ πολυτρόπως Sed ſcripto tandem conſignari voluit Doctrinam illam ſacram, quò certior, & purior, ac inviolatior per ſecula flueret. Æquè certè fuiſſet ipſi facile, ſi de potentiâ loquamur abſolutâ,

illam

illam sine scripto illibatam conservasse; sed media ut plurimum adhibere consiliis suis accommodata ipsi visum est; pertingensque a fine usque ad finem fortiter disponit omnia, & suaviter, & modulo etiam nostro conformia.

Libros autem hosce quos hoc nomine amplectimur, ipsissima esse doctrinæ illius sacræ & cælestis χειμήλια, aptissimâ fortè methodo astrueret, qui ipsam historiam sacram doctrinamque veram esse, eòque testante seipsâ, divinam esse comprobaret.

Religionis enim nostræ stabilitâ semel veritate æquissimum sanè postulatum est, nec ulli hominum sectæ omnino denegandum, ut Ecclesiæ Christianæ fides in hac parte adhibeatur indicanti, *scil.* quibusdam libris doctrinæ illius & Religionis summa primò & αὐθεντικῶς contineantur.

Certè historiæ sacræ concessâ veritate eo ipso constat de doctrinæ divinitate, tot tantisque memoratis in historiâ ad doctrinam asserendam miraculis factis, quædam pro canone a *Mosse* Dei servo & legis Judaicæ Ministro; & pro novo a Christo Jesu filii Dei unigenito, & legis Evangelicæ Magistro, nec non & ab ipsius servis, Apostolis, & Evangelicis viris, quorum omninò fidem elevare impudentiæ esset & pervicaciæ tantæ, ut ab ea etiam acerrimi olim Christiani nominis hostes temperarint.

Sed hæc quidem habent magna duo sacræ Scripturæ divinitatis suæ argumenta, *Characterem ipsarum internum, & testimonium illud externum.* Characterem illum internum, duo quidem sunt, quæ potissimùm confirmant,

1. Ipsius

1. Ipsius doctrinæ incomparabilis sublimitas, & puritas, nam & mysteria tam alta, & præcepta tam sancta frustrà alibi quæras.

2. Stili inimitabilis, & divina planè Majestas mirâ cum simplicitate temperata. Nec vox hominem sonat, sed tota quanta quanta est, grandiùs quiddam ore mortali. Nec prætereunda est divina illa, quâ pollent hæ literæ, efficacia, ad hominum mentes non solum movendas, sed in aliud prorsus θεϱγῶ μεταμϱφώσει immutandas, secundum illud Lactant. *Da mihi ferum, crudelem, iracundum pauciſſimis D E I verbis, mitem ut agnum reddam,* &c. Ut supra. Testimonium autem illud externum tantum certè habet ponderis, quantum ipsi in suo genere competere potest. Testis locum, Ecclesiæ successivæ Catholicæ quis deneget? Judicis autem & Arbitri quis arroget? Frigidum esset planè facultatem κϱιτικὴν. Ecclesiæ ascribere, quâ de libris sibi cum primum oblatis & velut è latebris quibusdam erutis pronunciare illicò posset, utrum divinæ essent, nec ne. Testis tantum est Ecclesia de his quos agnoscimus, eos a primis Religionis Christianæ seculis tanquam sacros & θεοπνευϛὲς receptos, ipsique, quæ nunc in terris degit, Ecclesiæ sic per manus traditos esse, quod certè testimonium quicunque elevare auderet, næ ille homo esset plumbei cordis, ferrei oris.

De interno illo Sp. Sancti testimonio, non est quod tanto strepitu litigetur; per illud enim, ut opinor, nil aliud intelligunt, qui de eo loquuntur, quam fidem divinam in hominum cordibus Sp. Sancti operatione ingeneratam, quâ libros

hosce & doctrinam iis comprehensam proni amplectuntur ; quæ quidem fides affectum animi pium & alacre totius hominis obsequium, vel ipso suo conceptu involvit, vel continuò saltem connexum habet. *Et qui credit, habet ille quidem hoc testimonium in seipso*, 1. *Joh.* 5. 10. licet aliis impertire aut transferre non valeat. Hujusmodi autem testimonii interni necessitatem asserere, nil aliud est, quam si quis dicat, quantacunque sit divinitatis Scripturarum in sese & aliunde evidentia, fides tamen hujusce rei divina divinitùs infundenda est. Quod qui inficiari velit, sanè se illius fidei omnino expertem proderet. *Eodem certe Spiritu & credenda, & intelligenda S. Scriptura, quo tradita est.* Et unus efficaciissimus Magister est, *Qui cathedram habens in cælo, corda docet in terris.* Idem, *scil.* Sp. Sanctus & fidem indit, & intelligentiam rerum divinarum, eamque indies adauget. Magnum itaque hoc donum precibus indefessis petendum, quod patrem benignissimum petentibus daturum asserit filius, qui *ipsa veritas est.* Dixit *Aristoteles* τὸ θεόπνευστον τοῖς θυσίαις ζητητέον. [*divina inspiratio sacrificiis petenda.*] Consimiliter verum est τὴν θεοπνεύστων πίστιν καὶ σύνεσιν ἐυχαῖς ζητητέον. [*fidem & cognitionem rerum divinitùs inspiratarum precibus petendam esse.*] Propterea se dicit *Varro* prius de humanis, deinde de divinis rebus scripsisse, quod prius extiterint civitates deinde ab iis hæc instituta sint. Vera autem Religio, non a terrenâ aliquâ civitate instituta est, sed planè cælestem ipsa instituit civitatem ; eam verò inspirat & docet verus DEUS, dator

Thom. à Kempis.

S. Augustin.

vitæ

vitæ æternæ veris cultoribus suis. S. *Aug.* de Civ. DEI. *lib. 6. c. 3.*

Mirum certè est quam diversimodè excepta sit olim, & etiamnum inter homines quotidie excipiatur hæc eadem doctrina, & cui eadem ubique adsint, tum, quibus astruatur argumenta, tum, quibus prematur, difficultates ac præjudicia. Divinum Apostolum in Areopago concionantem irriserunt plurimi, alii dixerunt, *Audiemus te de his aliâs, quidam tamen illi sese adjunxerunt & crediderunt.* Et ne fides hæc ei a nonnullis adhibita, vel sagacitati & acriori illorum ingenio; vel ex alterâ parte εὐηθείᾳ ac debili ignavæque simplicitati imputetur, ex binis credentibus in sacrâ historiâ nominatis, Philosophus alter erat, altera mulier. Certè licet in hoc negotio locum habeat suum proculdubio libertas humana; necesse tamen videtur θεῖαν τινὰ μοῖραν vel ἐνέργειαν potius elucentem fateri. *Act. 17. 32. 34.*

Religionis basis, *fides*, rectus de DEO sensus ὀρθαὶ ὑπολήψεις. Epict. ἀρχὴ ζωῆς πίστις, τέλος δὲ ἀγάπη [*vitæ initium fides, finis vero amor.*] S. *Ignat.* Et Apostolus, *qui ad DEUM accedit credat oportet, & DEUM esse, & Remuneratorem esse ipsum sedulò quæritantium*, Possuisse homini legem, nec non & stimulos præmii ac pœnæ addidisse, utpote ne hominis quidem integri ingenuæ obedientiæ incongruum est.

Omnis autem vera ac viva fides amorem ingenerat, & lux illa cælestis vehiculum est caloris; & quemadmodum vera fides, hâc ratione ad praxin & observantiam tendit, sic omnis vera observantia fidei innititur & ab eâ

emanat, ab amore, *ſcil.* & fide primo amorem imperante, deinde per amorem operante. Omnis myſteriorum ſpeculatio vana eſt & nihili, niſi in affectus ipſamque adeo vitæ totius rationem influat. Luminaria cœli in ſublimi quidem poſita ſunt, ſed ut ſplendeant, periodoſque ſuas decurrant in uſum terræ. *Gen.* 1. 17.

1. Credendum DEUM eſſe, hoc omnis ſacri hujus codicis pagina majuſculis inſcriptum habet. Cum omnia quæ a DEO & de DEO inibi tradita extant, hoc quidem teſtentur & pro indubitato ſumant. Alium tamen primæ hujuſce veritatis teſtem univerſaliorem extra ſe agnoſcunt ipſi ſacri hi libri, eoque omnes vel maximè incredulos, vel etiam doctrinæ hujus cæleſtis prorſus ignaros redarguendos remittunt. *Rom.* 1. 20.

Apertiſſimum cum ſit apud homines divinâ fide nondum imbutos, verbi ſcripti ſuffragium parum aut nihil valiturum, certè ſi quis cum illis agens ſic diſputaret, DEUS eſt, quia hoc teſtantur ſacræ Scripturæ; his autem teſtantibus fides omnino adhibenda, quia ſunt verbum DEI: tali certè ratiocinio, utpote manifeſtiſſimè circulari duplicique τῷ ἐξ ἀρχῆς αἰτήματι laborante, nil aliud efficeret quam Atheis & incredulis hominibus deridendum ſeſe propinare. Alia prorſus illos ad fidem attracturo ineunda eſt argumentandi ratio. Qui autem libros hoſce pro verâ ſuâ dignitate & αὐθεντίᾳ divinâ ſemel receperit, ille de omni fidei dogmate & toto Religionis ſyſtemate hinc lucem hauriat ac pocula ſacra; ſummoque Authori gratulabundus exclamet,

clamet, *Apud Te Domine est fons vitæ, & in lumine tuo lumen videbimus.* Et quicunque non solum nomine tenus Theologus, sed verè θεοδίδακτος & φιλόθεος evadere gestit, hoc apprimè secum statuat, volumen hoc sacrum continuo versare, indefessis fervidisque precibus lectioni instanter intertextis; quibus certè omissis, aquam cribro hauriet, licet non solum his libris, sed & omni insuper linguarum & Interpretum commentariorumque subsidio sit instructissimus. Diversa quidem diversi in his libris legendis sectantur, velut eodem prato bos herbam quærit, canis leporem, ciconia lacertum. Alii nil nisi criticas observatiunculas captantes, scrupos tantum & conchas legunt. Alii altiora quæque scrutantur mysteria, de præceptis monitisque perspicuis parum solliciti, & hi abysso se immergunt. Veræ autem hujus sapientiæ genuini sunt discipuli, qui cordi suo his fontibus repurgando, vitæque suæ toti ad doctrinæ hujus cælestis typum componendæ assiduè incumbunt; nec scire hæc avent tantum, ut sciant, vel ut ipsi etiam sciantur; sed ut sanentur, & dirigantur, & per justitiæ semitas ad propositam illam & exoptabilem felicitatem perducantur. Ps. 35. 9.

Summa est, felicitatem nostram in ipso *esse* nostri principio DEO benedicto unicè situm esse, unionis autem cum ipso unicum esse medium, Religionem veram, quæ quidem nil aliud sit, quam rectus de DEO sensus, & verus DEI cultus, præceptorumque ejus omnium continens, atque indefessa observantia secundum normam, *scil.* purissimam ac perfectissimam divinis

divinis hisce (quos eo nomine amplectimur) libris consignatum : fixum itaque animis nostris inhæreat illud Psalmi ; *Beati immaculati & integri in viâ, in lege Domini ambulantes. Proposuisti, Domine, mandata tua. O ! utinam semitæ meæ ad illa protinus observanda comparentur.* Ps. 119.

Præ-

Prælectio Vigesima Prima.

De Attributis Dei.

INter omnia certè quæ humanis mentibus insident axiomata, nullum notius & certius quam *DEUM esse.* De quo jam ita pridem disseruimus. Inter omnia autem, quæ persequitur humanus intellectus, rerum abditissimarum arcana, nil est infinitis parasangis tam arduum & ἀνεξερεύνητον [*inscrutabile*] quam *Quid sit DEUS* intelligere. Notum illud in scholis S. *Augustini* de tempore dictum, quanto de illo verius, qui tempore antiquior est, & æternitatem incolit,

——*Qui tempus ab ævo*
Ire jubet—— Boeth. conf. phil. *lib.* 3. metr. 9.

Posuit tenebras latibulum suum & intra eas tenebras, lucem habitat inaccessam, nostræque certè acie magis illis ipsis tenebris caliginosam. Ω τὸ θεῖον σκότος. Et acutissimè *Naz* ἂν τὸ σκότος τέμνῃ τὶς ἀναφερόμενος. Quando itaque de illo loquendum opportunè semper monitum illud succurrat, λαλεῖ μοῦ ἐν φόβῳ. Quid enim est quod illo dignum proferamus. Homo siquidem ubi de DEO sermonem habet, cæcus de luce loquitur. Hoc certè de luce illâ verissimè etiam cæci dicantur, & subinde ingeminemus, O! quando illucesceet exoptatus ille dies, qui animam densis hisce carnis teguminibus & veluti squamis exutam, ad primam illam lucem æternamque apertius *Ps.* 18 11.

apertiùs conspiciendam transmittet? Quæstioni quid **DEUS** sit, aptissima forte est responsio, altissimum silentium: vel si quid effari liberet, hujusmodi meritò esset, quod ad silentium quidem proximè accederet, *DEUS est*; quod omni sermone & conceptu nostro infinitum majus & melius.

Triplicem quidem memorant Theologi modum quo Deum homines aliquatenùs cognoscant ipsi, aliisque pariter cognoscendum exhibeant, *Negationis*; scil. viam & *Causationis*, & *Eminentiæ*: quæ tamen omnes adeò remotam & tenuem τῦ ἀορἀτε adumbrationem se præbere, vel ipsa suis etiam nominibus indicant, ut reliquæ duæ ad primam meritò reduci possint; & omnis hæc nostra cognitio Negativa dicatur. Certè Essentiæ divinæ explicationem ab attributis, quæ vocamus, distinctam instituere velle, adeò importuna subtilitas est, ut sub accuratioris cognitionis specie tanto crassiorem prodat insciti am. Adeoque de imperscrutablli illâ Majestate nil tale audendum, ut nec nostram nec rei cujusquam in naturâ vel minimæ ac contemptissimæ essentiam nos habere perspectam, perspicacissimi fortè sit ingenii liberrimè fateri. Licet autem attributa illa, seu excellentias divinas sub communicabilium & incommunicabilium nomine distinguant scholæ, idque non omninò incommodé; sic tamen temperanda est illa distinctio, ut meminerimus semper, ea quæ communia dicantur, non solum modo prorsùs semoto, & ἀκοινωνήτῳ de DEO intelligenda, sed in illo, reipsâ aliud omninò esse, immensum aliud ab omni ejusmodi nominis in homine

homine Angelisve virtute, vel dicendum potiùs, ubi de hâc disparitate sermo est, *virtutum umbrâ*. Nec solum enim omnia in ipso æterno & infinito æterna sunt & infinita, sed modo planè ineffabili is ipse sunt. Ille bonus sine qualitate, magnus sine quantitate, &c. Ille sic bonus ut solus dicatur bonus. S. *Matth.* 19. 17. Solus sapiens, Θεῷ μόνῳ σόφῳ, [*soli sapienti Deo*] inquit Apost. Et apud eundem μόνον ἔχων ἀθανασίαν [*solus habens immortalitatem*] (i.e.) ἐξ οἰκείας φύσεως σὺν ἐξ ἑτέρᾳ βελήσεως [*ex suâ naturâ, non ex alterius consilio seu voluntate.*] *DEO si conjungimur, sumus, vivimus, sapimus; DEO si comparamur, nec sapimus omninò, nec vivimus, imò nec sumus.* Greg. Mag. *Mor.* Reliqua omnia quæ sunt ab ipso, è nihilo educta sunt ex beneplacito liberrimo per potentiam infinitam; adeò ut meritò contingentia dicantur omnia, ille solus Ens necessarium. Imò solus Ens, τὸ ὄντως ὄν; vel ut habet *Plotinus*, τὸ ὑπερόντως ὄν. Οὐδὲ τὶς εὐ' ἕτερος χώρις μεγάλυ βασιλῆος. *Sept.* ὁ ὤν. Hoc quidem significat nomen illud celsissimum *Jehovah*, illum esse, & a seipso esse. Sed quid illud *esse* sit, vel quæ ejus essentia nec exprimit quidem, nec si exprimeret, possemus nos omninò concipere. Imò non solum illud *esse* nomine illo patefactum non est, sed & reconditum veloque obtectum esse indicatur. *Sum qui sum*, vel *sum id quod sum*. *Exod.* 3. 14. Quasi diceret, ipse novi quid sim, vos autem nec scitis nec scire valetis, & si edicerem non caperetis. Sed ubique tum verbo suo, tum re & operibus suis, quod scire nostrâ interest, sanctum se, & veracem, & benignitatis mi-

sericordiæque esse inexhaustæ palam fecit.

Spiritum cum appellamus, purissimam & plan incorpoream naturam dicere volumus, vox tamen ista linguâ Hebraâ, Græcâ, & reliquis omnibus, primo suo & naturali significatu, nil aliud indicat præter *auram* seu *ventum*, atque corpus id esse quantumvis tenuissimum nemo ignorat; adeò nos de infinitâ illâ *puritate* loquentes omnis sermo destituit, imò & cogitantes, omnis etiam acerrimi intellectus hebescit subtilitas.

Æternum illum esse peræquè necessarium est agnoscamus ac omninò esse, modo DEUM dicentes ens primum & quod a seipso sit, intelligamus. Cum hoc itidem primi æternique entis conceptu conjunctissima est omnimoda atque infinita perfectio & ἀμεταβλητος suique semper similis constantia. De quibus fusiùs libri Theologici quorum nberrimam admodum habetis copiam.

Consimili planè necessitate si ens primum est, unicum esse asserendum; ineffabilem autem in hác unitate *Tryada*, mysterium in sacris literis solis, apertiùs autem in novo canone patefactum, audaciùs scrutentur alii, si volent, nos humili fide amplectentes miremur usque & adoremus.

Reliqua quæ enumerari solent attributa sub hoc ternario perfectissimo comprehendi posse, (putâ) *potentiæ*, *sapientiæ*, & *bonitatis Sanctitatem*, quippe, *justitiam*, *misericordiam*, *benignitatem immensam*, &c. communis ille *bonitatis* titulus aptissimè complectitur.

Quin potius pratis hisce amœnis quotidie

in

in ambulantes, novas semper carpamus & indies revirescentes delicias. Ubi illud ingeminat Psaltes, *Magnus est Dominus, & magnopere laudandus, & magnitudinis ejus non est finis. Volebat dicere*, inquit S. Augustinus, *quam magnus sit, sed hoc quî fieri potest? Et si tota die magnum diceret parum esset, finiret enim aliquando, quia finiretur dies, magnitudo autem illius ante dies & ultra dies.* Egregie *Syn.* hymno. quarto. Psal. 145. 3.

Ὑμνῶ σε μάκαρ,	*Cano te beate,*
Καὶ διὰ φωνᾶς.	*Et voce.*
Ὑμνῶ σε μάκαρ,	*Cano te beate,*
Καὶ διὰ σιγᾶς.	*Et ium silentio.*
Ὅσα γὰρ φωνᾶς,	*Quantum enim vocem,*
Τόσα καὶ σιγᾶς,	*Tantum & silentium,*
Αἰεὶς νοερᾶς.	*Percipis intellectus.*
Πάτερ ἄγνωστε,	*Pater qui cognosci non potes,*
Πάτερ ἄῤῥητε.	*Pater ineffabili.*

Prælectio Vigesima Secunda

De vitâ piè instituendâ.

JAM aliquoties aliquot de rebus summè necessariis apud vos sermones habui, verùm quæ hactenus dixi, præludia tantum erant & aditus ad ea quæ animo proposueram : sed in extremâ jam anni exeuntis laciniâ ista velle prosequi importunum & irritum prorsùs foret ; quocirca ab illo conatu in totum abstinebo, & pro hâc vice paucula quædam monita congeram, quæ non tantum ferialibus hisce, qui jam instant, mensibus utiliùs collocandis, sed & toti vitæ vestræ rectiùs & feliciùs instituendæ inservire possint.

Et primum, de quo monebo, erit ut *Somnolentiam fugiatis*, quæ matutinas horas tum studiis tum pietati maximè commodas devorat, & tam corporis, quam animi vires hebetat ac enervat. *S. Bernard.* Memini clarum illum Clarevallensem Abbatem, si quando fratres stertentes, & profundiori somno immersos inveniret, illos *seculariter dormire* dicere solitum. Et licet nos regulas illas severiores, quibus illi se subjecerunt, non admittimus, at certè concedemus alium esse modum mensuramque somni, & refectionum omnium corporalium studioso ac pio Juveni, quàm pro communi vulgarium hominum licentiâ.

Alterum itaque quod ut priori affine & conjunctum vobis commendo, hoc erit, *Temperantia*

in

in cibo & potu: sobrium enim cibum sobriumque sensum sequitur somnus sobrius, ventris autem repleti densum vaporum agmen spiritus totos obruere, & diù obsessos tenere necesse est. Idcirco non sine ratione Græci eodem vocabulo indifferentèr *sobrium esse*, & *vigilare* significant. Et *Petrus* Apostolus quo rem clariùs exprimeret duobus quidem verbis utitur, sed res ipsas ut arctissimè connexas imò tanquam unum quid hortatur, νήψατε, γρηγορήσατε Et eâdem epistolâ, *cap.* 4. 7. aliud vocabulum pro sobrietate adhibens pro vigilare νήφειν ponit, σωφρονήσατε καὶ νήψατε. Et utrumque quidem sic ad animum transfertur, ut corporis etiam & sensuum sobrietatem ac vigilantiam includat, utpote spirituali apprimè inservientem, imò prorsùs necessariam. Sicut utraque assiduis precibus & pietati subministrat & necessaria est, *Sobrii estote*, & *vigilate* εἰς τὰς προσευχὰς *ad orationem*

Certè ubi leviſſimum & expediſſimum redditur corpus, tamen hoc quod corrumpitur aggravat animum, quanto magis ubi ipsum immodico cibi potusve onere & consequenter somno aggravatur. Nec sese poterit animus erigere, & liberiori contemplationis orationisque alâ uti, ubi tam gravi sarcinâ deprimitur, imò nec in studiis & eruditione humanâ progressum facere egregium, sed tardè movebitur, & impeditus hærebit, veluti currus in viâ lutosâ. Meritò hanc, quam urgemus, virtutem σωφροσύνην vocarunt Græci, tanquam magnam mentis conservatricem, ut in Ethicis suis observat Philosophus vester. Ingenii certè sui acerrimus hostis

est

est qui genio fovet & indulget. παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ πίκτει νόον [*crassus venter animum non parit subtilem.*] Nec per hæc solum ut crapulam, & luxum longè abigatis, suaderem; sperarem potiùs supervacuum vobis esse tale monitum: sed ad hunc usque victoriæ gradum in hoc certamine libenter vos ducerem, ut in quotidiano vestro & simplicissimo victu intra appetitus vestri fines aliquot passibus semper sistatis. Sciatis quidem (ut dixit *Cato*) *ventrem non habere aures*, habet tamen os, cui injicendum est frænum, & nos non illum, sed sessorem ejus eo fine aloquimur, Gubernatorem Animum, qui corpus sensusque omnes regere debet & pro arbitrio cohibere. Optimè Bernardus. *Sic prudens & DEO dicatus animus habere se debet in corpore suo, sicut Paterfamilias in domo suâ. Non habeat, sicut* Solomon *dicit, mulierem litigiosam carnem suam, nec ullum appetitum carnis ut servum rebellem, sed ad obedientiam & patientiam assuefactum. Habeat sensus suos non duces, sed rationi & religioni servientes & sequaces; habeat omnem omninò domum vel familiam suam sic ordinatam, & disciplinæ subditam, ut dicat huic, vade, & vadat, & alii, veni, & veniat, & servo corpori, facito hoc, & sine murmure fiat quod jubetur. Et paulò certè durius tractandum est corpus, ne animo malè pareat. Qui* Prov. 29. 21. *enim* (inquit Solomon) *servum suum delicatè enutrit, habebit eum tandem filium certè contumacem.* Hoc est quo aspirare vos velim, ut carnem, omnesque ejus concupiscentias debelletis, bellum enim gerunt illæ lethale adversus animas vestras, & tum maximè respuendæ sunt, ubi maximè blandiuntur

blandiuntur. O quam infelix est & indecora rerum inversio, ubi caro imperat, & subjugatur anima! Caro vilis, crassa, terrea, mox vermibus rodenda.

Ψυχη δ' ἐστιν αἱμα θεῦ, &c.

Aliud adhuc est in quo vobis cavendum moneo, *Linguæ intemperies.* Linguæ multa mala, sed omnium compendiosissimum remedium silentii studium.

Improba garrulitas, studiumque immane loquendi.

Perfectus est qui in linguâ non peccat, sed procul dubiò, qui parciùs loquitur, rariùs peccat. *At in multitudine verborum* (ut monet Sapiens) *non deest peccatum.* Multa & simul opportuna loqui vix eidem contingit. Χωρὶς τὸ τ' εἰπειν πολλα χὴ τὰ κάιρια. Ut autem vitetur magna loquacitas amanda est & familiaris reddenda solitudo, ut secum quisque multum loquatur, cum aliis parum. *Charitas certè habenda est erga omnes, sed familiaritas non expedit.* Et res admodum inanis est vulgaris & indiscreta τῶν τυχοντῶν conversatio. Et ubi ex confabulatione & liberioribus colloquiis solatium nobisinet pollicemur, sæpe tristiores recedimus; vel certè ea audivimus & loquuti sumus, unde meritò, reflexum si foret examen, tristitia enasci posset. Si autem linguam, & sensus omnes & vitæ scaturigines, corda nostra, in tuto esse velimus, frequentes simus in oratione, manè vesperè, & meridie, & sæpius per totam diem, & Jac. 3. 2. Prov. 10: 19. Tho. à Kempis.

& constantèr coram DEO ambulemus, illumque omnia nostra dicta & facta, latentesque animi motus observare meminerimus; hoc magnum pietatis compendium, nam qui oculi illius puri & παντόπτης perpetuò memor est, nunquam pleno animi consensu & deliberato proposito peccare audebit. Angelicam certè reddet in terris vitam hic conspectus: illorum enim proprium est, secundum Servatoris nostri dictum, *patris cælestis faciem semper intueri.* Hoc se liberavit *Josephus* ab imperiosis fœminæ & Dominæ illecebris, & tanquam aquâ injectâ ignitum illud
Gen. 39. telum restinguit, *faciamne*, inquit, *malum hoc, & in DEUM peccabo*; poterat hominum oculos latere, sed ille invisibilem omnia videntem reverebatur. Quidam ex antiquis simili impudicitiâ sollicitatus evasit; ab uno cubiculo ad aliud à muliere tentante deductus secretiorem usque locum sæpius postulavit: illa tandem, ubi ad intimum domûs penetrale perveniissent, hîc certè, inquit, nemo nos deprehendet, nullus oculus videre poterit. Ille autem, nullus ne oculus? Annon DEI? Quo dicto & peccatum ipse aufugit, & fœminam peccatricem ad resipiscentiam, DEO inspirante, commovit. *Sed*

Oremus.

TE decet hymnus, Deus, in Zione, & laus tua decora est & iucunda, ab omnibus manuum tuarum operibus tibi debita, sed sanctis tuis & cælestibus animis egregiè congrua. Eleva, Domine, mentes nostras ne repant in terris

terris, & cæno ſe immergant, ſed ſurſum raptæ guſtent delicias domus tuæ, domus illius altiſſimæ, quam qui habitant perpetuas laudes tuas canunt, nec quicquam tibi laudibus illi adjiciunt, ſed ipſi beatitudine ſummâ perfruuntur, Te ſine velo, infinita bonitas, intuendo, & pulchritudinem tuam increatam admirando, & laudando per omnia ſecula; da nobis veſtigiis ſanctitatis inſiſtere, & pro modulo noſtro etiam in terris nomen tuum efferre, uſque dum & nos in cœtum illum ſuperiorem transferamur.

Recordare benignitatis tuæ ac fœderis tui erga Eccleſiam tuam in terris militantem, & in medio tot hoſtium periclitantem, pericula tamen ejus omnia credimus eſſe ſine periculo; premi poteſt & aquis immergi, ſed ſubmergi prorſus & perire non poteſt. Effunde benedictionem tuam in hanc gentem noſtram, in Urbem & Academiam hanc noſtram: à te pendemus, Pater, ſine cujus manu non eſſemus, & ſine cujus favore felices eſſe non poſſumus. Lætifica corda noſtra, tu qui ſolus es lætitia ſolida, & pura, & permanens, & deduc nos per ſemitas juſtitiæ & gratiæ ad requiem & lucem gloriæ propter Filium tuum Redemptorem noſtrum Jeſum Chriſtum. Amen.

Prælectio Vigeſima Tertia.

De Puritate vitæ.

IN omni ſacro cultu, O quanti foret dicti illius ſummi noſtri Doctoris meminiſſe, quod quidem nemo ignorat, & tamen ignorant ferè omnes, *Deum*, quem colimus, *ſpiritum eſſe, eòque ſpiritu & veritate colendum* ! Spiritus ille eſt, ſpiritus puriſſimus, & ſpirituum pater ; veritas, eſt, prima veritas, & veritatis omnis fons limpidiſſimus ; ἡμεῖς δὲ πόλλοι κραδίᾳ πλανώμενοι, ſpiritus quidem ſumus, ſed ſpiritus carni immerſi, imò quaſi in carnem converſi ; & veri extincto lumine errorum tenebris cooperti ; quodque adhuc veritati inimicum magis, ficta in iis & fucata omnia ; οὐδὲν ὑγιὲς, [*ſimplicis & ſinceri nihil*] Spiritus itaque illius veritatis ſupremæ cultores nos quam incongrui σάρκινοι καὶ ψευσαὶ. Accumulemus licet preces & jejunia, manibus certè impuris, quibus ea offerimus, inquinata ſacrificia noſtra omnia Deo quam ingrata & gravia, quòque multiplicentur uberiùs, eò quaſi ſub adaucto onere conqueritur magis Deus noſter purus & ſanctus. Quemadmodum de populo olim ſuo per Prophetam. *Ferias* (inquit) *veſtras odit anima mea, laborioſæ mihi ſunt, & defeſſus ſum ferendo, propterea expandentibus vobis manus veſtras occulto à vobis oculos meos, & quaſi nauſeabundus averſor, ſed ſi vos lavetis, & purgetis tunc venite & diſceptemus.* Quaſi diceret, tunc colloquamur,

Joh. 4. 24.

Iſai. 1.

&

& res nostras, si quid litis sit, amicè disceptando componamus, ut querelæ in amplexus transeant, & delicta omnia oblivione gratuitâ in perfectam innocentiam; & *Licet fuerint peccata vestra velut dibapha, tanquam nix exalbescent, etsi reatu supra coccum rubeatis lanam candore superabitis, lavate vosmet & ego insuper lavabo, & sordes vestras expurgatissimè abluam.*

Quo vero nos utili huic planeque necessario purgandi cordis operumque negotio, & instructiores & intentiores simus, sacræ illi sententiæ paululum immoremur, *Psalm.* scil. 119. v. 9. *Ecquo purgabit Juvenis semitam suam?* Respondetur, *Observando illam secundum verbum tuum.* In quæstione occurrunt varia.

1°. Rem esse ὁμολογουμένως pulcherrimam longè & optatissimam viæ, seu vitæ puritatem, quæ ut ab ipsâ scaturigine incipiat omninò necesse est, à corde, *scil.* unde, ut loquitur *Solomon, prodeunt & emanant egressus vitæ.* Beatos illos pronunciat psalmi initium, *qui integri, seu puri viâ sunt, qui ambulant in lege Domini.* Ps. 73. 1. *Deus benignus est* Israeli, *puris animo.* Et Redemptor noster Matth. 5. *Beati puri corde, illi enim Deum videbunt.* Nec alia est genuina animæ pulchritudo quam hæc ipsa puritas, & sanctitas, hæc magni sui conditoris vera imago; aurea hæc corona quæ homini miserrimè labenti capiti delapsa est, adeo ut lugentes, heu! quam merito dicamus, *væ nobis quia peccavimus.* Et hoc unum est quo totius Religionis omnia mysteria, præcepta omnia universim connituntur, ut humani generis alicui saltem parti restituatur hæc

corona, & imago refingatur, cujus quidem supremum complementum, æternumque firmamentum speratæ illius, quò aspiramus, felicitatis & gloriæ magnam certè partem constituet. Tunc dilecto nostro capiti pleniùs conformes, & similes nos fore confidimus. Atque etiam in viâ tantò ei similiores sumus, *pulchro illi præ filiis hominum candido & rubicundo,* quo divino charitatis ardore, unà cum castitatis candore commisto, animas habemus altiùs & locupletiùs perfusas. Elegit nos in sanctitatem misericordiarum Pater, ad nos purgandos sanguinem suum semel in terris effudit, & spiritum suum indies è cælis effundit Dei Filius in secula benedictus.

Rem autem ipsam in se spectando, quis est qui sordes, & squalorem, etiam naturâ stimulante, non aversetur, nitoremque corporis & puritatem malit, anima autem quanto nobilior tantò ejus pulchritudo & puritas optatior: similiter in itinere quovis faciendo quis non planam nitidamque semitam, lutulentæ & confragosæ anteferat. Vitæ autem via (quod in aliis non contingit) talis planè erit, qualem ipse volueris & feceris. Σὺν Θεῷ, *scil.* & aspirante illius gratiâ purgat vir pius viam suam; impuri autem & suilli ingenii homines, quibus cæno volutari in deliciis est, ubique fieri sordidi sui voti compotes paratissimum est: Vos autem spero illud dedecoris brutissimi dedignantes huic ipsi quæstioni præ aliâ omni studiosissimè insistetis, quâ ratione etiam juvenes, & pueri viam suam purgare, & a cœnosis vulgi semitis deflectentes pratis inambulare amœnioribus possint.

2. *Obs.*

2. *Obs.* Puritatem non esse obvium quid & casu non quærentibus contingens, sed egregiæ & artis & industriæ negotium. Hinc insuper discatis & juvenum seu * puerorum viam hâc curâ plurimum egere: Est quidem aliquâ ratione juvenilis institutio expeditior nonnihil, & facilior, quod viis turpibus & pravis nondum assueti sint, nec habitudine obfirmati; sunt tamen & alia quæ illius ætatis puritatem incontaminatam difficiliorem reddant, & præcipuè quidem ipsa ejus ad externa & ambientia quælibet, potissimum autem ad deteriora imbibenda facilitas, exempla & incitamenta vitiorum & abundantius eos circumdant, & promptius lubentiusque arripiuntur.

* vocab. Hebræ. puerum significat.

Verum utut sese habeat, vel corrumpendæ, vel corrigendæ & purgandæ juventutis & pueritiæ facilitas vel difficultas; hoc certè ex quæstione, prudenter sine dubio propositâ constat, intra rerum & possibilium & idonearum fines hanc rem consistere: nec adeo effrænem esse juventutem, adeove ineptam vel ipsam pueritiam, quin aptis artibus ad virtutem & pietatem veram flecti & formari possint. Sit juventus ἀχάλινος, ἀδάμαστος [*effrænata, indomita*] & insano quodam impetu in vetita ruens; sunt verba & voces quibus hunc lenire furorem possis, imò, quibus ipsa seipsam domare possit & componere, *observando se, viamque suam secundum verbum tuum*: illud, *scil.* verbum unicum verba habet illa omnia & voces ad affectus purgandos, motusque animi sedandos non aptas solum, sed & vi quâdam divinâ mirificè efficaces. Et quod de

Spartâ

Spartâ olim ejusque Disciplinâ, de lege Divinâ & verâ Religione multo verius dicatur illam egregiè Δαμασίμβροτον [*mortalium domatricem*] esse. Atque hæc ad responsionem nos rectâ ducunt, *Quomodo purgabit*, &c. *Observando illam secundum verbum tuum.*

Non est itaque hoc præstandum secundum Philosophiam nostram; sed secundum verbum tuum, O Lux, & veritas, & puritas æterna! Habet quidem etiam Ethnicorum philosophia moralis monita quædam & præcepta non contemnenda; sed illud certè quatenus verbo huic legique Divinæ sunt consentanea, insciis licet ipsis Philosophiæ magistris; sola autem perfecta & per omnia amplectenda Ethica, est doctrina Christiana. Hoc est quod antiqui Ecclesiæ doctores in Religionis nostræ debitum honorem asserunt & probant. Qui autem ætates suas in Philosophiæ studio conterunt, nec alium quemque, nec seipsos, si natura paulum obstet, facere possunt meliores, & sapientia eorum, ut plurimum efficiat, abscondit potius vitia quam exscindit; pauca verò Dei præcepta sic totum hominem immutant, & abolito vetere novum reddunt, ut non cognoscas eundem esse. Et secundum illius normam quicunque vestrum ad hanc mentis & semitæ puritatem aspiratis, vosmet & omnia vestra quam potestis ordinatissimè exigite. Nec durum hoc dictum putetis: nihil enim in se habet injucundi puritatis studium, nisi cuiquam grave sit Deo assimilari.

Cogitate

Cogitate jam, juvenes, imò & qui sine injuria pueros vos dici patiemini, Cogitate, inquam, quæ sit vera omnique studiorum ardore digna sapientia, quâ & senioribus, si vultis, præluceatis; æmuli sitis duplicis in hisce verbis conjunctionis, & a posteriori certè dependet prior, uniatur cum verbo divino sollicita viæ vestræ observatio, eâque ratione (quod rarum est) cum juventute & pueritiâ ipsâ puritatem componetis, sit omne præceptum & verbum divinum pabulo vestro, oculisque ipsis, & vitâ vobis charior.

Præ-

Prælectio Vigeſima Quarta.

Ante Sacram Synaxin.

PRudentis monitum eſt, *Tecum habita*, quod licet pauciſſimi faciant, mirum tamen eſt, nec eò pleroſque poſſe adduci, ut ſeſe nonnunquam ſaltem inviſant, ſed ſecundum ſapientis Hebræi dictum, *Oculi ſtulti ſunt in extremis terræ.* Mentis humanæ proprium & egregium munus in ſe reflecti, & nos male ſani hoc ſupremi Conditoris donum, & naturæ noſtræ decus neglectui habentes, belluinâ incogitantiâ vitam tranſigimus. Felicem certè ſe reputaret, qui non ſolùm ipſe ad interiora converſus, animam ſuam ſcrutaretur ſedulò, eamque ſeipsâ indiès meliorem purioremque reddere conaretur, ſed & alios, quibuſcum verſatur, ad laudabilem hanc induſtriam monitis opportunis, acribuſque hortamentis excitaret. Atque hoc quidem, licet nunquam intempeſtivum, aptius tamen multò erit, arreptâ hâc occaſione, apud vos attentare, cum non ignoretis magnum eſſe Canonem Apoſtolicum omnes ſpectantem ad celebranda divina myſteria vocatos, *Ut ſeſe unuſquiſque exploret, & ſic de pane illo comedat, & poculo bibat.*

1 Cor. 11. 28.

Nolo equidem fuſiorem myſterii explicationem aggredi; hoc tantum moneo duplicem eſſe διάκρισιν ad ſalutarem illius uſum, & κοινωνίαν omninò neceſſariam: Primam quidem animarum noſtrarum,

nostrarum, & corporis Dominici alteram. Quas quidem & sub eodem vocabulo arctissimè connectit divinus Apostolus. Exploratio quidem nostri τὸ δοκιμάζειν verbo insignitur, sed statim ipsum nosmet dijudicandi vocabulum subjungit, εἰ γὰρ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν [*Etenim si nosipsos dijudicaremus.*] cum continuò illud alterum interseruisset sub eâdem voce τὸ διακρίνειν τὸ σῶμα τοῦ κυρίου [*discernere, seu, dijudicare corpus Domini*] Atque hoc est quod hujusce tantæ dignationis indignos reddit quam plurimos, quod cæleste hoc convivium accedentes, nec ipsum, nec seipsos ritè dijudicent. Sed ut nosmet dijudicemus, prævium illud nostri examen instituamus necesse est. Et certè ut animos vestros ad hoc interius sui examen applicetis, multò libentius suaderem, & O utinam persuaderem! quam aride memoriæ vestræ in recitationibus specimini exigendo inhærerc.

Expendite itaque vobiscum, & seriò cogitate quantæ dementiæ, quanti furoris cum celsissimâ Dei Majestate nugantèr agere, infinitæque sapientiæ vecordium & stultorum offerre sacrificia? Siccine audebimus vermiculi Omnipotentem Regem παραζηλοῦν [*ad æmulationem provocare*] quasi illo validiores, & in illius potentiam quasi adversâ fronte ultrò incurrare, cujus vel leviissimus tactus nos in pulverem comminuat? An nescimus eundem Deum nostrum, qui humili pietate colentibus lux est vivifica & salutaris, nihilominus impiis & profanis omnibus, impuro corde manibusque illotis sacra temerantibus *ignem esse consumentem*? Eosque ipsos in Ecclesiâ suâ po-

tissimùm, & in officiis divinis versatos, qui illum tanquam puram lucem non agnoverunt, tanquam flammam ardentem ineluctantèr sensuros? Lætentur coram Deo & exultent Sancti ejus, hoc etenim non solum permittit ipse sed & jubet, meminerint tamen etiam sanctissimi, imò quò sanctiores tantò altius animis infixum hoc sentient, adeò ut illius oblivisci omninò non possint, lætitiæ illi sanctæ & spirituali timorem etiam sanctum & tremorem attemperandum, ὄμμα μέγα τρομεῶμδν Magnus est Deus noster & sanctus, quem & Angeli verentur. Illi appropinquent Sancti ejus, sed humiles & tremuli; ignavi autem & sordibus immersi, affectibusque impuris securè & placidè indulgentes, nec omninò appropinquare audeant: si cui tamen etiam inquinatissimo ardens colluvionis suæ odium & sanctitatis desiderium oboriatur; ecce fons apertus est vivus & purus, cunctisque sordibus abluendis, ac languentibus & sitientibus animabus reficiendis aptissimus. Et vos ultrò hortatur & vocat, animosque addit vivus ille & perennis puritatis & gratiæ fons, *Venite omnes qui sititis* &c. *Omnes*, inquit, *à patre mihi donati ad me venient, & venientem ego nequaquam repellam, aut ejiciam.*

Joh. 6. 37.

Interrogate itaque vosmetipsos, & quid velitis, & quales sitis ad mensam illam sacratissimam accedentes? Quo tendis, dicite, quid quæris anima mea? Supinissimæ enim socordiæ est & stultitiæ, rem tantam & tam seriam nullo fine, nulli bono, adeòque nec omninò seriò, sed velut non agentem agere; quod tamen magnis hominum

num catervis ad cœtus sacros, & ad hanc etiam synaxin confluentibus adhæret. Et quid mirum nihil eos invenire, qui prorsus nihil quærunt, & portum nullum petenti nullum spirare ventum secundum; moris assueti torrenti sese tradunt, nec cursum aliquò dirigunt sed fluctuant, & quo ferantur nesciunt, vel si quo conscientiæ stimulo cogantur, cæcus est quidam motus & inconditus & ultra sacrorum extimam superficiem nihil cogitans. Vos autem (quæ Angeli vox fuerit) *qui Jesum quæritis*, ne metuatis, illum certè invenietis, & in illo omnia: *complacuit enim patri ut in eo inhabitaret plenitudo omnis*; adeo ut nil in eo vacui sit, & extra eum vacua omnia, & inania, Illum toto pectore amplectamur, illi innitamur unicè. Col. 1. 19.

Extinguat in nobis mors ipsius, quam hoc mysterio commemoramus, terrenos affectus omnes; illiusque virtutem Divinam nos in sanctam ipsius similitudinem conformantem sentiamus, & versus patriam cælestem, velut ab ipso renovatis viribus, & firmatis acceleratisque gressibus illum usque sequentes contendamus.

Omnes autem ex æquo hæc cura spectat, ut cordis purgandi, & vitæ ad normam Evangelicam instituendæ seriam ineant rationem. Magnus etenim & genuinus hic omnis sacri cultus & rituum omnium scopus est, licet pleraque hominum pars cum cortice hæreant, nec in reliquis solum vitæ negotiis, sed & in ipsa Religione non nisi umbras amplectantur. Preces habemus publicas, & conciones frequentes,

& sacramenta solennia; si quis autem inter hæc omnia Christianæ fidei veros vivosque characteres, & in tanta comitantium turbâ Magistri illius summi in vitæ tramite veros sectatores quæritet,

Apparent rari nantes in gurgite vasto.

Quod de celebri illâ urbe quidam, *se in ipsâ Româ, Romæ nihil invenisse*, dixit, quam nimis verè in tantâ apud nos Religione, nihil ferè Religionis, nisi eam verba putemus ut lucum ligna. Sin autem in magnâ peccatoris puritate, & humilitate non fictâ, & fraterna charitate, nobilique carnis & seculi contemptu consistat, πεπότε ἡμᾶς κατέλιπεν. Vos autem, Adolescentes, si vultis seriò rem agere, nonnihil & temporis & curæ impendatis necesse est, nec enim tanta bona vel casu, vel in transcursu obvenire somnianda. Si renovanda est sequentis vitæ ratio, anteacta certè examini subjicienda est, magnâ enim ex parte consilium futuri ex præterito evenit. Felix & sapiens qui frequentèr imò quotidiè sua facta & dicta revolvit, tantò is certè facilius & felicius hoc idem præstabit, ubi aliquantò solennius faciendum est. Qui itaque quam suave sit hoc opus, & quantum habet utile dulci permistum experti sunt, quotiescunque repetendum est, alacri animo excipient; reliquis autem semel necessariò inchoandum est, necessariò, inquam, modò iram effugere futuram

futuram, pacemque & salutem consequi necessarium dici permiserint. Operosum fortè & torpori nostro injucundum videbitur negotium Resipiscentia, & durum dictum, pœnitere; sed perire, durius: homini autem peccatori non datur tertium: edixit ipsa veritas, alieni exitii exemplum narrantibus, & *vos*, inquit, *nisi resipiscatis omnes itidem peribitis.* Luc. 13. 3. In idipsum quidem venit ille Redemptor ut miseros perditosque funestâ illâ pereundi necessitate eximeret; suavem autem illam & felicem resipiscendi necessitatem nullatenùs abstulit, imò ut cum gratiâ & salute conjunctissimam intulit & imposuit, eumque connexum non solum eâdem cum Præcursore suo sententiâ, sed & iisdem planè verbis ipse prædicavit. *Resipiscite, appropinquavit enim regnum cælorum*; sicut & aliàs se eo quidem fine venisse asserit, *ut vocaret non justos, sed pecatores*; eos autem quo vocet subjicit, peccatores vocat, verum non ad peccandi licentiam, sed à peccato *ad resipiscentiam*; Et sanguis ipsius in cruce effusus, balsamum illud toto *Gilead*, totâque *Arabiâ*, omnibusque totius orbis myrotheciis pretiosius, non nisi contritis cordibus sanandis destinatus est. Matt. 4. 17. Matt. 9. 13.

Sed heu! magna & misera tum peccati, quo involvimur, tum impœnitentiæ, quâ ei immoramur, causa est densa illa, quæ mentes nostras possidet, Dei ignoratio. O æternam illam & infinitam paritatem! Si scirent homines, si vel tantillum scirent quam nos ei ingratos & inimicos

inimicos reddat immundities omnis, sanctitas autem quam similes & amabiles, hoc unum certè toto animi nixu, hoc studiis diurnis nocturnisque contentissimè prosequerentur, ut secundum Divinum Apostoli monitum, *sese ab omni carnis & spiritus inquinamento repurgantes, in timore Dei sanctimoniam perficerent.*

2 Cor. 7. 1.

Oratio

Oratio Paræneticа

Ad ſtudioſam Juventutem a feriis reverſam.

HUC nos tandem reduxit, nonnullos autem jam primum adduxit, eadem illa manus Suprema, quæ magni hujus τῦ παντὸς habenas moderatur, quæ ventos tumidos, & mare temperat, quæ gentibus & regnis bellum pacemque pro libito diſpertit. Magnus ille rerum pater & Dominus grandiora illa dum gubernat, puſillum certè hunc gregem non deſpicit, nos modo illum ſuſpiciamus, & ut benignus beneficuſque interſit humiles ſupplicemus: imò intra nos, & in pectoribus noſtris habitare non dedignabitur, ni illi nos male ſani & bona ignorantes noſtra, introeunti aditum præcludamus. Celſiſſimus eſt, & tamen cor humile pro gratiſſimo in terris domicilio eligit: ſuperbos autem & inflatos, qui ſic infra ſe poſitos intuentur, ille viciſſim velut è longinquo aſpicit & deſpicit. Sanctiſſimus eſt, & pectora niſi terrenorum affectuum inquinamentis repurgata non incolit. Utque illa ſacra ſint, & illius verè ſacræ Majeſtatis capacia, luſtrentur neceſſe eſt. *An ignoratis*, inquit Divinus Apoſtolus, *vos, etiam corpora* 1.Cor. 6. 19. *veſtra, Spiritus Sancti templa eſſe*, & illa ideo ſancta & pura conſervanda: mens autem intus habitans ſanctior adhuc ſit, utpote templi illius & numinis Sacerdos, ſacrificium & ſuffitus ſuaves, affectus pios, & obedientiam alacrem, preceſque

precesque & laudes divinas jugi ac indefessâ pietate offerens.

De studiis vestris & eruditione exoticâ nolo multis vobiscum agere. Perexiguum est fateor quod sciunt, qui inter literatos, tum studiosissimi omnium, tum ingeniosissimi sunt. Cum tamen linguarum & scientiarum quantulacunque peritia nostræ hujusce familiæ, & curriculi hujusce vestri negotium sit, agamus, quæso, ut monent Hebræi, *Opus diei in die suo,*

Tempus nam tacitum subruit horaque
Semper præteritâ deterior subit.

Philosophiam prosequimini non garrulam & sterilem, sed solidam & veram; non in verbis & rixis infinitis fluctantem, sed in res ipsas penetrantem, acriter enim monuit, qui dixit φιλοσοφία Ειλλήνων λόγων ψόφος. [*Græcorum Philosophia verborum strepitus.*]

Qui autem philosophamini, memineritis interea vos non adeo severas colere musas, quin simul & disertos esse liceat, imo expediat. Ad hoc itaque vosmet pari passu exerceatis velim, tum ut rerum scientes ac periti sitis, tum ut de rebus sic cognitis sensa animi commodè expromere, verbisque & sententiis aptis exprimere possitis, sine quo scientia omnis sepultæ inertiæ paulum distabit.

Et hujus quidem συζυγίας non solum Rationem magistram, sed & ipsum *Aristotelem* authorem habetis, cujus (ut ferunt) mos in docendo hic fuit, ut in scholâ deambulando manè Philosophiam doceret, ac rationes eas quas ἀκροαματι-

κας

ἡλικία ætas illa vocare conſuevit, idque agebat uſque ad horam unctionis & gymnaſticæ exercendæ μέχρι τοῦ ἀλείμματος; a prandio vero diſciplinas tractabat amœniores, Juveneſque ad theſin rhetoricè declamare jubebat.

Sed ut ad mea revertar, nam ut verum fatear, reliqua omnia ἀλλότρια habeo, quicquid de cæteris agatis, ſanctæ ac Chriſtianæ Philoſophiæ primas date, quæ vera prima eſt & κεφαλὴ ἔχουσα, quippe quæ illum, in quo latent reconditi omnes ſapientiæ theſauri, ὡς κεφαλὴ κρατεῖ: quod de Chriſtianorum quorundam ſpuriorum circa inanes quaſdam ſuperſtitiones & obſervatiunculas Philoſophantium doctrinâ negat Apoſtolus. Hanc colite, inquam, ſacram ſapientiam cælitùs demiſſam, ἐν ταύτῃ ἐσὲ, cujus & myſteria altiſſima, & præcepta puriſſima ſimul ac placidiſſima. Et in hoc quidem ſtudio non oberit tibi ingenium obtuſius, modò adſit propenſi animi ὁρμὴ, & deſiderium ardens. Hîc ſicubi aliàs judicium eſt, ἐαν ἦς φιλομαθὴς, ἔσῃ πολυμαθὴς [*ſi avide didiceris, multa diſces.*] Humanam enim Philoſophiam quidam pertinaci licet induſtriâ, ut faſtidioſam tamen dominam fruſtrà ambiunt, Divina autem etiam fatuos ultrò invitat. *Iſocrat. ad Dem.*

Atque hoc quidem tardioribus, & in ſcientiis humanis etiam per improbiſſimum laborem minus proficientibus levamento & ſolamini non exiguo eſſe poterit, doctrinam hanc cæleſtem licet altiſſimam, infimis tamen & humillimis non ſolum non imperviam eſſe, ſed & illos lubentiſſimè admittere, & amiciſſimè amplecti, doctiſque & elatis anteferre, & non rarò in altiores ſuæ

cognitionis gradus provehere, ſecundum illud Pſaltis, *Lex DEI pura oculos illuſtrans, & ſapientiam præſtans etiam imperitis.* Vos itaque quos reliquis in ſtudiis ἀελλόποδες nonnulli longis intervallis à tergo relinquunt, recolligite animos, & ad illud quicquid eſt dedecoris eluendum, & quicquid eſt triſtitiæ diſcutiendum, huc confugite: non poteris fortè ad par cum aliis eloquentiæ aut philoſophiæ faſtigium aſſurgere, ſed quid obſtat, quæſo, quin æquè ac quiſquam alius, pius ſis & modeſtus, humilis & manſuetus, ſanctus ac purus corde, & ſic verè beatus poſt paucos dies plenâ illâ DEI viſione, inter Angelos & Sanctos DEI æternùm victurus.

Pſ. 15.

In hâc autem ſapientiâ ſi felices progreſſus facere avetis, omnibus certè carnis ſeculique illecebris bellum indicendum eſt, quæ animos enervant, & vires frangunt, & ad doctrinam hanc quam maximè puram & immaculatam imbibendam ἀμύσους planè, & ineptos efficiunt. Et quanti ſtuporis eſt, bona, ſi modo bona dicenda, tam evanida tamen & fugacia, tam avidè capitare. τὰ ἄνω καὶ κάτω φερόμενα, καὶ περιτρεπόμενα, καὶ πολὺν ληφθῆναι ἀπόντα. Meritò exclamat vir in pietate egregie doctus, *O qui omnem vanam ſollicitudinem amputaret, & ſalutaria duntaxat ac divina cogitaret quantam quietem & pacem poſſideret!* Et pax certè eſt quam poſcimus & quærimus omnes, viam autem pauciſſimi, & patet tamen. Sed quid mirum eſt, cæcos & ſine duce palantes à viâ licet apertiſſima aberrare. Habemus autem nos & feliciſſimum & fortiſſimum Ducem, illum ſequamur unicè, quem qui ſequitur non ambulabit in tenebris.

Ore-

Oremus.

DEUS invisibilis omnia videns, Lux æterna, cui omnes tenebræ lux sunt, & cui conjuncta omnis alia lux nil est quam tenebræ. At mentis nostræ acies obtusa lucis tuæ inaccessæ plenos & apertos radios ferre non potest; nec tamen sine aliquâ Cælestis hujus emissione gressus nostros dirigere, & versus illam plenam lucis patriam progredi poterimus. Placeat itaque tibi, Pater Luminum, *veritatem & lucem tuam emittere, ut nos ad montem sanctitatis tuæ rectà deducant. Tu bonus es, & boni fons, da nobis intellectum ut servemus mandata tua. Satis est & verè nimium quod anteactæ vitæ nostræ umbras insequendo perdidimus; reduc animas nostras in semitas vitæ, & illarum mirabilis dulcedo terrenas omnes voluptates tam longè superans fortitèr & suavitèr nos teneat, ne ullis seculi aut peccati blanditiis illecti recedamus. Dele, precamur, ex animis nostris impuras omnes imagines, ut pulcherrima tua, & sanctissima Imago nobis intus renovetur, & te contemplando crescat in nobis quotidie divina illa similitudo; cujus tandem perfectio in plenâ illâ, quam speramus, visione nos in æternum beatos efficiet. Donec autem aspiraverit exoptatissimus ille dies, & aufugerint tenebræ, adsit nobis Spiritus tuus, ejusque divinam gratiam præsentem & efficacem sentiamus, quæ nos continentèr regat & sustineat, ut conatus nostri omnes tum in hoc cœtu, tum per reliquam vitam beatissimi nominis tui honori inserviant,* per Dominum Nostrum Jesum Christum, *Amen*

R^mi. D. D.

ROBERTI LEIGHTON

Archiep. GLASGUENSIS,

PARÆNESES,

AD

Gradus Magiſtralis in artibus CANDIDATOS in Comitiis Academicis

EDINBURGENIS

Habitæ.

Paræneſis Prima.

DE pleriſque humanæ vitæ negotiis, iis etiam quæ habentur ſumma, & ſummo cum ſtudio ac ſtrepitu geruntur, ſi, quod intimè ſentio, liberè eloqui fas ſit, hoc ferè eſt quod dixerim, *Magno conatu magnas nugas*: ſin autem hoc quaſi jam paulò importunius, & velut in ſolennitatis hujus veſtræ contumeliam dictum gravatim accipiatis, eò tamen faciliùs ignoſcetis, quod unà cum philoſophicâ hâc veſtrâ, Magnatum itidem & Principum concilia ac πανηγύρεις celeberrimas, & cum laureâ hâc veſtrâ illorum etiam aureas coronas in unum faſciculum cogam, & καπνοῦ σκιᾶς οὐκ ἂν πριάμην. [*nihili quidem emerem*] Maximorum etiam Ducum & Regum quantâlibet cum magnificentiâ & φαντασίᾳ ornentur triumphales, aut inaugurales, aut nuptiales pompæ; tamen (tanquam hoc ipſo veri totius eorum falſæ, & pictæ, & bracteatæ fælicitatis Icones ſunt) dum ſpectantur aufugiunt, eaſque a tergo & perquam brevibus intervallis eorundem funebres inſequuntur, quæ quidem mortis ſunt in triumphatores ipſos triumphales: tranſeunt ſcenæ, tranſeunt & actores; & tranſeunt quidem grandiora illa mundi inanis ſpectacula. Nos, ut vineta cædamus noſtra, propiori hoc intuitu contemplemur, & meminerimus hanc, quam vocatis lauream, quàm brevi ſequuturæ ſint cupreſſus, & quam multi, qui has ipſas, quas nunc agimus partes, ſuâ horâ egerunt, jamdudum peregerint & exierint, & longæ traditi ſint obli-

vioni,

vioni, & quam denſo agmine ſubſequens jam-jamque ſuccreſcens ætas etiam nos in eandem lethen quaſi protrudat, ipſa etiam nos impellendo eodem ſimul paritèrque feſtinans. Somnia ſunt hæc quæ videmus, & quæ agimus, & quæ ſumus, quod qui non ſentiunt, ideò eſt quia dormiunt adhuc, nec eſt niſi animi experrecti hoc dignoſcere, & hæc noctis ἐμπαίγματα [*ludibria*] videre & ſpernere. Hiſce quidem interea & hujuſmodi pro more formulis morem gerere nil vetat, fiat modo tanquam aliud agentibus, aliòque altiùs proſpicientibus. Ecquid quæſo eſt cui anhelis votis & ſtudiis toto quadriennio aſpiraſtis? Ecce pileum, & titulum, & præterea nihil. Sed hoc fortaſſis ægrè ferentes, tacitâ licet & intus repreſsâ epanorthoſi ἐυφήμειν jubebitis; quin & ipſe lubens parebo, vel ultrò corrigam. Non ſunt levia hæc munuſcula ſudoris veſtri & ſtudiorum merces præcipua & ſcopus, ſed inſignia tantum, & πεμήρεια honoraria eruditionis illius & ſcientiæ, quâ, exantlatis annorum horum laboribus, imbutæ ſunt animæ veſtræ. Sed & hoc quantumcunque eſt eruditionis, quo provecti eſtis, ſeriò reputetis velim, quam exiguum ſit & penè nihil, imo ſi cum eo quod neſcimus conferatur, nihilo ipſo immenſum minus: hoc certè ſciolorum eſt, & inanis indoctæque mentis indicium, ſcientiæ opinione inflari; magni ex adverſo profectus & doctrinæ ſignum eſt, indoctum ſeſe & ignarum perſentiſcere. Οὗτος σοφώτατος ὅστις ἔγνωκεν ὅτι ἠδέν ἄξιος ἐστὶ πρὸς σοφίαν [*Ille ſapientiſſimus eſt, qui ſcit ſe ad ſapientiam conſequendam ineptum.*]

Plat. apol. Socr.

Utut

Utut ſit, ſcientias & artes has, quas colitis, quod ad vitæ commoda & emolumenta inertes ſæpius, & inutiles, & ſteriles prorſus comperimus; & liberaliùs ferè agitur aliis cum artibus illiteratis & illiberalibus, imò & illicitis, quam cum his quas liberales vocamus.

Qui pelago credit, magno ſe fœnore tollit:
Qui pugnas & caſtra petit, præcingitur auro:
Vilis adulator picto jacet ebrius oſtro;
Et qui ſollicitat nuptas, ad præmia peccat.
Sola pruinoſis horret facundia pannis,
Atque inopi linguâ deſertas invocat Artes.

Cum tamen nonnunquam feliciùs cedat, vos ut opinor (Ingenui Juvenes) de ſorte veſtrâ ſpes alitis meliores; nec repugno equidem, hoc tantum ſalubri monito lubens illas temperarem, baculo arundineo ne innitamini, nec ulli incertæ, & fragili, fallacique ſpei ſeſe committat animus, cui pax ſua, & vera magnitudo, ac εὐθυμία in pretio eſt. Hoc enim pacto ſolum ferè humanum genus verè ἑαυτοντιμωρεύμενον evadit, futuris quippe ſemper inhiantes multa nobiſmet & magna incaſſum pollicemur, quibus, ita ut fit, plerumque excidentes ſtolidam voluptatem dolore conſimili luere neceſſe eſt. Sic quidem pleriſque hominum miſeram hanc ætatem falſa gaudia & veri cruciatus, ſpeſque ac metus æquè inanes totam pertexunt, hæc inter dubii vivimus & morimur.

Sed pauci (heu pauci!) nonnulli tamen, quibus ſanior mens eſt, cæleſtibus intenti bonis, vilia

hæc & caduca excelſo animo calcare, & proterere geſtiunt, totiſque viribus ac ſtudiis in hoc unum connituntur, ut partem ſui diviniorem à terrâ & carne ſevocantes, puritate, & pietate, & familiari rerum divinarum contemplatione, ſanctiſſimo ac ſupremo DEO, Spirituum Patri, aſſimilare & unire poſſint. Atque hoc unum eſt certè, cujus nobiliſſimâ ambitione animas veſtras accenſas velim, & quamcunque demum ſtudiorum vitæque rationem amplectamini, huic uni ſtudio indeſinenter incumbatis hortor & obſecro: fugite, ſi quid me auditis, procul fugite eriſticam & rixoſam Theologiam, quæ ſterilis λογομαχία, & matæologia potius dicenda.

Ulteriora captant uſque & ſeſe incaſſum torquent ferè omnes, nec eſt inter hæc requies noſtra, ubi ſeu inſtabilibus & fluctuantibus aquis vanitatis diluvio cooperta ſunt omnia; anima autem circumvolitans, & ubi pedem figat fruſtra explorans, miſerrimè & dies ſuos, & operam, & ſeipſam perdit.

——Quæſitis diù terris ubi ſiſtere poſſit,
In mare laſſatis volucris vaga decidit alis.

O! quanto potiora ſpinetis iſtis ſunt amœna illa Evangelicæ doctrinæ prata, quibus utile dulci permiſtum eſt, unde pacis æternæ viam, & divitem ſpiritus pauperiem, & pulchram cordis puritatem, & ineffabilem charitatis, humilitatis, & manſuetudinis dulcedinem addiſcatis. Quibus quidem inſtructæ & ornatæ mentes veſtræ, etiam inter vitæ hujuſce terrenæ ſtrepitus & tumultus jucundiſſimâ

jucundiſſimâ fruentur tranquillitate, eritiſque vos, quod hodierno veſtro nomine O quanto ſublimius & felicius eſt! (ut aptiſſimo *Tertulliani* verbo utar) *æternitatis Candidati.* Et ſupremus ille dies, quem ſeculi hujus mancipia reformidant, vobis vero felix fauſtuſque futurus eſt; vos, *ſcil.* è tenebroſo carcere in lucem pleniſſimam emiſſurus.

Oremus.

CLariſſime DEUS qui totam hanc machinam, omneſque ejus incolas viſibiles & inviſibiles ſolus condidiſti & gubernas, cujus unius nomen mirabile eſt, & immenſis laudibus efferendum, omnique & laude & admiratione majus. Laudent te cælum & terra, & omnia elementa; Laudent te tenebræ & lux, omneſque dierum, & annorum, & rerum omnium vices; Laudent te Angeli, & Archangeli, totaque beata curia cæleſtis, cujus hæc ipſa beatitudo eſt, quod inceſſanter laudibus illis celebrandis occupetur. Fatemur, Domine, nosmetipſos omnium quidem indigniſſimos qui te laudemus, ſed & omnium tamen devinctiſſimos, imò & quo indigniores, hoc ipſo tanto devinctiores. Et ab hoc munere qualeſcunque ſimus, nec nobiſmet temperare poſſumus, imò nec debemus. Benedicant tibi animæ noſtræ, & interiora noſtra omnia nomini ſanctitatis tuæ, qui peccata noſtra omnia condonas, & morbis noſtris omnibus mederis, qui reducis à foveâ animas noſtras, & benignitate, & miſericordiâ coronas. Scrutaris tu, Domine, & pernoviſti intimos cordis receſſus, preces illas, quas cordis voces & vota eſſe perſpicis,

noli aversari, hoc autem unicè petunt, ni & nos usque fallant, corda nostra, avocentur à terrenis, & perituris omnibus, & si quid est cui pertinaciùs adhærescant, manu tuâ omnipotenti avellantur, ut tibiipsi connubio stabili jungantur in æternum, nec est ultra quod petamus. Hoc tantum Ecclesiæ tuæ nomine adjiciamus, ut alarum tuarum umbrâ protegatur, & rore cælesti ubique terrarum irrigetur, quo spiritus & intermundani odii æstus refrigeretur, & intestina ipsius, quibus multo gravius aduritur, dissidia restinguantur. Benedic Genti, huic Urbi, nostræque Academiæ, in quâ veluti in horto tibi sacro commorari digneris, Per Jesum Christum Dominum Nostrum. *Amen.*

Pare-

Paræneſis Secunda.

VUltiſne verum liberè & brevitèr eloquar? Totus mundus hiſtrioniam exercet, hanc autem fabellam veſtram quod ſpectat, prope jam eſt, ut dicatis, *actum eſt, plaudite.* Si quis autem faſtuosè leviculum hunc ἔργον ſolvere detrectaverit, certè contemptum illum facillimè contemptu reciproco excipiendo reponetis, hoc tantum dicentes, *ſua qui mirantur, in illos virus habe,* Nos hæc novimus eſſe nihil: quippe vos hoc probè noſſe, non mihi permitto ut diffidam.

Perimportunum certè foret urgentibus etiam umbris veſpertinis, vos & Auditores jam ſatis ſuperque laſſos, & audiendo prope enectos protractiore uſque ſermone diſtinere; paucis itaque unum monebo, ne ſolenne illud animorum juvenilium ἔμπαιγμα vobis illudat de novâ hâc, quam ingredimini, vitæ periodo magna quæque & jucunda ſomniandi. Circumſpicite ſi lubet, & omnes vivendi rationes vobis à fronte poſitas exploratore oculo illuſtrate. Si negotia vitæ πεφακτικώτερα, quæ vocant, amplectimini, quid aliud quam rubetum inſilitis, ubi nec ſpes quieſcendi datur ulla, nec facilis regreſſus? Sin ſtudiorum novam aliquam ordiri telam magis arrideat, heu quanto ſudore quantillum ſcientiæ, & quam ſæpe poſt ingentes exantlatos labores in fundo adhuc & nondum extracta ἐκ τοῦ βυθοῦ ἡ ἀλήθεια!

Credimus

Credimus quidem homini primitus condito inſpiratam animam origine ſuâ dignam, puram prorſus lucidamque fuiſſe: ſed heu ſobolis humanæ pater quam fuit ſubitò, & quantum mutatus ab illo! Lethifero, *ſcil.* mendaci inſubidè auſcultantem hoc momento cita mors invaſit, quâ & lucem ſeu veritatem, & puritatem, & ſeipſum, & nos unà perdidit.

Ex illo autem quid ferè inter homines doctos etiam ut haberi volunt, & ſapientes reperias, præter Andabatarum pugnas, quibus de veritate furiosè in tenebris altercantibus ipſa veritas è manibus elabitur, cujus loco umbras quaſdam, falſaſque ejus ſpecies utrinque amplectuntur, &, quod aiunt, *nubem pro Junone*,

Quam cæca autem eſt & veſanæ αὐθαδείας, (cum vel contemptiſſimas naturæ minutias totam noſtram Philoſophicam ſubtilitatem ad incitas redigere vel coacti fateamur;) velle tamen nos rerum divinarum adyta abditiſſima rimari, & decreta divina aliaque myſteria longè altiſſima noſtro modulo audactèr metiri; quo ruit humanæ mentis pervicacia, dum occultum nihil, dum nil ſibi linquit inauſum.

Vos autem (*In. Ad.*) hortor, & moneo, præcipuè qui ſtudiis Theologicis nomen daturi eſtis, diſputacis & eriſticæ doctrinæ contagioſam pruriginem procul fugiatis, quæ, ſi qua alia, vere ψευδώνυμος γνώσις dicenda. Et ne vobis hâc ex parte vulgaris illa acuminis & eruditionis opinio imponat, fidentèr aſſero, mediocris admodum ingenii eſſe argutiolas iſtas, quæ in ſcholis dominantur, intelligere & callere, ingenii autem verè magni

magni eſſe eas prorſus negligere, & ſpernere, & in purioris multò ac pacatioris veritatis luce, longè ſupra turbidam illam & nebuloſam polemicorum regionem verſari. At errores redarguere, & Sophiſtarum tela retundere, ad veritatis tutelam neceſſariam dicitis. Eſto. Diſputandum ſed paucis, nuda etenim veritas ſeipſam validiſſimè tutatur, & probè intellectâ genuinâ ſuâ luce tenebras omnes diſpellit. Καὶ τὰ πάντα ἐλεγχόμενα ὑπὸ τοῦ φωτὸς φανεροῦται [*ſed omnia illa dum à luce arguuntur manifeſta fiunt*] inquit Apoſtolus. *Rectum eſt index ſui & obliqui*, inquit Philoſophus veſter. A *Clemente Alexandrino* verè & gravitèr obſervatum. Ὅτι οἱ παλαιότατοι τῶν φιλοσοφῶν οὐδὲ ὅτι τὸ ἀμοιβαῖον ἢ ἀπαρεῖν ἐφέροντο ἀλλ' οἱ νῦν πρὸ ἔλλιπι νεώτεροι ὑπὸ φιλοτιμίας κενῆς ἢ ἀτελοῦς ἐλεγκτικῶς ἅμα ἢ ἐρεστικῶς εἰς τ' ἀχρηστὸν ἐξάγονται φλυαρίαν [*Quod antiqui Philoſophi non ad contendendum ferebantur neq; dubitandum. Recentiores autem Græcorum Philoſophi inani laudis cupiditate commoti, refellendo ſimul & contendendo ad nugas deducuntur inutiles.*] Eph. 5 13.

Una lis eſt ſeu controverſia, bellum unum nobiliſſimum & homine Chriſtiano digniſſimum adverſus hoſtes non longè quærendos, in viſceribus noſtris ingenitos, hos πολεμῶ ἀσπονδῶ ad necem uſque perſequi æquiſſimum. O! Pueri, Juvenes, ſenes, in hâc militiâ ſtrenuè pugnemus omnes; moriantur ante nos vitia, ne nos pigros, & veterno obſitos, & luto inhærentes mors opprimat, ſic enim veriſſimè & miſerrimè mors erit; quæ ſanctis, & in Chriſto victricibus, eique conformatis

matis animis vita potius dicenda eſt, ab erroribus *ſcil.* à vitiis, à malis omnibus, ipsâque demum morte plena & æterna liberatio.

Oremus.

ÆTerne DEUS, quem adorant throni, & poteſtates, Seraphim & Cherubim, Te conſitemur digniſſimum qui lauderis; noſmet ipſos autem omnium indigniſſimos, qui te laudemus. Quî fieri poteſt ut te laudent, puriſſimam & ſanctiſſimam Majeſtatem, corpora inquinata, & impuræ animæ & qui toti nihil ſunt quam mera colluvies? Et tamen quî fieri poteſt, ut te non laudent ſapientiſſimum & benigniſſimum ſuum Conditorem ac Patrem corpora, quæ adeo mirificè efformaſti, & animæ quas inſpiraſti, & qui toti quidquid ſunt, quicquid poſſident, quicquid ſperant, gratuito favori tuo unicè debent? Benedicant itaque tibi Animæ noſtræ, & omnia interiora noſtra nomini tuo ſanctiſſimo, imo dicant omnia oſſa noſtra, quis ſimilis tibi Domine? quis ſimilis tibi? Abſit, Pater optime, corda noſtra incolat quicquam, quod tibi diſpliceat: ſint velut templa tibi dicata ab omni Idolo & effigie, ab omni impuro amore & affectu terreno repurgatiſſima. Habitet & regnet intra nos Rex & Redemptor noſter dulciſſimus, totoſque nos ſpiritu ſuo poſſideat, ac per omnia gubernet. Regnum ſuum pacificum & ſalutiferum per orbem totum habitabilem de ſolis ortu ad occaſum uſque protendat.

Agnoſcant Gentes Regem ſuum, & in illo Inſulæ lætentur. Interque eas hæc, quam incolimus cum vicinis, Inſula; utque in illo verè beatæ ſint, ſceptro,

ſceptro ejus aureo ſanctiſque Evangelii legibus ſe indies pleniùs & obſervantiùs ſubjiciant. Benedic huic Genti, & Urbi, & Academiæ huic noſtræ, ſpiritus tui rore indeſinenter irrigetur, & fructus tibi gratos ubertim producat, per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. *Amen.*

Paræneſis Tertia.

PErtranſiit jam ferè & in occaſum ruit exoptatus hic vobis per totum quadriennium dies. Ecquid autem protulit quo ſinum impleat, quicunque eſt inter vos meſſorum feliciſſimus? Nolo equidem, etſi mihi paulò liberius παῤῥησιάζονται fortaſſe veniam daretis, nolo tamen ſtudia veſtra præterita, eorumque hodierna ſpecimina & inſignia nimium elevandi ipſe mihimet licentiam indulgere. Hoc certè, nec vobis (ut puto) diffitentibus, dixerim, pleraque omnia hæc quibus tam impenſè inſudamus & inhiamus, ipſamque adeò Philoſophiam veſtram, magnum illud in Philoſophia παράδοξον aſſerere, & reâpſe probatum dare, *dari*, ſcil. *in rerum naturâ Vacuum*. Et O quantum vacuum! Cum & ipſi homines nos pars ſumus non exigua. Hic autem licet pauxillum ſolennior dies, inanium tamen aliquot qui prætervolarunt dierum clauſula tantum eſt & coronis, ipſe paritèr cum illis inanis intermoriens. Sed O! quam candidus illuceſcet optatiſſimus ille DIES, in quem per omnes ævi hujuſce evanidi dies, puræ & charæ DEO mentes votis indeſinentèr aſpirant, donec aſpiraverit ipſe, & aufugerint umbræ.

Et hucuſque quidem quod aſſequuti eſtis, nihil magni eſſe, veſtrûm cordatiores ultrò faſſuros credo. Sed ex hinc fortè quaſi de integro vitam adorſi grandiora molimini, & viris digna; jam vivere & ſapere incipitis. Spes & vota diſponitis

diſponitis in artes, in opes, in honores, & bellè quidem. Unum tamen ingenioſis hiſce conſiliis & cogitatis interſperſum velim: Quid ſi mors ſuperveniat invidumque hoc votum & in longinquum ſeſe protendens artificium obliquo oculo videns interrumpat, & velut aranearum telas levi flatu diſjiciat? Nec eſt hoc adeò inſolens & prodigii inſtar, quin potius mortalium fermè omnium aſſuetiſſimum fatum. *Victuros agimus ſemper, nec vivimus unquam.* Nec ſolus *Archimedes*, ſed magna hominum pars, figuris ſuis in arenâ deſcriptis ex improviſo immoritur. O Miſeri homunciones! qui ſeſe quaſi ad metalla damnantes, hoc ſtudioſiſſimè curare videntur ne unquam in libertatem exeant. Hinc nova veteribus ſubſtituuntur negotia, & quod vere Romanus ſapiens, *Spes ſpem excipit, ambitionem ambitio, & miſeriarum non quæritur finis, ſed ſchema tantum mutatur.* Candidati laborare diſivimus, ſuffragatores incipimus: accuſandi depoſuimus moleſtiam, judicandi nanſciſcimur, & qui in alienarum mercenariâ procuratione conſenuit, ſuis tandem opibus detinetur. Dicunt nonnulli, à quinquageſimo in otium ſecedam, vel ſexageſimus annus ab officiis me demittet. Inſane! Non pudet te iſtas vitæ reliquias, & ſæcem tibi reſervare? Sed & quem tandem longioris illius vitæ prædem accipis? Et quam ſulta mortalitatis oblivio, inde velle vitam inchoare quo pauci perducunt.

Vobis opto (Ingenui Adoleſc.) ſaniora conſilia: introrſus ſecedant animæ veſtræ, & ſecum habitent, excuſſiſque omnibus, quæ circumſtant

& circumſtrepunt, tricis; expendite ſeriò longum quidem non eſſe quod decurrendum eſt reliquæ vitæ ſtadium, niſi hoc uno (quo certe in querelam longum eſt) quod malis ſit omnigenis miſeriiſque refertiſſimum, & quam nihil habeat in ſe amabile præter unicum Cæleſtis ſapientiæ ſtudium, τὰ δὲ ἄλλα τύφος. Circumſpicite & videte numquid eſt quod affectum attrahat, quin potiùs omnia quæ indignabundum avertant? In domo lites, in agris latrones, clamor in roſtris, ſcelus in caſtris, fucus in templis, dolor aut delendus error ubique. Inter divites & Magnates fictæ & leves amicitiæ, & inimicitiæ graves, invidia, fraudes, mendacia, & curæ laqueata circum tecta volantes.

Quanta autem mortalium pars cum apertis & canoris miſeriis colluctatur, quocunque te vertas, quid ferè audias præter threnos & luctus? Quot pauperum, vel quotidiani victus indigentiâ laborantium, vel ſub gravi Potentiorum tyrannide ſpiritum ægrè trahentium querelas? Quot languentium & morbidorum gemitus? Quot propinquos & caros morte abreptos lugentium planctus, qui & ipſi mox pariter ab aliis lugendi? Quàm innumera denique multiplicium miſeriarum ἀμοιβαδὴν ſibi reſpondentium antiphona? Talis autem vita, quid mirum ſi & ſapienti viro hujuſcemodi voces dolorum pondere nonnunquam exprimat,

Μήτερ

Μήτερ ἐμὴ τί μ' ἔτικτες ἔπει πολύμοχθον ἔτικτες.
Τίπτε μὲ τῷδε βίῳ δῶκας ἀκανδοφόρῳ.

Mater mea, cur me peperiſti, cum ærumnis plenum
Cur me in vitam hanc edidiſti ſpinoſam. (*pepereris.*

At Philoſophi jam vos eſtis, & inter hæc triſtia Philoſophiæ & ſcientiarum forte, quas hauſiſtis, interiori opulentiâ voſmet ſolamini. O ſcientiarum! Dic, quibus in terris? Sciamus, oro, ubinam habitent, ut eò turmatim confluamus. Novi quidem ubi ſit inanium verborum ſtrepitus, & rixantium opinionum colliſio, ubi ſub ſcientiæ titulo barbata ſit & togata ignorantia, novi: Ubi autem vera ſcientia planè neſcio. In tenebris palpamus, & veritatem ubi nam quæritantes innumeris implicamur erroribus. Sed quicquid ſit de rerum naturalium cognitione, quod ad cæleſtia & divina, benignitatis immenſæ divitias donumque amplectamur ſæti, & gratulemur quod orions ex alto nos inviſerit; Et *cum nulla* (inquit *Lact.*) *in terris eſſet ſapientia è cælo miſit Doctorem.* Illum ſequamur Ducem, quem qui ſequitur non ambulabit in tenebris.

Oremus.

INfinite, æterne, cælorum & terræ, corporumque & ſpirituum Conditor & Rex, qui immotus ipſe omnia moves, & pro beneplacito mutas, ipſe prorſus immutabilis, qui cuncta manu ſuſtines, & nutu gubernas, maxima, minima; nec maxima tibi oneri

ſunt

ſunt nec minima deſpectui. En gentes coram te, ut gutta ſitulæ, & tanquam in lance pulviſculus; & Inſulæ hæ noſtræ cum reliquis omnibus, res in conſpectu tuo minutiſſimæ. Et tamen his cætibus & negotiis noſtris perquàm exiguis intereſſe non dedignaris. Adorent te animæ noſtræ, & ad throni tui ſcabellum humillimè procumbant, gratiam continenter expetentes, & gloriam continenter offerentes. Nil tibi adjiciunt laudes noſtræ, ſed nos ipſos beant & attollunt, & Angelorum choris inſerunt, illas tamen benignâ accipis manu tanquam prima ſacrificia, & grati oderis thymiamata. Celebremus te, Domine, qui magnus es, & magnopere laudandus. Celebrent te omnes Gentes ab exortu ſolis uſque ad occaſum. Accende divini amoris tui flammis corda noſtra, ut tota tibi in holocauſta aſcendant, & nihil noſtri remaneat nobis. O! beatam tranſmigrationem, ubi cæca carnis fiducia in vivam & puram tibique ſoli innitentem fidem converſa eſt, ubi ſeculi, & noſtri amor in pulchritudinis tuæ infinitæ amorem eſt mutatus; ubi voluntas noſtra in tuam tranſiit, & abſorpta eſt tota. Fiat, Benigne Pater, *fiat, hæc enim tui ſolius dextræ mutatio eſt, quam ſentiente animâ noſtrâ, velut in templis tibi ſacratis laudes intra nos tuæ in perpetuum reſonabunt.*

Favoris tui lumine vigeat, Domine, & lætetur tota Eccleſia tua. Academiæ huic noſtræ & Urbi, & genti propitius ſis. Denſas, oramus, nebulas diſcutias, ventos & procellas compeſcas, nam & ubi maximè vociferantur ipſi & fremunt, vocem tamen tuam obtemperantèr agnoſcunt, Tu DEUS

ſolus

ſolus pacis es, qui pacem loquendo creas, atque Juſtitia & pax in mutuos occurrant amplexus efficis, a te uno pendemus, & tibi ſoli quantum poſſumus, laudem gloriamque reddimus, per Jeſum Chriſtum. *Amen.*

Paræ-

Paræneſis Quartâ.

PUnctum eſt quod vivimus, & puncto minus. Cum tamen punctum non ſit Mathematicum (ut loquuntur) aut indiviſibile prorſus nobis in minutas partes dividentibus; amplum aliquod videtur, & cmentitam ſpatii magni ſpeciem induit, imò ſecundum notionem Ariſtotelicam in infinitum diviſibile videtur. Præter vulgares illas & inanes humanæ vitæ partitiones, ſive per quatuor ætatis gradus, ſive per decadas, quæ minutiores adhuc annorum & menſium ſupputationes involvunt; magna eſt inſuper, & cuique ferè ſua terminorum ætatis ſuæ diſtribuenda varietas, diverſis ex negotiis, & ſtudiis, & caſibus, & vitæ toties mutatâ ratione reſultans. Nec dubito quin vos (*Stud. Ad.*) hunc ipſum temporis articulum tanquam novæ periodi vitæ ſeu ætatis initium intueamini; & per me quidem licebit, modò hoc ſimul ſeriò cogitetis, quam evanidum, quam nihil ſit totum hoc, quicquid ævi eſt, quod degimus. Et in quaſcunque particulas diſtinguamus, certè ſi miſerias, & luctuoſas vitæ calamitates ſpectemus, etiam pueri ætas nimis longa videri poterit: ſed ſi ſpatium ipſum vel annoſiſſimi ſenis, O! quam brevis eſt, & fugax vita.

Et magna quidem hominum pars ubi ſeſe jam rerum humanarum capaces ſentiunt, & virilem aliquam vitæ rationem meditantur, ſub ipſis vitæ initiis intempeſtivâ morte abripiuntur.

Et

Et hîc certè gravis eſt & Juventutis, imò & Senectutis morbus, quod deſideria & propoſita ſua homines in longinquum mittant, & negotiorum ſtudiorumque telas in multos annos ordiantur; perrarò interea atque leviter admodum recogitantes, quam inepta res ſit & fallax à craſtino pendere, & quam citò aufugiat habitus hic noſter, noſque in terram noſtram recidamus, *quo eodem die* (ut monet Regius Vates) *pereunt, & ſummorum Magnatum & Principum etiam ſapientiſſimæ cogitationes.* Hoc idcirco moneo (*Ch. Ad.*) ne talis illuſio mentes veſtras inſideat, nec enim vulgus tantùm hominum eâ laborat, ſed plerique etiam qui non ſolum docti, ſed & ſapientes haberi volunt, & habentur. Non quod vos prohibeam, imò rationibus omnibus ſuaderem potiùs, ut inſtituta & ſtudia vitæ, tum providè & prudenter, DEO duce, eligatis, tum ubi eligeritis, iis proſequendis & perficiendis ſedulò incumbatis. Hoc tantum vobis dico, cavendum ne multas & magnas in hoc ſeculo ſpes longâque ſerie complexas nectatis, quas omnes nocturnis ſomniis vaniores brevi comperietis, inſtrumento aliquo, vel agendi facultate, vel eventu optato, vel ipſo vitæ veſtræ filo illas & vos deſtituente. Et utcunque protrahatur ætas, & ſucceſſus votis continenter reſpondeant, obrepet tamen, noſtis, & memineritis velim, obrepet, inquam, & O quam cito! fatalis ille & finalis dies, quo relinquenda erunt omnia, tam quæ perferimus, & adepti ſumus, qnam quæ inchoata tantum, vel etiam ſpe ſolâ & conſiliis concepta ſunt.

Atque hæc ipſa quæ cohibendis animis veſtris dicta ſunt, ne longè nimis proſpiciatis, ſuadent ſimul, ut multò longiùs proſpiciatis; non longè in terrenis, quæ longa quidem non ſunt, ſed longiùs multò, *i. e.* ultra terrena & peritura omnia, ad ea quæ cæleſtia ſunt & æterna. Ad quæ qui oculos non elevant, cæci ſunt, ut loquitur *Petrus* Apoſtolus

Sed de vobis (*Ch. Juv.*) ſpero meliora; Non eſt, ut opinor, quod multis urgeam induſtriam veſtram, & aſſiduum in ſtudiis humanis & philoſophicis progreſſum: in quibus, ſi quid de ſolenni curriculo Academico, temporum horum injuria & infelicitas ſurripuit, id certè lectione ſedulâ quamprimùm ſubſequuturâ reparandum erit: ſed etiamſi nil tale contigiſſet adverſi, credo vos non ignorare ſtudiorum illorum in ſcholis noſtris tantum jacta eſſe fundamenta, quibus plures anni & indefatigata induſtria plenioris eruditionis ædificium ſuperſtruant, quod Divini ſpiritus acceſſu DEO in templum conſecretur. Atque hoc eſt quod præ omni alio ſtudio vobis in pretio & votis eſſe velim, ut *ſancti ſitis*, quoniam *DEUS noſter ſanctus eſt*: Ut ex hiſce Gymnaſiis egreſſos vos, O! non inveniant ii quibuſcum verſamini, vanæ & leviculæ ſcientiæ opinione inflatos, & pertinaces, & dicaces, & importunos ubique diſputatores; ſed intueantur omnes tanquam typos, & exemplaria pietatis, puritatis, temperantiæ & modeſtiæ, & omnimodæ virtutis præcipuè humilitatis quæ præclara eſt & inſignis Chriſti virtus, quam apprimè ſuis à ſe diſcendum commendat: Nolo autem

autem vel ſuſpicari quenquam veſtrum aut impudicum, aut guloſum, aut vinoſum, aut ullâ ratione profanum, impiumve futurum. Hortor vos, & obſecro (*Ch. Juv.*) in hoc unum animos veſtros intendite, ut corda veſtra ab ignobili & impuro omni terræ carniſque amore repurgetis, DEO unicè vivatis in terris, & tum certè hinc migrantes, unà cum DEO æternùm vivetis in Cælis.

Felix ſit vobis hic titulus opto, ſed Patrem luminum oro, ut ſolidiori & celſiori multò præ humano honore vos dignetur, ut filii DEI vocemini, & ut tanto nomini patrique condecentèr vos geratis.

Oremus.

ÆTerne Rex, cujus ſolium firmum manet & immobile ab omni ævo, & in omne ævum permanſurum eſt, cum nondum montes producti eſſent, cum necdum formaſſes terram & orbem, imò ab æterno in æternum tu DEUS es. Quæcunque ſunt viſibilia, & inviſibilia omnia hoc quod ſint & vivant, a te uno mutuantur, & tibi omnia ut ſupremo Regi & Patri à ſummis uſque ad infima famulantur; multa quidem inſcio & cæco, certo tamen & conſtanti obſequio, alia autem videntia & volentia, reliqua etiam invita & renitentia. Magnus es, Domine, magnus & ſummoperè laudandus, & magnitudinis tuæ nulli ſunt fines, multùm diſtant cæli à terris, ſed multò longiùs celſitudo tua ab omni termino & conceptu noſtro. Imprimas (oramus) cordibus noſtris, Benigniſſime Pater, profundam tui nominis reverentiam, & vilitatis noſtræ, noſtrique

nihili humillimum ſenſum, & nos tibi gratos faciat gratia tua in dilecto JESU, *obliteratis per ſanguinem crucis, peccatis noſtris omnibus, & ſpiritu ejus in nos cælitùs effuſo. Irradia,* Alme DEUS, *hunc cœtum noſtrum tui favoris lumine, & hoc, quod (te benignè diſponente & approbante) jam occurrit agendum, comitetur, quæſumus, efficax tua benedictio, & inſequatur nominis tui Gloria,* per Jeſum Chriſtum Dominum Noſtrum. *Amen.*

Paræ-

Paræneſis Quinta.

VEra quidem eſt,& jamdudum inter homines trita de prætereuntium omnium & pereuntium rerum vanitate querela; ſed non minùs verum eſt ipſius humani cordis vanitatem omnem aliam, quæ in rebus eſt, ſuperare. Quo certè inter omnia quæ nos circundant leviſſima, nihil levius & fugacius inveniri poteſt, hùc illùc volitat, bonumque illud veriſſimè unum & verum, & verè ſuum deſerens, umbras boni, & pictas imagines ineptiâ pluſquam puerili ſectatur.

Errat in terris homo, ſperat, optat, quærit, explorat, cupit, ardet, alget, nil videt, rectùm queritur malorum omnium plena. Et tamen is ipſe eſt qui malis omnia replevit & ſeſe maximè, & inter hos malorum intrà & extrà ſe reciprocantium fluctus jactatus, irrequietam & incompoſitam vitam tranſigit, uſquequo dum ineluctabili Lethi voragine abſorbeatur. Hæc autem quam probroſa eſt humani generis ἀβελτερία, nullam pleroſque certam ſecum & fixam inire rationem, ſed pronorum animantium more, ſine conſilio, ſine ſcopo vivere & mori. Quam rari enim ſunt, qui ſæpiùs multumque ſecum animo revolvant, unde venerint? Quo tendant? Quorſum vivant? Qui ſeſe explorent quotidiè, & in ſe deſcendant, & ad Patrem, patriamque ſuam Cæleſtem frequentiſſimo animi aſpectu aſcendant, qui ſtent ſuper temporalia, & ſpeculentur æterna; hi

lii autem ſoli hominum vivunt, & ſapiunt.

Atque huc eſt (*Ch. Juv.*) quo lubentiſſimè animas veſtras excitarem, imò utinam igneis cæleſtis ſapientiæ quadrigis eò rapiantur. Vilia miretur vulgus, ſpem ſuam & vitam diſponat in opes, in honores, in artes, veſtros animos altior longè accendat ambitio. Nec iſtis tamen vobis in totum interdico, ſed moderamen ſuadeo. Hæc enim nec magna ſunt, nec firma, mirum tamen quam facilè hiſce inflетur humana vanitas. O quam tumidum nihil eſt, hoc quod vocamus hominem! quia enim pauci dignoſcere poſſunt vera bona, quæ ſolida ſunt & intus pulchriora; hinc eſt quod tam avidè quæ levia & fulſa, & nulla ſunt aucupentur, & hiſce aliquatenus potiti atque ornati animos attollant.

Rem enim ipſam, ſi penſitemus; divitiis, aut titulis, aut famâ gloriari quam deliræ mentis eſt, cum hæc quidem non pars ulla noſtri ſint, nec ſecurè noſtra. Qui autem ſcientiæ opinione criſtas erigit, ille & rerum, & potiſſimum ſui ignarus eſt, qui non norît quam verè ipſum humanæ ſcientiæ cacumen inſcitia potiùs dicenda eſt. O! quantum eſt quod neſcimus, & quam minima naturæ maximam nobis exprobrant ignorantiam. De divinis autem quis eſt qui non fateatur ὡς ἐδὲν ἀνθρώπιστι φῶς θεῖον σαφὲς? [*Nihil rerum divinarum hominibus apertum.*] Quia enim apertam rerum divinarum lucem ferre non poſſet mentis noſtræ terrenis hiſce gurguſtiolis incluſæ acies obtuſa, pateſecit

patefecit tantum de ſeſe ſapientia prima, quantum greſſus noſtros verſus plenæ lucis ὑπέρτερα δώ-ματα dirigendos ſufficiat. Cui quidem ſtudio & curæ, quiſquis hiſce fidem adhibet, ſine dubio primas dabit, ut illam, *ſcil.* præfulgentem in tenebris divinæ lucis facem conſtanti tramite ſequatur. Non equidem ſtudia philoſophica homini ingenuo contemnenda judico, nec linguarum peritiam, & ipſam Grammaticam, in quibus certè omnibus expeditior & felicior docenda ratio optanda foret; ſed hoc eſt quod inſtantiſſimè ſuadere, & perſuadere velim, ut cum qualicunque eruditione vel ingenii culturâ, puram religionem, & divinum amorem, animi modeſtiam, morumque ſuavitatem inſolubili nexu conjungatis. Nec enim ignoratis, quam inanis & humilis res ſit omnis, etiam altiſſima ſcientia humana, ſi cum animæ hujus noſtræ tum duratione, tum dignitate conferatur; illa etenim quantacunque ſit, uſu ſuo & proſpectu toto intra breve hujus caducæ vitæ ſpatiolum concluditur. Anima autem hæc quæ diſſerit, & diſcit, & docet, poſt paucos dies, hiſce omnibus æternùm valedictura, & aliò migratura eſt. O! quam nihil ſunt omnes artes & ſcientiæ, omnis eloquentia, & Philoſophia præ hâc unâ ſollicitudine, ut fatalis ille exitus fælix fauſtuſque ſit, & egrediamur Immortalitatis Candidati, ad quam tamen non itur, niſi per viam lacteam Sanctitatis.

Oremus.

Oremus.

IMmenſe & æterne DEUS, *qui & denſam inhabitas caliginem, & lucem inacceſſam, quem nemo mortalium vidit, aut videre poterit: Hæc tamen omnia opera tua ſignanter edicunt & clamant ſapientiam, & potentiam, & bonitatem infinitam. Et hæc cum contemplamur, quid eſt quod cupiant animæ noſtræ, niſi ut te ament, te colant, tibi ſerviant, laudeſque tuas in æternum celebrent, cujus celſiſſimum nomen omni laude, omni admiratione majus. Cujus ſolium circumſtant tot beatorum Spirituum myriades indeſinenter adorantes, & clamantes,* Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus DEUS omnipotens, qui erat, qui eſt, & qui futurus eſt. *Quæritent alii quicquid volent, & quicquid poterunt, inveniant & amplectantur; hoc unum apud nos fixum ratumque maneat, nobis adhærere* DEO *bonum eſt: Fremant maria, concutiatur terra, ſurſùm deorsùm ferantur omnia, mens* DEO *adhærens tuta manebit, & tranquilla, in ſeculum non commovebitur. O beatam Animam! cujus tu requies & lætitia, & omnia ſolus es; erit velut Arbor ad rivos aquarum, non timebit cum venerit æſtas, nec in anno ſiccitatis ſollicita erit: Hoc eſt quod petimus, & oramus, Pater, ſolvant catenas noſtras manus tuæ, ab omnibus mundi carniſque illecebris efficaciter liberentur animæ noſtræ, eâdemque tuâ manu benigniſſimâ, & potentiſſimâ tibi uni in perpetuum uniantur, mediante*

Unigenito

Unigenito tuo, qui pax & unio noſtra eſt. Adſis, Alme DEUS, huic cœtui noſtro, ut hoc quicquid eſt operis quod debito tuæ voluntati obſequio ſuſcipimus, gratiæ tuæ auxilio perficiatur, & nominis tui gloriæ inſerviat, per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum. *Amen.*

Paræneſis Sexta.

INter ſolennes vitæ technas eſſe non ignoro, res ſuas quam fieri poteſt impensè venditare, & ſi quid iis inſit pretii nullatenus id levare, ſed intendere potiùs, & quam plurimum ut valeant, ſtudiis omnibus conniti; imò quæ vacua ſunt penitùs ac inania tumidis inflare verbis, & ementitâ magnitudine efferre, atque alitèr ſe gerere agreſtis quidem habetur εὐήθεια: Sed vos moris mei non inſcii, frigori huic meo (*Ingenui Juv.*) facilè, ut opinor, ignoſcetis; ſi qui, inquam, ſunt qui hæc noſtra contemnant, liberrimum iis eſto, nam & nos ipſi contempſimus iſta priores; ſed & unà cum iſtis (liberè ut loquamur) mundana omnia; πάντα μία κόνις. O! vitam ſpatio brevem, miſeriis longam, opertam tenebris, laqueis obſeſſam, inter falſa gaudia & veros cruciatus, ſpeſque ac metus paritèr vanos, totam fluctuantem, & tamen peritè atque inſanè à pleriſque adamatam, & mori nolumus, & vivere neſcimus; præſentia levitèr ac febriculosè faſtidientes, & futuris avidè atque impotenter inhiantes, mox ubi aderunt, eâdem nauſeâ excipiendis. Inter fugacis enim hujus vitæ bona nihil æquè adeptis, ac optantibus gratum.

Ita plerique ingenio ſumus omnes, noſtrî noſmet pœnitet, & quæ nuper ſibi quis putavit prima, ea in experiundo repudiat. Ægri certè animi eſt iſta jactatio, & à centro

ſuo

ſuo & requie ſuâ unicâ perpetuâque divulſi indicium. Nec longè quæritandum eſt vobis (*Adol.*) morbi hujus exemplum, quivis veſtrum in ſeſe deſcendat (quod quidem perpauci hominum & rarò faciunt) intus inveniet: levi certè indagine ſentietis, alia ut mittamus, quam fervidis hunc diem votis animus veſter exoptaverit, cujus tamen voluptatem omnem, vel unà cum ipſo in occaſum jam præcipiti intermorituram, vel parum admodum ſuperſtitem fore moneo. Cui continuò (ita ut fit) ſuccedentes habebitis, vel graves illas vitæ denuò inſtituendæ curas, vel quod tantò graviùs eſt, atque infeliciùs, quodque a vobis omnibus (*Adol.*) longiſſime abſit oro, vitæ corrumpendæ & perdendæ illecebras, quæ quidem homines rerum imperitos & incautos, latronum quorundam more amplectuntur, ut ſtrangulent. Vos itaque, ſi ſub ipſo liberioris vitæ limine blandientes occurrant fallaces illæ & lethales ſenſuum voluptates, prænonitos velim, quam ſit libero ingenuoque homine, potiſſimum autem Chriſtiano, indignum ſeſe adeò vile præſtare mancipium, & in turpiſſimam tranſire ſervitutem; quam probroſum ſit, ac miſerum δοῦλον γένεσθαι παραφορᾶντος δεσπότου, & quanto felicior ſit ac generoſior voluptas, iſtas omnes ſpreviſſe, & præpuris ac perennibus contemplationis amoriſque divini deliciis protinùs conculcaſſe.

Honorum autem faſtigia, opumque acervi, magna illa fori theatrique humani Idola, quæ velut œſtro perciti aut βακχευόμενοι colunt mortales ὡς ὑδὲν εἰσὶ θεῖον, quod ille olim de *Herculis* ſtatuâ

quam nil ſacri, imo quam nil ſolidi, verique boni in ſe habeant, quis eſt qui diutiſſimè ea expertus, ipsâ tandem rei veritate victus, triſtis licet, ac invitus fateri non cogatur? Scenicus tantum eſt apparatus hic totus & fulgor, qui vulgares oculos perſtringit, & veriſſimè ſplendida tantum ſervitus, & ceruſſata, miſeria. Patheticè S. *Bern. O! ambitio ambientium Crux, quomodo omnes torquens omnibus places.* O quàm facile æternæ illius & infinitæ pulchritudinis vel tenuiſſimus aſpectus, quotidianas haſce omnes in terris formas ex animo delet, ac in contemptum tædiumque vertit.

Si quis autem perſpectis probè & contemptis hiſce umbris, ſolam uberiorem rerum agnitionem, & doctrinæ rivos ſectari ſtatuit, illi quidem ſaniorem eſſe mentem non eſt diffitendum, non neſcit tamen, ipſe ſi ſapit, vel ſaltem ſciat, ut ſapiat, quam & hic πολλὰ ἔξι κενὰ καὶ περίεργα [*multa ſunt inania & ſupervacua*] & quam læpe chartis & ſtudiis pertinaciſſimè moranti, ac penè morienti in fumum abeat tota illa induſtria, & pereat longè labor irritus anni. Quodque maximè lugendum in ipsâ etiam ſcientiarum artiumque omnium dominâ, Theologiâ, cum & ſacræ hujus vineæ partem adeò amplum ſpinæ ac tribuli occupaverint. Quot lites ac rixæ, quot tricæ & argutiæ, quæ ſpinoſi fortè acuminis nonnihil habeant, at ſterilitatem certe & noxam, quam maxime? Ævi ſui ſophiſtas olim gravitèr increpans Philoſophus, *Quæ* (inquit) *Philoſophia fuit, facta Philologia eſt.* Nos certè graviorem ſubſtituamus querelam, quæ Theologia fuit, factam eſſe mateologiam; & Theologorum heu! quam

multi.

multi DEO Uni, eique DEO pacis famulantes, quam levibus tamen de cauſis χείζονται, καὶ κόσμον ὅλον τέμνουσιν ἀθεσμῶς. Et vereor admodum ne ab inſtitutione ſcholaſticâ & Academicâ, malum hoc magnâ ex parte originem trahat. Hoc enim negotium ſic tractant plerique, ac ſi finem diſcendi putent diſputare, ſicut militiæ pugnare: hinc ſcholam ingreſſis altercandi fit initium, finis nullus, niſi cum vitâ: Mors indit ſilentium, & ſic tandem

Hi motus animorum atque hæc certamina tanta *Virg. I. Georg.*
Pulveris exigui jactu compreſſa quieſcunt.

Vos autem (*In. Adol.*) ſi quid mea poſſint & vota & monita, maturiùs voſmet his eripietis flammis, ut puro ac cæleſti ſpiritus divini igne accenſæ mentes veſtræ, & ſanctitate luceant, & ferviditſimâ ardeant charitate.

Oremus.

TE decet hymnus & laus, Immenſe DEUS. Hoc unâ voce clamant omnes beati ſpiritus in excelſis, & omnes ſancti in terris: Dignus es tu, Domine, qui accipias gloriam, & honorem, & potentiam, quia tu condidiſti omnia, & propter beneplacitum tuum ſunt. Hîc quotquot adſumus, unitis cordibus & votis, ſacrificium gratitudinis, & amoris, & laudis quam poſſumus maximè tibi offerimus. O quàm tibi debemus noſmet, & noſtra omnia! In te enim vivimus, movemur, & ſumus.

mus. Per te, à peccatis noſtris redempti ſumus, dato Filio amoris tui in pretium & ſacrificium propter animas noſtras, caſtigatio pacis noſtræ in illum incidit, & livore ejus ſanati ſumus. *Et hoc reputantes agnoſcimus, nos non amplius eſſe noſtri juris, empti cum ſimus pretio & tanto pretio, ut te, Pater, & illum glorificemus in ſpiritu & in corpore noſtro, quæ tanto jure tua ſunt; tibi noſmet per totam vitam, quod reliquum eſt aſſeramus, & immundam ignobilemque peccati, & mundi, & carnis ſervitutem in perpetuum dedignemur, ut in omnibus tanquam Filios Dei, & cæleſtis regni hæredes nos geramus; ut ulteriores quotidiè progreſſus verſus beatam poſſeſſionem faciamus.*

Benedicas Eccleſiæ tuæ, ac Genti noſtræ & huic noſtræ Academiæ: tua ſit oramus, te Patronum & Patrem poſcimus, & ſupremum Doctorem, qui cathedram habes in cælis, & corda doces in terris. Creſcat ſub inſtitutione ſuâ hæc Juventus, ut ſit non ſolum literata, ſed præcipuè proba, & pia, & verè Chriſtiana, & nominis tui honori integrè dicata, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum *Amen.*

Præ-

Paræneſis Septima.

NIL magni certè ſunt, nec magni vel à nobis ipſis æſtimantur Academici hæc noſtri pulveris quinquertia, nec multò tandem pluris, fortaſſè etiam aliquanto minoris habemus obſtrepera illa, & quæ grandius quid ſonant mortalium negotia, quæque in amplioribus mundi theatris celebrantur ſpectacula, quæ quidem (verbo ut dicam) pleraque omnia hiſce noſtris exteriùs tumidiora ſunt, introrſus paritèr vana; & puerorum in arenâ luſitantium caſulaſque ſuas vertiginosâ levitate ſtruentium ac deſtruentium occupatiſſimis ineptiis leviora.

Ὡς ὅτε τὶς ψάμαθον συνάγη παῖς ἄγχι θαλάσσης,
Ὅς ἔπει ὐν πόιησεν ἀθύρματα νηπιέτοισιν
Ἄψ ἄυθις συνέχευσε ποσὶ καὶ χερσὶν ἀθύρων.

Niſi quis ſupervacuos hominum ſudores, trepidoſque ac inconditos huc illuc fluctuantium diſcurſus magno cum viro, & hæc omnia experto aculeatius dixerit μυιδίων ἐπτοημένων διαδρομὰς, μυρμίκων ταλαιπωρίας καὶ ἀχθοφορίας καὶ σιγιλλάρια νευροσπαστούμενα. Qui autem frementibus hiſce omnibus inferius rerum humanarum turbinibus in contemplationem divinam æternique ſpem velut in ſublimem veræ ſapientiæ arcem ſeſe receperit,

Otia ſolus aget, ſicut cæleſtia ſemper
Inconcuſſa ſuo volvuntur ſydera lapſu. Lucan. lib. 2.

Et

Et quid mirum perfacile illi eſſes omnes miſellæ hujus vitæ terribiles viſu formas, firmo atque intrepido intueri vultu, qui & ipſius mortis φρικωδεστάτην illam, quam vocamus, εἴκονα proſpectu frequenti & quotidianis colloquiis ſibi familiarem, eòque non ſolum informidabilem, ſed & formoſam placidamque prorsùs ac amabilem reddiderit. Quique illo pacto quotidie moritur, idem proculdubio celſiori etiam adhuc ratione moritur priuſquam moriatur, animum *ſcil.* etiamnum in corpore degentem, quoad ejus fieri poteſt, à terreſtrium ſarcinâ, adeoque à circumdantibus terrenis omnibus abſtrahendo; & ad cæleſtia ac divina totum transferendo. Atque hoc ipſo quidem ſenſu ſapientiſſimè olim dicta eſt Philoſophia μελέτη θανάτου, quod & Orator Romanus admodum, ut mihi videtur, tum facundè tum Philoſophicè explicat. *Quid aliud* (inquit) *agimus cum a voluptate, id eſt à corpore, cum à re familiari quæ miniſtra eſt & famula corporis, cum à Repub. cum à negotio omni ſeveramus animum, quid tum agimus (inquam) niſi illud ad ſeipſum advocamus, & ſecum eſſe cogimus? Secernere autem à corpore animum necquicquam aliud eſt quam emori diſcere.* Hoc itaque commentemur, ſi me auditis, disjungamuſque nos à corporibus, id eſt, conſueſcamus mori, hoc & dum in terra ſumus, erit illi cæleſti vitæ ſimile, & cum illuc, ex his vinculis emiſſi feremur, minus tardabitur curſus animorum, quo cum venerimus, tum denique vivemus, hæc enim vita mors eſt, quam lamentari poſſem ſi liberet; quam certè meritò πολυπαθεστάτην ζῆν dixit *Dionyſ. Areop.* vel quiſquis

quiſquis libri ejus nomine inſcripti author eſt.

Atque hujuſmodi certè mortis intuitum ſtudiumque, nec veſtris (*In Juv.*) jam licet vernantibus animis vel incongruum vel ineptum fore arbitror, imo nec vos ipſos arbitrari libentèr confiderem, nec mihi vos omnino ſuccenſere, ac ſi funeſtum illud nomen hodiernæ lætitiæ importunè immiſcuerim, & candidiori huic diei veluti atram nubem obduxerim, laureiſque veſtris viſus ſim cupreſſus inviſæ racemum inſeruiſſe. Nec enim cordati hominis gaudia ſua velle amentiæ debere, & ſtolida rerum ſuarum oblivione lætari.

Verè εὐκαίρειν ſolius ſapientis eſt, vere autem ſapere ſolius Chriſtiani, qui vitam patitur, mortem autem ſperat; illius quidem procellas forti animo pertranſiens; ſed hanc, veluti portum feliciſſimum, & verè καλὰς λίμνας votis fervidiſſimis exoptans: Cui humilis mens eſt ſimulque ſublimis, nec ab alienis, *ſcil.* externisque bonis pendens, nec ſuis intumeſcens, nulliſque rerum vicibus vel depreſſa vel elata:

Is ſapiens eſt, cui res quæque ſapiunt, prout ſunt, quem nec cum hominum ſemper puerorum vulgo inanes terrent larvæ, nec picta crepitacula demulcent. Cui magnus eſt animus, caducis & perituris omnibus immensùm major, qui profectum ſuum vitâ æſtimat, & tantum ſcire ſe judicat, quantum non cupit, quantum non timet. Unum eſt quod cupiat, placidum ſupremi Regis vultum, quod timeat unum, illi ne diſpliceat, & hujusmodi certè animum neceſſe eſt

incolat jugis hilaritas, & lætitia alta, atque de alto veniens. Atque hic eſt, qui illam εὐθυμίαν καὶ γαλλίλυν, quam jactant Philoſophi, & Theologi prædicant, (quod paucorum certè eſt) vere poſſidet. Et licet nec Philoſophum ſe libentèr nec Theologum dici patiatur, reipſa tamen Θεόσοφος eſt, & θεία τινὶ μοίρα καὶ διδαχῇ in purioris ac pacatioris veritatis lucem evectus eſt, ubi longè ſupra turbidam illam, & nebuloſam polemicorum regionem in ſudiſſimâ vitam tranſigit ſerenitate.

Hæc ſi quis è vobis didicerit omnium certè artium ſupremam imbibit, & in pulcherrimam libertatem, etiam *Pileum* noſtrum autevertens, exivit. Reliqui autem licet *Magiſtri* mox dicendi, ſtolidum tamen manent ac ſervum pecus, ſervitiique jugo preſſum tolerabit iniquas interiùs leges, & diſciplinâ omni etiam ſeveriſſimâ O quantum duriores! Neminem veſtrûm adeò immani αὐθαδείᾳ cæcum, & tum rerum omnium tum ſui ipſius maximè ignarum credo, ut emenſo hoc ſolenni ſtudio inſignem ſe jam philoſophum ſomniet, ac multâ ſcientiæ opinione tumeat, licet (ut verè fatear) ventoſa admodum ſit quæ in Scholis dominatur philoſophia, & inflet magis quam inſtruat. Ego, quod oro, ſanè etiam ſperabo, vos potius ingenti ac ſalubri veræ eruditionis ſiti accenſos, quàm turgidis vanæ ac ψευδωνύμου phlyctænis ſcatentes è Lycæo hoc noſtro egreſſuros. Et quod omnium caput eſt (*Cand. Juv.*) cæleſtis ſapientiæ amore ardentiſſimo perculſi exeatis; oro, de reliquo quicquid fiat, hoc unum vobis in votis ſit, unum in ſtudiis,

Chri-

Chriſtiani ut ſitis, id eſt, humiles, & manſueti, puri ac ſancti, & auſpicatiſſimi Ducis Agni per omnia ſequaces, quem qui ſequitur non ambulabit in tenebris, imò per lucem divinæ Gratiæ matutinam, ad meridianam æternùmque inoccíduam gloriæ lucem perductabitur.

Oremus.

ÆTerne miſericordiarum & luminum Pater, Immortalium, quas condidiſti, animarum requies una, & immutabile ſolatium. In quot errorum devia, & obſidentia undique pericula ſeſe prorepunt animæ noſtræ ubi à te evagantur. In tuo autem, Excelſe, latibulo ſe continentes ſub alarum tuarum umbrâ in tuto ſunt. O! quam benè valent, & bene vivunt, qui illic delitescentes ævum tranſigunt, ubi amoris tui deliciis ſeſe continuò reficiant, & cantu celebrent, ubi guſtent & videant quod tu bonus es, Domine, & *immenſas eſſe benignitatis tuæ divitias perſentiſcant; quas nec ſuperare valent mala noſtra omnia, nec egeſtas noſtra exhaurire, imo nec indeſinens illarum in totum hoc Univerſum, omneſque ejus particulas effuſio, vel tantillum imminuere. Et nos qui coram adſumus omnium indigniſſimi, & omnibus ſimul munificentiæ tuæ indiciis cumulatiſſimi, annon junctis cordium clamoribus ingeminemus neceſſe*, Celebretur Dominus quia bonus eſt, & in æternum miſericordia ejus. *Quis eloquetur magnalia DEI, & laudes ejus omnes enarrabit? qui dominatur potentiâ ſuâ in ſeculum, oculique ejus Gentes ſpeculantur ne ſeſe efferant rebelles, qui reſtituit animam noſtram in vitam, neque dimoveri*

permittit pedes noſtros: Sed ex alterâ parte, heu! quanto jure hymnos noſtros amarus interpellat luctus quod ſub tam denſis & aſſiduis beneficentiæ radiis, adeo erga ipſum frigeſcant uſque corda noſtra. O! quam remiſsè illum, & languidè amamus; quam penè nihil eſt ſacræ illius flammæ quod ſentimus, & cum ſimus amore illo vacui, adulterinas nectimus in his exterioribus amicitias & vana ſectantes vani ſimul ac miſeri efficimur. Spiritus autem tuus, Domine, (quem ſupplicibus expetimus votis) in corda noſtra illapſus vitâ, & vigore, & Cæleſti puritate nos totos perfundat.

Eccleſiam tuam per totum terrarum Orbem, & in his Inſulis perpetuis vultus tui radiis colluſtrare digneris, te medicam admovente manum ilicò ſanabimur, nec eſt quod aliunde alia ſperemus remedia, quum quæ toties experti ſumus, malis noſtris uſque graviorâ. Benedic huic Urbi, & Academiæ huic inclytæ. Faxis, pater optime, ut quod hodie, & quotannis hinc emittimus numeroſum ſatis agmen efficaci tuâ gratiâ tibi conſecretur. Abſit, Oramus, ut vel ipſi tanquam ſordes in populum effluant, vel ſeculi impuri ſordibus ſe immiſceant; quin potiùs ex hiſce literarum fontibus influxu tuo cæleſti perpetuo ditatis, emanent uſque rivuli puri & lympidi, Eccleſiæ tuæ, & populo ſalutares in celſiſſimi nominis tui gloriam, per Dominum Noſtrum Jeſum Chriſtum, *cui tecum & Spiritu ſancto, ſit laus, honor, & gloria in ſecula ſeculorum,* Amen.

Præ-

Parænesis Octava.

PErditur, hæc inter, miseris lux, nonnihil tamen de querela deterit quod plerisque in foro, & turbâ, & negotiis (ut videri volunt) grandioribus occupatis, nos innocentiùs nugamur. At quid prohibet extremam hanc scenam seriò claudere, oculis nempe ad diviniora conversis, quo lassi licet, diei hujusce pensum ipsumque unà diem jucundiùs terminemus. Ut esse Phœbi dulcius jubar solet jamjam cadentis.

Philosophiam (qualis illa est quæ in scholis dominatur) imbibistis, & ad ultiora, ut opinor, præpeti jam pennâ festinatis. Sed O! quam pusilla & angusta sunt omnia, quæ à tergo, à fronte, & undiquâque obversantur; formicarum iste discursus est in tenui laborantium. Et quàm degener est animus, suæque originis, ac si lethen bibisset, quam profundè oblitus, ni cunctis hisce votis curisque vilioribus, tanquam laqueis elapsus, totumque aspectabilem hunc Orbem supergressus, in patris sui sinum referatur, ubi æternam pulchritudinem contempletur, & contemplando amore ardeat, & amando potiatur; In illo autem contemplando, O quantâ animi cautelâ modestiâque opus est! ne vel consilia ejus abdita, vel naturam audaciùs indagantes, & temerè εἰς τὰ τοῦ φωτὸς ἄδυτα irrumpentes occæcemur. Quantum autem de infinito illo τῷ ὄντως ὄντι nos scire & ipsi visum est, & nostra interest, nec illud certè quæstiunculis vexandum, & disputaci protervià exa-

exagitandum; qui ſic enim ſaxit, faciet næ intelligendo, ut nihil intelligat; ſed humili fide amplexandum protinùs, & affectu pio placidoque deoſculandum eſt: ſin aliquid, & in iſtis quæ ad nos demiſſa ſunt difficilius & perplexius occurrat, non ſpinosâ diſputatione, ſed aſſiduâ oratione feliciùs enodabitur. Aptè antiſtes Hipponenſis: *Intelliget* (inquit) *qui orando pulſat, non qui rixando obſtrepit ad oſtium veritatis.* De illo autem, quem loquimur, ineffabili, quid capimus mortales in tenebroſis, *ſcil.* & cænoſis hiſce ergaſtiolis degentes, niſi hoc ipſum, quod illam nullatenus capiamus. De illo cogitantes imperfectum omne longè amoveamus, licet & omne congeramus perfectum, ubi tamen illam celſiſſimis utrumque genus titulis ornaverimus, O nil dixiſſe, nil concepiſſe fateamur! Immobilem agnoſcamus moventem omnia, immutabilem omnia mutantem, infinitum, æternum, boni omnis omniſque eſſe ſcaturiginem, rerum Dominum, Regemque Unicum.

Si vos autem (*D. Juv.*) ad genuinam, Chriſtianam, *ſcil.* θεοσοφίαν aſpiratis, hoc ſciatis velim, animum ad ſeſe introrsùm priùs revocandum, quam ad DEUM poſſit aſſurgere; ſecundum illud S. *Ber. Ab exterioribus ad interiora redeam, ab interioribus ad ſuperiora aſcendam.* At enim plerique hominum extra ſe degunt, & veriſſimè peregrini ſunt domi; Quos ubivis facilius invenias quam apud ſe. Atqui hoc annon eſt inſanire, quod & ἐξίστασθαι dicitur? aliquâ tamen cum ratione inſanire videntur, ſic extra ſeſe evagando, cum intra nihil habeant quod conſpectu

ſpectu læto arrideat, & oblectet. Squalida omnia, & horrida, & illuvie cooperta, quæ ignorare malunt quam expurgare, & miſeriæ oblivionem ignavam ſelicitatis inſtaurandæ labori præferunt. Quam præpoſtera autem omnis ſcientia, & ſtudium omne, ſe neglecto. Grammaticos ridens Romanus Sapiens, *Ulyſſis* (inquit) *mala explorant, ignorant ſua.* Longe alia eſt pii ac prudentis animi ſententia, quam & veſtram velim. Se præcipuè illuſtrat, ſibi invigilat, pectuſque ſuum tanquam hortum, eumque ſacrum, ac veluti Regi ſupremi delicias excolit, flores plantaſque cæleſtes ſedulò fovet, noxia quæque & erratica averruncans, quo fidentiùs & alacriùs dicat, ingrediatur dilectus meus in hortum ſuum, ſuis fructibus veſci dignetur. Illo autem perbenigne in animum deſcendente facilè animus cum illo aſcendere poterit, velut igneis abreptus quadrigis, unde terram & terrena omnia è ſublimi reſpiciat.

Celſior exurgens pluviis, nimboſque cadentes
Sub pedibus cernens, & cæca tonitrua calcans.

Oremus.

QVicquid extra te, Pater Cæleſtis, quærimus ſolaminis illuſio eſt, & vanitas: hoc tamen toties experti nondum ſic edocti ſumus, ut ſupervacuum illum ac irritum laborem prorſus abdicantes in te uno, vivo plenoque animarum ſolatio requieſcamus: oramus itaque ut manu tuâ omnipotenti corda noſtra alligare

&

& agglutinare tibi in perpetuum digneris, O quam infelices ſunt qui te derelinquunt & quorum corda à te recedunt! erunt tanquam myricæ in deſerto, & non videbunt cum venerit bonum, ſed habitabunt in terra ſalſuginis & ſterilitatis. Benedictus autem vir qui fiduciam in te poſuit, Erit tanquam arbor plantata ad Rivos aquarum, non timebit cum venerit æſtas nec ſollicitus erit in tempore ſiccitatis. Auſer, Domine, nobis è terrenis & caducis quicquid tibi libuerit, hoc unum demum damna omnia compenſabit, Inhabitet Chriſtus per fidem corda noſtra, & in ejus facie nos reficiant ſemper ac vivificent favoris tui radii, nec eſt amplius quod quæramus, ſed gratis mentibus benignitatem tuam indeſinenter celebrabimus, dicent omnia oſſa noſtra Quis ſimilis tibi, quis ſimilis tibi?

Lætetur in te Eccleſia tua & omnes in hac gente noſtrâ, & ubique terrarum quicunque reverentur & amant nomen tuum, & per Evangelii vim & efficaciam augeatur indies eorum numerus, atque iis omnibus augeantur etiam gratiæ tuæ dona. Benedicas huic Academiæ, ſit tanquam hortus manu tuâ cæleſti irrigatus, ut creſcant tenelli tui ſurculi, uberemque ſuo tempore fructum edant in celeberrimi tui nominis æternum honorem, per Dominum Jeſum. *Amen.*

Paræ-

Oratio Valedictoria.

NOlo vos, hoc meo poſtremo licet, ut opinor, inter vos ſermone, vel à ſtudiis veſtris, vel à ſtudiorum relaxamentis prolixiùs diſtinere: aliquam certè veſtrùm partem jam primùm alloquor, complures tamen ſolennis, diſſertationum in hoc cœtu earum omnium ſcopi teſtes habeo; In hoc unum, *ſcil.* collimaſſe omnes, ut ὑγιαινόντων λόγων τύπῳ, Chriſtianæ, *ſcil.* doctrinæ, & per illam, timoris ac amoris divini characteres non impreſſi, ſed & inſculpti præcordiis, indelebili prorſus firmitudine inhærerent; & hoc unum, dubio omni majus axioma, non ſolum in confeſſo apud vos, ſed & ſummo in pretio eſſet, ὅτι ἓν τὸ μόνον ὂν ἀνθρώποις ἀγαθὸν ἡ εὐσέβεια. Quo autem huic uni ſtudio liberiores, & expeditiores eſſent animi veſtri, eos à ſpinoſis & ſterilibus, quæ Theologiam totam pervaſerunt, quæſtiunculis ac rixis indeſinenter quantâ potui vehementiâ revocavi. Quibus tamen plerique non parvi nominis Theologi & Doctores ſervidiſſimè inſudantes χίζονται, τὸ κόσμον ὅλον τέμνουσιν ἀθέσμως. Equidem magnis illis & ἀναμφισβητήτοις Sacro-ſanctæ Religionis noſtræ capitibus ſtatuminandis ſemper incubui, quæ pauca ſunt & clara, & partim gentium omnium, totiuſque humani generis, reliqua autem indiviſo Chriſtianorum omnium conſenſu, ac ſuffragio comprobata ſunt. Et in priore quidem ordine ſunt, quæ de uno, ſupremo, æternoque principio, rerumque omni-

um ab illo uno emanatione, ac ortu, nec non ſuſtentatione perpetuâ, ac regimine, deque Lege divinâ humano generi poſitâ, annexiſque eidem præmiis ac pœnis identidem diſſeruimus. Altera autem magnorum in Religione dogmatum claſſis Chriſtianæ Philoſophiæ propria quidem eſt, ſed omnibus certè illius ſectatoribus communis, ingentia, *ſcil.* illa fidei noſtræ & ſpei omnis, ac lætitiæ fundamenta, de *Filio DEI* carne noſtrâ veſtito, & in peccati, adeòque ipſius mortis exitum mortuo ac reſuſcitato, & in ſupremos Cælos, inibique ſupra omnes Angelorum choros thronoſque, cum eâdem, quâ ſe induerat, carne noſtrâ evecto; unde & immensâ cum Gloriâ reverſurum ſperamus. Quo quidem die in ſanctis ſuis omnibus illuſtris, & in credentibus mirabilis futurus eſt. Quotquot itaque ultimam illam epiphaniam læti, atque exultantes excipere geſtiunt, ſancti ſint neceſſe eſt, & capiti ſuo ſanctiſſimo conformes, ſobrii, pii, ac juſti, & fugacis hujus ſeculi, carniſque ſuæ terrenæ, ac ſordidarum terræ voluptatum per omnia contemptores, quæ vilia ac ſervilia hominum mirantur ingenia, illi proterant ac conculcent. Ad hanc enim victoriam ſi quis eniti atque eluctari potuerit, hunc ſervum Dominus, hunc diſcipulum magnus ille Magiſter agnoſcet. Hic DEO in terris conſimiles evadet, & poſt brevem hanc luctam in conſpectu DEI æternùm triumphabit. Atque hæc ſunt quæ ſcire noſtra intereſt, quæque obſervata. beatos efficiunt. Huc appellatis animos (*Iugen. Adol.*) ſi ſapitis, imò ut ſapiatis: aufugiunt hæ, quas captamus, umbræ, & aufugit hæc vitæ, quam degimus

degimus, umbra. Quæ ſupra ſunt, & extra ſenſuum ambitum poſita unicè ſolida ſunt, ac æterna. *Quid terrena hæc amplectimini*, (inquit Bernardus) *quæ nec veræ divitiæ ſunt, nec veſtræ. Si veſtræ ſunt* (iniquit) *tollite vobiſcum.* Et egregiè Lactan. *Quiſquis animæ vitam maluerit, corporis vitam contemnat, neceſſe eſt, nec alitèr aſpirare ad ſummum poterit bonum, niſi quæ ſunt ima deſpexerit. Noluit enim Sapientiſſimus DEUS, nos Immortalitatem delicatè ac mollitèr aſſequi, ſed ad illud æternæ vitæ inenarrabile præmium ſummâ cum difficultate, & magnis laboribus pervenire.* Memineritis autem, ne ſatiſcatis, præceſſiſſe magnum illum animarum Redemptorem ac Ducem, & cum hoſte jam debellato nobis rem eſſe. Illum ſolummodo impigri ſequamur, & de victoriâ non eſt ambigendum. Hæc autum vera & homine Chriſtiano digna victoria, barbaras cupiditatum Gentes rationis ac Religionis frænare imperio. Illa autem turpiſſima ſervitus, ubi divinior noſtri pars corpuſculi vilis affectibus obſequitur. Vincimus autem omninò firmiter credendo & fortiter obluctando, ſed & indefeſsè vigilando, & orando. Sit oratio non ſolum clavis Diei, & ſera noctis, ſit totius itineris diurni baculus ac fulcrum, quo in Dei montem alacres aſcendamus. Oratio languentis animi ſolatium, fugatrix Dæmonum, magnum gratiæ omnis ac pacis Organum. Lectionem quod attinet, ſupra omnia volumina ſit vobis ſacer Scripturarum codex familiaris, illinc verè lucem, & pocula ſacra haurietis. Huic autem & alia ſubjungere fas eſt piorum hominum conformia ſcripta, quæ ſubſidio vobis eſſe poterunt.

Inter quæ libellum illum *de Imitatione Christi*; *summa* enim *Religionis est imitari quem colis.*

Imprimat cordibus vestris charissimus Jesus cordis sui immaculati simílis mansueti vivam effigiem, quâ & pro suis, die illo supremo, vos cognoscat, & in sedes beatas, unà cum redemptis obsignatisque omnibus recipiat. *Amen.*

Oremus.

ÆTerne rerum conditor & Rex, te decet Hymnus in Zione, imò cùm hymnis omnibus immensùm major sis, silentium tibi in Sion laus est. Te Canant potius chori Angelici, nos autem taciti & stupentes ad solii tui scabellum procumbamus, dum illi celebre illud suum ingeminant, Sanctus, Sanctus, Sanctus exercituum Deus, *qui & terram gloriâ reflet suâ & cælum. At O si qua nobis ineſſet facultas sanctissimum illud nomen efferendi! Nomen quod pro modulo suo celebrant aspectabilis hujus orbis quæ nos circumdant omnia, cali & stellæ, venti & flumina, terra & oceanus, & animantum omne genus. Animas certè nobis indidisti & facultates huic muneri supra hæc omnia idoneas, quæ laudes, scil intellectu lucido & affectu fervido animatas efferre, & illas ipsas visibilium reliquorum omnium cantilenas articulatius efferre valeant. Sed animas hasce cælestes & divinæ auræ particulas heu! quam profundo cœno immersimus, neque iis denno extrahendis & à colluvie suâ repurgandis par ulla est, præter tuam solius dextram. Pater colsissime & benignissime! Hic si nos gratiâ invisere digneris, tum demum & nova tibi cantica insuffitum, & nos ipsos sic renovatos in cole-*

holocauſtum efferemus: quodque reliquum nobis eſt vitæ non nobiſmet vivemus, ſed illi in ſolidum qui pro nobis mortuus eſt,

Eccleſiam tuam univerſam per totam terrarum orbem & in his præcipuè Inſulis ſuſtentet manus tua potentiſſima, & vultus tui radii uſque lætificent. Exultet in te Rex noſter, & benignitate tuâ ſictus nunquam dimoveatur, & thronum eius pietas & juſtitia ſuffulciant, regna beet pax & pacis Evangelium; per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum, cui tecum, & Spiritu Sancto ſit laus, honor, & gloria in ſecula ſeculorum. *Amen.*

FINIS.

R^mi. D. D.

ROBERTI LEIGHTON

Archiep. GLASCUENSIS

MEDITATIONES

Ethico—Criticæ

IN

Psalmos 4. 32. 130.

MEDITATIONES

Ethico—Criticæ.

PSALM. IV.

VErſ. 1. *Exaudi.*] Multæ Piorum calamitates miſeriæ ſpeciem habent, ſed ſolidè felices præſtant multæ in calamitatibus effuſæ preces, & multæ ac tempeſtivæ affulgentes calamitatibus liberationes, & multæ Deo Liberatori reſonantes laudum cantilenæ: Et in ignem quidem injecta odorem ſuum uberrimè diffundunt hæc aromata.

Vocem illam tituli לַמְנַצֵּחַ videntur 70. legiſſe למנצח reddunt enim εἰς τέλος: quos ſecuta Vulg. *In finem.* Unde Patres Græci & Latini Pſalmos ſic inſcriptos ad Meſſiam referunt omnes, tanquam finem legis & omnium rerum complementum: piè quidem, ſed Pſalmorum doctrinâ non rarò in hunc ſenſum per violenta ſatis gloſſemata detortâ. Nollem tamen omnia iſtiuſmodi interpretamenta morosè abdicare, cum multa è Pſalmis reliquiſque veteris inſtrumenti libris ad Chriſtum applicent Apoſtoli, quæ, niſi illis Autoribus, eò ſpectare fortè nemo noſtrûm unquam conjectaſſet. Nec veriſimile

eſt eos penitus omnes, ſed perexiguam tantum partem illarum apud Prophetas de Meſſiâ prædictionum in medium protuliſſe; quorum tamen ſcripta omnia illum præcipuè deſignaſſe aſſerunt. Nec malè convenit, quod S. *Auguſtinus*, aliique ex hoc ipſo Pſalmo, Chriſtum reſpexiſſe autumant. *Filii hominum quouſque gloriam meam in ignominiam convertetis*, vel *gravi corde*, ut illi legunt; & quod ſequitur, *Scitote, quod mirificè ſibi ſeparavit Dominus ſanctum ſuum.* Utut ſit, titulum hunc aliter alii reddidere. Hieron. *Victori.* Recentiores *Præcentori*, vel *Præfecto muſicæ*, quod quidem aptiſſimum videtur. Altera vox [בִּנְגִינוֹת] *pulſatilia* ut loquuntur *inſtrumenta* ſignificat, ſicut [הַנְּחִילוֹת] quod pſalmo ſequenti præfigitur, *Pneumatica*; cui concinit & ipſarum vocum etymon, licet nonnullâ cum anomaliâ in poſterioris vocis formatione. A *Davide* conſcriptus eſt veluti ſummula alicujus ſuæ præcationis quam gravi aliquâ obſeſſus difficultate ad Deum effuderat, ſive id fuerit *Saule* perſequente, ſive conjurante filio ſuo *Abſalomo.*

Exaudi.] Ecce Viri ſancti in malis omnibus aſylum: quem ideo accumulatis ejuſmodi ſententiæ titulis ornat, *Pſ* 18. 1. *Petra mea, propugnaculum, rupes, clypeus*, &c. Ille filiis ſuis receptui eſt, ideo in timore ejus fiducia valida; mirum illud ænigma in timore fiducia, ſed reipſa veriſſimum, inquit *Salom. Prov.* 14. & rurſus 18. *Turris munita eſt nomen Jehovæ, quò accurrens juſtus ſecurus eſt.* Et qui hoc refugium ignorant miſeri & pavidi huc illuc periclitantes diſcurrunt μυίδων

ἔπλο-

ἐπλομβῶν διαδρομαῖς, ut egregiè *Antoninus*. Militia est vita hominis super terram, & melius est in mediis hostibus & periculis magnum virum nosse præsidium, quàm multa diverticula. Qui precari novit, premi potest, non potest opprimi.

Exaudi Domine.] Nec semel hoc dixisse sat duxit, sed ingeminat. Qui verè precatur seriò rem agit, nec seriò solùm sed vehementèr, eòque ut exaudiatur urget, quia ipsum urgent necessitates suæ, ac difficultates, & ardentes votorum suorum atque affectuum motus: atque hujusmodi preces solæ sunt quæ in sublime feruntur, & cælo vim gratissimam inferunt; nec quicquam lubentius & pronius largitur Divina benignitas quàm quod precibus fervidissimis exprimi, & (ut ita loquar) extorqueri videtur. Nec dubitavit *Tertullianus* dicere *acritèr precantes veluti stipato agmine Deum obsidere.* Et S. *Basil* δυσωπεῖν θεὸν Hæc sunt perennia templi Divini sacrificia, αἱ θυσίαι λογικαὶ, preces & vota laudibus intermista, ex integro puroque corde promanantia. Qui autem frigidè rogat docet negare: Nec mirum nos plerunque non urgere ut preces exaudiat Deus quas ipsi dum offerimus vix audimus, nec cælos penetrant imo nec omninò ascendunt; nec mirum quod non ascendant, cum ne exeant quidem, sed veluti miseri abortus in partu moriantur, non enim ex imo pectore emissæ prodeunt sed in summis labris nascuntur, & ibidem expirant: contra quam *Ulyssem* suum sapienti facundiâ præditum describit *Homerus*, vocem eum mit-

tere dicens non ex ore sed ex pectore. Ὅπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει.

Deus Justitiæ meæ.] Qui ipse justus es, & justitiæ meæ patronus. *Justitiæ meæ* (1.) justæ tum causæ, tum vitæ: utrumque enim ad precandi fiduciam necessarium, non ut hâc freti justitiâ auxilium divinum gratiamque quasi de jure debitam poscamus, sic utique gratia non esset, ut strenuè argumentatur Apostolus: certè à meritis suis jactandis multum abest Propheta noster, sic enim justitiam suam memorat, ut simul Divinam imploret misericordiam. *Propitius mihi sis & clemens.* Et hæc quidem verè precantis genuina est temperies, puritas & humilitas, nam & *& inquinatas manus aversatur Deus*, & *cor odit inflatum. Superbos è longinquo aspicit*, quo etiam tendit Redemptoris nostri Parabola. *Luc.* 18. *Flagitia autem & sordes abominatur.* Ps. 5. 4. & 66. 18. *Amat autem Deus justus justitiam, & vultus ejus puros blandè intuetur. Ps.* 2. Sunt verba impii precantis velut flabella aut folles iræ divinæ quibus in flammam concitatur: quomodo enim Deum placare poterit qui Deo non placet, aut Deo placere cui non placet Deus, qui puras Dei leges & sanctitatem illi adeo charam nil pensi habet.

Liberasti me] Tum benignitatis tuæ opulentiam, tum dextræ potentiam multoties expertus hinc fiduciam arripio, immutabilis cum sis, & in servis tuis periclitantibus sublevandis indefessus. Animant nos precantes auxilii divini etiam in aliis liberandis memorata exempla. *Ps.* 22. 4. Sed & recentiora sunt & nobis propinquiora

ex-

experimenta nostra, quique ea memori reponit mente, non solum hoc pacto erga Deum gratus est, sed & sibi ipsi sapit, omnibus quippe his favoris Divini beneficiis bis fruitur, nec bis tantum, sed quotiescunque denuo opus est, non solum novis in periculis fidem suam libertationes antegressas intuendo sustentans, sed & easdem in Dei conspectu prece humili explicando & representando, novas tum urgentius implorat tum impetrat efficaciùs, ac veluti vi quâdam magneticâ beneficia beneficiis attrahit, & favorem divinum per seipsum alliciendo evocat.

Liberasti me.] Hoc præcipuè dicant *Redempti Domini*, de præcipuâ suâ magnâque liberatione ex inferni & mortis æternæ laucibus erepti, de hâc tantá salute perpetuas laudes canant, quas sic inscribant *Deo Liberatori*. Et per hanc reliquis omnibus tanto clariorem de reliquis omnibus ubicunque opus est dextræ divinæ opem fidenter urgeant & sperent. Unum est idque adeò ex se conspicuum, ut monitu vix egeat, cum qui etiam florente rerum suarum aurâ precibus non assuescit, & imperitè admodum & diffidentèr eas, urgentibus adversis, adhibiturum, quod monet etiam *Zenophon* in *Cyro* τῶν θεῶν πρακτικώτερος ἂν εἴη ὥσπερ καὶ παρ' ἀνθρώπων ὅστις μὴ ὁποτείεν ἀπόρεις εἴη τότε κολακεύοι, ἀλλ' ὅτε ἄριστα πράττοι τότε μάλιστα τῶν θεῶν μέμνηται.

Ver. 2. *Filii virorum, &c.*] Admiranda est precum in sublime volantium & responsa de cœlo referentium tum vis tum velocitas. ἅμα ἔπος,

ἔπος, ἅμα ἔργον [*dictum, factum.*] Si non quoad ipsum rei complementum, cujus magis opportuna fortè expectanda est hora, saltem quoad spem claram, & firmam, magnamque precantis animo cœlitùs inditam fiduciam. Oratio est quæ,

—Vim hominum fugiens atque impia regna,
Præpetibus pennis audet se credere cœlo.

Sive præpetes pennas boni augurii, id est, opportunè prævolantes sedesque idoneas capientes interpreteris, sive ut inferis avibus contrarias altius sublimiusque volantes, seu illas denique quas *Homerus* ταινοίπτερας [*extentis & patulis alis volantes*] appellavit, intelligas, quoniam istas potissimùm Augures spectarent, quæ ingentibus alis patulæ atque porrectæ prævolarent, de quibus disputent Grammatici & Philologi minutiis hisce assidentes & de verbis solis studiosi; certè inter totam remigio alarum aerem tranantium gentem, & altissimè volitant preces & velocissimè, simulque etiam felicissimè & auspicatissimè, omnibusque tum periculis tum solatiis terrenis celsiorem animum efficiunt. Ecce virum sanctum jam modo Deum ex angustiis invocantem, & ut exaudiatur pressiùs urgentem; nunc autem ut votorum plenissimè compotem homines sibi infestos quantumlibet elatos, & in aulâ Regiâ præpotentes animosiùs increpantem.

בְּנֵי אִישׁ] Quâ periphrasi Hebræo idiomatæ nobiles ac magnates indigitantur, sicut Plebei per בְּנֵי אָדָם Idcirco legimus hic non *filii homi-*

num

num sed *virorum.* Quicunque demum sitis vel ortu clari, vel fastu tumidi, vel utrâque forte ratione formidabiles, falsa est illa vestra & ventosa planè magnitudo, quæ ubi maximè intumuerit tunc prope est ut dirumpatur: solidus est, & stabilis honoris ille gradus, quem servo suo destinavit Deus, utcunque vobis ludibrio sit: fastigia autem illa gloriæ vestræ mendacis & evanidæ unde me velut è sublimi despicitis, si verum vultis, nil vobis aliud parant quam lapsum tanto graviorem, quod quidem videt ille non optat tamen cujus vos exitio inhiatis; imò, mallet tristia illa à vobis averti & saniore vestrâ mente præverti, eòque se vobis monitorem exhibet, ne illum frustrà irridentes inopinâ clade ipsi corruatis, & Sardonius tandem ille vester risus evadat: magnis viribus & consiliis argutis polleatis licet, hæc certè pulchra tantum sunt ruinæ vestræ blandimenta, & splendida ingruentis miseriæ præludia. Atque has umbras jam plus satis sectati estis, tandem credite vera monenti.

Usque quo gloriam meam, &c.] Hæc quoad verba paulò aliter legisse videntur 70. reddunt enim ἕως πότε βαρυκάρδιοι, ἵνα τὶ, &c. Et sic Lat. *Usquequo gravi corde, ut quid*, &c. loco לְכִלְמָה כְּבוֹדִי legerunt fortè כְּבוֹדִי לְכ לִמָּה sed sensus eodem redit. Et licet in præsenti Psaltis negotio paucos tantum spectaverit hæc sententia, adeo amplum tamen sonant & ipsa verba, & plus satis extensam obtinent veritatem, ut sine omni vi aut injuriâ tantillâ, pro aptissimo humani generis νουθετικῷ [*monitorio*] accipi possint. *Filii hominum usque quo*, &c. Ecquid enim sunt pleraque

pleraque omnia quæ tantâ animi contentione mortales sectamur φλέδονες ἅπαντα ἢ καπνὸς καὶ. [*Nugæ omnia & fumi umbræ* sive *nihil.*] hoc infra, sed prius. *Usque quo gloriam in ignominiam*] Quæ sola hominem verè ornant, unicamque ejus gloriam conficiunt, sanctitas, pietas, fides, ea ferè sola sunt quæ ignominiæ & ludibrio habentur: etiam inter Christianos saltem sic dictos, signatissimo est prorbro reipsâ esse Christianum. Jampridem vera rerum nomina amisimus: candida morum simplicitas sub rusticitatis nomine contemnitur; Religio delira habetur superstitio, innocentia & mansuetudo stoliditas dicuntur & habetudo; superbia magnanimitatis, vasrities sapientiæ nomen obtinuit: sic veram gloriam in dedecus convertimus, & dedecore nostro gloriamur. Et quia pauci dignoscere possunt vera bona, falsis fictisque captandis brevis hujus vitæ diem totum insumunt. Qui opes accumulat, sibi fortè, nec non & aliis sapere videtur, sed O! quantum abest, & quam turpi mendacio sibimet imponit, si in gulam & reliqua luxuriæ ministeria impendit, in turpissimum gurgitem tanto sudore congesta projicit, ἀν ὃ φυλάττῃ; κληρονόμοις ἀπὸ νῦν γίνεται ἀλλότρια. Famam & inanem gloriam venatur, & aurâ vescitur, & ob rem nihili omnium servus est, Voluptas autem quam putidum sit mendacium quis adeo vecors est ut seipso non sentiat? quæstiunculis agit furentes, apiumque par volantum ubi grata mella fudit, ferit icta corda morsu. Altum quiddam est pietas, excelsum, regale, invictum, infatigabile; voluptas humile, servile, imbecillum, caducum: illa

nec

nec satietatem fastidiosam comitem habet, nec amaram pœnitentiam; hæc utramque. Audite, *Juvenes*, divinam cælestis sapientiæ vocem, vos ab infinitis errorum deviis & miseriæ præcipitiis servido affectu & clamore elato revocantem. *Usquequo diligetis*, inquit, *inania*, *& mendacia prosequimini?* qui me quærit non multum cursitando fatigabitur, inveniet enim portæ suæ assidentem, & qui me invenit nil, ultra est quod quæritet, nisi quis sit, quem vita beata & æterna satiare non valeat. O! utinam fluxa & caduca prosequentium bona improbus labor & sedulitas indefessa, stimulum quendam animis vestris adderet ad parem saltem in celsissimo & felicissimo hoc studio diligentiam. εἰ γὰρ καὶ αἰσχρὸν (ut S. *Chrysostomi* verbis utar) τοσαύτην ἀπαιτήσαι παρ' ὑμῶν μόνην, πλὴν ἀλλ' ἀγαπητὸν τοσαύτην γοῦν δῶτε. Sed ad reliqua.

Quousque mendacia & inania, &c.] Ecquis est qui neget hanc ipsam vocem verissimum totius ferè humanæ vitæ esse characterem? quem qui in omni cœtu elatâ subinde proferret voce, pro insano fortè haberetur, at certè communem hominum insaniam verè iis exprobaret; nec vulgo solum in compitis cursitanti, sed & disputantibus in Scholis Philosophis, Causidicis in foro strepentibus, & Patriciis ipsis, ac Senatoribus, regnorumque Comitiis in curiâ considentibus: felices autem, quos è quocunque ordine turbæ exemerit divina manus, animosque à variis, & mendacibus, & fugacibus, ad vera & permansura bona converterit, & velut sibi ipsi charos mirificè separaverit.

Ver. 3. *Scitote sibi mirificè separasse*, &c.] Magnum hoc habuit Propheta, & fidei suæ, & regni sui fulcrum ἀκινητὸν καὶ ἀσαλευτὸν [*immobile & quod concuti nequit*] supremi Regis decretum: idemque statuitur Filii *Davidis*, sed ipso *Davide* immensum majoris, in throno suo & regno perenni firmamentum, *Ps.* 2. *Enunciabo decretum*, vel utrobique potius, tum hic, tum illic de utroque dictum putemus, proximè quidem de *Davide*, ut typo, præcipuè tamen & consummatè de ipsius filio, simul & Domino Messiâ, ejusque regno, ut fine & complemento sine fine duraturo.

Heb. 7. 26. Ille ὅσιος, ἀμίαντος, ἐχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν [*Sanctus, sine labe, separatus à peccatoribus*] Propositis quippe divinis obsistere qui nituntur, perditissimam insaniam produnt, & quantiscunque viribus, ac consiliis freti rem agant, veluti fluctus ad rupem allisi franguntur, non frangunt. Et huic ipsi innititur basi tota totius Ecclesiæ & Sanctorum omnium incolumitas; eos quippe omnes *selegit Deus*, & mirificè sanè segregavit, veluti peculium suum, & sanctissimum summi Archiepiscopi Christi patrocinium, quod frustrà omninò, & omnes terrarum orbis vires, & ipse inferorum portæ ei eripere attentabunt.

Et huic quidem fiduciæ inquiescunt fideles animæ, nunquam sibi ipsis, suisve vel viribus, vel virtutibus confisæ; sed illud subinde ingeminantes, *Tu rupes mea, Domine, Tu propugnaculum, & munimentum omne*: Et, *Beatus, Domine, qui in te sperat*, cui omninò prævium & congruum est, de semet in seipso protinus desperare

re

rare: cùm *infirmus sum*, inquit magnus Apostolus, *tunc sum firmissimus*. Et appositè dictum, *fides quæ in securitate periclitatur, in periculis secura est.* Adjicit Psaltes,

Exaudiet Deus cum ipsum clamavero.] Ex decreto & favore divino non sibi pollicetur sortem ab omni hostium conatu & incursu immunem, sed Deum in mediis malis præsentem ac propitium, nec quidem animo torpenti præsentem, sed precibus assiduis sollicitanti. Hoc itaque sancto homini omni, quem selegit Deus, statutum est, Deum indesinenter invocare, & si quid occurrit solito difficilius, eò invocare ardentius. Hinc patet quantum à precibus tota pendeat incolumitas nostra: sed preces nostras & Ecclesiæ omnes magni nostri Regis & Sacerdotis preces suffulciunt. Aptissime S. *Aug.* ad historiam in Evangelio respiciens, *Quia*, inquit, *insurgunt fluctus, potest turbari navicula, sed quia Christus orat, non potest mergi.*

Ver. 4. *Contremiscite, & ne peccetis*, &c.] O amicissima etiam inimicis oblata consilia! Hoc est odia & injurias beneficiorum optimis vincere, quod victoriæ genus longè nobilissimum. Sublimis & cælestis animus, veluti pars mundi superior, non solum ipse in tranquillo semper est, nullo, *scil.* injuriæ halitu aut impressione turbidâ eò pertingente, sed & influxus benignos indesinenter & indiscriminatim in inferiora demittit. *Contremiscite*, Heb. *Commovemini*, & Aqu. κλονεῖσθε. Quod cum æquè ex irâ, ac ex metu, aliove affectu quolibet provenire possit; 70 reddiderunt

ὀργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε, &c. Cujus etiam interpretationis ſententia, ut ad ſcopum ſuum appoſitâ, uſus eſt Apoſtolus ad *Epheſ.* 4. 26. Nihilominus tamen Pſalmographum hîc loci, timoris potius, quam iræ motum exigere congruentius videtur, & in Targum explicatur, *Timete ab illo* (r.) *à Deo*, & ne peccetis. Et R. D. Kimch. *Timete Deum qui me Regem ſelegit.* Et A B. Ezr. *Timete Deum, & gloriam meam ne deſpicite, quia Rex ille deriſionem requiret de manu deriſorum.*

Interiores automati hujus quod hominem appellamus rotæ ſunt affectus, quorum motum vitæ reliqua ſequuntur, & ex illorum anomaliâ prodeunt omnes humani curriculi errores; tanti eſt quid cupiat quiſque, quid ſperet, quid metuat, ritè ſtatuiſſe. Et ex quo plurimum de ingenuâ indole amiſit homo, & tanquam pullus onagri natus eſt, magnus cœpit eſſe hujuſce uſus timoris. Verum eſt, illos qui renaſcuntur denuò, Deique filii & dicuntur, & ſunt, ſuavi ac nobili hujus vi potiſſimum agi; dilecti Apoſtoli dictum eſt, *dilectionem*, ſeu *charitatem perfectam timorem ejicere*; ſed præterquam quod hominum pleriſque, vel nulla ineſt, vel imperfecta admodum & tenuis divina dilectio; certè cujuſcunque cor cæleſti illâ amoris flammâ penitùs accenſum eſt, de illo tamen ſic intelligendum eſt quod dicitur, Amorem, *ſcil.* illum prægrandem & fervidum deſperationis omnem & diffidentiæ timorem ejicere, piæ autem trepidationis & reverentiæ nullatenùs. Plerique noſtrum ſub ſervilis timoris malè arrepto præjudicio, timoris etiam ſancti & ingenui omnes habenas

habenas excutientes protervi & αὐθάδεις evadimus: sanctissimi autem viri timorem etiam tremulum in conspectu Dei, & horrorem animi ingentem non dissitentur, Ps. 119. v. 120. *Horret pavore tui caro mea, adeo à judiciis tuis timeo.* Job. 31. 23. *Nam pavori erat mihi exitium à Deo forti, cujus excellentiæ non prævaluissem. Purissimus enim est ille timor & in sempiternum permanens,* & cum perfectissimo amore optimè conveniens: Nec solum animis in carne degentibus inhæret usque, sed nec a puris quidem & beatis Angelorum choris exulat; imò, illic potissimùm viget ac regnat æternæ & ter tremendæ Majestatis reverentia profundissima, cujus quantò clarior est cognitio, & visio perspicacior, tantò altior est continuò veneratio & sanctus timor. Miseri autem homines & peccato & novis peccatorum illecebris, ac periculis undique obnoxii, quàm æquum est pavidi incedant, & coram infinitâ sanctitate indesinenter contremiscant, *Ad cujus vocem concutitur terra, & columnæ cæli ab increpatione ejus.* Et verè dictum ὁ φόβος πρῶτον τῆς σοφίας παάργανον. [*Timor est sapientiæ velut primum quoddam incunabulum.*] Et in sacris literis, *timor Domini initium sapientiæ.* Vocabulum autem [*Reschith*] tum initium tum verticem denotat, & de sacro illo timore utrumque verissimum. Egregiè Naz. ἀπαιδεύτων ὀνομάσεσι; μίαν σοφίαν οἶδα, τὸ θεὸν φοβεῖσθαι. ἀρχὴ γὰρ σοφίας καὶ τέλος λόγος. τὸ γὰρ πᾶν ἄκρος ἔφη Σολομ. τὸ θεὸν φοβεῖ. [*Indoctum nominabunt? Unam hanc sapientiam scio, quæ in timore Dei sita est, nam & principium sapientiæ est,*

Pſal. 19. 9.

Job. 26.

Naz. Or. 21.

Or. 28.

est, & *finis sermonis*, *Omnia audi*, inquit Salom. Or. 53. *Deum Time.*] Idem alibi, ἀνθρώπων σωτήριον ὁ φόβος, σπάνιον δέ. [*Hominibus salutaris Dei timor, sed rarus.* O! quam verè σπανιώτατος [*rarissimus.*] Et rursus ἄγαθόν γε μὰν μέγιστον εὐλαβεῖσθαι θεόν. ὅπερ ἀσεβὴς ἐκπεσὰν ὀ πολὺν χρόνον τῆ ib. ἑαυτοῦ μορίᾳ χρηταχρήσεται. [*Illud vero præstantissimum bonum est. Dei metu affici: à quo cum impius exciderit, haud diu stultitiâ suâ abutetur.*] Optimè itaque hic subnectitur, *Ne peccetis.* Aqua sanctuarii est hic Timor, extinguens omnem concupiscentiæ flammam. *Hæc* (inquit S. *Bern.*) *sagitta est configens omnia carnis desideria.* Hinc *Abrahami* metus omnis ac timor inter extraneos, *Dei*, inquit, *timor hic non habitat.*

Ad timorem autem hunc ingenerandum necessarius est *Rectus de Deo sensus*: nil inquinati illi placere posse, qui ipsa sanctitas est; nil abditum illum latere posse, qui ipsa lux est; nec impiorum quisquam illius justas longasque evadere demens sperabit se posse manus; immensam, *scil.* potentiam & justitiam ἀπροσωπολήπτον [*personarum rationem non habentem*] quid impunè præterire poterit? *Tu Domine, tu solus* Ps. 76. 7. *formidabilis*: *Ecquis contra te consistet ex quo iraseeris?*

Explorate vosmetipsos.] Heb. *Loquimini cum corde vestro.* O! quam pauci hoc faciunt: Extra se degunt homines, & verè peregrini sunt domi, ingens ille morbus est, & magnum humanæ amentiæ indicium τὸ ἡδέως λαλεῖν καὶ ἀκούειν τὰ ἀλλότρια. [*De alienis suaviter loqui, & ea lubenter audire*] *Ut*

Ut nemo in seſe tentat descendere, nemo.

Est tamen facultas hæc, ut vocant, reflexiva, hominis propria, & ad exteriora totum ferri belluinum, & pectoris nunquam introspecti & expurgati O quantæ sordes, & quæ fœda colluvies sit necesse est! Inter omnia quæ vos occupant studia, *Juvenes*, ni vobiscum versari & loqui discatis, quicquid scitis vel scire opinamini, nauci non emerim.

In cubilibus vestris] Semoto hominum strepitu & negotiis diurnis. βαθυτέραι γὰρ νυκτὸς φρένες. [*profundiores enim noctis cogitationes.*] *David*, *Ps.* 19. 2. diei loquelam, nocti silenti sapientiam tribuit. Egregium est & verè aureum monitum illud Pythagoricum,

Μὴ δ' ὕπνον μαλακῇσιν ἐπ' ὄμμασι προσπεδέξαιτς,
Πρὶν τρὶς ἡμερινῶν ἔργων τρὶς ἕκαστον ἐπελθεῖν.
Πῆ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; τί μοι δέον, οὐκ ἐτελέσθη;
Ἀρξάμενος δ' ἀπὸ πρώτου ἐπέξιθι καὶ μετέπειτα.
Δειναὶ μὲν ἐκπρήξας ἐπιπλήσσεο, χρηστὰ δὲ τέρπου.

Mollia nec prius admittant tibi lumina somnum,
Exactæ quàm ter reputaris cuncta diei.
Quæ prætergressus? quæ gessi? quæ malè omisi?
Singula percurrens à primo facta, quibus tu
Vel pravis dolcas; copias vel gaudia justis.

Et silite] quod non jam ad linguam, sed ad animum præcipue refertur, quid enim prodest quod

quod circa se tranquilla sint omnia, si intus affectus obstrepant: sedatâ & compositâ mente opus est, tum ad se cognoscendum, prout hic monemur, tum ad cognescendum Deum *Ps.* 46. χηλάσατε καὶ γνῶτε ὅτι ἐγώ εἰμι Θεός. [*Desistite, & agnoscite me Deum esse.*] Vacuum sibi animum & meretur & postulat sapientia, non se detrudet in angustias, nec pectus incolet vel inquinatum vel inquietum: non erat in turbine Deus nec in igne, sed *in aurâ leni, & tenui voce.* Spiritus sanctus pacatus est, & pacificus. Impii autem turbidi, procelloſi, & veluti mare propulsum, cujus agitati fluctus cœnum perpetuò lutumque evomunt. Et inquietudinis certè comes individua est impuritas. *Quæ* autem *supernè est sapientia, primum quidem pura est, deindè tranquilla, & pacifica,* ἁγνὴ καὶ εἰρηνικὴ. Et in beatâ, quo aspiramus, patriâ, perfectissima est ac æterna puritatis & pacis cohabitatio.

Ver. 5. *Sacrificate sacrificia,* &c.] Terrena hominis mens, terrena inquam, οἵοι νῦν βρότοι εἰσι [*ut nunc mortales sunt*] carnis, *scil.* & sensuum involucris præpedita, ad divina & cælestia difficillimè assurgit, cumque aliquo æterni numinis cultusque ei debiti sensu stimuletur, ad leviora quæque officia & ritus externos utcunque defungendos plerunque delabitur. Deus autem spiritus est, & spiritu coli se postulat, & licet sacrificia solennia visuique obnoxia ex ipsius invisibilis beneplacito instituta, pio omni viro humili ac morigerâ religione observanda sint, præcipua tamen in puriori ac sublimiori ipsius animi cultu

cultu obsequioque deferendo, industria collocanda est. Objiciebant olim Christianis Philosophi illos non sacrificare. Ad quod sicut *Justinus* & alii, *Athenag.* sic, *Universitatis hujus Opifex & Parens non eget sanguine & suffitu; huic illud est maximum sacrificium, si cognoscamus quisnam extenderit & conglobaverit cœlos, & terram centri instar stabilierit, qui aquam coegerit in maris sinus, & lucem à tenebris discreverit, & animantia atque ipsos homines finxerit, rutuque suo omnia gubernet, illumque ipsum esse agnoscentes, puras sanctasque ad illum levemus manus.* Adeoque certe invaluit per omnia secula hujusce sententiæ veritas, ut etiam in Ecclesiâ Judaicâ, vigente adhuc sacrificiorum cultusque exterius operosi lege, sanctitatem, & justitiam, & cordis morumque integritatem primas in religione obtinere omnes agnoverunt, licet quod verbo tenus fassi sunt omnes, perpauci certe reipsâ præstiterint. Hinc tanta hujus moniti subinde ingerendi necessitas, *Ps.* 50. *Isa.* 1. & 29, &c. & quod illic atque alibi uberius docetur, hic brevi commate innuitur. Ex quo templum dirutum & Sacerdotes cum sacrificiis cessarunt, ipsi Judæi eorum loco instituerunt sacrificia labiorum cum commemoratione tantum priscorum sacrificiorum, persuasi hanc recordationem tantundem valere, ac ipsa sacrificia: & ordinarunt triplicatas lectiones quotidianas, quas qui recitat, filius dicitur vitæ æternæ.

Sacrificia justitiæ offerte.] Nec vero absimile est quod conjectarunt nonnulli, *Davidem*

vanam Aulicorum in ſacrificiis & cultu ſolenni (à quo fortè nunc ipſe eorum invidiâ exulabat) fiduciam & jactantiam ſubnotare. Facilius certe eſt arietem aut bovem, quàm iram aut ambitionem mactare, imò multas brutorum animantium hecatombas, quam vel unum aliquem affectum aut concupiſcentiam brutalem, & ſua omnia Deo immolare, quàm ſeipſum quod unicum tamen eſt inſtar omnium ſacrificium, & verè λογικὴ λατρεία. Sacrificia Moſaica à Deo licet inſtituta, pretium tamen omne ſuum à magnâ illâ veſpertinâ victimâ, ſub finem ſeculorum mactandâ, mutuata ſunt. Immaculatus ille agnus magnum erat juſtitiæ ſacrificium expians & tollens mundi peccata. Idemque erat magnum ſimul ſacrificium & altare. Et ipſe unicus ac ſingularis ſecundum *Melchiſedeci* ordinem Sacerdos, inſtituit tamen perpetuam regalis ſacerdotii διαδοχὴν. Quorum univerſa ſeries quotidiana offert Deo, Spirituum Patri, pura & ſpiritualia juſtitiæ ſacrificia, ipſique adeo gratiſſima quod per manus tranſeant ſummi illius Sacerdotis in ſanctiſſimo & ſupremo adyto ἀδιαλείπτως ſacra facientis. Egregiè S. *Bern. nec mihi tua ſufficiunt ſine te, nec tibi placent mea ſine me.* Et S. *Aug. totum me conſumat ignis tuus, nihil mei mihi remaneat mihi.* Atque unum hoc holocauſtum omnia juſtitiæ ſacrificia complectitur, intellectum, amorem, affectus omnes ac facultates animi, ſenſus omnes & corporis organa, dicta, facta, cogitata omnia, preces & vota, hymnos ac laudes; pietatem, modeſtiam, charitatem, integrum omnium virtutum chorum,

&

& ſedulam congruamque præceptorum omnium obſervantiam. Atque hæc ſunt ſacrificia ac thymiamata puro numine digna, qui *juvencorum carne non veſcitur, nec hircorum bibit ſanguinem: & certè ſi eſuriret, victimis tamen noſtris non egeret, cujus ſunt omnes ſylvarum feræ, & pecora in mille montibus errantia. Sacrifica Deo laudem, & redde Excelſo vota tua, qui enim laudes offert eum honorat, & qui ritè componit vitam ſuam, ſalutem Domini intuebitur.* Hæc autem piæ mentis ſacrificia, & homini colenti aptiſſima eſſe, & Deo quem colit gratiſſima, viderunt & dixerunt Ethnicorum Doctores ac Vates. Δεινὸν εἶη (inquit *Socrat.*) εἰ πρὸς τὰ δῶρα καὶ θυσίας ἀποβλέπουσιν οἱ θεοὶ, ἄλλα μὴ πρὸς τὰς ψυχάς. Notum illud *Flacci.* Od. 23. lib. 3.

Immunis aram ſi tetigit manus,
Non ſumptuoſâ blandior hoſtiâ
Mollibit averſos Penates,
Farre pio, & ſaliente micâ.

Illud item *Perſii*

Compoſitum jus faſque animi, ſanctoſque receſſus
Mentis, & incoctum generoſo pectus honeſto.
Hæc cedo ut admoveam templis, & farre litabo.

Eccluſ. 35. 1, 2, 3. *Qui obſervat legem abundè oblationem facit: Sacrificat hoſtiam ſalutarem qui attendit mandatis: Et qui refert gratiam ita facit quaſi offerat ſimilam, & qui exercet miſericordiam quaſi offerat ſacrificium laudis.*

Et in Deum confidite.] Et magnum est piorum solatium, & magnum pietatis ac justitiæ sacrificium, hæc ipsa Deo innixa animi fiducia. Charius erat Deo sacrificium, *Abrahami* fides, non solum ariete, quem immolavit, sed & ipsius filii charissimi, quem immolaturus erat, sacrificio: *firmissimè credidit*, (inquit S. *Paulus* Rom. 4.) & *Deo gloriam tribuit*. Deinde soli justitiæ sacrificia Deo offerentes, in ipsum fiduciâ verâ & solidâ recumbunt, non quod hæc ipsa, licet omnium lectissima atque optima sacrificiâ, meriti rationem subeant, sed quod signa sint, imò sigilla minimè fallacia animi cum Deo fœderati, cui cum illo intercedit mutua obsignatio, illo favoris sui charissima in nos pignora conferente, & nobis consimiliter, prout æquissimum est, nostra omnia & nosmet ipsos humili & alacri animo ipsi retribuentibus. Et hæc certè unio atque amicitia indivulsa ac perpetuò vera est piæ mentis ἀθυμία, quæ sola illam in solidum tranquillam & felicem præstat; quemadmodum & continuò hic in psalmo sequitur.

Multi dicunt quis ostendet nobis bonum, &c.] Jam ad se suaque revertitur Psalles, & de vero unicoque bono satis jam admonitis suis etiam hostibus, tum quod hortatus est suo comprobat exemplo, quod si velint sequantur, hæc enim efficaciissima docendi ratio, sin & nolint, utcunque tamen suo ipsius consilio fruetur ipse, & suâ felicitate se involvens, reliqua omnia inania, & misera vulgi insanientis vota è sublimi despicier. Huc atque illuc ebrii oberrant titubantque

bantque homines, ſæpiſſimè proni cadunt, & in illa ipſa, quæ amplecti geſtiunt, impingunt atque illiduntur, & per totam vitam inſtabili greſſu fugaces captant boni imagines, & toties illiſi occlamant tamen uſque, *quis oſtendet nobis aliquid boni?* & ubi novam aliquam ejus ſpeciem umbramve conſpexerint, occurrunt ilicò, imò ad eandem fortè, quam ſæpius ſectantes decepti ſunt & deſeruerunt leves & varii, denuo revolvuntur. *Quando* Iſrael *vidit Nationes mundi in proſperis, dixit. quis oſtendet nobis ſimilem proſperitatem? ſed dicit* David, *ne invideas, nobis altior eſt proſperitas in lumine vultus divini.* R. Solom. Ἀγαθὸν ἔστιν, ὃ πάντα ἐφίεται. [*Bonum eſt, quod omnia appetunt*] inquit Philoſophus veſter. Sunt certè animi affectus ac vota, ejus veluti pulſus ac reſpiratio naturalis: motus autem illius principium ſunt innata vel impreſſa animiſque penitus inhærentia dogmata: variæque de rebus variis ſententiæ in hoc quidem conſentiunt omnes, quod bonum velint. Qui autem bonum congruum, & plenum, & ſtabile ſeligentes, omiſſis reliquis, id unum proſequuntur, ſoli ſapiunt.

Atque hoc eſt quod ſe facere teſtatur Pſaltes, alioſque omnes, quibus id demum collibuerit, in voti ſui communionem parteſque recepturus ultrò invitat, hoc enim, quod elegit, bonum ejuſmodi eſt, ut non multis tantum, ſed omnibus eò recipientibus ſolum ſufficiat, nec impertiendo vel minimùm imminuatur, παντάρκες καλὸν [*omnibus ſufficiens bonum.*] Quod inter *Jovis* ſui titulos Ethnici habuere. Hic autem de quo loquimur, vere Deus eſt, nec aliud humanæ

menti

menti adæquatum bonum. Et quod de illius ſufficientiâ infinitâ dicimus aptiſſimè hâc, quâ utitur Pſaltes, adumbratione ſignificatur, adumbratione (inquam) lucis, nec velut incongruè dictum corrigere eſt animus, lux enim umbra Dei. Illaque, quam diximus, boni illius ſummi plenitudo aliquatenus etiam in luce adumbratur, quæ omnes, quotquot illum intuentur, radiis ſuis totos tota colluſtrat, nec in particulas fruſtillatim & parcè ſingulis tribuendas diſpeſcitur. Multi multa quæritant, bonum qualecunque incertis & ignaris votis ambiunt, nobis ſtatutum eſt quod unicè petamus, nam & in hoc uno ſunt omnia, *Nobis oriatur lux tui vultus, Domine.* O votum opulentum, ingens, incomparabile, ſine hâc luce barathra ſunt ſuperba Regum palatia, & omnes terrarum omnium divitiæ anguſtiſſima egeſtas. Hæc τῦ κόσμυ νοήτυ lux propria, *animo lætitiam indens*, prout ſequitur,

Ver. 7. *Indidiſti lætitiam animo meo*, &c.] Quo non pertingunt rerum terrenarum gaudia, craſſa nimis & in limine hærentia, frumentum & muſtum corpuſculi hujus terreſtris & caduci ſolatia, & vitæ corporeæ & terrenæ adminicula cum animo nihil habent συγγενὲς & affine. Dicitur quidem *panis cor humanum* Pſal. 104. *roborare, & vinum lætificare.* Sed cor illud intelligitur quod animalis vitæ & ſpirituum naturalium ſcaturigo eſt: cordi autem, id eſt animo humanæ naturæ ἡγεμονικῷ [*principatum obtinenti*] veram lucem & lætitiam quod indat

infra,

infra æternum luminum & Spirituum patrem nihil eſt: ille amoris ſui radiis languentem animam ſocillat, & ſpiritus ſui ſolatiis, velut nectare cæleſti, ſaturat, & tutelæ ſuæ fiducia curas omnes metuſque conſopiens, altam pacem ſomnumque placidum conciliat: ſine quâ, mente paulo acrius agitatâ, nulla Symphoniarum lenocinia, nulli avium cithyræve cantus ſomnum reducent. O beatam hominem! qui in Deum ſe totum recepit, illumque non ſolum ante omnia, ſed & loco omnium unicè elegit, ab ipſo, *ſcil.* amore prævio gratuitâque benignitate electus, qui pro hæreditate ſuâ, opulentiâque ampliſſimum Conditorem ſuum amplexus eſt, ſubinde ſecum repetens, *Deus meus & omnia.* Hunc certè habentem quod ſatis eſt

——— *Neque*
Tumultuoſum ſollicitat mare,
Nec ſævus Arcturi cadentis
Impetus, aut orientis hædi.

Hor. lib. 3. od. 1.

Ille animum ſanctum, & purum, & terrena ſpernentem inhabitans, & mediis eum in turbis tranquillum & in ſolitudine ſecurum præſtat. Illius certè non ſolum inventio ſed & inquiſitio etiam inventis theſauris, regniſque gentium, & ad nutum circumfluentibus corporis voluptatibus, O quantum præponenda! Militarium ordinum Duces aliquot, in eâdem cum duobus *Macariis Ægyptiis* ſcaphâ *Nilum* trajicientes, vos (inquiunt) felices eſtis qui mundum ridetis; planè eſt reſponderunt illi, non ſolum nomine

nomine μακάριοι, sed reipsâ felices sumus mundum totum ridentes, vos autem infelices quos irridet mundus, illecebris suis irretitos tenens. Egregium est quod narrat apud S. *Aug. Politianus* exemplum militis cujusdam prætoriani, qui cum aliquo suo commilitone deambulans in casâ quâdam, in quam casu inciderant, libellum inveniens, in quo scripta erat *Antonii* vita, ubi pauca legisset, in amicum oculos conjiciens, Dic, quæso te, (inquit) omnibus istis laboribus quò ambimus pervenire? Quid quærimus? Cujus rei causa militamus? Majorne esse poterit spes nostra in palatio, quàm ut amici Imperatoris simus? Et ibi quid non fragile plenumque periculis? Et per quot pericula pervenitur ad grandius periculum? Et quamdiu istud erit? Amicus autem Dei, si voluero, ecce nunc fio: Dictum factum,& sine omni morâ, idque ab utroque. Admiranda prorsus præstiterunt priorum seculorum sancti viri, mundum simul & seipsos superantes. Sed nos infelices, degeneres,somnolenti, quæ ipsi facere non possumus, aut certè nolumus, ab illis facta erubescimus, iisque libenter fidem detrahimus, malumusque illorum negare virtutes, quam nostram inertiam confiteri.

PSALM.

PSALM. XXXII.

Verſ. I. *Beatus cui remiſſa ſunt peccata, & Obtecta eſt tranſgreſſio.*

O Puros, & perennes, & ſuper omnia dulces ſcripturarum fontes! Hinc *lucem haurire eſt & pocula ſacra.* Philoſophorum autem latices, nec in humanis admodum limpidi, in divinis certè turbidi prorſus & cœnoſi. Quod & ingenuè fatetur ſummus & Orator & Philoſophus, *mihi,* inquit, *non modò ad ſapientiam cæci videmur, ſed adea ipſa, quæ aliquâ ex parte cerni videantur, hebetes & obtuſi.* Et quid mirum, nam ab humanis parum divina diſtarent, ſi illa etiam latentia rationis noſtræ acies indagare valeret.

Α'λλ' ὑ ηδ ἄν πὰ θεῖα κρύπτοντος θεῦ
Μαθοις ἄν ὀυδ' εἰ πανθ' ὑπεξέλθοις σκοπῶν. Soph.

Divina nunquam quæ condunt cælites
Diſces, tametſi cuncta veſtigaveris.

Irriti ſanè eſſet & ridendi laboris ſolem de nocte, lucernis & funalibus accenſis quærere: præſtitutâ autem horâ matutinâ exoriens, proprio ſe fulgore omnibus ultro conſpiciendum

exhibet. Supremum omnium ens, & ſupremum hominis bonum inveſtigare aggrèſſi ſunt Gentium Sapientes, ſed per multiplicium errorum devia undequaque palantes neutrum aſſequuti ſunt, nec inter minimos errores hoc ipſum numerandum eſt, quod iſta tanquam duo diverſa invenienda propoſuerint, cum idem prorſus utrumque ſit. Unicum quippe eſt ultimum illud humani generis bonum primo & ſupremo enti ac bono, à quo ortum duxit, unirì. Cum autem inter Deum & hominem, ex infandâ hujus ab illo apoſtaſiâ grave inciderit diſſidium, de unione illa attingendâ ne vel minima ſubeſſet ſpes, niſi immenſa nos reſpiciens benignitas & elementia plenam ultrò delicti gratiam faceret. Unde in propatulo eſt, magni illius de Felicitate ζητήματος veriſſimam hanc eſſe determinationem, *Beatus cui remiſſa ſunt peccata, & obtecta tranſgreſſio.* Prima quidem felicitatis conſequendæ ratio innocentia erat; quâ ſemel violatâ, ſola ſalutaris poſt naufragium tabula eſt *Reſipiſcentia* & *Remiſſio.* Quæ quidem duo adamantino nexu colligaſſe Divinam ſapientiam & tota docet ſacra pagina, & ſignatè hic quem prælegimus Pſalmus. Qui cum adeo inſignem Religionis πλέλαν δόξαν contineat, meritò משכיל inſcribitur. Bene St. *Auguſt.* [משכיל] *quâ intelligitur non meritis operum, ſed Dei gratia hominem liberari.*

Beatus] vel O beatum! vel O Beatitudines! ut hæc ſit omnimoda, vel ſumma & perfectiſſima beatitudo. Quemadmodum Elephas ob ingtem molem * *Behemoth* dicitur. Ille perfectam

* bellua

fectam & omnibus numeris abſolutam adeptus eſt felicitatem, cui innumera ſua debita remiſſa ſunt, quæ ſupputare non valuit, quantò minus ſolvere.; & beatus qui hoc novit, ſecundum illud, *non eſt beatus eſſe qui ſe non putat*

נשוי] Peccato veluti graviſſimo onere levatus, hujus vel minimo ponderi impares ſunt omnium fortiſſimi, imò, peccatum onus eſt humeris Angelicis formidandum; quorum præcipuos de cœlo uſque in infernum depreſſit, unde nec in æternum reſurrecturi ſunt. Sed cui ferendo nullus inter homines, nec Angelos Gigas repertus eſt, ſubjecit ſe agnus, ſed agnus ἄσπιλος, nullo ſui peccati pondere gravatus, imò, ne vel labeculâ maculatus, *Agnus Dei* & *Filius Dei*, qui & ipſe Deus, ille eſt ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, qui omnia mundi peccata tanquam unum peccatum, & tulit, & ferendo ſuſtulit.

כסוי] Quo autem rem adeo arduam, ac eſt gratuita peccati remiſſio, & clariùs concipiant & faciliùs ac firmiùs credant peccatores, variis in ſacrâ ſcripturâ verborum coloribus depicta eſt, & typis adumbrata, τῷ πλῦναι, τῷ καθαρίσαι καὶ ἐξαλεῖψαι, &c. *abluendi*, *abſtergendi*, *delendi*, Pſ. 51. & *veluti nubem diſſipandi*, Iſai. 44. ἀμνησία *pleniſſima obliviſcendi*, Jer. 31. & *in fundum maris projiciendi*, Mic. 1. 7. hic autem *levandi & obtegendi*, & verſ. 2. quod utriuſque ἐκκλητικόν eſt, *non imputandi*. Peccatoris autem levandi vocabulo aptè hæc adjicitur peccati obtectio, nullus ut ſubſit metus ejus in poſterum reverſuri aut in conſpectum denuò producendi, ubi illa non ſolum humeris noſtris abſtulit ipſe Deus,

ſed à ſuis oculis in perpetuum abſcondit. Et juſtitiæ aciem ſummovet miſericordiæ velum, magnum illud amoris divini tegumentum, amplum ſatis ad tot tantaque delicta penitùs operienda. Nec enim ὄμμα illud πάνοπλον latere poſſunt vel abditiſſimæ nequitiæ, niſi ipſe ultrò ignoſcens oculum avertat.

Noſtis autem quod ſit nobis & propitiatorium, & operculum *Jeſus*, quem τυπικῶς deſignavit illud in templo [*Capporeth*] quod per ἱλαστήριον ἐπίθεμα reddunt 70. *Ex.* 25. 17. quo eodem titulo inſignitur Redemptor noſter, *Rom.* 3. 25. quin & idem vocabulum [*Caphar*] Hebræis & *tegere* ſignificat, & *expiare*. Et illud *Eſchol haccopher. Cant.* 1. 14. faſciculus Cypri dilectum noſtrum denotans, ſi leviſſimâ variatione legatur [*iſh col haccopher*] quam aptè conveniet, vir omnimodæ redemptionis ſeu omnium expiationum. Sed & ſic interpretatur Targum appellativè per expiationem. Tradunt etiam nonnulli (ut & hoc obitèr moneam) hunc Pſalmum in ſolenni expiationum die cantari ſolitum.

Ad majorem autem tum evidentiam, tum certitudinem iteratur ſententia, Verſ. 2. *Beatus cui non imputat Deus iniquitatem.*] *Non cogitat de peccatis ejus, Aben. Ezra.* Non impingit, in jus non vocat, reputat ac ſi non fuiſſet, οὐ λογίζεται, non numerat, ad calculum non revocat, pœnæ debitum non exigit. Remiſſio itaque eſt quoad nos ſummopere gratuita, Sponſore noſtro integrum πᾶσι λύτρα ſolvendi negotium

negotium in se recipiente. Nostra impunitas illius passio, & ligatio illius liberatio nostra, & illius castigatio pax nostra. Ideo dicta à Prophetâ *castigatio pacis nostræ, & livore ejus nos sanamur.* At O nos insani! qui peccatis etiam Redemptori nostro mortiferis tam miserè indulgemus, & Redemptorem etiam pro peccatis illis mortuum tam tepidè amamus.

Hanc autem sententiam seipsà adeo egregiam, illustriorem reddidit *Paulus*, suo, *scil.* de fidei justitiâ ratiocinio eam inserens, velut præclarissimum magni illius articuli testimonium, *hoc modo* (inquit) *describit* David *hominis felicitatem*, *Beatus cui remissa sunt peccata.* Ita sanè hæc est *Davidica* de felicitate sententia; non dixit, beati Reges, nec beati Duces bellis & victoriis clari, ipse licet utroque titulo ornatus, felicem non præstant encomia, & aura popularis, aut gradus quilibet ἀνδρομένης τίμης, non beatus qui multa arat jugerum millia, vel qui ingentes auri argentique tumulos congessit, non qui uxorem pulchram & benè dotatam duxit, imò licet pro illius seculi vel quarundam hodieque gentium more, uni plures ejusmodi contigerint; nec beatus qui plurima occultiora naturæ, vel etiam religionis mysteria intelligit: Sed *O beatam virum! cui remissa sunt peccata, cui Deus non imputat iniquitatem*, & cujus Spiritui non inest dolus, cui pectus est pœnitentiâ non fictâ, & vero fervidoque sanctitatis amore, & peccati odio penitùs imbutum. Hæc vitam faciunt beatiorem imò absolutè beatam. Sed hæc surdis plerumque canimus, non desinet ignarum stolidumque

lidumque humanum genus ſuperbos, & avaros, & proſperis ſceleribus lætos felices pronunciare, & eaſdem mendaces felicitatis umbras captando dies ſuos annoſque cum ſeſe perdere.

Quam ignorant homines gloriæ cupidi, quæ ea ſit aut quemadmodum petenda, inquit Romanus ſapiens. Quod & de optatiſſimo illo bono verâ animi γαλλώνῃ & ἀταραξίᾳ pariter verum; quam quidem ſequuntur omnes, aſſequuntur pauciſſimi. Nos tamen quibus ſacri hujus voluminis cœleſti doctrinâ frui datur, ſi hâc ex parte ignari uſque ſumus, ignorantia certè eſt ἀναπολογητὸς & pertinax & (ut loquuntur Scholæ) protinus affectata; quippe qui in tam clarâ præfulgente luce ultrò cæcutimus: bonum illud etiam explicatiſſimum humani animi ſinum adimplens hic nobis demonſtratur, quod nos ut plurimum fruſtra aſſequi conamur, undique *ſcil* captantes ubi non eſt, & ubi ſolum poſitum eſt neglectui habentes. Ecquid autem eſt ſemel in ſolidum beari? ecce habetis. Habetis, inquam, non ſolum clarè indicatum, ſed & munificè oblatum, ut ni abnuatis illicò veſtrum fiat. Hoc autem eſt cum DEO in gratiam amicitiamque redire, peccata noſtra omnia illo clementiſſimè condonante, nobis eadem *ſcil.* pœnitentiâ non fictâ, animoque doli omnis experte, non ſolùm humiliter confitentibus & lugentibus, ſed & deſerentibus atque abdicantibus in perpetuum, imò, odio habentibus implacabili: ὦ μάκαρ εὐδαίμων τε καὶ ὄλβιε, omnibuſque quotquot ſunt felicitatis nominibus reque ipsâ cumulatus, cui hæc contigit *mutatio dextræ*

træ Excelſi & expiationis hic ac ἀμνηστίας pleniſſimæ dies candidus illuxit. Ille quàm facilè mendaces omnes terrenæ felicitatis titulos imagineſque è ſublimi deſpiciat, quibus omnibus orbatus, imo, & ærumnis obſeſſus, atque in mediis malis vulgoque dictis miſeriis beatus eſſe non deſinit: in triſtitiâ lætus, in pauperie dives, in catenis liber eſt, in hypogæo clarâ luce colluſtratus, ignominiis coopertus gloriatur, in ipsâ morte vivit, vincit, triumphat. Quid eſt quod grave ſentiat, intolerando peccati onere levatus? Animosè *Luth. Feri*, *Domine*, *feri, nam à peccatis abſolviſti me.* Quem timeat iratum, cui propitius eſt Deus; Rex ille ſupremus, cujus ira veriſſimè veluti nuncius mortis, affulgens autem clementia vita eſt, qui favoris ſui radiis omnia lætificat, & vultu nubes tempeſtateſque ſerenat.

Verum obſervanda jam venit in felicitate conſtituendâ gemini boni complicatio: duo enim hic habemus connexa ad hominem beandum conſpirantia, peccati gratuita remiſſio, & pectoris interna repurgatio. Eximia etenim puritatis pars eſt ἀφελότης ſeu animi ſimplicitas, hyprocriſi omni, dolique technis oppoſita. Et in vulgari etiam ſermone quod ſimplex eſt nihilque habet alieni admiſtum, purum putum dicitur. Remiſſio quidem nos juſtos & inſontes coram judice noſtro ſiſtit, juſtitiæque illius ſanctitas noſtra nec prora eſt nec puppis; at verò felicitatis noſtræ non ſolum conditio aut ſignum, ſed verè ac propriè pars dicenda eſt. Puritas inquam, mentis verè complementum

mentum est felicitatis nostræ tum inchoatæ in terris, tum in cœlo postmodum consummandæ; ipsa quidem hic inchoata illic consummanda. Si quis autem hæc duo, quæ adeò inexplicabili nexu ipsa Divina manus complicuit, divellere se posse somniat, frustrà est. quinimò has duas felicitatis partes sejungere attentando, non aliud efficiet quam seipsum ab illâ totâ protinus secludere. E mortis æternæ faucibus eripuit nos victor *Jesus*, sed & peccati sævâ tyrannide vinculisque eximi, & in beatam filiorum Dei libertatem asseri, redemptionis nostræ pars altera est. Quam si quis non pari cum priori beneficio alacritate amplectitur & exosculatur, næ ille servilis & ignobilis animi mancipium bona sua ignorat, & utrâque indignus utriusque jacturam faciet. Et Epidemica quidem est hæc orbis Christiani antinomia quâ tamen qui laborant Christiani, præter nomen nihil in se habent: remissionem peccati animæque salutem libenter audiunt, sanctitatis autem & resipiscentiæ doctrinam, ut ingratum & molestum verbum aversantur. At O pulchrum sanctitatem! nec solum ob alia consortii sui bona, sed & propter seipsam summoperè expetendam; cujus quicunque ardentissimo amore non rapitur, cæcus est & in molam trusatilem meritò ablegandus, ut serviat æternum, cum oblatâ nesciat uti libertate. Dicetne Stoicus qui Philosophiæ inservit, est verè liber, & nos de Religione purâ, & sanctitate idem asserere dubitabimus?

Meritò autem inter primas puri animi dotes habetur simplicitas, & hîc loci omnium loco nominatur;

nominatur; cum nil Deo, cordis Inspectori, gratius sit, nil Deo similius; eoque gratissimum quia simillimum. Est ille ens simplicissimum & ipsissima veritas,& *veritate in præcordiis delectatur* Ps. 51. *editque loquentes leleb valeb*, corde duplices. Et quanto hanc simplicitatem in pretio habuerit Christus tum præcepto ipsius docemur, *Mat.* 10. 16 tum testimonio *Joh.* 1. 47. tum proprio potissimum exemplo, 1 *Pet.* 2. 22.

Fortasse autem eò libentius hanc Psaltes hîc memorat virtutem, quod pœnitenti angore reflectatur ipsius animus in subdolum suum, nec non etiam sanguinolentum studium adulterii commissi, superinjecto homicidii velo obtegendi. Utut sit in pœnitentiæ negotio ἄδολον animi sinceritatem primas obtinere indubium est. Quandoque etiam hominibus ingenuâ confessione peccata aperienda sunt, sed Deo semper, qui hàc ipsa lege benigne obtegit, modò nos ea sincerè retegamus: sin autem illius partes nos occupamus, ille certè quod nostrum erat, idque damno nostro præstabit: nos si abscondimus, ille in apricum proferet, & tantò severiùs singula excutiet. *Allevat errores ille qui se onerat.* Ambr. *Quantum tibi non peperceris, tantum tibi parcet Deus. Tertull.* Quantæ autem dementiæ Deum velle celare quæ feceris, Ὃν δ᾽ λανθάνεις οὐδὲ διανοούμενος. [*quem non lates ne cogitans*] ut sapientèr *Thales*. Præterquam autem quod illum latere non possumus, ne velle quidem sapientis esset, vulnera sua, *scil.* & morbos medicum celare, potius quam peritissimâ illius manu sana-

ri. Atque hoc eſt quod in documentum noſtrum de ſe jam palam confitetur *Pſaltes. Quamdiu tacui, inveteraſcebant oſſa mea,* &c. Dum ingenuam confeſſionis vocem compreſſit, malorum pondere uſque ingraveſcente expreſſæ ſunt illi rugitus voces, *Dum nolui loqui ut hominem reum decet, mugire coactus ſum ut brutum.* Nec tamen miſericordiam divinam omninò commoverunt, aut iram placarunt illi rugitus, deerat adhuc vox illa, cui ſemper reſonant viſcera paterna, vox filii revertentis, & errores confitentis, ſine quâ clamores omnes in miſeriis & planctus, Deo non pluris quam canum ejulatus habentur, *Hoſ.* 7. 14. ejulat famelicus vel flagellatus canis, ſed filii caſtigati eſt delicta agnoſcere, & paternam iram deprecari, & tum demum agnoſcente & ſupplicante filio, patris clementis eſt ignoſcere, & parcere. Nec tamen neſcienti Patri noſtra indicamus quæ patravimus, ſed pœnitentiam depoſcenti, ne nobis ille indicet puniendo, quæ nos illi confitendo indicare defugimus. *Et tibi, domine,* (inquit *S.* Auguſtinus) *cujus oculus nuda abyſſus, quid occultum eſſet in me, ſi non confiterer, non me tibi abſconderem, ſed te mihi.*

Manus tua.] Premens graviſſima, ſublevans ſuaviſſima & potentiſſima, *Pſ.* 37. 24. & largiens, pleniſſima & ampliſſima, *Pſ.* 109. 28. & 145. 16. Noluit humiliari confeſſione iniquitatis ſuæ ideo humiliatus eſt pondere manus Dei O potentem manum! omni aliâ immenſum & gravior ad premendum, & ad ſublevandum fortior. Qui peccata non confitendo ſupprimit,

Valnus

Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.

Et sub parcendi specie verè sibi crudelis est. Haustum & retentum peccatum impœnitentiâ non condonatione divina obtectum, velut venenum intimas bibit ossium medullas, & vitalem radicalemque humorem exsiccat. Plus habet fortè præsentanei doloris, cuspidem carni inhærentem extrahere, negligere tamen majoris est periculi, & futuri cruciatus; nec huc illuc cursitando excidunt tela altius infixa, ut de cervâ *Maro*,

——*Illa fugâ silvas saltuque peragrat*
Dictæos, hæret lateri letalis arundo.

Sed peccatoris unicum *dictamnum* est vera pœnitentia, & humilis confessio, non quæ leviter & verbo tenus peccata vixdum perspecta & cognita agnoscat, sed quæ ex prævio, vero, & vivido animi interiùs compuncti angore prodeat, & nova cordis vitæque puritatem continuò insequentem habeat. Atque sic quidem velut hæc duo connexa complectens pro toto resipiscentiæ negotio nonnunquam ponitur, ut 1 *Joh.* 1. 9. *si confitemur peccata, fidelis est & justus Deus ut condonet.* Pariter & hic, *dixi confitebor, & tu condonasti.* Vera itaque & genuina resipiscentia utrinque oculata est, πρόσω καὶ ὀπίσω βλέπει; retrospiciens peccata commissa luget, prospiciens autem lugenda ultra non committere statuit. Utrumque autem utroque vocabulo

bulo μεταμελείας & μετανοίας pariter ſignificatur, quæ idcirco à Scriptoribus tum ſacris, tum exoticis promiſcuè adhibentur, adeo ut recepta illarum vocum diſcriminatio parum habeat fundamenti : Nam & μετανοίαν interpretatur *Phavorinus* συναίδησιν ψυχῆς ἐφ' οἷς ἔπραξεν ἀτόπως. Imo nec morosè nimis rejiciendam Latinam Pœnitentiæ vocem judico, utpote quæ apud probatos admodum Authores idem planè cum reſipiſcentiâ ſignificat. Si *A. Gellium* πρὸς τὰ τοιαῦτα μάλα δεῖνον judicem admittimus, *Pœnitere*, inquit, *tum dicere ſolemus, cum quæ ipſi fecimus, aut quæ de noſtrâ voluntate noſtroque conſilio facta ſunt, ea nobis poſt incipiunt diſplicere, ſententiamque in iis noſtram demutamus.* Sed de vocibus levior cura eſt, graviſſimam autem res ipſa exigit. Illi plane aſſentior, qui dixit, *Malo ſentire compunctionem, quam ſcire ejus definitionem.* Quantum autem averſatur peccator liberam hanc, licet utilem & ſalutarem peccati confeſſionem, ex hoc etiam pii viri, gravis delicti laqueo jam implicati exemplo ſatis conſtat : diu enim ille in cœno, quò inciderat, obtorpuiſſe fatetur, & per graves corporis, aut animi, aut utriuſque fortè cruciatus tanquam per quæſtionem aut tormenta ad confeſſionem adactum fuiſſe. E contrario autem quàm ſit proclivis & facilis ad veniam miſericordiarum Pater, tantò clarius eluceſcit, quod vel ad primam confeſſionis vocem emiſſam, imò vel propoſitum interius conceptum emittitur extemplo è curiâ cæleſti remiſſio, ſeu indulgentia pleniſſima. *Dixi, confitebor, & tu condonaſti*, &c. O miram clementiam! nihil exi-

Thom. à Kempis l. 1. c. 1. p. 3.

git

git præter confitentem reum, neque hoc vult quo liberiùs puniat, sed quo liberaliùs remittat, vult nos agnoscamus, ut ipse ignoscat; vult nosmet judicemus, ut ipse absolvat.

Ver. 6. *Propterea orabit te pius omnis*, &c.] Lætum quippe hoc nuntium est, hæc magna Evangelii doctrina primam spei portam peccatoribus adaperiens, placabilem esse hominibus Deum, imò eousque placatum, ut desertoribus ad obsequium revertentibus panem ultrò offerat, obviamque amplexu benignissimo excepturus occurrat, eumque qui obnixè adeò ut redeamus obsecret, redeuntium preces & lachrymas neutiquam aspernaturum. Hinc est quod toties scriptum legamus, *benignus est Dominus, & misericors admodum, ad iram tardus, in gratiam autem & veniam proclivis*: talis ni esset quis accedere auderet, talis cum sit, quis est qui reditum vel detrectet vel differat: Certè quicunque sanæ & piæ mentis est, Dominum adeò facilem, ac mitem sine morâ invocabit & orabit dum *exorabilis est Deus*, Heb. *tempore inveniendi*; nam qui promisit pœnitenti veniam, diem crastinum non promisit: sunt opportuna fandi tempora, & præstitutus est veniæ ac gratiæ dies, quem qui vecordi pervicaciâ spreverit, aut segnitie prætermiserit, næ ille merito æternâ miseriæ nocte obruendus est, & iræ divinæ diluvio pereat necesse est, qui paratam salutis arcam irriserit & contempserit, quam quicunque ingreditur pereunte mundo in tuto erit, etsi omnia sint pontus, desint quoque littora ponto; prout hic dicitur

Aptissimum inveniendi Dei tempus, quando invenit homo cor suum præparatum ad revertendum Deumque quærendum. R. Dav.

dicitur, *inundatio aquarum maxima ad illum non pertinget.* Quod & expertum docere monet, ſeque memori animo ac fide firmâ retenturum ſtatuit Pſaltes *v.* 7. Tu mihi latibulum & fuiſti & eris in perpetuum, circumdediſti & circumdabis uſque liberationis cantilenis, qui prius peccati clamoribus circumdatus eram; ubi & hoc ſubmonet, Deo liberatori laudis cantica continuò offerenda.

Fidelia autem hæc monita & conſilia quo attentiores & dociliores nos habeant, Doctorem ſe benevolum & Ductorem offert. *Erudiam* (inquit) *te, & docebo quâ ambules viâ.* Tractabilem modò te præbeas nec belluinâ ferecià amica & ſana conſilia repellas non niſi vi regendus, fræniſque & lupatis velut mulus equuſve indomitus coercendus: talis autem certè eſt pleraque hominum pars; quas acritèr quidem philoſophus, ſed verè nimis βουγενῆ ἀνθρώπους [*hominum facies è bove ortas*] nominavit.

Qui belluis ſimiles vobis corrigi nolunt, juſtibus puniendi. R. Dav.

Subjicitur autem veluti omnium monitorum ſumma & magnum religionis axioma; *Magnos eſſe impiorum dolores.* [πολλαὶ μάστιγες ἁμαρτωλῶ 70. Lat. *multa flagella peccatoris,*] *In Domino autem ſperantes complectetur benignitas.* Et conformi claudit *Pſalmus* epiphonemate, *Lætamini in Domino juſti, & omnes animo integri cantate.* Equidem (*Juvenes*) nil ultra mihi vobiſque quod optem habeo, quàm ut hæc ex animo credamus, tunc enim fieri non poterit quin aperto ſinu pietatem unicè amplectamur omnes, cum benè ſibi quemque velle etiam ex naturâ inſitum ſit, & dolorem

delu-

defugere, lætitiamque & voluptatem captare ſit etiam, Doctore Epicuro, τὸ πρῶτον οἰκεῖον.

Hoc itaque teneamus, ne brutorum more carni ſerviamus, incolumitatem & lætitiam, & bona omnia illi adeſſe, quem penes eſt virtus, ſummam autem virtutum omnium eſſe pietatem; & quod conſequitur illud Prophetæ; prout reddiderunt Interpretes Septuaginta οὐκ ὄζει χαίρειν τοῖς ἀσέβεσι.

PSALM.

PSALM. CXXX.

Verſ. 1. *De profundis inclamo te, Domine.*

PErutile certè eſt & jucundum, magnorum animorum motus in rebus præſertim magnis & arduis obſervare: verè autem magnus animus eſt, totique mundo ſuperior, qui ſeſe in omnibus Deo placidiſſimè ſubjiciit, oneraque ſua & curas in eum ſecurè rejiciens, in omni rerum humanarum vertigine ſupremam illius manum ſuſpicit, & unice intuetur. Talem autem ſe ubique teſtatur Regius Vates, & ſicubi aliâs in hoc brevi Pſalmo (qui videtur ejus eſſe) luculenter. E mediis quaſi fluctibus caput exerens & vultum vocemque in cœlum elevans, *De profundis*, inquit, *inclamo te, Domine.* Non enim rem anteactam narrat, ſed, cum Hebræis pro præſenti & themate ſit præteritum, hæc eſt ipſa precandi formula.

De profundis] Miſeriarum, *ſcil.* & calamitatum abyſſo quaſi immerſus & obrutus. Eſt quidem homo congenitâ ſorte ad moleſtiam natus, ut *ſcintillæ ſeu filii prunarum ad evolandum in altum.* ὡς ἄρα συγγενὴς ἐξὶ λύπη ϗ βιὸς. Homines tamen renati proportione veluti duplicatâ ſeu bis ad moleſtiam naſci videntur; tot adeo, tantiſque malis præ reliquis hominibus ut

ut plurimùm onuſtos, & nonnunquam penè oppreſſos videas: quod ſi cui mirum ſit, næ ille μυοπάζει admodum, & rerum tantum ſuperficiem intuetur, nec altius in hæc profunda penetrat. Cum & ipſi Philoſophi œconomiæ hujus præclaras rationes inveſtigarint, & ſeſe hâc ex parte Dei cauſam audactèr agere profeſſi ſint; *verè ſuos amat & ſeverè Deus. Multò aliter patres* (inquit Rom. ſapiens) *aliter matres indulgent, illi liberos ad ſtudia obeunda maturè excitari jubent, feriatis quoque diebus non patiuntur otioſos, & ſæpe ſudorem illis & interdum lachrymas excutiunt: at matres fovere in ſinu, in umbrâ continere volunt, nunquam flere, nunquam triſtari, nunquam laborare. Patrium habet Deus adverſus bonos viros animum, & illos fortius amat. Operibus,* (inquit) *& doloribus, & damnis exagitentur, ut verum colligant robur, languent per inertiam ſaginata nec labore tantum ſed & mole & ipſo ſui onere deficiunt.* Mox Demetrii Cynici vocem virilem profert. *Nihil*, inquit, *mihi videtur infelicius eo, cui nihil unquam evenerit adverſi, non licuit illi ſe experiri.* Sine adverſis velle vitam tranſire, ignorare eſt rerum naturæ alteram partem. Miſerum te dico, quod nunquam fuiſti miſer. Tranſiſti ſine adverſario vitam, nemo quid poteris ſciet, ne tu quidem ipſe? Experiuntur autem in adverſis non tam quid ipſi poſſint, quam quid poſſit in ipſis Deus, & gratiæ divinæ ſubſidium in iis mirificè ſuſtentandis & exitu felici toties lætificandis; ut dicant, *Deus fortitudo mea, & liberator meus.* Sic & Eccleſiam in mediis ignibus tuetur, quaſi rubum ardentem benignitas ejus

qui illam inhabitat, & ubi aquis obruta videtur, illam quasi tantum lotam reducit, ut meritò ei applicetur, *Mergas profundo, pulchrior exilit.*

Nolumus nos Stoicorum illud παράδοξον suscipere, mala omninò non esse quæ bonis eveniunt: quod tamen benigno sensu amplecti nil vetat, cam mala illa omnia etiam gravissima in bonum converti & cooperari religio nos doceat; quod quidem eodem ferè redit, nec aliud fortè illi voluerunt. Exilium, paupertas, morbi, mala quidem sunt, id est, duri aliquid & asperi in se habent; sed ubi in virum bonum & sortem incidunt, malitiam suam deponere & quasi mansuescere videntur: & illa ipsa asperitas hoc habet boni, quod virtutem excitet & exerceat, & exercendo quidem augeat, quod fidei radices quasi viritùs incursans altius figat, fortitudinem & malorum patientiam roboret; &, prout in hoc exemplo conspicere est, ad peccata confitenda, & sub benignitatis divinæ alis confugium quærendum, spemque in Deum erigendam, suavi & felici quâdam necessitate cogat.

Et unum certè hoc est, quo egregiè piis res adversæ in lucrum cedunt, quod à terrâ & terrenis affectus avocet, vel etiam pertinacitèr inhærentes avellat. *Expedit omninò ut hic dura experiantur, ne stabulum ament pro domo suâ.* Sentiant se inquilinos esse & peregrinos in terris, quo frequentiùs & ardentiùs patriam exoptantes suspirent & sæpissimè ingeminent, οἶκος φίλος οἶκος ἄριστος [*domus amica, domus optima.*] quod hoc absynthio ablactentur filii & hæredes regni, ne illecebris carnis, seculique venenatâ dulcedine

dine pellecti, vera illa & pura ſpei ſuæ beatæ gaudia falſis hiſce & turbidis & lethiferis commutent, neque ſubjugata cæleſti animâ voluptatibus diffluens dominetur σαρξ ὀλόη παθέων ῥίζα πολυχιδέων [*caro perniciosa passionum multiplicium radix.*] Videmus denique quantum vigoris & vehementiæ res adverſæ precibus addant, nam & divinus Pſaltes quò altius immerſus eſt, eò acrius clamat. *De Profundis inclamavi.*

Habet autem in ſe hæc oratio, pretioſas illas orationis Deo gratæ virtutes, ſyncraſi ſuaviſſimâ contemperatas, *fidem*, *fervorem*, *humilitatem*. *Fidem*, quod & de profundis oret; *Fervorem*, quod clamet: & utrumque rurſus proximis verbis, *Fidem*, quod nec in mediis malis auſcultationem deſperet; *Fervorem*, quod & ingeminatis illam votis & verbis urgeat: *Humilitatem* autem in ſequentibus, ubi iniquitatum non minus quam calamitatum ſe pelago immerſum ſentit, quibus obrutum ſe omninò conſiſtere non poſſe, niſi purâ gratiâ & miſericordiâ ſublevetur, humillimè agnoſcit. *Si iniquitates obſervaveris, Domine, quis poſſit conſiſtere?* Atque illic iterum ſe clarius conſpiciendam *Fides* exhibet unâ cum germanis ſuis *Spe* & *Charitate*, quæ, veluti tres *Gratiæ*, conſertis manibus indiviſæ ſe mutuò ſuſtentant. *Fidem* habetis, ver. 4. *Apud te eſt condonatio, Spem.* 5to. & 6to. *Expectavi Jehovam, exſpectavit anima mea: etiam in verbo ejus exſpectationem habeo.* Charitatem *ſeptimo* & *octavo* ubi omnem Dei Iſraelem in ejuſdem fidei & ſpei κοινωνίαν benevolè invitat, & in earum uberius firmamentum

divinæ benignitatis divitias animosè prædicat. Hæc eſt precationis hujus egregiæ compoſitio quæ ſic quidem compoſita, velut columna fumi aromatici ex myrrhâ, thure, ſuffitu omni fragrantiſſimo, aſcendit. Atque hæc analyſeos loco habete, quam quidem pro more dictiotomico minutiùs inſtituere, & tritis ſcholæ vocabulis veſtire, ut liberè dicam, quàm facile & puerile, tam ſterile certè eſt & infructuoſum. Nec aliud equidem judicium facio de aſſueto obſervatiunculas multiplices captandi, & quâcunque vi exprimendi ſtudio, ac ſi numero potius quam pondere & uſu æſtimandæ ſint. Sed quod ad hæc cuique ſui ingenii libertas eſto. *Hanc veniam petimuſque damuſque viciſſim.*

De profundis] O invictas & immortales fidei divinæ vires, mediis quæ vivit in undis! quibuſcunque immergatur fluctibus, ſubmergi non poteſt, ſed ſeſe animamque, cui ineſt, attollens emergit & ſupernatat φελλὸς ὡς ἀβάπτιστος [*ut ſuber, quod mergi nequit*] hoc habens cum amore divino commune, ſecundum illud Solomonis in Cantico, *Multis aquis non extingui.* Quæcunque grandia de Sapiente ſuo Stoici, & de fortitudine tota effatur philoſophia; hoc verè præſtat & eminenter divina fides, quâ vir pius terreno licet omni ſubſidio & ſolatio nudatus, non ſuâ quidem virtute ſe involvit, ſed ipſius Dei: atque hinc eſt quod nullâ tyrannide, nullis minis, nullis vitæ malis, nullo mortis terrore vinci poſſit, cum ipſi, *ſcil,* omnipotentiæ innitatur. *Dominus lux* (inquit) *& ſalus mea, quem timerem. Jehova robur vitæ meæ, à quo expaveſcerem.*

ſcerem. Inſurgat bellum, metentur contra me caſtra hoſtes, ſub latibulo Excelſi, inquit, fides, ſecura ſum, & *nihil illum amplexa timebo.*

Habetis hic Pſaltem cum fiduciâ de profundis clamantem; conſpicite item Prophetam *Jonam* reipsâ, &, quod aiunt, ſecundum literam in profundis, & quod mari ipſo, & viſceribus piſcis, omnique profundo ad fidem concutiendam valentius fuiſſet, non penitus ſine culpâ ſuâ & immiſto pervicaciæ reatu; inter hæc tamen omnia non abſorbetur fides, *Inclamavi* (inquit) *ex anguſtiâ,* ex ipſo inferorum ventre: projeceras me in profundum, & fluctus tui omnes ſuper me tranſibant, adeò ut verè dicerem ejectus ſum à conſpectu tuo, tamen unà dixi, ſuſpiciam adhuc verſus templum ſanctitatis tuæ: ad præcilas montium radices deſcenderam, circumdabat me abyſſus; veruntamen cum ſic obrueretur in me anima mea, Jehovæ recordatus ſum. Egregium habetis inter alia fidei & fortitudinis in Davide exemplum, 1 *Sam.* 30. Ubi hoſtes irrumpentes urbem Triglagum combuſſerant, captaſque fæminas abduxerant, populuſque malè ſanus de ipſo *Davide* lapidando loquerentur; ille tamen his omnibus obſeſſus miſeriis confirmavit ſe in Domino Deo ſuo. Nec quicquam altius & fortius illo Jobi dicto, *Si enecaret me, tamen in illo ſperarem.* Non ſolum languidus & moriens, ſed etſi ipſius Dei manu quaſi confoſſus expirarem, ab illâ ipsâ tamen manu, quæ mortem dederat, vitam ſalutemque ſperarem, & in ipſis mortis faucibus hanc extremam unà cum animâ vocem emitterem, *Domine, ne perdas in te ſperantem.* Nec

Nec eſt hæc animæ piæ fiducia, opinio in his profundis fluctuans, aut levis emergendi conjectura, ſed certa, & firma, & nunquam mendax πεποίθησις. Vulgaris quidem & debilis ſolatii vox eſt, παχὺ ἄνεμον ἔσπε ἄμεινον; ſed fortius & firmius loquitur divina fides, etiam ubi abyſſus abyſſum inclamat, certiſſimè ſtatuit fruſtrà non fore. Et ſic quidem, *Pſal.* 42. etiam contra omnes animæ ſuæ conturbatæ obſtreperos tumultus hoc affert uſque non dubitabundus & vacillans, *Recumbe* (inquit) *in Deum, nam illum adhuc laudaturus ſum.* (1.) de ſalute & exitu læto ex hâc ipsâ, quâ jactor, procellâ illi ſum laudis hymnum perſoluturus: Licet in preſenti nil in conſpectu ſit præter tenebras & turbines, & ſcopulos, & concitatum mare; Gubernatoris peritia & potentia his omnibus opponatur. Et quod Pſalmus ille de navigantibus, deſcendentibus etiam in hæc maria applicetur; hoc certè ex periculis hiſce omnibus lucrantur, Gubernatoris illius altiſſimi *opera vident in abyſſo, & mirabilia in profundis ſpeculantur.* Quique huic ſe Gubernatori tradit, illumque unicè intuetur, naufragus licet ſit, vel videatur potius, omnibus amiſſis ſarcinis; cum tamen fidei ſuæ naufragium non faciat, nihil certè de ſuo amiſit, imò & mortis abyſſo abſorptus non perit tamen, ſed in ulterius æternitatis littus enatat, ubi paratum invenit convivium & palatium, imò & regnum ἀπάλευτον in ſecula permanſurum.

Inclamavi] Eſt quidem oratio filiorum Dei vox genuina & naturalis. Sicut oratio pro loquela

quela ſumpta propria hominum eſt, quâ à brutis animantibus, ita Oratio prout precationem ſignificat, piorum eſt, quâ illi à reliquis hominibus ſecernuntur. Idioma civium cæli peculiare. Recitant fortè alii precum verba, ſed non precantur, quemadmodum Pſittaci aliæque aviculæ nonnullæ docentium induſtriâ humanas voces imitantur, nec tamen loquuntur. Et certè quod illis, quò minus dicantur loqui, in garrulitate ſuâ peritiſſimâ deeſt, idem & precantium vulgo in oratione, mens, *ſcil.* & affectus voci conformis, vel potius cui vox ut origini cauſæque ſuæ conformetur, & velut index ſignumque veridicum inſerviat. Nec Spiritus ſecularis orare novit, nec Spiritus adoptionis & libertatis ab oratione ceſſare, *per quem clamamus* (inquit Apoſtolus) *Abba, Pater.* Nec de ſpiritu illo renati, ſine precum frequentiâ vivere valent: eſt iis oratio quaſi novæ illius divinæque vitæ naturalis & neceſſaria reſpiratio. *Lam.* 3. 56. *Ne avertas aurem à reſpiratione meâ.* Vox Hebræa vitalem animalium reſpirationem ſignanter denotat.

His non obſtantibus, verum eſt quod ſupra diximus, & hic loci conſtat, res adverſas precibus vigorem addere, quantumlibet alioqui vividis & aſſiduis. Sit oratio animorum fidelium ſermo naturalis, quo quotidie Deum Patrem alloquuntur; urgente tamen dolore aliquo gravi vel periculo, non minus certè naturale eſt, vocem eandem ſolito contentiorem ſe edere, & in clamorem concitari: Sit reſpiratio fidei affectuumque cæleſtium, onere tamen aliquo preſſi

vehe-

vehementius certè (ut fit) crebriusque ſpiritum ducunt; & qui orationi devotiſſimè incumbunt, circumdantibus tamen malis, & fervidiùs & frequentiùs orant. Atque hoc inter præcipua ærumnarum vitæ beneficia numerandum; & operæpretium certè eſt, duriora experiri, modò hoc inde lucremur, ut torporem illum & veternum, quo tranquillè agentibus langueſcere ſolent animæ noſtræ & preces, ſeliciter ſeculi aliqua infelicitas excutiat, & violentior aliquis flatus ſacrum intra nos ignem ventilet aliquantum & exſuſcitet; & cum Pſalte profundis nonnunquam immergi ut clamemus, qui in proſperis languidè ut plurimum muſſitamus. O quam aſſiduè & ardenter orabat *David* in deſertis & ſpeluncis! (& ille eſt qui hic de profundis clamat, & illa ipſa ſortè profunda hæc ſunt de quibus clamat) Idem autem in deliciis & otio Aulæ ſecurus, tectoque inambulans, ſuis ipſius oculis vagantibus illaqueatus eſt, & demiſſo precum ardore impuris ignibus ardet. Crudelia certè ſunt noſtra nobiſmet vota, ſi nihil niſi ſpirantes *Zephyros*, & amœna prata, & tranquilla otia in vitæ ſortem optamus, vitæ, *ſcil.* noſtræ tanto digniori & chariori inimiciſſima.

O quam verum! *fidem in periculis tutam eſſe, in ſecuritate periclitari*; & orationem in anguſtiis fervidam, in lætis & jucundis, ſi non prorſus frigeat, ſaltem tepeſcere. O amabiles anguſtiæ! ſi animam quo minus ad terrena diffluat, cænoque ſe miſceat, cohibeant; ſi cæli commercia, cæleſtiumque amorem foveant; Sine iis hæc quam vitam vocamus, verè mors eſt.

Verſ

Ver. 2. *Exaudi Domine.*] Non ſolum ſeriò eum agere videmus (quod precantium pauci faciunt) ſed vehementer & animo admodum accenſo, quod adhuc pauciores: non aſcendit ſuffitus in altum, niſi ſuccenſus fuerit in altari. Et hinc eſt quod pleræque preces tanquam ſonitus evaneſcant, & in auras diſſipentur; non habent alas nec vires, quibus aſcendant, nec mirum eſt non aſcendere, cum vix exeant quidem; è profundo pectoris non prodeunt, ideoque in altum non evolant, ſed in ſupremis labris naſcuntur, & ibidem certè moriuntur. Et quî vivant cum vitæ principia omninò non habeant, nec fidei conſtantiam, nec zeli amorem? Et quemadmodum qui timidè rogat, ſic & qui frigidè rogat, docet negare.

Non eſt vaniloquentia & damnata in Evangelio Battologia, eadem verba pluries ingeminare, modò non ex incuriâ & affectus defectu, ſed è contrario, ex illius vehementiâ & exuberantiâ proveniat. Magnus Apoſtolus ter ſe idem rogaſſe narrat: & Apoſtolorum Dominus, noſterque in eadem verba ter in horto precatus eſt. Qui oſcitabundus & aliud agens verba effundit, illum μακρὸν νομίζω κἂν δύο εἴπῃ ῥήματα, licet & pauca & apta ſint ejus verba, ille tamen ineptus & verboſus. Quid enim ineptius eſt, quàm verborum vel optimorum, ſed nihil animi ſignificantium, ſtrepitus inanis? At qui diu orationi inſiſtit, eademque ſubinde urget, ſed ex inflammato pectore ebullientia, ille certè vividè, & ſolidè, Deoque gratiſſimè precatur: & de hoc apprimè oratore obtinet quod de ſuo Fabius,

Pectus est quod disertum facit, & vis mentis.

Exaudi.] Magnus naturæ & rerum omnium Author nil frustrà facit; non instituit hanc precandi legem artemque tanquam rem inanem & evanidam, sed miram ei indidit ad res maximas perficiendas efficaciam; & clavem certè esse voluit, quâ cœli thesauri omnes expeditissimè aperiantur. Machinam suppeditavit, quâ dira quaque & infelicia levi suavique opera amoliamur, & quæcunque verè nobis propitia sint & utilia pari facilitate attrahamus: elevatis in cœlum manibus cœlum, & terra, & omnia elementa obtemperant & famulantur; & omnia certè hominum, imò quod majus est, Dei opera orationi omnia parent. Nota sunt in sacris literis exempla *Moysis*, *Josuæ*, &, cujus meminit *Jacobus*, *Eliæ*, quem nobis ὁμοιοπαθῆ idem disertè appellat, ut admirandas precum vires ex communi & humanâ precantis imbecillitate illustret. Nota est & illa celebris sub *Antonino* Christiana legio, quæ ex insigni precum suarum affectu κεραυνοβόλος [*fulminatrix*] dici obtinuit.

Verum quidem est vota & corda nostra, nobis etiam tacentibus, Deo in propatulo esse, & res nostras omnes ei perpatriæ curæ esse, nec illi tanquam alioqui vel nescienti vel negligenti ista indicamus ὃς παντ' ἐφορᾷ καὶ παντ' ἐπακούει [*qui omnia videt, & omnia audit.*] Verum item est, fixa illius & ἀμεταβλητα consilia omnia: hæc tamen precandi negotium irritum & supervacuum esse nequaquam arguunt. Quique sic ea acciperet, acsi precationis usum frustrarentur, næ illæ ἑαυτὸν παραλογίζοιτο. [*falsa argumentatione*

tatione ſe decipiens] nil aliud ratiocinio iſto efficeret, quam ut ſeſe adverſus divinam munificentiam ingratiſſimum, ejuſque egregio hoc dono indigniſſimum arguat.

Annon enim hæc hominum cum Deo per preces communicatio ſummiſsè & gratulanter ab omnibus deoſculanda, & inter præcipua dignationis divinæ, & ex eâ dignitatis humanæ munera connumeranda eſt? Et mirum certè eſt, ſi quod aliud, vecordiæ humanæ argumentum, quod honorem tantum tantilli habeat; ad Magnatum aut Principis alicujus terreni rarum & breve colloquium admiſſus, quaſi in cœlum elatus glorietur, (illi licet cum ſeipſo ex eodem luto fictæ imagines ſint, baſi tantum paulò celſiori impoſitæ;) ſummi tamen Regis Cœleſtis (quocum quotidie liberrimè verſari poſſit) conſuetudinem ultrò negligat & pro nihilo ducat, cujus unius aſpectus tot beatorum Spirituum myriades plenâ perpetuâque replet felicitate.

Præterea annon æquiſſimum eſt, ſpirituali hoc precum ſacrificio illius & bonitatem ac potentiam infinitam, & indefeſſam, quâ res humanas gubernat, providentiam agnoſcere? cumque ab ipſius manu pendeat ipſum *eſſe* & vita noſtra, totaque vitæ ſalus & ſolatium omne, quam congruum eſt hoc manutenentiæ ipſius, & dependentiæ noſtræ ſignum & indicium exhibere? Deinde an quicquid dulcius cogitari poteſt malorum omnium, quibus adeò ſcatet miſera hæc vita, levamen, quàm in illius tanquam amici imò, patris amantiſſimi ſinum curas omnes & moleſtias effundere? Et tunc quidem in mediis

malorum fluctibus & procellis placidissimè sese ad somnum recipit vir pius, ubi animi sui querelas & dolores omnes, oratione priùs ad Deum effusâ, consopierit. Quam jucundum denique est beneficia illa, quæ & seipsis & divinâ, unde fluunt, benignitate tanti æstimanda sunt, hoc insuper non ingrato charactere signata ad manus nostras deferri, quod precibus, *scil.* impetrentur?

Exaudi Domine.] Plerique certè, quemadmodum preces inanes, & languidas, & inefficaces, auribus divinis indignissimas effutiunt, sic earum videntur hac ex parte iis æstimatores satis æqui, quod de successu nec sperent quicquam, nec solliciti sint, sed tanquam inania verba (quod & revera sunt) ventis dissipanda committunt. A pio autem & prudente viro longe abest, ut in re tam seriâ, tam inconsultè & insipide nugetur; habet aliquid quò tendat illius oratio, & scopum aliquem quo assiduis & iteratis votis collimet, nec solum orat ut oret, sed ut exoret, atque hoc tum firmè credit, tum constantèr & compressè urget, nec spe sibi inani adblanditur; fieri enim non potest ut vota ulla pia & justa versus illius thronum frustra dirigantur, cujus è titulis est, *quod sit Deus exaudiens orationem.* Et certè quamvis non id ipsum semper quod petit, impetret, nunquam tamen incassum exit pura & fidelis oratio, quin vel ejusdem voti sui compos fiat, vel pro jucundis aptissima, & pro optatis optima reportet, idque etiam tempore aptissimo. Quapropter vehementia orationis patientiâ simul & longanimi expectatione attemperanda: nos festino

feſtino & brevi ſpiritu, ni mox obtineamus, fatiſcimus, & preces noſtræ plerunque ut ſaltatricis illius, *Volo, ut protinus des miki.* Fervidè quidem orans hoc urget, ut in ſubſidium ſibi feſtinet Deus, ipſe autem interea quia credit non præfeſtinabit, nec in morâ longiſſimâ ei unquam excidet cum impio illo Rege Izraeletico vox illa, *Hoc mali à Domino eſt, quid eum ultra expectem?*

Sed O quam neceſſe eſt animæ Deum puriſſimum colentes ab affectu omni impuro omnique terrenâ fæce repurgentur! Veriſſimum illud Pſaltes oraculum, *Si quid* (inquit) *iniquè animo reſpexero, non exaudiet Deus vocem meam.* Laventur in innocentiâ manus neceſſe eſt, priuſquam in cœlum attollantur. *Appropinquate Deo,* (inquit S. *Jacobus*) *& ille vobis appropinquabit;* verum hoc ut fiat ſubjicit, *purgate manus veſtras peccatores & corda veſtra hypocritæ,* ſeu, animo duplices, qui omnium impuriſſimi. Hæc breviter tantum ſubinnuimus. Vos autem, Adoleſcentes, divinum hoc ſtudium oro amplectamini, artis *ſcil.* divinæ orandi, quæ unica certè eſt optimi quibuſque & cœleſtibus donis quam celerrimè diteſcendi. Cogitate nihil eſſe injucundi vel contemnendi, quò vocamini; imo, nihil eſſe vel jucundius vel ſublimius quàm cœleſtia meditari, cum Deo miſcere colloquia, atque inde ſeculi terræque contemptum imbibere, & ſupra caduca omnia elevari, & vitæ ipſius cæleſtis initia prælibare.

Divinæ autem hujus artis oratoriæ præcepta etiam accuratiſſimè tradita nullos tamen

men nisi θεοδίδακτος soles illius peritiâ efficaciter imbuunt. Orandum itaque est, ut oretis: & de superiore Academiâ hauriendæ hæc piæ & puræ orationis facultas, quæ in cœlum unde orta est, pernici volatu velut motu suo genuino & naturali subinde revertatur, & in sinum precantis dona referat ditissima. Et certè cum optima quæque à magno & μεγαλοδώρῳ θεῷ facilius multò quàm vilia impetrentur, pusilli esset animi magna non petere; quin potius quod Apostolus hortatur audiamus, Ζηλοῦτε τὰ χαρίσματα κρείττονα. [*Affectate dona potiora.*] Si infima tantoque datore indigna petamus, respondebit fortè ἐ βασίλικον τὸ δῶρον; sin optima & pretiosissima, Gratiam & Gloriam, non est quòd ἐξάρνησιν illam timeamus, ἐκ ἀνθρώπινον τὸ λῆμμα. *Si vos qui mali estis, bona nostis dare liberis vestris, quanto plus Pater cœlestis.* Certè ille bonitas ipsa est & non nisi bona dat, & quò meliora petitis, eò dat libentiùs & alacriùs; Eadem autem repetens D. *Lucas, Spiritum sanctum* (inquit) *petentibus dabit.* Quo quidem dono quid altius vel expeti vel dari potest.

Vers. 3. *Si iniquitatem observaveris,* &c.] Inter virtutes omnes precibus feliciter offerendis necessarias, nulla certè est qua velociùs & altiùs ascendunt, quàm illa ipsa, quâ profundissimè descendunt, Humilitas: nec veræ Humilitatis indubitatius invenitur argumentum, quàm peccati & reatus proprii onere pressa ingemiscens conscientia, & inter omnes ærumnarum abyssos de hoc profundo præcipuè clamans. Et hic Psaltes

Psaltes reliqua omnia, quæ perpessus est mala quantacunque, communi titulo involvens hoc unum signatè exprimit, *Si iniquitatem Observaveris, Domine*, &c. si quis itaque de calamitatum profundis promptiùs & benigniùs exaudiri gestit, de hoc etiam clamet profundo, de profundâ humilitate, & pœnitenti peccati sensu, licet enim inter omnia profunda, peccatum ipsum sit ab altissimo & sanctissimo Deo remotissimum, humilis tamen animi sub peccati pondere depressi profundum, profundis certè misericordiæ divinæ visceribus omnium propinquissimum, adeò ut huc non inconcinnè adaptari possint verba illa psalmi, licet à contextus sensu nonnihil deflexa, *abyssus abyssum invocat*, & per harmoniaca planè antiphona alteri altera modulatissimè respondet.

Conjectaret fortè quisquam ex antegressâ vehementiâ, densâque & quasi festinâ ingeminatione, supplicem hunc paulò audaciorem esse & sui præfidentem, qui adeo crebro & obstreperè pulset: at illi longè aliam esse mentem hæc ipsa continuò subjecta palam faciunt. *Exaudi, Domine, Exaudi.* Hoc votum urgeo, quia me urget necessitas, non quod is sim, vel eum me judicem, qui opem tuam merear, sed quod eâ egeam, quod ni subvenias, peream: tantum autem abest ut cui subvenias, dignus vel sim vel mihi videar, en peccatis obrutus plusquam ærumnis, misericordiam gratuitam inclamo, ut precum vocem attendas, peccatorum clamorem ne attendas oro; istis ut annuas, hæc ablue, hæc condona. *Nam si inquitatem observaveris*

quis

quis consistet? Etiamsi de profundis erutus esset, locum tamen standi peccatis necdum remissis non inveniret, imo si sic aufugere & latitare fas esset, iis se rursus potius ingurgitaret, & quorumcunque calamitatum aquis immergi mallet, quam iræ divinæ flammis occurrere.

Hæc autem indignitatis & inquinamenti sui humilis recognitio, piæ precantis fiduciæ non solum contraria non est, sed & perquam congrua, imò congenita & indivisa, & supremo, quem precatur, Regi gratissima: apud homines quidem tanquam pusilli & abjecti animi πτωχεια despectui ferè sunt, sed altissimo Deo vera humilitas & cordis contritio honoratissima habetur. Aptè S. *August. Inclinat aurem Deus, si tu non erigis cervicem.* Nulla certe est impetrandæ gratiæ efficacior ratio supplicandi, quàm sub formâ pauperis; & facillimos invenit aditus in curiâ cœlesti, qui in terrenis facillimè & frequentissimè repellitur, imo, (si dicere fas est) apud illum curia cœlestis sedes quasi figit & commoratur: duo siquidem sunt illa præcipua magni Regis templa & palatia, sublime illud τεταγμενον in cœlis, & cor humile ac contritum alterum est in terris. Optimus ideo precandi modus est ex fiduciâ, timore, & humilitate, temperata, harum alarum æquo libramine anima in altum volat, ubi nec timoris ala nimis deprimit, nec fiduciæ altera attollit nimis: his quotidie & diluculo ad Deum evolandum, & cavendum semper ne eas vel prægravet gula, vel urat luxuria, vel avaritia, aut terrenus aliquis affectus conglutinet & quasi visco oblinat. Sed videamus

Oratio timida cælum non attingit, temeraria vesilit, & vi sua frangitur. Bern.

mus breviter cujuſmodi ſit hæc Prophetæ confeſſio.

Si iniquitates obſervaveris, &c.] Putaret fortè rudis & incautus Lector, illum potius ſuffugium quærere in turba, & vel ſub universâ humani generis ſorte memoratâ delitescere velle, vel ſaltem ſua ipſius peccata inde aliquatenus elevare; ſed longè certe illi alia mens, *aliique in pectore ſenſus*. Fatetur ſiquidem, quantamcunque, vel ipſe vel alius quiſquam incurioſiùs rem intuitus, innocentiam ſuam ſommiare poſſit, ſe tamen retortis jam interius oculis, tantam ſui peccati comperire molem, ut attonitus hæreat, & veluti armatis catervis obſeſſus exitum nullum inveniat, niſi tantum ad miſericordiam divinam, & gratuitam remiſſionem confugiendo; & cum conſcientiæ ſuæ jam excitatæ & ſeſe excutientis examen ferre ſe non poſſe perſentiſcat, & inde cogitet quanto minus ferenda ſit puriſſima juſtitiæ divinæ acies & diſtricta exploratio, hoc aſpectu cohorreſcens & tremebundus exclamat, *ſi iniquitatem obſervaveris Domine*, &c. *videt* (inquit S. *Auguſt.*) *ſe flagitiis coopertum, & totam etiam vitam humanam circumlatrari peccatis ſuis.* Et quicunque certè hoc de ſuâ non videt, vel omninò cæcus eſt, vel extra ſe degit, & nunquam in ſe tentat deſcendere. In oculos quidem humanos graviora tantum incurrunt facinora; ſed ubi ſerio recogitamus nobis cum Judice πανόπτῃ rem eſſe, qui nos intra & in cute novit, qui imos ſcrutatur cordium receſſus, qui non ſolum quæ homines, ſed & quæ nos ipſos intra nos latent, & minimam quamque intimi pectoris labeculam

perſpicaciſſimè dignoſcit, & quâ eſt ſanctitate infinitâ perfectiſſimè odit; An quiſquam adeo vecors eſt, quem hujuſmodi meditatio de qualicunque falsâ & ſtolidâ innocentiæ ſuæ fiduciâ non dejiciat? Dubium autem non eſt quotidianos & accuratos ſuorum pectorum exploratores, multa licet vulgarium & temerè viventium hominum vitia effugiant, ex illâ tamen curâ & ſtudio impuritatem propriam tantò oculatius perſpectam habere, & exinde tum altiorem haurire ſui abhorrentiam, tum reverentiorem juſtitiæ divinæ formidinem. Et certè quo quiſque verè ſanctior, eò ſibi vilior: ſed & hoc ſimul adjiciam, quò quiſque ſibi vilior, hoc Deo charior.

Quam parum autem cordis aut frontis habent plerique hominum, qui, quaſi hoc magni aliquid ſit, ſe à criminum atrocium notâ immunes gloriantur; annon egregiæ ſuæ virtutis præmium integrum habent? *Furtum non feci. Non paſcis in cruce corvos.*

Sed qui mores ſuos omnes, qui facta & dicta, qui oculorum aſpectus, imò interiores affectuum motus, ad puram rectamque divinæ legis normam exigunt, & tot tantoſque deprehendunt cujuſque etiam cautiſſimæ tranſactæ diei errores, ſentiuntque quam vacillans ſibi ſit & debilis fides, quàm, ſi non frigida, tepida ſaltem pietas & charitas, quam fervidus uſque ſeculi amor, quam indomita caro, quam incuſtoditi ſenſus, & effrænes affectus, corda ad nugas quam attenta, in precibus quam levia & fugacia. Qui hæc (inquam) cogitant, quantus eos, æquum eſt, pungat dolor, & pudor obtegat,

obtegat, & quàm meritò subinde exclament, *si iniquitates observaveris, Domine, Quis consistet ?*

Si observes] *i. e.* Si inquiras & scruteris: deinde si retineas & imputes; utrumque enim continet vox Hebræa. Si inquiras, in justissimo quoque aliquid iniquitatis invenias, & ubi inveneris, si retineas & litem ei intendas, nullâ poterit se ratione expedire, aut peccatum expiare. Tu inquirendo iniquitatem facile invenies, ille autem ἀντίλυτρον etiam diligentissimâ inquisitione nullatenus inveniet, ideoque non poterit consistere, *non habebit* (ut aiunt) *locum standi*, sed judicio ineluctabili legis, & justitiæ sententiâ cadet.

De meritis operum multa à multis ultro citroque disputata sunt, sed qui magno conamine ista exequuntur, meo quidem judicio otiosum planè sibi facessunt negotium: Cum & agnoscant ipsi Scholastici saniores saltem, inter Deum & homines, imò, & quamlibet conditam naturam nil tale, accuratius loquendo, intercedere posse; imò, non solum meritum dari nullum, sed nec mercedem omninò locum habere, nisi tantum ex beneplacito & pollicito divino: Veteres autem, qui meriti vocabulum usurparunt, nullâ aliâ ratione illud intellexisse, nisi ut correlatum ad mercedem illam ex gratiâ purâ & benignitate Dei tum promissam tum præstandam. Cætero quin ad meritum κυρίως dictum conspirare illa necessario, quæ operibus humanis quantumvis egregiis nemo est qui tribuere ausit; ut sit opus, *scil.* indebitum, 2. pure nostrum, 3. perfectè bonum, & 4. mercedi proportionatum

Debetur merces bonis operibus, sed gratia, quæ non debetur, præcedit ut fiant.

Conc. Arauf.

Quæ niſi omnia operi inſunt ad meriti rationem non aſſurgit; ulli autem humano operi vel unum horum ineſſe non prodibit, ut puto, qui aſſerat. Sed quid multis opus? cum hoc uno argumento concidat ilicò totus ille meritorum titulus; non datur etiam ſanctiſſimo hominum conſiſtendi locus, ſi juſtitiæ trutinâ ejus opera expendantur, quantò minus adeò immenſam gloriam promerendi: nec enim hoc ſolum de infideli & impio negatur, ſed & de credente & in gratiam jam recepto & verè pio ac juſto, cui abſterſis prioris impœnitentiæ & contumaciæ peccatis non ſolum ea condonata ſunt, ſed & Spiritus Sanctus donatus. Interrogativa etenim hæc, eòque vehemens negatio univerſalis eſt, ſignificatque nullum mortalium in quocunque demum gradu poſitum, ſi ad juſtitiæ divinæ examen revocetur ſine quotidianâ & continuò iteratâ remiſſione ibidem poſſe conſiſtere, multò minus ad altius aliquod faſtigium conſcendere. *Meritum cui innitur ſpes mea* (inquit S. *Bern.*) *tribus hiſce conſtat, charitate adoptionis, veritate promiſſionis, & poteſtate redditionis.* Hic funiculus triplex eſt qui non rumpetur.

Ver. 4. *Verum apud te eſt condonativ.*] Hæc eſt genuina divinæ gratiæ methodus, animum vult primò omni ſui fiduciâ vacuum, ut tum demum purâ in Deum fiduciâ repleatur: cæca enim illa αὐθαδεία, licet ventoſa & inanis ſit, quamdiu tamen animum occupatum tenet, illum quidem inflat, & tumore illo inani ſolidiora quæque licet undique circumfluentia arcet, aditumque

aditumque etiam ambientibus præcludet; quid quod ipſam gratiæ divinæ opulentiam & & magnificentiam minus deceat in anguſtum ſe dare, quæ cum tanta ſit ut nihil non adimplere poſſit, liberrimum campum & ampliſſima ſibi ſpatia requirit. Qui ex nihilo omnia in primâ mundi naſcentis origine eduxit, ſui omninò ſimilis eſt in hac humani generis παλιγγενεσίᾳ & inſtauratione purificâ; nil invenit Spiritus ſanctus niſi *Tohu Vabohu.* At certè quicunque hominum hoc ſe eſſe verè ſentiunt & agnoſcunt, jam intra eos ſpiritus Dei moveri cœpit & incubare in faciem abyſſi, & dictum eſt iis, *fiat lux, & lux facta eſt,* lux illa, quâ ſe informes & tenebroſos & boni omnis vacuos eſſe perſpectum habeant. Magnum quidem eſt animæ jam emergentis indicium præter hanc unam gratuitæ miſericordiæ, ſpem omnem aliam emergendi prorſus abdicaſſe, & hoc certè ſenſu, ſi quo alio, verè dicatur,

Una ſalus miſeris nullam ſperare ſalutem, Virg. Æneid. *lib.* 2.

In ſeipſis *ſcil.* ſuâve juſtitiâ aut integritate, ſuâve etiam induſtriâ aut expiatione; & quod de periculis ſuis Apoſtolus, ad hanc animæ ſub peccati ſui pondere fatiſcentis confeſſionem non incongruè applicetur; *ipſi* (inquit) *apud nos decretum mortis habuimus, ne confideremus in nobiſmetipſis, ſed in Deo mortuos reſuſcitante.* Huic enim dicto conſimilis admodum hæc exclamatio, *Si tu obſerves iniquitates, Domine, quis conſiſtet? verum apud te eſt condonatio.* Qui nullum in juſtitiâ

justitiâ standi locum invenit, in misericordiâ tamen resurgendi: hæc nostri medicina doloris. Atque hoc quidem sensu ægrotandum est ut sanemur, moriendum est ut vivamus. Potentiam suam exerit gratia ubi deficit natura & ars, & omnis excellentia ac virtus humana; nec benignitatem divinam clariùs ullæ celebrant animæ, quàm quæ velut è lambentibus flammis, & ipsis orci faucibus ereptæ revertuntur, superasque ad auras evadunt.

Trita illa apud Scholasticos peccati distinctio in *mortale* & *veniale*, non solum vana est & nulli verbo divino innixa, sed vitiosa prorsus, & veniâ indigna, imò velut pessimi in mores influxus, & verè mortifera explodenda. Cum enim iræ divinæ, & mortis æternæ periculum apertissimum non impediat quo minus *audax omnia perpeti gens humana, ruat per vetitum nefas*; annon ad magnam peccatorum catervam, ingentem addet licentiam, ubi ex naturâ suâ & toto genere, à legis divinæ sententiâ immunia pronuntiantur? Illud autem quod hic oppono hoc est. Da mihi vel sanctissimum virum qui toto animi affectu, & vitæ instituto à peccatis illis, quæ pro mortalibus illi agnoscunt, longissimè abest; annon tamen ex errorum quotidianæ incursionis labe multiplici, quàm necessaria sit quotidiana remissio non leviter sentiet? Nullum peccatum parvum ducet, quod in ter maximum Deum committitur; nullam veniam parvam, quam ex immensâ gratiâ provenire noverit. Nec unius minimi delicti veniam sibi illud indulgenti spondebit, nec maximorum

morum omniumque omnino peccatorum veniam vere resipiscens despondebit, hæc gratiæ lex est. Dixit verè quidem Poeta, *se indice nemo nocens absolvitur*; alio autem sensu se indicando nocens absolvitur, & peccata deserendo a reatu liberatur. Nec enim vel imaginando concipi potest, quemquam in gratiam cum Deo redire posse, nisi ad Deum revertatur; nec ad Deum reverti posse nisi peccatis nuntium remittat; quod si fecerit, remittuntur ei in solidum omnia, & quæ prono animi affectu à tergo reliquit, certè in foro divino nunquam illi in conspectu reducentur. Et in hanc planè sententiam conspirant omnes Prophetarum conciones Evangelicæ, quibus populum rebellem Regis sui supremi Dei nomine ut præcones revocant. *Revertimini filii aversantes, & ego aversationes vestras sanabo*: quin & ipse gratiæ fons, Prophetarum Dominus, Evangelicæ doctrinæ Author idem & summa, ubi primùm ad hanc gratiam promulgandum prodiit, *Resipiscite* (inquit) *appropinquavit enim Regnum Cælorum.* Nec nisi demiræ & vesanæ mentis est remissionem quamvamlibet amplam & gratuitam peccatori non reverteuti impertiendam vel somniare vel optare. Quam indignum enim esset Majestate & sapientiâ Divinâ gratiam adeo pretiosam in pervicaces illius contemptores prodigere. *Sed apud illum est condonatio.* Quod aptissimè dictum, apud illum enim est veluti thesaurus repositus humili omni peccatori ad illum accedenti liberrimè & ditissimè erogandus Nec obstat hoc quo minus libera & gratuita sit hæc gratia, cum commissa omnia peccata & facinora

facinora etiam graviſſima nullâ omninò pœna mulctâve peccatori indictâ abſolutiſſimè condonet, hac tamen, prout æquiſſimum eſt, lege atque conditione, ut in gratiam jam recepti illam amore, & obſequio, & vitæ ſanctitate grati agnoſcant.

Sed nec eò minus gratuita eſt hæc condonationis gratia, quod λύτρον noſtrum ſolverit fidejuſſor & Redemptor noſter JESUS, in hoc ipſum ſublime adeo arduumque negotium à Patre unctus & deſtinatus: quippe hoc pacto quid aliud egit magnus ille *Miſericordiarum Pater*, quàm, ut nihil à nobis reſtaret exigendum, unâ quâdam & in æternum admirandâ ratione de ſuo ſibimet ſatisfacere; Filio ſuo unigenito cruci affixo, ſciſſa eſt crumena & effuſum eſt pretium, λύτρον illud ingens omnibus auri theſauris, & fodinis, & toto mundo pretioſius. Qui autem anxiè diſputant, annon potuiſſet ſimpliciter & abſolutè ſine omni pretio ſoluto peccatum condonari? hic certè nugas agunt: de iſto enim quicquid ſit, Ecquis eſt qui neget hanc, quam elegit Deus, ſalutis humanæ methodum adeo ſtupendi myſterii plenam eſſe, & quaſi trino ſapientiæ, juſtitiæ, & miſericordiæ aſpectu in nos certè benigniſſimo illuſtrem, ut nihil tum Divinâ Majeſtate dignius, tum humanæ indignitate dulcius & munificentius cogitari poſſit? Prudenter de hoc ipſo *Athan.* Οὐκ ἔτως δεῖ ἐν τούτῳ τῷ πράγματι τὸ ἁπλῶς τοῦ Θεοῦ δύνατον λογίζεσθαι, ὡς τὸ τοῖς ἀνθρώποις λυσιτελέστερον καὶ παντὶ ὁμῶς θεοπρεπέστερον. [*Non tam debemus in hoc facto abſolutam Dei potentiam conſiderare, quàm, quid hominibus utilius*

utilius, & maximè ſimul quid Deo dignius.

Sapientiſſimum Conditorem noſtrum nobis hominibus legem poſuiſſe æquum fuit, & obſervantibus tum utile fuiſſet, tum jucundum: ubi autem ſemel violata eſt, ortæ ſunt diræ inter nos & legem illam inimicitiæ, quæ perpetuo quaſi progreſſu creſcunt, & vires uſque eundo acquirunt; verùm contumacia illa noſtra, quid aliud eſt, quàm πρὸς κέντρα λακτίζειν [*Contra ſtimulos calcitrare.*] Legi ſarta tecta manet ſua ſanctitas & dignitas, & immortalitas; nos autem contra nitendo quid lucramur præter inquinamentum, & dedecus, & mortem? Adeo ut, Sequeſtro nullo interveniente, ſpes reliqua non foret quin periret funditùs humanum genus: ſed venit ab alto feliciſſimus & efficaciſſimus μεσεγγυὸς [*Interceſſor,*] & certè Deus ille fuit, qui hanc litem diremit, quique naturam ſuam infinitùm meliorem, noſtræ jam licet miſeræ & mortali connubio jungens ſtabili, miro quodam pacto legi præſtitet ſuam ἀκεραιότητα, & nobis licet obnoxiis impunitatem: Et pace jam factâ, quò in poſterum concordia vigeret, omnes beatæ hujuſce pacis participes novo & puro, ſuo, *ſcil.* divino ſpiritu animat, ut ſancta legis præcepta non ſolum ſtudioſè obſervare conentur, ſed & ea diligant, affectuque alacri amplectantur, & legis ex adverſo ſeveritatem quoad omnes in gratiam receptos ſic temperavit, ut obſervantiam illam ſedulam, & affectu pio plenam, etſi non omnibus numeris abſolutam, benignè interpretetur Pater, & pro perfectâ habeat. Atque ſic Legiſlatori Deo inter homines ſuus conſtat honos,

& hominibus in terris ſua pax è cælo deſcendens: atque hoc ipſum eſt quod hic aſſeritur, *Apud te eſt condonatio, ut timearis.*

Dei timorem cultum omnem ſacrum, imò & affectus omnes pios, adeoque totam Religionem ſolenni & familiari ſuo ſenſu complecti, pernotum eſt: & *Junius* hic reddit, *Ut reverenter colaris.* Et meritò quidem vice omnium ponitur timor ille, qui ſervilem, quem vocant, & hoſtilem metum ac terrorem non ſolum non denotat ſed ſecludit prorſus & ejicit, Reverentia, *ſcil.* amore temperata. Nec tamen omnem pœnæ & juſtitiæ vindictricis metum, ſub ſervilis & parum ingenui timoris nomine abdicandum judico, imò perneceſſarius eſt ejuſmodi timor etiam ardentiſſimè amantibus, quamdiu in carne degunt, ad brutæ illius carnis contumaciam domandam & frænandam: & amor ipſe timorem illum tanquam capiſtrum carni indit. *Pſ.* 119. 120. *caro mea contremiſcit, &c.* ſic *Heb.* 12. & ult. *Serviamus* μετ' εὐλαβείας [*cum reverentiâ*] *nam & Deus noſter* πῦρ καταναλίσκον [*ignis conſumens.*] Hic autem Timor eſt, qui *initium ſapientiæ* dicitur, tituliſque honorificis ubique in ſacris literis inſignitur; ſine quo cultus ſacri & pietatis nec concipi poſſunt initia, nec inſequi incrementa.

Quemadmodum autem timor ſanctus & purus religionis totius compendium & ſynopſis eſt, ita peccatorum hæc condonatio & gratuita remiſſio timoris illius & Religionis magnum eſt fulcrum & fundamentum. Veniæ ſiquidem deſperatio totum genus humanum jam peccato inquinatum à Deo penitus averteret, omnemque præclu-

præcludens redeundi viam in æterna exilia & odia præcipitem daret. *Apud te eſt condonatio Deus, ut timearis*, ut habeas qui te non ut inexorabilem Judicem hoſtemque metuant & fugiant, ſed ut mitem benignumque Dominum, imò ut Patrem clementiſſimum & amantiſſimum reverean-tur, ament, & colant. Atque hoc eſt lætum illud Evangelii nuntium, quo ſemel audito accurrunt peccatores, & ad Domini Regiſque ſui adeo mitis & benigni pedes humillimè advoluti procumbunt. *Nemo* enim, *meditabitur pœnitentiam, niſi qui ſperaverit indulgentiam.* Ille miſericors, & in gratiam feſtinus aufugientes revocat, exclamans, *Revertimini Apoſtatæ & rebelles, & averſiones veſtras & condonabo & ſanabo.* Et illi viciſſim, ad miſericordiæ viſcera reſonantibus pœnitentiæ & amoris reciproci viſceribus, *Ecce ad te accedimus, Tu enim* Jehova *Deus noſter.* Ambr. *Jer.* 3, 22.

Atque hoc eſt quod & prædicavit, & ipſe præſtitit magnus ille ſalutis nuntius & Author, *Reſipiſcite*, inquit, *appropinquavit enim Regnum Cælorum.* Non jam vos perſequitur ira, & vindicta exterminium vobis minitans, ſed regnum cœlorum, ſed amor, & miſericordia, & gratia totius contumaciæ veſtræ abolitionem aperto ſinu explicans, & ultro offerens. Ecce blandiſſimum patrem profugo & decoctori filio è longinquo revertenti occurrentem, & jurgiorum omnium loco, amplexibus & oſculis & lachrymis non ſolum peccata ejus omnia, ſed & ipſam eorum confeſſionem, velut amoris diluvio obruentem: *Audiam* (inquit David) *vocem gaudii & lætitiæ, ut oſſa quæ contriveris exultent.* Gravi

illo lapſu, quaſi ad ſcopulos divinæ juſtitiæ alliſus eſt, & contrita ſunt ei omnia oſſa. Quæ autem illa vox gaudii, oſſa etiam fracta & comminuta tam facilè & ſubitò in priſtinam ſuam plenamque redditura ſanitatem? Non alia certè quam illa ipſa à Servatore noſtro in Evangelio toties uſurpata, Θάρσει τέκνον, *Bono animo ſis, remiſſa tibi ſunt peccata tua.* Illa erat ejus *roſeis affuſa labellis gratia,* quæ inde in peccatorum vulnera, & contrita corda effuſa, non ſolum ſanat, ſed verè beat, & in æternam felicitatem conſignat. Sed heu! plerique peccatorum miſeriis ſuis intorpeſcunt, & cum morbos ſuos, lethales licet, nequicquam ſentiant, mirum non eſt quod medium hunc magnum, maximum, τερσμέγιστον, parvi habeant. Conſcientiæ autem ſub peccati pondere ingemiſcenti O quam ſuavis hæc remiſſionis vox!

——*Quale per æſtum*
Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtinguere rivo.

S. Bern. *Quiſquis autem deſolationem non novit, nec conſolationem agnoſcere poteſt.* Et. *Homines ſeculi negotiis & flagitiis implicati, dum miſeriam non ſentiunt, miſericordiam non attendunt.* Si qui autem ſunt, qui remiſſionis hujus participes ſe autumant, divini autem nominis timore corda inſimul impreſſa non ſentiunt, ſe ſibi ſomnia fingere norint, cum hoc ipſo fine apud Deum noſtrum ſit condonatio, ut timeatur.

Reliquâ Pſalmi parte & ſuam in Deo fiduciam aſſerit, & fidelium omnium firmare ac ſuffulcire conatur.

Verſ.

Ver. 5. *Expecto Dominum*] *Apud te eſt miſericordia*, Qui hoc animitùs credunt, ſuavi illius & amabili vi attrahuntur, & participes fieri geſtiunt, nec certè vera eſt doctrinæ ſalutiferæ fides ulla, etiam quam hiſtoricam vocant, niſi illam vis hæc magnetica animam ad Deum convertendi comitetur. Nec enim cogitari poteſt, cum rationali naturæ prorſus contrarium ſit & ἀσύστατον, optabile adeò bonum & eximium quaſi in propinquo poſitum, & ultrò oblatum intueri, quin ad illud lubentiſſimè amplectendum, tota anima impetu ardenti & pronis ulnis ilicò feratur.

Emortua itaque eſt, & prorſus nulla vulgarium ac nomine tenus Chriſtianorum fides, quæ eos ad gratiam illam divinam, quam ſe credere aiunt, avidiſſimè exoptandam, & expectandam non excitat. Vera & viva fides interioris hominis oculus eſt, lucidum ac perennem boni fontem, & perfectiſſimè amabilem Deum conſpiciens, ex quo aſpectu ſervidiſſimum amorem naſci neceſſe eſt. Et divina illa lux, quæ cœlitùs animæ immititur, caloris vehiculum eſt, & radiis ſuis ardentibus cor continuò ſuccendit. Et infinitam pulchritudinem conſpiciendam exhibens totos animi affectus in ſublime rapit. Interrogatus Philoſophus, Cur quod pulchrum eſſet, amorem attraheret? Τύφλε (inquit) ἐρώτημα. Meritò itaque benignitatem divinam contemplatus Pſaltes, ſeſe illius dulcedine quaſi abreptum teſtatur. Nil jam terrenum, nil mortale quod optem, à te uno, Domine, pendet anima mea, te ſitit, & uſque dum potiatur, te indeſinen-

tèr

ièr expectabit. Tu, Domine, jam ad me ſuſtentandum & refocillandum feſtina, amore enim tui langueo; nec quicquam eſt in cœlo, nec in terris præter te, Domine, quod animam hanc amore tui jam tranſfixam ſatiare vel ſolari poſſit. Et licet indigniſſimus & ſim, & me talem ſentiam, qui vel te amem, vel amans frui ſperem; non tamen tam abſterret vilitas mea, & Majeſtas tua ac ſublimitas immenſa, quàm ſuſtinet animoſque addit æquè immenſa clementia & benignitas, imò & adſtipulatur veracitas, cum polliciti tui verbum ob oculos habeam, cui innitar. Idcirco quam ardenter amo & opto, non minus tolerantèr & indefeſsè expectabo & opperiar; & licet mora amantem angat, ægritudinem tamen illam lenibit ſpes inconcuſſa: non aliter quam matutinas excubias dum affligunt tenebræ & nocturna frigora, conſtanter tamen aurora appetentis ſpes indubitata ſolatur.

Nec Amoris hujus & ſpei felicitatem aliis invidet, imò è contrario omnes tanquam ad immenſum divitiarum oceanum, non clauſum, ſed liberum prorſus, alacri & liberali animo invitat. *Speret in Dominum Iſrael.* Et ne ex numeroſiſſimo huc confluentium cœtu anguſtias aut inopiam metuant, ſatis ſuperque parem ſupplendis omnibus opulentiam fidenter prædicat, *Nam apud Dominum* (inquit) *eſt miſericordia, & apud illum plurimum Redemptionis*; ad peccatores omnes ſublevandos, & peccata omnia condonanda gratia locuples ſatis & copioſa: Et quicunque illam adierint, hoc reapſe comperient. *Ille redimet Iſraelem ab omnibus delictis ſuis.*

Non

Non eſt omninò malignus fidei oculus, ſed ampliſſimâ charitate lucidus & ſcintillans, omnibus omnia bona exoptans, & ſuper omnia cum ſupremo & immenſo bono unionem beatificam. Quemadmodum in regno gloriæ nihil livoris aut invidiæ, quia nihil anguſtiæ; ſed ſecundum Servatoris noſtri dictum μοναὶ πολλαὶ [*habitationes multæ.*] Surſum ingentia ſpatia, & ſedes deſcriptæ piorum non in arcto ſed ampliſſimo in atrio; ita & in prævio gratiæ regno & convivio, Patris cœleſtis domus & ſpatio & ubertate magnifica.

Vos autem animas veſtras ſeriò interrogetis velim, Quid ſibi velint, quid optent & ſperent unicè? Si paſſim adhuc corvos aut muſcas ſectentur, ſi *relicto vivarum aquarum fonte, puteos ſibi lutoſos, & rimoſas ciſternas* magno uſque & irrito labore *effodiant*: O miſeram ſpei omnis terrenæ fallaciam, quæ quò grandiora pollicetur eò impenſius illudit. Beati autem qui huc ora & intuitum animi totum converterunt, qui cum ſacro Pſalte dicant *Domine, te expecto. Expectat te anima mea, & in verbum tuum recumbo.* Et quod alibi, *Nunc autem, Domine, quid eſt quod exſpecto, ſpes mea in te eſt.* Qui abdicatis vilibus, & generoſo animo indignis votis, unum jam amant, & ſpirant, & ſperant, in quo ſunt omnia; læto iis ſemper gaudio vultus renident, nec repulſæ infamia rubore ſuffundet genas. Quamdiu in multiplici rerum fugacium capturâ vagamur & diſcurrimus, O quàm crebri luctus, & leves fortunæ luſus incuſantium querelæ, quotiesque tragicum illud ingeminandum ἰὼ ἰὼ τραυμάτων ἐπωδύναν. [*O vulnera dolorifica!*] Quanta timorem & curarum

rum turba, quæ animum nunc huc, nunc dividit illuc, & rapit in partes varias? At verò cum in magno & unico animarum ſolatio, & bono vere ἀνυφρεῖ, DEO, ſpe & mente defixi hæremus, omnia in tuto ſunt, animuſque in ſecuro poſitus,

Inconcuſſa tenet dubio veſtigia mundo.

Surſum deorſum ferantur, quæ extra ſunt, interius pax eſt, nec alia certè, exploratis omnibus, excogitari poteſt ſtabiliendæ mentis ratio, quam ut uni immobili & immutabili tota in ſolidum innitatur.

FINIS.